DE CONSCRIBENDIS EPISTOLIS OPUS DES. ERASMI ROT

Erasmus : Roterodamus

Digitized by Google

519.
6
37 b
19
BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE
6
28 H
40
6-37-b-19

VI G 125 G 3

Digitized by Google

DE CONSCRI BENDIS EPISTO-LIS OPVS [redacted]

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

BIBLIOT. NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

VENETIIS M D XLII.

[redacted]

[redacted] NICOLAO BERALDO S. P.

POſteaquam Holonius ille deſierat eſſe apud ſuperos, eruditiſſime Beralde, non putabam mihi quenquã alium metuẽdum, qui nenias, quas iuuenis uel exercendi ſtyli gratia, uel obſequundans amicorum affectibus ſcripſiſſem, in uulgus ederet, in quiduis potius, quàm in hoc natas. Et ecce de repente apud Britannos exortus eſt alter Holonius, qui librum de componendis epiſtolis excudit, quem annis ab hinc ferme triginta Lutetiæ ſcribere cœperam, cuidam amico parum ſyncero, cui ſimili munere gratificari uolebam, uidelicet ut haberent ſimiles labra lactucas. Lectioni ſimul & compoſitioni, non plus temporis tributum eſt, quàm dies uiginti. Atque adeo non erat tum animus hoc opus abſoluere, ut archetypum illi tradiderim auferendum (nam adornabat longinquam profectionem) nullo antigrapho apud me ſeruato. Aliquantò pòſt, amici quidam, qui, neſcio quo caſu, nacti, nugas eas deſcripſerant, precibus adegerunt me, ut operis rudimentum abſoluerem. Erat enim non ſolùm rude, uerùmetiam truncum ac mutilum. Receperam in manus, ſed quum ne retractanti quidem arrideret, in totum abieci, nequaquam fore ſuſpicans quenquam tam effrontem, qui me ui-

uo &

*uo & reclamante ſchedas meas euulgaret. Verum, ut ui-
deo, nihil iam pudet typographos. Poſtea quàm expe-
riuntur nihil auidius rapi, quàm nugaciſſimas quaſq; næ-
nias, neglectis interim priſcis ac probatis autoribus, per-
fricta fronte, ſequuntur illud è Satyra: Lucri bonus eſt
odor ex re Qualibet. Proinde nos tametſi ſic eſſemus affe
cti, ut nunquàm antehac æquè ſenſerimus, quomodo fue-
rit animatus Flaccus, quum ſcriberet carmẽ illud: Vt nox
longa quibus, &c. nam agnoſcis reliqua: tamen ſepoſitis
operis ſacratioribus, quæ ut magis decet hanc ætatem, ita
magis iuuant hunc animum: dies aliquot in recognoſcen-
dis quæ iam exierant, perdidimus, neſcio quanta iactura
ſtudiorum grauiorum, certe maximo meo tędio. Quod
ne mihi ſæpius accidat, etiam atque etiam te rogo mi Be-
ralde, effice quouis pacto, ut iuuenis iſte, nimium, ut ap-
paret, amans mei librum, quem, uti ſcribis, à callido uen-
ditore magno emit, aut aboleat, aut certe tibi tradat ad
me tranſmitendum, quò mihi liberum ſit de eo ſtatue-
re. Typographis quid imprecer, niſi mentem meliorem
ipſis dari? Cęterum iuuentutem ſtudiorum cultricem, li-
bens admonuerim, ut in hiſce nugis quàm minimum ope-
re perdat. Video, diſcruciorq́; animo, bellum hoc inter
Germanos & Gallos in dies magis ac magis incrudeſce-
re. Quanta totius rei Chriſtianę calamitas, duos poten-
tiſſimos orbis monarchas, ſic feralibus diſſidijs inter ſe
conflictari? Tolerabilius eſſet malum, ſi res eorum, quo-
rum intereſt, monomachijs finiretur. Sed quid cõmeruere
ciues & agricolæ, qui ſpoliantur fortunis, exiguntur ſe-
dibus, trahuntur captiui, trucidantur, ac laniantur? O' fe-*

reos principum animos, ſi hæc perpendunt, ac ferunt: ò craſſos, ſi nõ intelligunt: ſupinos, ſi non expendunt. Erat nonnulla ſpes in hoc nouo pontifice, primum theologo, deinde ſpectatę a primis annis integritatis. Verum haud ſcio, quo pacto fit ut pontificum autoritas longe plus ualeat ad excitandum inter principes bellum, quàm ad componendum. Sed hi tumultus non dirimunt muſarum fœdera, ne hæc commercia nobis intercipere poſſunt bellorum leges. Non cõuenit Cæſarianis & Gallis, ſed pulchre conuenit honeſtiſſimorum ſtudiorum ſodalibus.

Quare ualebis uir humaniſſime, ſimulq; quum dabitur opportunitas, Budæum, Deloinum, Brixium, ac reliquos amicos meo nomine ſalutabis diligenter. Baſileæ. VIII. Cal. Iun. ANNO, M. D. XXII.

D. ERASMVS ROTERODAMVS, DE RATIONE CONSCRIBENDI EPISTOLAS.

Quis epiſtolæ character.

QVI in epiſtolis unum aliquem characterem uel requirunt, uel præſcribunt: id quod ab eruditioribus etiam quibuſdam uideo factum: ꝗ mihi nimirum de re tam multiplici, propeq; in infinitũ uaria nimis anguſte atq; arcte uidentur agere. Neq; ſanè ita multo minus abſurde facere eos exiſtimo, quàm ſi ſutor omni pedi ad eãdem formã crepidam uelit conſuere: aut ſi pictor quoduis animal iiſdem liniamentis, iiſdemq; coloribus conetur effingere: aut ſarcinator conſimilem ueſtem pumilioni ac gigãti tribuere ſtudeat. Negant epiſtolam ferẽdam eſſe, niſi quæ intra exilem dicẽdi figurã ſeſe contineat: niſi quæ illaborata diſſolutaq; fluat, & omnibus cõtentionis neruis careat: niſi quæ uulgo mutuatis uerbis contexta: niſi deniq; quæ breuitate ipſa epiſtolæ nomen mereatur potius, quàm uoluminis. Hanc formam ſi quis ſuo quodam inſtituto ſequi maluit: ut ſæpenumero pro ingeniorum uarietate, aliud ſcribendi genus alij magis arridet: cum hoc quidem non admodum pu-

gnabo. Sit enim per me ſuum cuique pulchrum. Verum ſi eam nobis ita præſcribit, ut uel ſolam, uel optimã haberi uelit, cum argumentorum ſpecies non minus ſint innumerabiles, quam mundi illi Democriti: & nullum ferè argumenti genus non recipiat epiſtola: & nuſquam oporteat orationis habitum cum argumenti genere diſſidere: quî quæſo poteſt tam infinitæ rerũ uarietati, ſimplex ſermonis character accõmodari? Quem quidẽ, ut uel maxime alioqui per ſe optimum deligas, fieri tamen non poteſt, ut idẽ ubiq; optimus eſſe uideatur. Ego tum unamquanq; orationis figurã optimam exiſtimo, cum maxime in loco adhibetur: tum peſſimã, quoties iuxta priſcum Græcorum adagionem, τὸ ἐν φακῆ μύρον: hoc eſt, in lente unguentum admiſcuerimus. Atq; hæc quidem eruditis abunde ſatis in ſumma dicta fuerint. Cæterum literatoribus iſtis quibuſdam triuialibus, ut multò indoctioridus, ita non paulò magis importunis, pinguiore (quod aiũt) Minerua, & per partes ſatisfaciendum eſt. Quibus etiamſi (ut ſolent eſſe pertinaces) fieri ſatis non poterit, tamen eos coargui uel puerorum intereſt, ne horum autoritate decepti, ea rudibus annis diſcant, atq; imbibant, quæ grandes iam dediſcere aut pudeat, aut nolint, & ut maxime uelint, non poſſint. Atqui hoc indoctum doctorum genus & illiterata literatorum turba, literarijs in ludis hodie præcipue regnat, & tanquam in ſua tyrannide Phalariſmum quendam exercet. Illic mihi blatero quiſpiam arrepta cenſoria uirgula, Solonis leges dictabit, clamabitq; delendam eſſe epiſtolam, quæ non intra duodecim uerſiculos conſtiterit: hanc enim epiſtolari modo præfixam eſſe meta

tam

iam. Obliteremus igitur hoc cenſore pleraſque Platonis, Ciceronis, Pliny, Senecæ, D. Hieronymi epiſtolas, ὑπὲρ τὰ ἐσκαμμένα πηδάσας, & contemptis iſtorum limitibus in iuſtum uſq; uolumen porrectas. Quid ſi argumentum uarium & amplum obiectum erit, ut nihilo minus me coercebis, & circulum iſtum tuum magicũ egredi uetabis? Ageſilaus haudquaquã probum cerdonem ſibi uideri dicebat, qui paruo pedi magnum induceret calceũ: at quantò moleſtior, qui magnũ pedem arctiore calceo ſtringit torquetq;? Recte Fabius ſcribit, abſurdũ fore, ſi quis Herculis perſonam, & cothurnos infanti tribuat, uerũ multo uidetur abſurdius, ſi infantis faſciolas, calceolosq; Herculi coneris accõmodare. Neq; paulò grauius eſt tum flagitium, tum etiam periculum, in re copioſa contrahi, quàm in re non ampla copioſiorẽ fieri: propterea, quòd ſuperuacua fortaſſe cum tædio leguntur: certe neceſſaria non niſi magno utriuſque diſpendio prætereuntur. Porrò ſi omnino propoſitum eſt, delicatis quorũdam ingenijs conſulere, quibus omnis epiſtola longa eſt, nihil eſſe ſcribendum præcipiamus. Neque rurſus hæc dixerim, quòd eos probem, qui ridicule copiam affectantes, emendicatis uocculis & male conſutis ſententiarum centonibus, epiſtolam infarciant: quiq; cum omnino ſcribere neſciant, tamen ſcribendi finem inuenire nunquã poſſunt (nihil enim infantia loquacius) ſed ut puerorum cauſa, eorum ſtultitiã refellam, qui ſuam infantiam Laconiſmi nomine prætexunt, cum interim nec ipſa breuitatis ac copiæ uocabula, quid ſibi uelint, intelligant, cum unius atque eiuſdem artificis ſit utrunq;. Etenim quemadmodum apud Platonem So-

crates, eum demum optime uerum dicere poſſe colligit, qui ſit idem artifex mentiendi optimus: ita nemo breuitatis nomine rectè laudabitur, qui non idem quàm copioſiſſime ſcribere poſſit. Nam quid tandem eſt breuitaté præſtare? Nempe maximam rerum uim, quoad fieri poteſt, in pauca conferre, non pauca ſcribere: quod alioqui uel indoctiſſimus quiſq;, deſidioſiſſimusq; facilimè poſſit. Omnē igitur ad copioſe dicendum ſupellectilem in animo præpararis oportet, ſi Laconiſmi hoc eſt breuiloquentiæ laudem auferre uoles. Ea autem pro argumenti oblati modo, utq; ſeſe dabit ocium uel ſcribenti, uel lecturo, ita utemur: modo rei ſatis fiat. Neq; interim ulla epiſtola non breuis uidebitur, in qua præter argumenti diſpendium nihil adimere queas: quæ ſic eſt ſcripta, ut iterum atq; iterum relecta tamen non ſatiet: cum tua interim, uel intra duodecim uerſiculos conſiſtens, adeo breuis non ſit, ut Iliade quoq; uideatur prolixior. Quandoquidem in hac tametſi longiſſima, nullus ex tot uerſuum milibus redundat, cùm ex tuis illis undecim uerſiculis, ſeptem poſſint reſecari: atq; ita ſanè reſecari, ut reliqui quoq; ob ſermonis ineptiam, imméſæ prolixitatis nauſeam faciant. Quare ſi quem in ſcribendis literis impendiò delectat hic Laconiſmus, per me quidem licebit, ſi rei ociiq; modo, non chartarum ſpatijs, ac uerſiculorū numero breuitatem metiatur. Nec ita ſcribat pauciſſima, ut ex ijs ipſis ſuperſint quædam, ſed ut uelut è diuite rerum aceruo optima quæque decerpta fuiſſe appareat. Meminiſſe tamen debemus, nonnihil intereſſe inter uolumē & epiſtolam, propterea quòd hæc ad temporis, rerum, perſonarumq; præſentem

Breuem eſſe quid.

Pauca ſcribere.

Volumen & epiſtola, quid differant.

rationem, quantum licet, eſt accommodanda. V*olumen quoniam omnibus ſcribitur, ita temperandum eſt, ut optimis atq; doctiſſimis plceat.*

De illaborata epiſtola.

S*Vnt qui non ferant epiſtolam niſi inelaboratam: & hac de cauſa figuratam eſſe nolint, ne ſi quid in ea phaleratum fuci'ue appareat, lucernam olêre dicatur. At ego citius feram epiſtolam, quæ lucernam oleat, quàm quæ temetum: quæ myrothecia, quàm quæ hircum.* Q*uis porrò tam iniquus cenſor, qui non eas ueterum epiſtolas optimas iudicet, quæ ſint omni cura, arteq; elaboratæ?* Q*uid unquam exquiſitius, accuratiusq; ſcripſit* Cicero*, quàm illam prolixam ad* Lentulum*: rurſus illam, qua* Cu*rioni commendat* Milonem*, & pleraſque ad* M. Varro*nem: præcipue uerò eam, qua* Luceio *perſuadere conatur, ut res ab ſe geſtas, literis mandet: quam ipſe uelut accuratè, feliciterq; ſcriptam,* Atticum *uti legat hortatur?* An *lector his anteponat eas, quas ſcripſit ad* Terentiam, Ciceronem, Tironem, *aut* Acilium? An Plinius *dum* Aria*no ſuo ſcribit, quid ſit actum in cauſa* Mary Priſci*: dum* Gallo Laurentinum *ſuum deſcribit: dum* Minitiano *narrat, quid rerum geſſerit in prouincia* Betica*: dum* Apol*linari* Tuſcos *agros ſuos depingit, num decem uerſibus abſoluit epiſtolam?* Atque *is teſtatur eas potiſſimum à ſe collectas, quas ſcripſiſſet accuratius, nimirum ut poſteritate digniores.* Sed *interim habenda ratio, cui ſcribas.* Sunt *qui neglectam & illaboratam epiſtolam ſui contemptum interpretantur.* Sed *ut dicam in genere, quemadmodum incidere poteſt, ut pro perſonæ cui ſcribis, proq;*

argumenti ratione, nullum ornamentorum aut dignitatis genus non deceat epiſtolam: ita ferè congruit ſimplicitas quædam orationis, ſed elegans. Non efflagito phaleras, ſed idem non fero pannos. Non deſidero calamiſtros, modo adſit mundicies. Pigmenta negas, at ſordes ut abſint facito. Non requiro curam anxiam ac moroſam, ſed rurſum nolo ſcopas diſſolutas. Poſtremò, ſi libet, ſcribito ex tempore: ſcribito quicquid in buccam uenerit, ſed ita ut ad Atticum fecit Cicero.

De grauitate epiſtolæ.

NAm iſtos, qui nuſquam uolunt aſſurgere epiſtolæ phraſim, ſed quotidiano ſermoni proximam eſſe oportere contendunt, uel una Ciceronis epiſtola facilè reuicerit: nimirum ea quam ſcripſit ad Octauium Auguſtum: quæ adeò non repit humi, ut non ſolùm attollatur ad orationum procellas, uerum etiam in tragœdiam exeat. Et arbitror atrociſſimã eius epiſtolæ partem eſſe reſectam ab ijs, qui hoc uel Octauij, uel Ciceronis intereſſe putabãt. Quid enim illa, quid illis interrogantibus, quid agat nunc Reſpub. reſpondebit aliquis noſtrũ, qui proximus in illam æternam domum deceſſerit? à quo accipient de poſteris ſuis nuncium ueteres illi Aphricani, Maximi, Pauli, Scipiones, quid de patria ſua audierint, quam ſpolijs, triumphisq; decorarunt, & cætera quæ conſequuntur. Num remiſſiora tibi uidentur illa Albanorum tumulorum obteſtatione, qua nihil in oratione uehementius inueniri poſſe putat Fabius? Efferueſcet igitur uel in tragicam uſq; uociferationem epiſtola, ſi quando res ita poſtulabit, ſumetq; ampullas, et ſeſquipedalia uerba. Neque

que de bello, paceq́; ſimili ſtylo loquetur eruditis magnatibus, quo de macerandis ſalſamentis, aut coquendis holeribus mandaret famulo. Cæterum in mediocribus argumentis, ſi non incidet quod aliud ſuadeat, non diſplicebit Atticiſmus in epiſtola: nec hic requiram fulmina aut tonitrua Periclis, ſi modo ſermo uelut è fonticulo limpidis aquis, grato leniq́; murmuræ perſtrepentibus fluat, non uelut mortuus, ſtagni in morem torpeat, omnium expers affectuum.

De perſpicuitate epiſtolę.

E*Cce autem maxima pars eorum, qui hoc iuris uel ætatis, uel fortunæ prærogatiua ſibi uindicant, ut de literis quas non didicerunt, cenſuram agant, magnis etiam conuitijs à nobis efflagitant perſpicuitatem. Graue flagitiũ eſſe clamitant, ſi uerbum ullum miſceatur epiſtolę, quod legentem uel tantiſper remoretur. Memini quum ipſe puer annos natus quatuordecim ſcripſiſſem tutori cuidam meo, quem magis etiam puer habueram inſtitutorem: & ex lectione librorũ, qui tum ſuppetebant, admiſcuiſſem nonnihil: reſcripſit homo, non minus ſuperciliosus, quàm indoctus, ut ſi poſthac eſſet animus tales epiſtolas mittere, eadem opera commentarium adiungerem: ſibi ſemper hunc fuiſſe morem, clare, & punctuatim ſcribere. nam his floſculis ſibi placebat. Non hæc dico, quòd negem in quauis oratione præcipuam eſſe laudem perſpicuitatis. Quid enim eſt oratio, quæ non intelligitur? Sed quemadmodum pro re non ſolum probanda, uerum etiam neceſſaria eſt perſpicuitas, facilitasq́; ſermonis: ueluti, quoties ſerium quippiam petitur ab homine ſemidocto,*

moroſo'ue, aut etiã uehementer occupato: ita incidit non-nunquam, ut non aliud genus excuſatius admittat obſcuritatem: uelut cum eruditus cũ erudito uelitatur literatis iocis, quos nolit à quouis intelligi. Quemadmodum nos olim luſimus cum eruditiſſimo uiro Thoma Linacro: cui ſcripſimus epiſtolam metro trochaico tetrametro, ſed ita temperata compoſitione, ut aliud agenti nõ ſuboleret eſſe carmen. Admonueram in epiſtolæ frontiſpicio, ut ſibi caueret: nam mihi in animo eſſe ipſum hac epiſtola fallere: & in calce adieci iam me fefelliſſe, ni fallerer ipſe. Non ſenſit homo fraudem niſi monitus à me. Mihi nõ diſplicet illud Octauij Cæſaris, nõ aliter in ſermone fugiendũ uerbum inſolens, quàm in curſu ſcopulum. Et meritò ridentur hoc noſtro ſeculo quidam Apuleiani, & obſoletæ antiquitatis affectatores. Arridet uſitatis uerbis cõtexta oratio, ſed ab iſtis lubens quæſierim, quæ tandem appellant uſitata: Num è compitis, ac triuijs ſumpta? Rectè ſanè ſi Gallice, aut Germanice ſcribendum erit. Verum ſi Græcè aut latinè, quid minus conuenit, quàm eius ſermonis mundiciem ab his autoribus petere, apud quos præter meras ſordes nihil eſt? Olim hoc iuris erat conſuetudini publicæ, ut quaſdam uoces antiquaret, alijs gratiam nouitatis adderet. Quanquàm ne tum quidem omnia placebant doctis, quæ uulgo in conciliabulis, theatris, aut caſtris iactarentur: & erant in libris eruditorum, ad quæ reſiſteret plebeius lector. Nunc uerò Latinè loquẽdi conſuetudo, non à foris aut cõciliabulis idiotarum, ſed à probatis autoribus petitur. Itaque nullum uerbum inuſitatum uideri debet, quod extet in elegantis mundiciꝙ ſcriptoris

ptoris

ptoris literis. Quid Ciceronis oratione candidius; quid apertius? At hic nõnullis uidetur Cimmerijs tenebris obuolutus. Quid Terentiano ſermone luculentius? At hunc ne commentarijs quidem adiuti, complures intelligunt. In ſordidis autoribus uerſatus, ſi quando inciderit in Quintilianum, clamat omnia ſibi uideri Græca, aut Arabica. Danda eſt opera, ut ſimus aperti, ſed eruditis. Neq; quẽquam cõmoueat obſcuritatis crimen, quod ſit illi cum Cicerone, aut Tito Liuio commune. Clamitas tenebricoſam eſſe Flacci dictionẽ, ſed eruditis uel in primis admirabilis eſt erudita perſpicuitas. Proinde colligis opinor, in te tenebras eſſe, non in autore. Tu in quemcunque ſcriptorem incideris, modo laudatum, noctem iſtam tecum circunfers. Vociferaris ſpinoſum eſſe librum, ſed tui pedes ſpinas habent, non locus: caligas in ſola, & lux ipſa tuis oculis noctuinis pro caligine eſt. Mutandus eſt, inquis, ſtylus: qui quoquo modo accidat, tamen non intelligitur: At quanto iuſtius eſt, & tibi etiã utilius, tuum mutare uitium, quàm eruditos omnes ſuam orationẽ tuo uitio accõmodare? Barbare loquendi mille ſunt ſpecies, ac ſubinde exoriuntur nouæ. Itaq; ſimplicius eſt ac facilius, ut unam emendate loquendi rationem diſcant omnes, quàm ut omnes barbare dicẽdi formas ſinguli. An æquum cenſes, ut docti Romanam linguam, cui tot egregiæ diſciplinæ, cui Chriſtiana religio concredita eſt, ſinant intermori, ne quid offendant iſtorum indoctam arrogãtiam? Num par eſſe iudicas cõmittere ut intereant, non dicam Cicero, Quintilianus, & huius generis cæteri, ſed Cyprianus, Hieronymus, Auguſtinus, ut pro his legatur Catholicon, Holcot, Bricot, &

Gorra?

Gorra? An luſcinia cõmutabit cum cuculo modulos ſuos propterea quòd aſello iudici planius & intelligibilius ca-nit cuculus? At iniquius ſit, ſi docti cogantur rectum ſer-monem dediſcere, ut cum iſtis fœdè balbutiant: præſertim cùm eis in manu ſit, imò cùm eis tot nominibus expediat ea diſcere, quæ ſuo magno malo faſtidiunt. Ego uerò qui ſemper diſcendi ſum cupidus; nec his ſuccenſere ſoleo, qui priſcas uoces, & à Ciceronis etiam conſuetudine ſemo-tas eruũt. Fortaſſis & his uſus erat Cicero, ſi extaret quic quid ſcripſit. Non indignor obiectum eſſe quod non in-telligam, ſed oblatũ gaudeo, quod diſcam. Tu contra ma-uis alienam eruditionem reprehendere, quàm tuam ipſius inſcitiam uel agnoſcere modeſte, uel mutare prudenter. Mauis ſolem in crimen uocare, quam lippientes oculos tonſori Licino cõmittere. Ac uide interim, quàm ſtudioſe in nos iniquus ſis: tu qui tuis in literis ſordidiſſimi ſermo-nis portenta inculcas, quum uere tenebricoſus ſis, ſanis etiam oculis: dilucidus tamen uideri poſtulas, & alios ob ſcuritatis accuſas. Paria certe facere debueras: &, ſi ocu-lis tuis iraſci non potes, ſaltem noſtras falſas diſſimulare tenebras, quũ tuas, quæ teterrimæ ueriſſimeq; ſunt cupias & laudari. Non dignatur tua prudentia Latinam lin-guam diſcere, quò poſſis D. Hieronymum (nam unum hunc plurimorum uice nomino) intelligere, & nos uis fe-cem iſtam ſermonis in tua culina nati, perdiſcere, ut te tuosq; ſodales delirantes, ac miſerè balbutientes intelli-gamus? Nõ uero hæc, optime lector, in hoc tot uerbis diſ ſerimus, quòd eruditam ſermonis ſimplicitatem contemna mus: quæ mea ſententia, ſæpenumero plus habet artis, quàm

quàm operoſa ſtructura: Sed ut ueram perſpicuitatem, à ueris tenebris ſeparemus. Seruiendum eſt auribus ſed eruditis: in his dũtaxat, quæ cupimus ab eruditis legi. Quod huic obſcurum eſt illi dilucidum eſt. Sed hic luſcioſus, ille puris oculis: Eſt tamen aliquid ſuapte natura dilucidum, ad cuius ſenſum repurgandi ſunt oculi. Cæterùm, ut ad inſtitutum ſeſe referat oratio, quanquam obſcuritas quoties officit, ubique uitanda eſt uel dicenti, uel ſcribenti: tamen haud ſcio, an ullo in genere plus inueniat ueniæ, quàm in epiſtolis (modo non indocta) in quibus uel Ciceronis exemplo, licet ſubinde Græca miſcere Latinis, obſcuris alluſionibus uti, amphibologijs, ſignificationibus, parœmijs, ænigmatibus, clauſulus de repente præciſis. Tantum habenda ratio, qua de re, cui ſcribas. Non damnabitur libertas, ſi non deſtituat nos conſilium, cui decet artem ubique cedere.

De compoſitione.

POrrò qui compoſitionem in hoc genere damnant, equidem non adeò demiror, quum uideã fuiſſe per multos, qui eam ne in orationibus quidem æquo animo tulerint. Quanquam mihi nunc cum ijs potiſſimum res eſt, qui quid ſit in oratione compoſitio, prorſus ignorãt. Cęterum quum eiuſdem ſit artificis, orationis numerum uel adhibere in tempore, uel negligere: & hanc partem ſcriptoris arbitrio relinquo: niſi quòd uelim adoleſcentẽ, qui tantum exercendi ſtyli gratia ſcribit, aliquãdiu compoſitionem etiam elaborare: ita fiet, ut ſi res poſtulet orationem numeroſam, aptè moduletur: ſin neglectam, tamen uitet illud Ciceronis conuicium, ſcopę diſſolutæ.

De ha

De habitu epiſtolæ.

MAgna olim inter eruditos ſententiarum uarietas fuit, quod dicendi genus maxime probaretur, Atticum, Rhodienſe, an Aſiaticum. At Fabius exiſtimat eum optimum dicendi genus ſequi, qui pro re, pro loco, pro tempore, pro qualilate auditorũ quàm appoſitiſſimè dicit: ut inepte faciãt, qui dictionem ad certas leges aſtringunt. Itidẽ & ego eam epiſtolam optimam iudico, quę à uulgato hoc & indocto literarum genere quàm longiſſimè recedat: quæ ſententÿs exquiſitiſſimis, uerbis electiſſimis, ſed aptis conſtet: quæ argumento, loco, tempori, perſonę, quàm maximè, ſit accommodata: quæ ampliſſimis de rebus agens, ſit grauiſſima: de mediocribus, concinna: de humilibus, elegans, & faceta: in iocis, acumine delectet, ac lepôre: in encomÿs, apparatu: in exhortando uehemẽs ſit, & animoſa: in cõſolando, blanda ſit, & amica: in ſuadendo, grauis ſit, & ſententioſa: in narrando, lucida, & graphica: in petendo, uerecunda: in comẽdãdo, officioſa: in rebus ſequundis, gratulabunda: in afflictis, ſeria. Denique (ne quæ ſunt infinita, perſequar) ſit uerſipellis, ac polypus quemadmodũ ſemet ad omnem ſubiecti ſöli habitum, ita ſeſe ad quemuis argumenti, reliquarumq; circunſtantiarum habitũ attemperet. Neq; enim rei ſolũ obſequũdabit epiſtolæ ſtylus, uerùm ut dignũ eſt egregio quopiam Mercurio (nam nuncÿ uice fungitur epiſtola) temporum perſonarumq; rationem habebit: nec eadem de re quouis tempore, nec apud quoſuis loquetur: alia ſpecie ſeſe offeret ſenibus, alia iuuenibus, alia tetricis ac ſeueris: alia ÿs, qui feſtiuiore ſunt ingenio alia aulicis: alia philoſophis: alia

alia familiaribus, alia ignotis: alia uacuis, alia negocioſis alia fidis ſodalibus, alia fictis amicis, ac parũ bene uolẽtibus. Sed interim & illud ſpectabit, unde ueniat, nõ ſolùm ad quem ueniat, aut quibus de rebus legata. Proinde *Mercurium quendam aget, ſemet pro re præſenti in omnem transfigurans habitum: ſed ita tamen, ut in tanta uarietate, unum quendam tenorem obtineat: uidelicet ut ſemper munda ſit, ſemper erudita, ſemper ſana.* Ab his *ſi non fuerit receſſum, nullum eſt præterea delictum in epiſtola, cui non ſit parata uenia.* Erit *loquacior, ſcripta dicetur tum auido, tum otioſo.* Elaboratior *erit, & lucernã olens, ſcripta eſt erudito.* Habebit *artificium, talem decebat mittere artifici.* Carebit *arteficio, ſcripta putabitur ei, cui placeat ſimplicitas, aut imperitiori.* Laconiſmũ *habebit, occupatu, ſcripſiſti occupato.* Fucatior *erit, ac picturatior ſcripta dicetur curioſo, priſcis uerbis, antiquario: blandior, amico: licentior, familiari: aſperior, improbo: adulantior, ambitioſo putabitur.* Deniq; *quicquid alibi nõ uacaſſet crimine, hic uel à re, uel à perſona ſcribẽtis, uel à moribus, fortunaq;, uel ætate eius, cui ſcribitur, defenſionem inueniet.* Quin *& aliâs dãnanda phraſeos, & argumentorum uarietas, & inæqualitas, hic uel præcipuam habet gratiam.* In *noctibus ac* Miſcellaneis *argumẽto ſubinde nono datur uenia, ſtylo ſubinde diuerſo non datur: in epiſtolis iuuat etiam uidere, quantum oratio iuuenilis differat à ſenili, quid'ue ætas ſtylo uel adiecerit, uel detraxerit.* Quare *qui unam quampiam formam ac faciem huic generi tribuere conantur, hi non ſolum inanem, uerumetiam ridiculam operam ſumunt.*

Peculiaris epiſtolæ character.

FOrtaſſis erunt, qui quaſdam epiſtolas ſemouebunt ab hoc ordine: quod genus ſunt epiſtolæ ad exercitationẽ, uel oſtentationẽ ingenij confictę: ueluti Phalaridis, quas eruditi tribuunt Luciano: & amatoriæ Philoſtrati ſanè quàm elegãtes ſi, perinde eſſent caſtæ: ad hæc heroinarũ, autore Naſone, aliaq́; conſimiles: quas ſi quis malit appellare declamatiunculas, equidẽ non admodum refragabor. Sunt in quas magis libri nomẽ uidetur competere: quales ſunt aliquot Platonis, Senecæ omnes: pleraq; Hieronymi, Cipriani, & Auguſtini: Tertulliani paucæ: Sunt quas aliquis malit orationes appellare, nimirum quæ ad principes aut magiſtratus, arduis ac perplexis de rebus prolixe ſcribuntur. Tunc enim epiſtola, non cõfabulonis, aut nuncij, ſed oratoris uice fungitur. Quod ſi quis non dignatur epiſtolæ uocabulo, niſi quę priuatis de rebus inter amicos obambulet: quanquàm ne hic quidem certa forma pręſcribi poteſt: tamẽ ſi qua peculiaris eſt huic generi, uideor mihi non maiore compendio quæ ſit indicare poſſe, quàm ſi dixero talem oportere eſſe dictionem epiſtolę, quales ſunt amicorum inter ipſos confabulationes. Eſt enim (quod ſcitè ſcriptum eſt à Turpilio comico) epiſtola abſentium amicorum quaſi mutuus ſermo, quem neq; agreſtem, aut aſperum, neque fucatum eſſe oportet, neq; una de re, neq; ad faſtidium uſq; multum. Eoq́; ſimplicitatem, candorẽ, feſtiuitatem, argutiam amat hoc epiſtolarum genus. In his igitur omnia leporum genera conſectabimur, niſi quum res, aut perſonę diuerſa poſtulabunt. Neque diu ſermonem eundem urgebimus

gebimus: & quod ſolemus cum amicis cōfabulantes, miſcebimus, ſi uidebitur, non ſolum multa, uerumetiam uaria. Huic generi magis congruet Atticiſmus, ac ſtylus humilior, comœdię propior quàm tragœdiæ, aut ſi quid etiam humilius phraſi comica, modo docta ſit humilitas, meminerimusq́; non inferioris eſſe facultatis, cum laude humi ſerpere, quàm cum Dædalo uolare per aëra: & uicinum littus legere contractis uelis, quàm ſublatis antennis, medio ferri pelago. Amica eſt huic generi breuitas, maxime ſi uel de multis, uel de minutulis negotijs agetur: & ſi aut ipſi qui ſcribimus, aut ij q̄bus ſcribitur, occupatiores erunt. Cæterum quibus rationibus præſtanda ſis breuitas, indicauimus in opere de copia. Quòd ad hoc inſtitutum attinet, breuiloquentiam pręſtabimus, ſi quando, ita ut fit in comœdijs, ſtatim mediam in rem aggrediemur: ſi præfationes ſuperuacaneas uitabimus: ſi uerbis quàm ſignificantiſſimis utemur, ſi rerū exitus ita proponemus, ut ex his coniciantur ea, quæ preceſſerunt: ſi epiſtolę, cui reſpondemus, argumentum recenſere ſuperſedebimus, quæ res nonnunquam bonam epiſtolę partem occupat: ſed hoc è noſtris diuinandum relinquemus. Quod genus ſunt illa: Quid narras? Antonius epiſcopus? Ouem lupo, quod aiunt. Hęc tempeſtas magis deſiderabat Aurelium. Ille quid aliud, quàm nullus, magnus, malus, piſcis. Tu uerbo, ſed abſolutius totum hominem depinxiſti. Occideras de ualetudine fratris: ſed optimo modico quantum debeam, breui re ipſa declarabo. Fœcunditas uxoris mihi iucundior eſſet, ſi res unà cum prole creſceret. Cum Laurentio homine furioſe maledi-

co, ſatius arbitror nullo pacto contendere. Quid enim aliud quam iritabis crabronem, aut ſi quid crabrone peſtilentius? Ex his enim uerbo notabis perpendet lector, quid ille ſcripſerit, cui reſcribitur. Sunt qui alienam epiſtolam penè totam recenſent, ac prope modum uerboſius, quàm is qui ſcripſit. Si res poſtulet, ut repetatur argumentum, id dextra quadam, ac commoda breuitate fieri conueniet. Qua quidem in re Politianus mirus eſt artifex, qui hoc in pleriſque epiſtolis facere conſueuit, nimirum lectori conſulens, ne quid deſideraret, ſi fortè non extarent epiſtolæ, quibus reſpondet: aut ſi tales eſſent, ut non liberet legere.

Elegantia.

IAm admonere, ut ſermonis uitijs careat epiſtola: tametſi hoc in arte ſua pręcipiunt rhetores, tamē mihi uix operæpretium uidetur. Nec enim tam ad rem attinet admonere, ne fiat, quàm dedocere noſtrā ætatē, quæ paſſim id facit. Nihil breuius præcipitur, quàm ut ſit elegās epiſtola: at nihil maiore negotio diſcitur: nec uſquam peccatur aut turpius, aut frequentius. Hoc uitium intolerabile reddit infelix affectatio. Quid enim tam portentoſum, quàm oratio, quæ quum munda non ſit, tamen ornata uideri uelit: & quum ſana non ſit, tamē formoſa uideri geſtiat purpuriſſum ulceribus illinens: ueluti is qui noſtra ætate maluit dicere, ſagio quid portendas, quàm, ſentio quid tibi uelis. Multa lectione, multis præſcriptionibus, accurata ſcriptorū obſeruatione, multo ſcribēdi, dicēdiq́; uſu paratur ſermonis mūdicies. Erit hic igitur primus ac præcipuus labor, ſi ſuppetet orationis puritas, atq; etiam

ingenij ſanitas. Artem in epiſtola non admodum eſſlagi‑tabimus: ſin deerit, riſum etiam mouebit artis affectatio.

Exercitatio, & Imitatio.

NE illud quidem hominum genus errare ſinemus, quos ipſe non parum multos deprehendi, qui tri‑bus præceptiunculis, ceu magis uerbis, recte ſcribendi fa‑cultatem dari poſſe credãt: quorum ſtultitiæ utinam olim non obtemperaſſem. Talis enim erat is, in cuius gratiam ante annos uigintiquinq; opus hoc deliniarum, non tam ex animo, quàm mea facilitate cupiens obſequundare fla‑gitanti: quē mox expertus ſum, & ingratum diſcipulum, & perfidum amicum. Is in principum aulis meliorem ac maiorem ætatis partem contriuerat, niſi quòd ſacerdotijs opimis onuſtus, iam ſerò ſapere cœpit, & de literis cogi‑tare, quæ marſupiũ non conſequuntur. Sed huius generis non parum multos comperi, qui ſimul atq; à prophanis negocijs, & à ſordidiſſimis coaceruandæ pecuniæ curis, ad literas ſeſe appulerint, huiuſmodi quaſdam compen‑diarias recte ſcribendi leges à nobis flagitare ſolent: quas & ita breues eſſe uolunt, ut tertiam paginam non totam impleant: & ita efficaces, ut intra menſem non totum è muta pecude reddant oratorem eloquentem. Aiunt ſibi opus eſſe omni cõpendio, propterea quòd & ſunt igna‑uiſſimi, ut quàm minimum operæ ſumant in rebus hone‑ſtis, & ætatis bonam partem iam alijs in nugis perdide‑runt: poſtremo quòd ad ſordida illa negotia redire geſti‑ant: literas igitur uelut obiter ſecum rapere ſtudẽt. Hos ſi ridere libeat, iubebo ſemel ex muſarum fonticulo bibe‑re, atque in Parnaſſo ſomniare, quò repente nobis pro‑

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

deant ex aſinis luſciniæ. Cæterum *de quibus aliqua bona ſpes effulgebit, hos admonendos cenſeo, ne errent.* Neq; *enim committam, ut hæ præceptiones, quas ſtudioſorum adoleſcentium induſtriæ promouendæ paramus, aliorum ſtultitiam augeant.* Augerent *autē ſi quis tantum his tribueret, ut citra uariam eruditionē, citra ſtudium uigilantiſſimum, citra multum uſum ex his ſibi facultatem recte ſcribendi polliceretur.* Cæterum *delicatus iſtos, & indociles ſenes, quibus pluris ſunt pecuniæ, quàm literæ: quibus uacauit tot annis arcas onerare nummis, nec uacauit animum onerare honeſtis diſciplinis, in* Parnaſſum, *ut dixi, mittamus: ut poſt quàm illic unam noctem cum* Ennio *ſomniarint, magno omnium ſtupore, ſubitò pro* Midis *redeant* Cicerones. Aut *certe legemus illos ad talem præceptorem, qualem rhetorices doctorem depinxit* Lucianus. Porrò *iuuenes induſtrios, ac meliore mente præditos, ad uigilias, & exercitationis aſſiduitatem hortabimur: quam quum in omni re, tum in hac potiſſimum tenere primas, & à grauioribus autoribus dictum eſt, quàm ut ſit dubitandum: & ſæpius repetitum eſt, quàm ut hic ſit admonendum.* Neq; *tamen inficiabor, bonam laboris partem, doctoris cōmoditate poſſe detrahi: quem ut aſſiduum & indefatigatum, ita quàm doctiſſimum eſſe uolo: ne quod præcipit, ipſe præſtare non queat: & iuxta prouerbium,* Sus *ſuem docere incipiat.* Quòd *ſi ob noſtrorum temporum infelicitatem, non temere talis contingit, ut exquiſita doctrina præpolleat, ferendus tamen erit: modo ne ſit ex horum numero, qui falſa perſuaſione doctrinæ turgidi, magna (ut inquit* Fabius *) confidentia, ſtultitiam ſuam*

perdo

perdocent: illiteratiores, quàm ut alios docere poſſint: elatiores, quàm ut ab alijs doceri ſe patiantur. Cuiuſmo-*di peſtes procul ex urbibus deportandas curarent ubique magiſtratus, ſi quidem aut partes agnoſcerent ſuas, aut ulla omnino* Reipub. *cura tangerentur.* Ampliſſimis *ſala-rijs alũtur tot tibicines ac tubicines: at nemo potius erat ampliſſimo ſalario acceŕſendus, quàm eruditus ludimagi-ſter.* Verum *hoc ſalarium nolim eſſe certum ac perpe-tuum, ne magnitudo mercedis improbos inuitet, & in-doctos, quibus ſemper minus eſt frontis, & plus auda-ciæ, quàm eruditis.* Conueniet *ſalarium arbitrio docto-rum, & ſpectatæ fidei uirorum, pro merito eius, qui aſci-ſcitur, præſtitui, atque etiam augeri, minui'ue, ſi is ſua do-ctrina, ſuaq́; induſtria uinceret expectatione de ſe, aut contrà.* Alioqui *periculũ erit, ne uſu ueniat, quod in am-pliſſimis ſacerdotijs uidemus accidere: quæ quò ſunt ma-gis opima, hoc ab indignioribus occupantur.* Extant *apud nos, ſi* Muſis *placet, etiam uolumina non exigua de conſcribendis epiſtolis, ad unamquanque formam addi-tis aliquot exemplis: ſed ò* Deũ *immortalem, cuiuſmodi.* Sed *hæc prodigioſa barbaries illi ſeculo imputanda eſt, quo prorſus extinctis omnibus bonis literis, impune re-gnabat inſcitia, publice ſimul ac priuatim, quum grauis & copioſus autor eſſet* Mammætrectus, *opulentũ quod-dam* Copiæ *cornu* Catholicon. Iam *apud* Italos *cœpe-rant reuiuiſcere bonæ literæ, quum* Louanij *magno cum applauſu legerentur epiſtolæ* Caroli *cuiuſdam, qui mul-tis annis moderatus eſt pædagogium* Lilienſe, *quas nunc nemo dignetur ſumere in manus.* Apud Hollandos, *or-*

bis lumen habebatur Engelbertus quidam, qui ſuis epi- ſtolijs nihil aliud docebat pueros, quàm inepte ſcribere. At niſi me fallit animi præſagium, breui ueniet ætas, quũ nec his monitis erit opus, nec meis præceptionibus iuuentus egebit. Sed interim ut mediocriter literatos didaſcalos induſtria noſtra nonnihil adiuuemus, poſtea quàm ſuis tradiderit compendio artis rhetoricæ præcepta, ſtudebit illos breuibus, & epiſtolaribus argumentis frequẽter exercere. In his delectum habebit & curam, ut ea potiſſimum proponat, quæ ætati illi amœnitate uelut illecebræ blandiantur. In his enim pueri ut libẽtius, ita & utilius exercebuntur. Id fiet, ſi uel noua ſint, uel faceta, uel alioqui puerorũ ingenijs affinia. Ea uel è poëtarum fabulis, uel ab hiſtoricis erunt petenda, niſi quid nouæ rei, ut ferè fit, ſuggeſſerit uita mortalium. Frequẽter enim & noſtris temporibus eueniunt, indigna quæ neſciat poſteritas. Et primi quidem generis ſunt amatoriæ Naſonis, in quibus fortaſſe tutum non ſit, rudem ætatem exerceri. Quanquam heroinarum ſunt caſtiores, neque quicquam uetat & hoc genus caſte uerecundeq́; tractari. Veluti ſi procus blandis literis ambiat nuptias puellæ, Si Helena Paridem ab amore non permiſſo deterreat. Nam Penelopes ad Vlyſſem epiſtola tota pudica eſt: quemadmodum & Aconcij ad Cydippen. Si uxor marito peregre ceſſanti ſcribat, uti domum properet. Si Neſtor uir natu grandis & facundus, hortetur Achillem epiſtola, ut Briſeida ereptam ab Agamemnone, magno animo ferat: oſtendens regi etiam improbo parendum eſſe, tum publicum commodum priuato dolori anteponendum: poſtremo uehementer

menter indignum eſſe, Achillem uel genere clariſſimo, uel animo generoſo, uel factis egregijs, ob barbaræ ancillæ amorem uirtutis obliuiſci. V*bi ſimul etiam amœnus ſeſe locus aperit, aduerſus uoluptatem inhoneſtam, rurſum al ter pro immortalitate geſtis eximijs apud poſteros paran da.* Si Phœnix *eidē ſcribat, ut cum* Agamemnone *redeat in gratiam, & periclitantibus* Græcis *ſubueniat.* Aut *ſi* Antenor Priamo *ſuadeat, ne grauetur raptam* Helenam *ſuo* Menelao *reddere, uel quia per ſe iuſtum ſit, uel quia ſtultiſſimi regis ſit, committere, ut ob turpiſſimum effœminati iuuenis, & uix uiri* Paridis *amorem, tot fortiſſimi uiri dimicationem ſuſcipiant: tot populorum fortunæ, ſimul & uita, in extremum diſcrimen pertrahantur.* Aut *ſi* Agamemnon *ſuadeat* Menelao *fratri, ut negligat potius* Helenam, *quàm ut ob mulierculam uita indignam, tot procerum milia in uitæ periculum adducat, & eam totius orbis tumultu repetat: quæ etiam ſi ultro rediret, non eſſet recipienda.* Aut *ſi* Linus Herculem *duabus cōſpectis deabus, utram potius ſequatur hæſitantem, ad uoluptatis contemptum, & uirtutem amplectendam extimulet.* Aut *ſi* Menelaus Paridi *uiolatū hoſpitium exprobret.* Si Amphion *fratrem ad muſices ſtudium adhortetur, contrà il le ad ſuum inuitet.* In *hoc genere pleriq;* Græci *non infeliciter luſerunt, ſed nemo felicius* Luciano. Ex *his tamen deligenda cenſeo, quæ nō omnino ſint ocioſa, ſed habeant aliquid ad uitam cōmunem conducibile.* Otio*ſa ſunt illa* Luciani, *de* Ioue *cerebro prægnanti, & implorāte ſecurim* Vulcani, De Neptuno *per mercurium non admiſſo, cum recens* Iupiter *peperiſſet è cerebro* Palladem. N*am*

huius generis quæ ſunt, ut ſunt amœna, & ingenij felicitatem arguunt, ita non multum faciunt ad uitam communem. Huc *propius conducunt, quæ è comicorum argumentis ducuntur. Quod genus fuerit: ſi* Phædriæ *ſodalis illi ſcribat, ut* Thaidis *amorem penitus excutiat ex animo, ac priſtinæ ſuæ ſeueritatis memor, ineptire deſinat: præſertim cum magno famæ, reiq́; diſpendio ſit alenda, quæ nec amet ex animo, nec uni ſui copiam faciat. Si quis diuiti illi* Plautino *ſuadeat, ut* Euclionem *pauperem probum, potius quàm diuitē illum procum aſciſcat generum: aut cōtrà, diuiti potius collocet filiam, quàm pauperi.* Si Demea, *fratrem ad ſuum uitæ inſtitutū uocet, hoc eſt, ab urbana uita, ad ruſticanam: à cœlibatu, ad matrimoniū: ab indulgenti liberorum educatione, ad ſeueriorem. Si è diuerſo* Mitio Demeam, *ad ſuum uitæ genus adhortetur.* Et *hæc quidem pueris gratiora.* At *illa quæ ab hiſtoriographis ſumuntur, propius etiam ad uerū accedunt, eoq́; plus frugis adferunt, nec ita multo minus iucunditatis.* Veluti *ſi* Horatius *iam capitis dānatus patris opem imploret, ſuamq́; fortunam tam repente mututam deploret. Si* Cicero Milonem, *ut forti animo ferat exilium, hortetur. Si quis* Catonem *à literis* Græcis, *quas iam ſenex appetebat, deterreat. Si quis* Ciceroni *ſecū deliberanti, an mortem ſibi conſciſcat: an fuga ſaluti conſulere properet: an exuſtis* Philippicis, *uitam ab* Antonio *redimat: quodlibet horum trium, uel ſuadere, uel diſſuadere conetur. Si quis* Qu. Curtio *gratuletur, tam fortem ac pium animum, qui priuatam ſalutem poſthabuerit ſuæ ciuitatis incolumitati. Si quis* Delphicis *ſacerdotibus ſuadeat, ut* Phala-

ridis

ridis taurum recipiant. Si quis Lucretiam ui conſtupra-tam, à uoluntaria morte reuocet. Si Ionathas Saulis filius, Dauid amicum regis metu latitantem, uagantemq́; conſo-letur, ut promiſſi diuinitus imperij expectatione mentem in rebus tam afflictis fulciat. Si Plato Dionyſiū regem ad philoſophiæ ſtudium adhortetur. Rurſus ſi alius quiſpiā dehortetur. Si Reſpub. Romana Camilli exulis uirtutē, aduerſus Gallos extrema molientes, imploret. Si Ariſto-teles Caliſtheni ad Alexandrum Magnum proficiſcenti rationem præſcribat, qua debeat regis conſuetudine uti, docens, cum regibus aut quàm rariſſime loquendum, aut quàm iucundiſſime: quò uel ſilentio tutior ſit, uel ſermo-ne gratior. Si Caliſthenes Ariſtoteli reſpondeat, conſi-lium futurum fuiſſe philoſopho dignius, ſi potius autor fuiſſet, non proficiſcendi in eiuſmodi principis aulam, in qua philoſopho uel ſeruiliter eſſet tacēdum, uel turpiter adulandum: ſibi magis curæ fore, quæ ſint honeſta, quàm quæ utilia aut tuta. Si Alcibiades Socrati ſuadeat, ut uxorē rixoſam ac procacē domo exigat. Aut ſi Callicra-tides, ut omiſſo philoſophiæ perēni ſtudio, ad mores cō-munes, & Reipu. adminiſtrationē ſeſe conferat. Si Crito eidem ſuadeat, ut elapſus è carcere, uitæ ſuæ conſulat. Huiuſmodi copioſiſſimam uim Valerius Maximus, aliiq́; ſcriptores, qui res memorabiles, ex hiſtoricorum libris decerpſerunt, citra ueſtigandi tædium ſuggerent. Quin ex una quapiā hiſtoria, uelut è uita Catonis, aut Antonij, aut Iulij Cæſaris, plurima themata duci poſſunt. Quare nos rem & infinitam, & cuiuis promptam nō proſeque-mur plurimis uerbis. In hoc genere uariè, diligenterq́;

conue

conuenit exerceri iuuentutẽ: quòd præter ſtyli fructum, uetuſtas ac memorabiles hiſtorias, hac ratione uelut aliud agentes imbibent, ac penitus infigent memoriæ: hominum & locorũ nominibus aſſueſcent: ad hæc decori uim & probitatis naturam, præcipuas orationis uirtutes ita potiſſimum cognoſcent. Quare doctoris erunt partes, priùs quàm epiſtolæ formam proponat, rem geſtam, unde neceſſe erit repetitam, & quemadmodum conueniet, accuratiſſime pueris exponere, indicatis & temporum momentis, & perſonarum proprietatibus, reliquisq́; circunſtantijs: ne aut aberrent à decoro ſcribentes, aut parum conſentanea dicant. Denique ut ſint parati fontes, unde ducant uel argumenta, uel argumentorum confirmationes: quam ad rem non uulgariter adiuuat circunſtantiarum cognitio. Tum locos aliquot indicabit, ubi ea tractentur apud autores, ut ipſi uerborum ac ſententiarum uim inde uel colligant, uel imitentur, ex alijs ſimilia conijcientes. Iam qualia argumenta ſuppeditant hiſtoriæ, talia licebit & cõfingere, cuiuſmodi pleraque ſunt declamatoria, uelutí Luciani de medico abdicato: & Auli Gellij de puerpera, cui ſuadet Fauorinus, ut proprio lacte nutriat infantulum, de quo genere mox nonnihil attingemus. Sed eſt & illud breuius, ac puerorum ingenijs appoſitius exercitationis genus, uarios locos communes, aut excogitatos, aut ab autoribus traditos, arte tractare. Hi ferè ſummuntur uel ab apophthegmatis ueterum celebratis, uel à prouerbijs, uel ab apologis, uel à ſimilibus, ac metaphoris. Siquidem ex horum unoquolibet poteſt argumentum epiſtolæ compingi. De apophthegmate

gmate

gmate ſit hoc exemplũ Socrates bibiturus cicutam uxori Xanthippæ uociferanthi, quòd innocens eſſet moriturus: Quid ais, inquit, mulier, num me malles nocentem mori? Id ualebit in epiſtola conſolatoria. Si unuſquiſpiam eſſes de turba unlgi, merito grauiter ferres exilium, quod longe aliter pro merito contigit: ſed quoniam ſcio te uirum cordatum, ac philoſophiæ quoque preceptis non uulgariter inſtitutum, hoc ipſo leniter ferre debes fortunã tuam, quòd indigno obtigit. Ea demum grauis & acerba eſt calamitas, quæ accidit commerito. Nunc iſta fortunæ procella, quid aliud, quã integritatẽ tuam, ac in Rempub. merita illuſtrat? Sub hæc narrabitur apte, quod modo retuli de Socrate. Prouerbij exemplum eſto? Si me audies, deſines cum tam multis coniuratis contendere. Nec tu Hercules es, nec res iſta uirtute geritur. Et tamen ſi prouerbio credimus, ne Hercules quidem aduerſus duos, & tu cum tot cancris, cum tot hydris congredieris unus? Apologi exemplum erit: Si quem admonebimus, ne periculoſo negotio ſe temere admiſceat, niſi prius perpenſa ratione, qua confici poſſit, quod inſtituit, adhibebit apologum de capro, quem ſiti periclitantem uulpes pertraxit in puteum, unde poſtea non dabatur exitus. Item ſi quis admonebit amicum, ne pendeat ex officio quorundam, qui magnifice polliceantur, ſed ipſe coràm ſuum agat negotium, eleganter accommodabit fabulam auiculæ caſſitæ, quam in Noctibus ſuis refert Aulus gellius. Parabolæ uerò ſit hoc exemplum: Si quem admonebimus, ne pertendat obſtinate, quod per ſe quidem optimum eſſe iudicat, ſed præſentibus rebus ſemet accommodet

det,ſimilitudinem adhibebimus de prudẽte nauclero,qui non ſemper eò dirigit clauũ,quò recto curſu cuperet ire, ſed frequẽter obſequundat æſtui,frequẽter uẽtis: ac uelis flexis,eũ portũ petit,nõ quò curſum inſtituerat, ſed quem præſens tẽpeſtas cõcedit. Hæc mihi uidẽtur aliquãto plus cõducere,ad parandã orationis facultatẽ,quàm quædam, quæ in ſuis progymnaſmatis tradit Aphthonius. Cæterũ quod de apologis diximus,idem habebit locũ in poëtarũ fabulis,ad ſeriam rem uel confictis,uel detortis. Veluti ſi quem à negotio maiore, quàm ut ipſius uiribus cõueniat, deterrere pares,Icari, aut Phaëtontis caſum accõmodes. Si quem a ſtudio congerendæ pecuniæ reuocare ſtudeas, in tempore adhibetur Tantali fabula. In huiuſmodi thematis præludat ætas illa rudis,ut,quod diligenter admonet Fabius, teneræ adhuc mentes, ueluti ſub nutricibus mollius alantur, & uberiore quodã iucundioris diſciplinæ cibo lacteq; ſaginentur. Cęterum adultiores iam, ad materias uero proximas paulatim ſunt abducendi. Eas pręceptor uel aliunde ſumptas proponet,uel ipſe comminiſcetur,ex omni genere cauſarum uarias, maximeq; fœcundas. Alioqui fiet, ut pueri nihil aliud diſcant, quàm innepte ſcribere,ſi quẽadmodũ in pleriſq; ludis fit,literator indoctus pro themate proponet friuolũ ſtulti capitis ſomniũ,in quo neq; ſit ulla ſentẽtia, neq; quicquam cohæreat,ne ſermonis quidẽ ulla gratia. Porrò in caſtigandò tantũ notantur inſignes ſolœciſmi: ueluti ſi deprehẽdant, admoneo uobis pro admoneo uos,quum alia quę diſſimulantur, magis etiam ad rem faciant. Nam iſta uitia uel uſu dediſcuntur. Illa neglecta hęrent in omnẽ uſq; uitam.

dixerit cum aphthonio

Quomodo proponendo materia.

AT *doctor nec abſolute pertractatam materiam proponet, ne nihil relinquatur inuentioni puerorum: neq; nudam tamen, uerum circunſtantijs aliquot circunſcriptum, ut aſſueſcant, uelut ad certum ſcopum dirigere ſagittas, & ex his ſententias, argumenta, & argumētorum probationes, amplificationes, aliasq; figuras communiſci.* V*eluti ſi quis ſuadeat puerperæ, ut ſuo lacte alat quod peperit: addat puerperam eſſe puellam, puerum elegantem, ac patri ſimilimum.* Q*uanquàm uix aliud argumentnm reperies, quod alienius ſit à circonſtantijs.* D. Hieronymus *in epiſtola, qua matri recōciliat filiam: nam ipſe propemodum fatetur, hoc argumētum ab ſe ſcholaſtico luſu confictum: non nudè proponit, filiam indecore diuulſam à matre: addit matrem uiduam, filiam uirginem, cui frater eſſet monachus: filiam adoleſcētulam, corpore uegeto, relicta matre, contempto fratre, in monachi cuiuſdā nulla propinquitate coniuncti, formoſuli & adoleſcentis, domeſticum contubernium conceſſiſſe, cum hoc cōiūctiſſime uiuere: nec aliud incuſare, quàm maternorum morùm difficultatem: cognatos ſuſpectum cōiūctum grauiter ferre, fratrem in primis, nec tamen adduci puellam, ut cum matre redeat in gratiam: fratrem contemptum, ordine rem omnem* Hieronymo *denarraſſe: qui ſic propoſuit, non'ne eadem opera multam orationes ſupellectilem ſupppeditauit?* A*d hanc imaginem multa licebit confingere.* Q*uòd genus ſit,* Lucius *&* Antonius *utriq; adoleſcentes, ſed alter mediocri fortuna, alter beatiſſimis parentibus natus, à primis annis ſeſe non ſecus ac*

fratres

fratres amarát. In luſibus, in conuiuijs, in compotationibus in amoribus, alijsq; uoluptatibus, & uitijs, quibus ea ferè laborat ætas, uterq; alterum & conſcium habuit, & ſodalem. Natu maior Lucius, re male profligata, & infamiæ iam prouulgatæ, & amoris infelicis tædio, clam patria profugit. Lutetiæ, forte fortuna, quendã amicum paternum nactus, ab eoq; excitatus ſimul & adiutus, bonas literas non minus ardere cœpit, quàm antea ſcortorum amoribus æſtuauerat. Hic Antonio ſodali Brugis relicto ſcribẽs, & ſibi de mutato feliciter animo gratulatur, & ueterem ſodalem à perdita uita ad literarũ ſtudium pertrahere conatur, Sit hęc propoſitio totius argumẽti, non ſine circunſtantijs. Mox oſtendet argumẽti genus, quod eſt ſuaſorium. Deinde demonſtratis partibus, quæ ſolent in hoc genus incidere communiter, quæq; traduntur ab artis rhetoricæ ſcriptoribus, quæ ſint huic themati peculiares, indicabit. Admonebit totius epiſtolæ caput in hoc eſſe, ut corruptæ illius uitæ turpitudinem, infamiã, pericula, incommoda diligenter enumeret, atrociter exaggeret, dilucide ſubijciat oculis Lucius. Tum innoxiæ uitæ, & honeſtorum ſtudiorum cõmoda, cum amplificatione recenſeat: quantopere hominem deceant: quàm ad beate uiuendum conducant: quantum item ornamenti, quãtum ſolatij in utraq; fortuna pręſtent: quàm ſolæ nominis immortalitatem, ac nũquàm intermoriturum honeſtę famæ decus largiantur. Deinde per collationẽ doceat has ueras & ſolas eſſe opes: in his uera eſſe uitæ oblectamenta: ex his ueros honores proficiſci. Et hæc erunt futuræ epiſtolæ, ceu liniamenta quędã, ueluti carbone denotata. Addet

deinde ad unamquamq; partē diuitem ſuppellectilem, rationum, confirmationū, ſimilium, exemplorum, ſententiarum. Oſtēdet qua parte poſſint commode ſuccurrere loci communes, & quomodo tractari. Siquidē his locus communis eſſe poteſt: Peregrinatione corrigi ſæpenumero, quos patriæ delitię corrumpunt: Alter: Nihil homini felicius accidere poſſe, quàm fidum & amicum conſilium. Deinde exordiendi rationes aliquot aperiet: Iucundiſſimi conuictus memoriam, cum uoluptate renouabit. Dicet ſuā charitatem ob intermiſſam uitę conſuetudinem neutiquā refrixiſſe erga ueterem ſodalem; uerum id optare ſe uotis ardentiſſimis, ut ea charitas quæ puerilibus auſpicijs, & ineptis uoluptatibus alita fuiſſet, quò uerior ac diuturnior eſſe poſſit, adamantinis uinculis aſtringatur. Id futurum, ſi quam in ſtultis uoluptatibus habuiſſent ſocietatem, & coniunctionem animorum, eam in honeſtis ſtudijs obtinerent. Et hic ſtatim incidit locus communis, de uera falſaq;, de firma & infirma amicitia. Negabit ſe ſatis ſibi etiā felicē uideri, quòd ab illa inſania reſipuerit, quòd honeſtiſſimis diſciplinis, pro turpiſſimis delitijs fruatur, niſi & alteram ſui partem, è ſimilibus malis exēptam, ſuæ felicitatis participē uiderit. Nec id difficile futurum: ſi quidem ille ſodalem his auribus audiat, de cōmuni ſalute diſſerētem, quibus ſæpenumero audiuit de ſuis flagitijs pueriliter garriētem: Rem agi neq; leuem, neq; ſummis auribus hauriendā, ſed in intima pectoris penitus demittendā. Et huiuſmodi quidem exordiendi ratio poterit indicari. Quòd ſi qd erit cauſæ, cur malit obliquo ductu uti, finget ſe nihil dubitare, quin ille quoq; totus ſit immutatus: atq;

illi ueluti ad meliorem frugem immutato pro ſuo in illum amore gratuletur, predicans ab eo fieri, quicquid ab eo fieri uellet. Tum ſuaſionis ingreſſus quidam, ac ueluti tranſitus oſtendetur. Negabit Lucius Antonium ſuum mirari oportere, ſi quæ nunc ſcribit, longiſſime à priſtina uita diſſideant: imò ſi frequenter in falſis bonis, ueriſq; malis ſodali gratulatus eſt errans erranti, nunc demum iuſtiſſimam eſſe gratulandi cauſam, qui ſtultiſſimas, ac peſtiferas uoluptates, cum feliciſſimo ſtudiorum amore permutarit. Deinde tanquam diuiſione proponet, ſe duo quædã in ea epiſtola conari: alterum, ut prorſus illi perſuadeat, quanta ſit ipſi gratulandi cauſa, id eſt, quantum effugerit malorum, & quid felicitatis ſit aſſequutus. Alterum utriuſque intereſſe, ut Antonius, abiectis nugamentis, quibus iam nimium ætatis datum ſit, ad eadem ſtudia totum ſe conuertat, & ipſe ſaluus, Perithoum ſuum tanquam ab inferis reuocatum, conſpicetur. Id erit uelut argumentationi ueſtibulum. Sub hæc propoſitiones indicabit argumentationum, ceu baſes totius negotij. Quarum excogitatio, ut longe omnium difficilima eſt, ita cum primis neceſſaria: adeò, ut niſi his repertis, reliqua futura ſint ocioſa. Et non aliud eſt quod minus arte præſcribi poſſit. Qua de re peculiaria quædam tradidit Fabius Quintilianus, propoſita controuerſia Thebanorum ac Theſſalorum: & nos in commentarijs de copia, rem, ſi non erudite, certe craſſe explicamus. Huic igitur argumento huiuſmodi propoſitiones generales conſtituere licebit. Liberalibus ſtudijs nihil eſſe pulchrius: Ea ſumitur ab honeſto. Nihil glorioſius: Ea ſumitur à laudabili,

quod

quod natura quidem ab honeſto ſeparatum non eſt, ſed perſuadendi cauſa ſeparatim tractatur. Nihil ſuauius: Ea ſumitur à iucundo. Primæ quæ generalis eſt, huiuſmodi ſecundariæ ſubſeruient. Maxime ſecundũ hominis naturam eſſe ſcire, eoq́; nec hominis uocabulum mereri, qui literas neſciant. Proinde ſi literæ nihil adferrent momenti ad famam honeſtam, nihil ad uitæ iucunditatem, nihil ad opes aut dignitates parandas: tamen propter ſeſe expetẽdas. Altera fuerit, Ad perfectam uirtutẽ, ſolas literas eſſe duces, ac uelut pedagogas. Quius ut ſemina proficiſcuntur à natura, ita à literis petitur abſolutio. Ab his pręſtari cognitionem rerum expetendarum, ac fugiendarum: has mederi morbis animorum, tranquillare mentes mortalium. Ab his compeſci ſequundis in rebus inſolentiam: ab ijſdem peti lenimẽ ac robur in rebus afflictis. In priore propoſitione cõfirmanda adhibebitur argumẽti uice, quòd pueri quoq; natura gaudemus, ſi propoſito ęnigmate ſenſum coniecimus, aut ſi quid nouæ rei diſcere contigit. Contrà falli moleſte ferimus. A philoſophis ceu propriam notam tribui rationalem eſſe: at hæc non in illum cõpetit, qui nihil ratiocinatur, ſed pecudum more ſenſibus & uſu ducitur. Eſſe uero, qui negent hominem à reliquis animantibus differre rationis ſpecie, ſed gradibus dũtaxat: ita fieri poſſe, ut paulatim adiectis inſcitiæ ſtultitiæq́; incremẽtis, homo deducatur uſque ad pecudem. In hoc natura finxit hominem erectum, & inſeuit cognoſcendi ſtudium, ut in rebus à Deo conditis philoſopharetur: ſimulq́; & Deum omnium opificem, & ſe ipſum, & reliquam huius mundi machinam contemplaretur. Ad hæc locupletanda potea

runt adhiberi, quæ poëtæ, Platonicis, reliquiq; ſcriptores de hominis conditione prodiderunt. De luteo Promethei ſimulachro, cui gniculus ille cœleſtis inditus fingitur: de luto quod Deus ſummus ille figulus, afflato ſuo animauit de partitula diuinitatis, iuxta quoſdã corporibus humanis addita: Quidã enim arbitrati ſunt anima nihil aliud eſſe, quàm ſcintillam ex igni, aut radiolum è luce illa diuina. De mentibus è ſtellis petitis, aut certe è theſauro Dei. Huc pertinebit illud Platonis figmentum, de animabus in terram delapſis, quibus hic ſcire nihil eſt aliud, quàm ceu per ſomnium reminiſci eorum, quæ quondam liberæ corporibus uiderunt apud Iouem. Hæc, aliaq; multa, diuinitatem quendam animi declarant. Declarat & illud, quod unus animus exiguo corpuſculo incluſus, tot, tam uarias ac difficils diſciplinas intellectu complectitur, memoria retinet. Id prodigioſum uidebitur, ſi quis perpendat, quot hominum ac rerum uocabula tenet, qui unam modo linguam didicit: quantò prodigioſius, quòd Mitridates unam & uiginti linguas calluit? Et hæc eſt minima portiuncula mentis humanæ. Addendum his quod Plato negauit, corpus ad hominis naturam pertinere: nihil enim aliud eſſe, quàm inſtrumentum, domicilium, aut uehiculum animi: animum eſſe totum hoc, quod hominem nominamus. Item illud quod dixit Seneca, ni fallor: Vita ſine literis mors eſt, & uiui hominis ſepultura. Quid minus eſt homo, quàm hominis cadauer? Iam enim corpus, non corpus eſt, ſed ſepulchrum: animum etiam ipſum à natiuo uigore cohibens: & hinc philoſophi σῶμα dictum putant, quaſi σῆμα, hoc eſt, ſepulchrum. Nec aliò ſpectat

quod

quod Plato ſcripſit, philoſophiam nihil aliud eſſe, quàm mortis meditationem. Nam ſi abduci à corpore, dicitur animæ mori: & philoſophia abducit animũ à rebus corporeis & craſſis, ad res æternas & intelligibiles: iam incipit animus uiuere, quum ab hoc ſepulchro emicat. Ex hiſtoria ſumi poteſt, quòd Diogenes accenſa in meridie lucerna rogatus quid ageret, reſpondit ſe hominem quærere. Rurſus aduocata concione populi hac uoce: Audite homines, audite homines. Quum iam ſatis magna multitudo congregata, rogaret, quid uellet dicere, reſpõdit ſeſe homines aduocaſſe, non illos qui nihil haberent hominis. Adhiberi poterat & illud Mimi cuiuſdam dictum de homine craſſo & indocto: Nullus magnus, malus, piſcis. Nullum appellabat nullius precij, nihiliq́; magnum, onuſtum obeſo corpore, atq; abdomine pigrum: malum, nulla uirtute præditum: piſcem, infantem & elinguem. Huc referri pôt, quòd uulgò quoq; iactatis prouerbijs ſtupidis & indoctis adimũt hominis uocabulum. Quid enim aliud ſibi uult, quòd ſtupidum et indoctum appellant ſtatuam, ueluti figuram duntaxat hominis, nõ hominem? Item, Aſinum ad lyram, ſuem: Suem Bœoticũ, aſinum Antronium. nihilo diſſimilem elephanto: ouem, belluam, pecudem, fungum, ſtipitem, caudicem, plumbum, ſomnium hominis, monſtrum hominis. Adhibebitur & parabola: Vt auena uitio ſoli in lolium degenerans: ut triticum ſimili de cauſa degenerans in ſiliginem, nomen ſui generis amittit: ita homo pecus eſſe incipit, ſi neglectis honeſtis ſtudijs, uentris tantum & inguinis curam agere cœperit. Rurſum alia: Et ſicut materia ſculpendo ſimulachro habilis,

tamen ſignum non dicetur, niſi forma artificis induſtria acceſſerit: ita natiuitas non facit hominem, ſed humanæ naturæ capacem. Quod naſcitur, ceu rudis quædam materia eſt: inſtitutio formã inducit. Tertia fuerit: Vt maxime ſecundum naturam eſt, ſurculum inſitum, eius arboris referre ſaporem, unde decerptus eſt: ita non oportet animũ hominis, cuius eſt origo cœleſtis, à ſuo genere degenerare. Et ut natiuum eſt igni noſtro ſurſum niti: trahitur enim ui genuina ad fontẽ originis: ut hominis ingenium, quanquam eſt his uaporibus corporeis immerſum, tamen principij non poteſt obliuiſci. Rurſum alia ſimilitudo: ut urſus non eſſet urſus, ſi mens hominis ſub urſi figura latẽret: quemadmodum nec Apuleius uere aſinus erat, quum incolumi mente formam aſini circunferret: ita nec homo diceretur, ſi mens pecudis humanam animaret figuram. Item ſi ſtatua figuram hominis per omnia repreſentans, quales ferũt fuiſſe Dædali, non ſtatim homo dicetur, quòd mente uacet: nimirum figura non facit hominem, ſed ſcientia. Hinc eſt quod poëtæ ueteres nimirum homines prudentiſſimi, fabulis non ocioſis prodiderant: hos, quibus nulla colendi ingenij cura fuiſſet, ſed pecuniis uoluptatibus ſeſe totos dedidiſſent, in ferarũ naturam abijſſe. Contrà, qui ſapientia cæteris præcelluiſſent, eos ut dijs genitos, in deorum conſortium à morte reuerti. Et dæmones, quos illi deos inferiores exiſtimant, autumant dictos, quaſi δαήμονας, hoc eſt, doctos, aut ſcientes. Et Horatius imperitum hominem appellat corpus ſine pectore. Huiuſmodi ſupellectilis uariã copiã pueris ſuppeditabit præceptor. Nam mihi interim ſatis eſt rationem ijs, qui docent, indicaſſe

caſſe. Et quod nos in una propoſitione locupletanda ten-
tauimus, id ille faciet in ſingulis: & in harum unaquaque
parte, ſi quid erit tractabile: non ut omnes pueri reddant
omnia, ſed ut ex multis ſuo quiſque ingenio cõſentanea ra-
piat: & ex his quæ tradita ſunt, ſimilia conſueſcat affin-
gere. Sed iam nunc quoſdam exaudire uideor, præceptiũ-
culis meis obſtrepentes. Hui, inquiunt, næ tu dura mones,
& negotij plena: tum autem puerorum animis, atque in-
genijs maiora. At ego iam ab initio non aſinum, ſed præ-
ceptorẽ mihi requirebam, nec ineruditum, nec laboris fu-
gitantem. Nam ſi indoctus eſt, qua fronte doctoris nomẽ,
ac locum occupat? Si ignauus, cur negocium tam ope-
roſum ſuſcipit? Hæc eſt literatoris profeſſio: hæc fabula
quam agendam ſuſcepit. Nemo uinetum colendum ſuſci-
pit, niſi ſtatim animum ſuum ad inexhauſti, &, ut inquit
Vergilius in orbem redeuntis laboris circulum præpa-
ret. Pueri uerò quid poſſunt audire uel iucundius, uel
utilius? Ab his exercitamentis prodibunt, qui fœcunde con
cionentur in templis: qui prudenti eloquentia moderen-
tur ſenatum: qui cum laude obeãt publicis de rebus lega
tiones: deniq; qui quauis in re, & iudicio ualeãt, & ora-
tione. At iſta, inquiunt, nondum illis annis ſapiunt. Veſtro
ſanè uitio, à quibus bonorũ autorum loco, modos ſignifi-
cãdi, & id genus gloſſemata, nõ minus ſtolida quàm pro-
lixa didicerũt. At antiquitus pueri à nutricibus in ludum
miſſi, ſtatim ab optimis autoribus, literarum ſtudium au-
ſpicabantur, neq; detinebantur decem annis in dediſcen-
dis nænijs. Liceat quæſo, per uos, ò moleſti, uel adoleſcen
tibus diſcere, quod uos pueros docere debueratis: ſinite

ut prima ſtatim ætate hauriát, quod ſemper meminiſſe ſit pulchrum. Imbibat teſtula recens ſuccum puriſſimũ, quẽ diu recipiat. Diſcant iſta in promptu habere, & in uarios uſus, ut res hortabitur, accommodare. Quid enim docẽdo agitur, niſi ne ſemper ſint docendi iuuenes? Quibus ſi quando optima traditurus es, quur ea non ſtatim tradis? ſi nunquam, quid doces? An hoc agitur, ut tu ſemper doceas, illi ſemper ſint docendi? Ne pigeat bonum uirum, ac de Rep. uel gratis benemereri cupientem, huius operę, diſcentibus quidem neceſſariæ, cæterum nec ipſis qui docent; ſterilis & infrugiferæ. Ergo poſtea quàm totius operis, ad hunc modũ imaginẽ quandã, ac ſyluam ſubminiſtrauerit, affectus deniq; & epilogum oſtenderit: tum indicabit idem argumentum alia quoque ratione tractari poſſe. Quod genus ſit, ne à propoſito recedamus exemplo: Si docebit omnẽ literarum commendationẽ tractari poſſe per comparationẽ, itidẽ & inſcitiæ uituperationẽ. Huius generis hæc erit propoſitio: Inter omnes res quas mortales tantopere mirantur, ac per fas nefasq; ſequuntur, nihil eſt quod cum eruditione ſit conferendum. Nam honores iſtos, in quibus ambitio mortaliũ finem boni conſtituit, multo periculo peti, maiore poſſideri, ne honores quidem ueros eſſe: quippe qui peſſimo cuiq; ſæpenumero cõtingere ſoleãt, nec eſſe perpetuos, etiam ſi ueri ſint: atq; adeò non perẽnes, ut ne diuturni quidẽ ſint: quippe quos fortunæ temeritas, ut interdum inſperantibus obijcit, ita frequẽter inopinato tollit. Contrà, literas in otio parari, ſumma tranquillitate poſſideri, non niſi ſua cuiq; induſtria contingere, ueram & immortalem parare gloriam.

Et hic

Et hic primus diſſerendi campus, multis locis cõmunibus undiq; amœnus eſt: multa exẽplorum, ſimiliumq; uarietate fœcundus. Deinde aperiendus alter: Bonam mortaliũ partem, aurum, argentũ, gemmas, & alias hoc genus opes, per ſaxa, per ignes, magno capitis & uitæ periculo perſequi, quum iſta ſint aliena bona: quippe quæ & ocioſis obueniant, & à cæca fortuna paſſim ut dantur indignis, ſic etiam dignis adimantur. Proinde extra hominem eſſe, nec in hominis poteſtate: quippe quæ infinitis caſibus intereant, ueluti naufragio, incendio, bello, furto, carie, ſitu: quorum ſi nihil accidat, certe uſu conſumi. Quòd ſi non utaris, nihil habere pulchri, quamobrẽ ſint expetendæ. Ad hæc ut affatim contingant, tamen non explere mentem hominis, ſed tantum iritare miſeram cupiditatem. Poſtremò nec animi, nec corporis morbo mederi poſſe, ſed potius utriq; hominis parti malorum omnium ſeminaria ſuggerere: & adeò per ſe nõ eſſe honeſtas, ut à uirtute uel in primis auocent: benignitate exhauriri, parſimonia putreſcere: magno ſudore congeri, maiore cura congeſtas ſeruari, maximo dolore diu ſeruatas amitti. In literis contra hæc omnia. Nam alterã contentionis partem omitto: partim ne ſim æquo longior, partim ut aliquid aliorũ inuentioni reliquum faciam. Atq; hic ſequundus porrigitur campus, latiſſime patens & uarius, nec inamœnus. Tum tertio loco proponet: Formæ dotẽ pleriſq; magnum quiddam uideri, & omnibus uotis expetendum: uerum hanc nemini ſua cum laude contingere, ut neq; culpa negari. Ab iis enim quæ nobis adſunt à natura, neq; laudẽ meremur, neq; reprehenſionem: neq; etiam

num ſciri, ſi bona cõtingat: utrũ ab irata natura, an pro/
pitia detur: propterea quòd multis eximia ſpecies corpo
ris perniciẽ attulit, & ipſis qui poſſident, & ijs qui ſpe-
ctant. Nam poſſeſſori quid adfert formæ uenuſtas, pręter
ſolicitudinẽ, metum, ſuſpitionẽ, rumorem parum ſequun-
dum, materiam peccandi, libidinis fomitem, & copiam?
Quod ſi hac præditus, pudicus eſſe cupiet, hoc ipſo miſer
eſt, quòd formoſus. Multas enim pellicit in perniciem, ſo-
licitatur ab innumeris: atq; hinc eſt quòd legimus quoſ-
dam ſibi faciẽ cicatricibus defœdaſſe, quòd ſentirent alios
ſua forma periclitari. Sin impudicus eſt qui forma præcel-
lit, quid tandẽ debet ſuo bono, niſi ut facilius perditiusq;
pereat? Itaq; ſua forma neminem pudicum delectari: alie-
nam qui amet, libidinoſum eſſe. Tum ut hoc magnum ſit
bonum, tamen corporis eſſe tantum, fluxum, caducum, &
adeò non perpetuum, ut uel febricula, uel macie, uel alio
quouis caſu, ſubitò marceſcat, certe ætatis progreſſu de-
floreſcere, certe morte perire. Diuerſa in literis, hoc eſt,
animi bonis omnia. Vides & hic aperiri campũ mire fœ-
cundum, ſi quis conetur hãc partem omnibus ſuis nume-
ris tractare. Quarto loco proponet, Nõ paucos mortaliũ
corporis uoluptates, uti præcipuũ quoddã uitæ bonũ mi-
re complecti: uerum iſtas inſanias eſſe, falſò iucundas, nõ
uoluptates, nec aliud quàm riſum, ut aiunt, Sardonium.
Quur enim ei uoluptatis bonum tribuas, qui ſui ſenſu ca-
ret? Ad hęc obſcœnas eſſe, belluinas, ac prorſus homine in-
dignas, quæ nos in feras trãsferãt. Tum inſynceras, mul-
to plus aloës habere, quàm mellis: magno cõſtare, & rei
& famę diſpendio, quibus admixtum ſit faſtidium, comes

pœnitudo

pœnitudo: malorum omnium eſcas, laudis ac uirtutis inimicas: inſidas his à quibus adamantur, quos tandem deſerunt, etiam ſi non deſerantur ipſæ. Exhaurire loculos, obfuſcare famam, corporis ualetudinẽ atterere, ebibere ſuccum uitalem, accelerare ſenium, morborũ omne genus adducere, ſui iuſtiſſimas ultrices: deniq; totum hominem in Tartara demergere. At longe feliciores oblectationes ex honeſtis ſtudijs colligi: tantò nimirũ meliores, quantò corpori præſtat animus, & homo belluis antecellit: tantò honeſtiores, quantò uirtutis decus turpitudinẽ ſuperat. Feliciter parari, felicius poſſideri, quę nos nobis nõ eripiãt, ſed reſtituant: quæ nos non ex hominibus in feras, ſed ex hominibus in deos transforment. Ad hæc ſynceras eſſe, nullo fermento uitiatas: quæ omnem animi, ſi qua reſedit, amaritudinem edulcent: quę reguſtando fruẽdoq; dulceſcant: quæ liuorem neſciant, hòc ſuauiores, quò cum pluribus communes, quæ nos ad extremum uſq; rogum non deſerant: quæ annis quibus omnia deteruntur & obſoleſcunt, efflorеſcant: nauſeam, ſatietatem, ac pœnitudinem neſciant: quæ præſtant, ut non uni aut alteri, ſed omni ſexui, omni ætati ſimus iucundi: quæ præſtant, ut ipſi nobis etiam uoluptati ſimus: quæ faciunt, ut ſenectus etiam moleſtia careat: quæ nos in omnem regionem, in omnem fortunã comitantur. Deniq; quæ delectant eam hominis partem, qua uere ſumus homines. Sed parcam hæc longius perſequi. Neq; enim hæc ſunt omnia, & innumera ſunt, quibus hæc locupletari poſſent. neq; nos aliud in præſentia, quàm uiam indicamus. Poterat hoc genus & alio colore tractari: uidelicet ut literas alijs bonorum generibus ante

anteponamus. Præclara res opulentia, ad quam mortales infatigabili ſtudio contendunt: quanto par eſt acrioribus ſtudijs eniti ad honeſtas literas, quibus diteſcit animus? Et in hunc modū de cæteris partibus quas propoſui aut alijs his ſimilibus: cuiuſmodi ſunt iuuentus, uires, nobilitas, & ſi quid aliud ſit, in hominum uita uehementer expetitum. Quin & per fictionem tractari poterant. Eruditionē eſſe rem per ſe præclarā ac magnificam, adeò, ut ſi nihil etiam adferat emolumenti in hac uita, tamen ſua ipſius cauſa ſit expetēda: quod attigimus in initio. Quis enim non optet perfectam omnium rerum cognitionem, etiam ſi nunquam eſſet uicturus inter homines? Nunc inſtrumēta ſunt ad iuuandam Remp. ac priuatim amicos, ut etiā ſi citra doctrinam ipſi poſſemus feliciter uiuere, tamē quoniā uir bonus nō ſolum ſibi naſcitur, uel in hoc cōparanda ſit eruditio, ut alijs poſſimus eſſe ſubſidio. Verū in epiſtola ſeria noſlim has partes nimium extare. id quod etiam in orationibus nonnunquam expedit diſſimulare. Sed oportebit alia quadam epiſtolari facie obduci, nonnunquam data operà perturbari: ſed tamen hic ordo profuerit animo, magnam rerū ac uerborū uim congerenti: ex quibus licebit optima ſeligere, ſi locus poſtulabit breuitatē. Ita fiet, ut non ſit ieiuna breuitas. In hoc argumento poterit & illud admoneri, blandiorem oportere fingi epiſtolam, quam adoleſcens adoleſcenti, congerro congerroni, amans ſcribit amanti. Tum quod qui ſuadet, inde ſibi pluſculū fidei conciliabit, quòd ſuum errorē ſimpliciter agnoſcat ac damnet: & ueterum uoluptatū memoriam ita refricabit, ut declaret animum etiam à cōmemoratione abhorrere. Ab ætate ſumet

occaſionem: quæ ſi grandior eſt, dicet conuenire, ut plus ſapiat, qui uincat annis. Abſurdũ fore, ſi qui dux huius inſtituti debuerat eſſe, nunc recuſet eſſe comes: ſin minor, dicet nullam ætatem magis idoneam diſciplinis: propterea quòd ſanguine calente, magis ingenio uigeat, quodq́; tenacius hæreant, quæ primis annis hauriuntur. Hoc magis eſſe properandũ, ne pars eius optima fruſtra effluat. A' forma item: quę ſi præſtãs eſt, dicet minime conuenire, ut in formoſo corpore, animus inhabitet deformis: ſin minus, dicet hoc magis excolendum bonis ſtudijs animum, ut cum corporis forma paria fiant. A' genere: quod ſi fingitur illuſtre, dicet olim nullos magis incubuiſſe liberalibus ſtudijs, quàm claro genere prognatos. In alijs aut latere, aut negligi doctrinam, fortuneq́; ſordibus obſcurari: in bene natus habere ſuũ decus. Tum obſcuri hominis literas fortunæ adminiculis deſtitutas, perpaucis eſſe præſidio: nobilis, quoniam ferè ad ciuiles magiſtratus, aut eccleſiaſticas dignitates uocentur, maximã adferre perniciem, ſi ad tractandam Remp. citra doctrinam accedant: ſi contrà, maximam adferre publicè ſimul ac priuatim utilitatem. Sin obſcuro genere fuerit, excitandus eſt, ut ſibi ſuis ipſius præſidijs pariat nobilitatem, non paulò ueriorem, quam quæ uulgò tument claris orti natalibus. Ab apibus: Si rẽ familiarem habebit amplam, demonſtrabit illi tãto magis enitendũ ad honeſta ſtudia, ne quum fortuna cætera ſuppeditarit, ipſe ſibi defuiſſe uideatur: magnum adiumentũ ad conſequendas liberales diſciplinas eſſe diuitias: ſed has tum demum eſſe ſpendidas, ac ſalutares, ſi poſſeſſor his norit uti, atque hoc præſtare doctrinam. Alios pleroſque

 felici

felicibus quidem ingenijs præditos, ſed ob rei familiaris anguſtiam fruſtra conſectari liberalia ſtudia: ipſi ob rem ampliſſimam nec ocium, nec librorum uim defuturam, & optimi cuiuſque præceptoris futuram copiam. Sin erit tenui fortuna, tanto enixius oportet incumbere parandis literis, quæ & rem, & famam pariunt, ſed inſignes. Nam diuitibus ſatis eſt, uel infra mediocritatẽ eſſe doctos. Hæc quidem à nobis fuſius ac loquacius dicta ſunt, uerum in tantum neceſſaria, ut uerear nè multis hæc etiam tam multa non ſufficiant. Fateor, ad docendum ſunt perpauca, ſed ad rationem ac uiam iudicandam, non inerti, nec indocto præceptori arbitror fore ſatis. Nam his doctorem magis inſtruximus, quàm pueritiam.

De emendando.

IAm uerò in emendandis his quæ pueri reddunt, exactiſſima diligentia eſt adhibenda. Neque enim ſat habeat doctor manifeſta ſermonis uitia caſtigare, uerum ſi quod uerbum parum elegans, ſi minus ornatum, ſi ſordidum, ſi durius tranſlatum, ſi qua contra ueterum conſuetudinem orationis figura, ſi quid abſurdius compoſitum, ſi quid aſperum, ſi quid hiulcum, id notatum emendabit, mutabitq;. Tum ſi quid alio loco dictum, quod alio magis quadrabit: ſi quid additum, quod non cohereat: ſi quid præteritum, quod inſeri oportebat: ſi quod argumentum futile, uanum, tranſlatum, aut alioqui uitioſum: ſi quod decus parum feliciter affectatum: ſi iocus ſit frigidior: ſi languidius dictum, quod acrius oportebat: ſicubi à decoro fuerit receſſum: ſi tractationis color parum pudenter ſit delectus: ſi uerboſius tractatum, quod oportebat breuius:

aut ſi breuius perſtrictũ, quod fuſius erat tractandũ. Neq; ſimul tamẽ omnia reprehẽdet præceptor: ſed aliâs alia, ne pueri diſpõdeãt animũ. Quæ fieri non poterũt, ea nõ ſtatim aſpere, & cũ cõuitio reprehendenda: & his uerbis, eo uultu, quaſi diſcipulũ oderis. Nã ea res teneros animos in odiũ ſtudiorũ trahit, fitq; ut prius oderint literas, quam norint cuiuſmodi ſint. Verũ quæ tolerari non poterũt, ea blãdius quidẽ, ſed tamẽ diligẽter corrigẽda: quæ ferri utcũq; poterũt, aut diſſimulãda interim, aut ingenio collaudato uertenda in melius. Cõtrà, quæ ſcitè excogitata, tractata'ue uidebũtur, ea nominatim probabit, & quãobrem placeãt, exponet. Atq; interim iubebit & reliquos omnes attẽtis auribus accipere thema cuiuſlibet quod recitatur ac diligẽter obſeruare, ſi quid animaduertant reprehẽdẽdum, aut etiã imitãdum. Neq; illud inſcitè monet Quintilianus pueros ipſos percontationibus excitandos eſſe, & quid illic uideant uitij, & qua ratione mutãdum: & quid ſequutus ſit, qui feliciter affectauit. Hoc ſatius eſt, quàm ſi non periclitante illorũ iudicio, tantum indicet ipſe, quid damnet aut probat. At huiuſmodi percontationibus, uide quãtum cõmoditatũ cõſequemur. Primum audientibus ſecuritas aberit, ut ait Fabius, neq; perfluent aures quę dicentur, ſimulq; perducentur ad id, quod ex hac re quæritur: nimirũ ut aliquãdo hæc inueniant citra indicem, & intelligant ipſi. Sunt autẽ quędã uitia, quæ pręceptoribus in adoleſcentulis non debeant diſplicere, ueluti ſublimior ſpiritus, & orationis luxuries: quòd hęc indoles promittat perfectã maturitatẽ. Ego in noſtris & alia pro tempore ferẽda cenſeo, puta uoculas, aut etiam clauſulas

ex auto

ex autoribus ſublectas: poetarum uerſiculos, aut hemiſti-chia ſubinde intertexta: tranſlationũ licentiam: apertio-rem artis affectationem: compoſitionem curioſe numero-ſam, ac prope carmen exprimentem. Hæc enim omnia, tametſi in adulto ſcriptore uitia ſunt, in proficiẽtibus ta-men neceſſaria ſunt. Porrò ſiue quid laudes, ſiue repre-hendas, utrunque & cum modo, & uarie faciendum. In alijs inuentionis nerui, in alijs argumẽtandi ſubtilitas probanda, in alijs ſanitas, in alijs grauitas: in his lepos, in illis uarietas. In nunnullis diſpoſitio, in nonnullis con-ſilium, ut ad quanꝙ uirtutem quiſꝙ uidebitur accedere. Hæc laudis ac reprehenſionis diſpenſatio faciet, ut neque quiſquam de ſe deſperet, neꝙ deſpiciat quenquam: tum æmulatio quędã inter omnes excitata, dum irritatis omni-bus, alterius quiſꝙ laudẽ affectabit, dictu mirum quantũ calcar addet ad ſtudium. Quorundam putidis ingenijs & ruſtico pudori, priuatis ac blãdis admonitionibus erit ſuccurrendum. Profuerit & illud, pręmiola quædam pue-rilia proponere ijs, qui primas tuliſſent. Victores collau-dare modice: uictos ad conandũ hortari, quaſi induſtria, non ingenio ſint præteriti. Hic rurſus mihi cachinnum tollet grammatiſta quiſpiam ex iſto ordine, qui Michaë-lem Modiſtam pueris ſolent prælegere, meq; clamitabit, è ludo theatrum facere. Atqui cum ipſe è ſuo ludo carni-ficinam faciat, mihi concedat, ſi ueterum conſuetudinem renouarę ſtudeo, apud quos in ſcholis huiuſmodi concer-tationibus iuuentutem exerceri ſolitam, uel ipſe D. Au-relius Auguſtinus teſtis eſt. Siquidem is in libris, qui-bus titulum indidit, Confeſſionum, narrat ſibi frequenter
acclamat

acclamatum fuiſſe, ubi Iunonis apud Maronem in Troianos ſtomachātis, uerba & affectus cęteris felicius adumbraſſet. Agnoſcis theatricū uerbum aclamandi in ludos literarios fuiſſe receptū, & tu putas ſcholę nihil cōuenire, niſi plagas, & eiulatus? Fabius haud uulgaris formandæ pueritiæ artifex non uno in loco præcipit, iuuenum ſtudia nō aſperitate deterrenda, ſed blandis applauſibus, modeſtisq; laudibus alenda, atq; exacuenda: uultāq; doctorem in parentis abire affectum: contrà diſcentes, præceptorem non horrere ut carnificē, ſed obſeruare ueluti parentem. Nec obſcurum, quid ſibi uelit Horatianum illud:

Quondam pueris dant cruſtula blandi
Doctores, elementa uelint ut diſcere prima.

At contrà hic Arcadicus quiſpiam aſinus, leonis indutus exuuio, quum & indoctior ſit, quàm ut admiratione ſui pueros habere poſſit attentos: & inſuauior, quàm ut à quoquam poſſit amari, uel amare quenquam, tumultuoſa carnificina menſes eximit puerosq; ingenuos, quos neq; meliores poteſt reddere, quippe uir ſtultus & improbus, neq; literatiores, ipſe illiteratiſſimus, flagris excarnificat miſeros: clamoribus & conuitijs, obſurdefacit, ut optimis illis annis ſine fruge contritis, magnam crudelitatis ſuæ mercedem percipiat. Vtinā tibi, ô ſecrilege, nam barbari leuius ac dilutius eſt uocabulum, dignus tuis factis honos aliquando contingat, compellarisq; pileum iſtum, quem ut nō promereris, ita nec intelligis, cum cuculla permutare: pro ueſte iſta lacinioſa, ſagum aut rhenonē accipere, pro ſoleis ac ſandaleis, perones: pro ferula ligonē, aut ſcutica: iſtoq; ornatu è ſcholis, in quibus nihil aliud es, quàm

In ludi magiſtros plagoſos.

canis in balneo,rus extrudaris:aut ſtiuæ,cui natus es, alligandus:aut quod malim, in compedibus foſſurus: aut ſi omnino ſine imperio durare non potes, boues, & aſinos iſta tua uoce territaturus. Tu'ne audes,o clurinũ pecus,ut Plauti uerbis utar,docẽdi literas occupare munus, quum ipſe nihil unquam didiceris? tu'ne audes ſtolide carnifex, bene natos & ingenuos, atq; ingenioſos adoleſcẽtes laniare flagris,quos citius occidere poſſis, quàm docere? Tun' in eo loco,quem Græci ab otio ſcholam, Latini à uoluptate ludum appellandũ cẽſuerunt,plus quàm Phalaridis tyrannidẽ exerces? Tun'hominis monſtrũ ab his etiã mercedẽ,ſi ſuperis ita placet,exigis, de quibus peius ſis meritus,quàm ſceleſtus ille Faliſcorũ literator de ſua pube? Siquidẽ ille dolo peccabat,tu palàm & cõfidentiſſime perdis bonæ ſpei pueros, Ille clemẽti hoſti tradidit, ueluti pacis obſides,à quo ſunt citra fraudẽ reſtituti. Tu hoſti crudeliſſimo,teterrimoq; prodis,uidelicet inſcitiæ: à quo ferme nullus elabitur qui ſemel in illius ius uenerit. Sed efferri me uideo longius dolore iuſtiſſimo quidẽ, utinam perinde utili. Regnare iam paſſim uideas plagoſum hoc,& indoctũ grãmatiſtarũ genus: antra illa in quibus deblaterãt,ceu furiarũ regnũ,miſero eiulatu undiq; perſonare. Et credimus iſtam uerberãdi cõſuetudinẽ Quintiliano,uiro tum prudẽti,tum erudito, adde etiã caſtiſſimo,ſine cauſa tãtopere diſplicuiſſe. Et quod uir ethnicus ut ſæuũ ac pernicioſum explosit, nos Chriſtiani libẽter recipimus,ſæuientes non ſolùm in pueros, uerum etiam in ætatem penè uirilem. Quòd ſi plagoſo illi compotatio contigerit largior,iam pueris etiã inſtat uitæ periculum.

Schola. Ludus.

Rideatur

Rideatur hoc,niſi noſtra ætate permulta ſint exẽpla infe licium,quos doctoris temulenta ſæuitia plagis occidit. Et poſtea deligimus equis noſtris idoneum curatorem, libe ros cuius aſino committimus. Sed hanc cædendi, ſęuien diq́; neceſſitatem in puerorũ ingenia transferunt, qui ceu Phrygũ filij,niſi plagis conciſi, non emendantur. At quo tandem ore, dic quęſo bellua, tu flagris à pueris officium diſcipuli requiris, quum tu doctoris officiũ non præſtes? Effice ut merito te amet grex tuus: ut miretur, primum ſtudia, deinde te quoq; ſtudiorũ gratia: poſtremò utrũq; alterius cauſa. Quòd ſi nec amari potes homo ſtolidus ac ſæuus, nec admirationem meretur triuialis iſta, ne dicam, culinaria doctrina, uel inſcitia potius, quid etiam in ludo ſedes impudẽs? Sin ueterẽ morem tuo damnas inſtituto, age profer iſtos egregios artifices, quos tu nouus magi ſter ſic inſtitueris, ut cum ueterũ uel infimo certare poſ ſint. Quòd ſi qui ſunt ad literas indociles pueri, præſtat eos ablegare rus, ac parẽtibus reddere: ſed interim docto ri decreſcunt reditus. Et ideo bonum uirum oportet eſſe, qui ſuſcipiat erudiendam iuuentutẽ. Sed iſtis non alia ra tio eſt, quàm tyrannis principibus, qui malunt imperio, quàm æquitate retinere populum: non quòd illud melius ſit, ſed quòd hoc difficilius. Sed iandudũ tempus eſt, ut ad id quod inſtituerat, noſtra recurrat oratio, iamq́; finis ſit cũ iſtis Bœoticis ſuibus rixandi. Ergo præceptor ido neus, & iſtorũ diſſimilimus, poſtea quàm annotarit, quid in ſcriptis puerorũ placeat aut diſpliceat: tum exemplar aliquod à ſe ſtudioſe elaboratum proponet, aut etiam di ctabit: neq; pigebit in marginibus, quid ipſe ſit ſequu

tus annotare. Indicabitur ordinis ratio, tranſitus commodus: ſi quod ſchema ſpecioſis, ſi quod argumentum noue tractatũ: ut in eo perinde ac ſpeculo uideant, quid ipſos ſuffugerit, quid aſſequi nõ quiuerint: ubi dormitauerint, aut cæcutierint. Alioqui quod iſti faciunt, prauã epiſtolæ formam proponere, quid aliud eſt, quàm docere perperã ſcribere? Dicent, quotumquenque reperias, cui ſit ſtylus? Calceolariam non docet, niſi calcifex: coquum non inſtituit, niſi coquus: gubernandi ratione nemo tradit, niſi nauclerus, & miraris ſi literas docere nõ queas, quas neſcis. Quid doceat Grãmaticus, qui loqui neſcit? Expediet aliquoties & nudum thema proponere, ac totum inuentionis laborem, ipſorum ingenijs relinquere, quò uirium ſuarum periculum faciant. Magis autẽ blandiuntur etiã nobis, quæ ipſi quaſi peperimus ingenio: uerum id rarò fieri uelim. Nos olim quum Senæ Alexandrum archiepiſcopum, titulo D. Andreæ, Iacobi Scotorum regis filium, rhetorum ſtudijs exerceremus, isq; qui ſibi iam uidebatur nonnihil profeciſſe, rogaret, ut tantum indicatis propoſitionibus ſummis, reliquam omnem inuentionem ipſi relinquerem, paruimus adoleſcẽti ingenioſo, miræq; ſpei. Adniſus eſt ſumma ui, fortaſſe ſperans fore, ut tametſi ſermonis ubertate uinceretur, tamen ob ingenij uigorem, non multum eſſet à nobis relinquẽdus. Primum collaudabam hominis induſtriam, & paſſus ſum illum ſibi aliquandiu placere. Mox ubi indicaſſem, quàm multa illum fugiſſent, quàm multa nõ ſuo loco dixiſſet, criſtas demiſit, & agnouit, quantum adhuc abeſſet à meta. Illud in genere meminerit doctor, ut pro ſui quibuſq; ingenij uiribus præeat.

Alexander archiepiſcopus. D. Andreæ.

Rudibus

Rudibus tota erit epiſtola præformanda: progreſſis ſat erit liniamenta quædã prænotare: adultis ſuffecerit nudũ indicare thema: ut & hac in parte parentum curam doctor imitetur, qui primum infantibus cibum præmanſum in os inſerunt: deinde ſat habent in manũ dare: mox menſis tantum admouent: poſtremò etiam domo extrudunt, ut ſuapte induſtria ipſi ſibi quærere conſueſcant, &, quod dici ſolet, nare ſine cortice. Conducet & illud, ſi iam ad mediocritatem progreſſis, proponemus idẽ argumentum iterũ ac tertiò, alijs uerbis, aliaq́; ſermonis figura tractandum. Quæ res potiſſimum conferet ad parandam orationis copiam, ac facilitatem. Id autem cõmodius fiet in breuioribus thematijs. In hoc genere Ciceronẽ legimus cum Roſcio ſuo certare ſolitum, utrum ille ſæpius eandem ſententiam; uariatis geſtibus repræſentaret, an ipſe mutatis uerbis efferret. Extant etiamnum & Maronis in hoc genere progymnaſmata, ueluti de aurora, & anni partibus: ſed hac de re tẽpeſtiuius ac pluribus dictũ eſt in libello de Copia. Cæterùm ad inuentionis facultatem pertinebit, ut palinodijs exerceantur: ut quod modo ſuaſerint, rurſus diſſuadeant: quod in cœlum laudibus tuleris, id uituperando ad inferos deijcias: ad quod ſis adhortatus, rurſum ab eo deterreas. Qua quidem in facultate plurimum ualuiſſe fertur Carneades. Hæc erunt propemodum ſimilia locis, quos rhetores cõmunes appellant: ut pro amore, quemadmodum apud Platonem dicunt, præter Socratem, multi: & cõtra amorẽ, quẽadmodũ apud eundem Lyſias: pro literis, contra literas: pro diuitijs, cõtra diuitias: pro monaſtica uita, & contrà: pro linguis, cõtra linguas: pro

matrimonio, contra matrimonium: pro monarchia, contra monarchiam. Eiuſdē generis ſunt quæ per collationē ſeu cōtentionē tractantur. Vtra uita præſtantior, ciuilis, quā practicam uocant Græci: an contemplatiua, quam theoricam illi uocant. Cœlibatus potior, an coniugiū. Ad dicendum utrum ars plus poſſit, an natura. Vtrum recens hoc theologiæ genus præſtantius, an priſcū illud. Vtrum plus ualeat ad parandā famā militia, an literarū ſtudium. Ad rem parandam, utilior'ne ſit iuris prudentia, an ſtudium medicinæ. Idē fit in perſonis. Vter dux melior, Annibal, an Scipio. Vter philoſophus excellētior, Plato, an Ariſtoteles. Vter poëta doctior, Vergilius, an Heſiodus. Vtrius facundia mirabilior, Demoſthenis, an Ciceronis. Hæc incident in conſultationibus. Verùm quū deliberabit aliquis, utrū Romæ citius paretur fortuna, an in patria: utrum ſatius ſit literarum gratia adire Italiā, quàm Lutetiā, præterea quæ ſunt locorum communium, ex proprijs circunſtantijs multa ducet argumenta. Vtrum expediat pueros ſtatim admouere ſtudio literarū, an parcere tenerioribus illis annis, donec ætatis progreſſu nonnihil roboris collegerint. Neq; ſemper neceſſe eſt, ut præceptor ſe thematis inueniēdi labore fatiget. Ex hiſtorijs, ut dixi, ſumere poterit. Ex epiſtolis eruditorū, ſi quas pueri nondum legerunt: ueluti ex epiſtolis Ciceronis, Plinij, Cæcilij, Symmachi, Apollonij, Angeli Politiani. Quur enim hunc in hoc genere non cum quolibet ueterū cōferamus? Sed tamen è Symmacho rē peti malim, quàm phraſim. Promptiſſimā huius generis uim, epiſtolæ diuerſæ Græcorum ſuppeditabunt. Ex omnibus deguſtatis præceptor optima queq;

propo

proponet. Semper enim ab abſolutiſſimis exordiendum. Proinde Plinium illis ſtatim obijci malim, quàm Franciſcum Nigrum, Mariū Philelphum, etiam ſi pater in epiſtolis nonnihil habet laudis: Æneam, Gaſparinum, Campanum: multo minus Carolum Virulium Louanienſem, cuius ſcripta cito gratiam exuerunt. Non quòd negem in his eſſe, quod aliquis poſſit imitari, ſed quòd mediocribus, aut tolerabilibus tantum anteferri malim eximios. Cæterum cui palma debeatur in hoc genere, non eſt huius inſtituti pluribus uerbis perſequi. Si quis omiſſis Græcis, patiatur quenquam ullo in genere anteponi, M. Tullio, Plinio & Politiano primas detulerim. Sed hac ſanè in re fruatur ſuo quiſq; iudicio.

De conſuetudine vnum multitudinis numero compellandi.

IAm uero conſuètudinem inſulſiſſimam quidem illam, ſed aliquot iam ſeculis miris receptam, unum hominem multitudinis numero compellandi, non tam dedocendi ſunt iuuenes, quàm animandi, ut auſint contemnere: certe quoties cum his agitur, unde nihil ſit periculi. Mea certe ætate iam hæc ineptia magna ex parte obſoleuit, paulatim ſubbleſcentibus bonis literis. Quanquàm ſuperſunt & hodie non pauci uoſſiſſatores, qui quod pueri male didicerunt, non ſolum ipſi mordicus tenent, uerum etiam ab alijs exigunt. Inexpiabili cōtumelia ſe putant affici, ſi quis unum ſingulari numero ſalutet: ac planè rem putant iniuriarū actione dignam, ac legibus uindicandam. Tu pro tua prudentia quid ſit optimum diſpicito. Hic mihi continuo Tragicum uociferans in re nihili:

Quid tu, inquit, me tuiſſas? tuiſſa famulos tuos: ego ſum & te, & tuis omnibus melior. Quid ais hominis monſtrum, tu ſic appellari dedignaberis, quomodo olim reges ſuos appellabant paraſiti? quomodo ſummos orbis monarchas olim affabantur libertini, aut è plebe cerdo quilibet? Deniq; quomodo tu ipſe deum Opt. Max. compellas? Quur non ut unum alloquar, quum unum uideam, etiamſi Polyphemo maior eſſes? An ideo Athone montes dicam, non montem, quòd ingens ſit? An ideo non eſt mare Oceanus, quòd uaſte pateat? Adeò qui uix ſunt homines, ijs nõ ſatis eſt, ſi unius hominis loco ducantur. Cæſari totius orbis monarchæ loquimur: Superi bene uertant quod agis Cæſar. Et hic indignatur, niſi dixeris: Bene uertãt quod agũt ueſtræ dominationes: perinde quaſi non unum hominem, ſed Hecaten quampiã triformẽ, aut Hermetẽ triſmegiſtum, aut Geryonẽ tricorporẽ alloquamur. Hoc fortaſſis in muliere grauida ſit tolerabilius, aut etiam, ſi nauis, in ſcropha. Quur à grammaticis diſtincti ſunt numeri, ſingularis, dualis, & pluratiuus, niſi ut uteremur? Honoris, inquit, gratia abutimur. Apte dictum abutimur. Nam iſtud eſt planè abuti, perinde quaſi quis ſoleam utranq; eidẽ inducat pedi. Sed quis iſtud iuris uobis donauit? An æquum putatis, ut honoris ueſtri gratia, præter ueterum conſuetudinem barbare loquantur homines? Quòd ſi tyrannidem occupatis, ut nouæ etiam linguæ nobis ſitis autores, quur non ſaltem conſtatis uobis? Etenim ſi numerus mutatus honorẽ habet, quur non eadem opera uidetur honorificũ, plures ſingulari numero compellare? Quur non idem ſit in tertijs perſonis? Honorificum

norificum eſt, ſi quis Marcolpho dicat, gratulor uobis: quî minus honorificum eſt, ſaluta eos, cum unum iubeas ſalutari, ſed honorabilem? Quur hic honos tantũ in pronominibus ſitus eſt? Honorificum eſt, ſaluto uos domine epiſcope: quî minus, ſaluto uos domini epiſcopi? Honorificũ eſt, uidi uos ambulantem: quur non uidi uos ambulantes, ſi uni, ſed honorato loquaris? Nimirum aucta pluralitate, creſcit honos. Quur in re diuina, æditwus non hunc in modũ reſpõdet ſacrifico: & cum ſpiritu ueſtro? Quur is deo loquẽs, audet dicere, præſta quæſumus omnipotẽs deus? Quur nos homunculi nõ ueremur illi dicere: remitte nobis debita: &, ne nos inducas, ſi tantũ honoris eſt in abuſu numeri? Certe primus honos debetur deo: quur hunc tanto fraudamus honore? quur huic præferimus homuncionẽ? Quid hic reſpondebunt iſti? an nobis obÿcient heteroſin? Audio, ſed hac non utuntur emendate loquentes, niſi in prima perſona, uel modeſtiæ, uel feſtiuitatis, uel euphoniæ gratia. In ſequunda nunquàm, niſi quum genus ſignificamus, non perſonam. Quale eſt illud Naſonis: Quæ ueſtra libido eſt. Taxat enim uirorum genus, ueluti ſi quis uni meretrici dicat, uos eſtis pernicies adoleſcentum, non unam notans, ſed totum ordinem. Huic ſimilimum eſt illud in tertia perſona: Quum ad uxores uentum eſt, tum fiunt ſenes. Vnde quod olim modeſtiæ erat, aut inuidioſum, nũc repente honorificum eſſe cœpit? O' imitatores ſeruum pecus, ut mihi ſæpe Riſum, ſæpe iocum ueſtri mouere tumultus. Iſtos fefellit, opinor, quod ueterum quiſpiam magiſtratu fungens, hunc in modum ſcripſerit: Conſiderauimus, retulimus, ſtatuimus, ni

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

mirum munus publicũ cum ſuis collegis communicans, & poteſtatis inuidiam declinare uolens. Hoc, ni fallor, exemplo reges & epiſcopi cœperunt & ipſi ſcribere: Nos Ioannes epiſcopus Cameracenſis: Nos Carolus rex Gallorum. Nec dubium quin & hoc qui primi cœperunt, modeſtiæ cauſa fecerint, uidelicet quò tyrannidis ſpeciem fugerent. Tyrannicum enim uidebatur, poteſtatem cum nullo prorſus habere cõmunem. Verum is ſcribendi mos ſimul atq; regius haberi cœpit, à noſtris honorificentiæ cauſa certatim uſurpatus eſt. Ridicule ſanè. nam ſi modeſtiæ laus eſt, ubi quis pro, ego Ioannes epiſcopus, ſcribit, nos Ioannes, qui uos Ioannes dicit, pro, tu Ioannes, contumelioſus ſit oportet. Nam ſe deÿcere, uirtutis eſt: alterum contemnere atq; extenuare, maligni eſt atque inuidi, ſi id fiat in abſentem: ſi in præſentem, procacis & contumelioſi. Romanus pontifex in ſuis diplomatis, admiſcet nonnunquam, hanc Petri ſedem, quam indigni tenemus. Quis ferat, ſi quis idem dicat illi: Cõfugimus ad iſtã Petri ſedem, quam indignus tenes? Quòd ſi hãc ſermonis ineptiam, idiotarum ſtulta ambitio cõmenta eſt, qui dedignentur orationem habere cum alÿs communem, cur eruditi hanc ineptam ac muliebrem inanitatem aſſentando alunt? Scio deberi honorem magiſtratibus, parentibus, præceptoribus. Sed hic ridiculus eſt honos, quem præſtat ſolœciſmus. Verum largiamur interim, ut tantũ ualuerit conſuetudo. Neq; enim me fallit in epiſtolis decimi libri, qui Plinianis per Aldum adiectus eſt, legi ſemel atq; iterum ſermonem huiuſmodi: Vt primum me domine, ueſtra indulgentia promouit. Quanquàm & hic tergiuerſari

licuit, eas epiſtolas non eſſe Plinij: deinde hoc ipſum tam raro fieri illic, ut mendum uideri poſſit. Poſtremo cum ueſtra dicit, uoluit ſenatus autoritatem cum Cæſaris uoluntate coniungere, quòd ſciret hoc eſſe gratum imperatori modeſtiſſimo. Sed ut omiſſa tergiuerſatione, largiamur quod iſti uolunt: ſit ſane ciuilitatis hoc honore blandiri maioribus: ſit ruſtici & inurbani, hoc honoris non reddere: certe nouum inſolentiæ genus eſt, non eſſe cótentum, ſi quis cui decedat de uia: ſi caput aperiat: ſi genu flectat, niſi ridicule etiam loquatur honoris gratia. Scripſerit aliquis Traiano, ueſtra indulgentia: at idem non offéditur, cum toties repetitur, tua pietas, pro ueſtra pietas. Deniq; non ſic illi loquitur Plinius, quum conſul illius laudes prædicat, quam orationem oportuit quàm maxime honorificam eſſe. Iſti tam inſolitum honoré etiá conuicijs, atq; adeò flagris exigunt à nobis. Domitianus imperator, uir prodigioſæ arrogantiæ, ſe deum ac dominũ ſcribere ſolitus eſt in ſuis diplomatis, atq; ita ſe compellari in aliorũ inſtrumentis edixit. At is nemini unquam ſuccenſuit, quòd ſingulari numero comepellaretur. Ferri poterat res, ſi modo ſint unico ſolœciſmo cõtenti: uix duplicatus iſtorum ambitioni ſatis facit. Nam oro uos, ſimplex erat ſolœciſmus, quem iſtorum inſolentia iandudũ ut plebeium, nimiſq; populare͂ faſtidit, ac renuit. Oro ueſtrã humanitate͂, ſeſquimendũ erit: nihil adhuc niſi uulgaris honor. Oro reuerendiſſimas humanitates ueſtras, bene cõgeminatum uitiũ, mediocris honor eſt, & ferédus. Adde tertium ſolœciſmũ, & plená inieris gratiá: Oro reuerendiſſimas paternitates ueſtras, domine præſtantiſſime. Cumulatiſſi

latiſſimam uis inire gratiam, quadrigam ſolœciſmorum facito hunc in modum : Oro *reuerendiſſimas paternitates ueſtras, domine præſtãtiſſime, domine præſul.* Euge *euge.* Iſte *demum honorificentiſſimus eſt ſermo, dignusq́; quo ſolenniter adeantur reuerendiſſimi præſules, ac potentiſſimi monarchæ.* Magis *enim ridiculum, quòd quidam honoris gratia perſonam quoq; uertunt dicentes :* Manda*uerat mihi reuerentia ſua, pro, ueſtra, ſiue tua .* Huius *ſermonis ineptiam ſi quis nõ uidet, illiteratiſſimus ſit oportet: ſi quum ſentiat, nõ expuit, patientiſſimus : ſi tam abſurdam aſſentationem libentibus etiã auribus haurit, glorioſiſſimus ſit oportet .* Et *hæc ſermonis portenta cuiuſquam principis aures ferunt ?* Et *huiuſmodi nõ ſolùm ferunt quidam, uerum etiã efflagitnat* Chriſtianæ *modeſtiæ columina: ac non parẽtibus homines ſeueriſſimi grauiter ſuccenſent: adeò ut quibuſdam hac de cauſa dicam fuiſſe ſcriptam ſciam, non de aſini umbra, quod dici ſolet, ſed de iniuria non adhibiti ſolœciſmi.* Nuper *etiam quidam, graui nimirum exemplo, ultus eſt huiuſmodi contumeliã, ad hunc quidem modum.* Ab *amicis magnis ſtudijs agebatur apud epiſcopum quendam, ut quidam ſpectatis moribus, egregia doctrina uir, ſacerdotio, quod tum forte demortuus uacuum fecerat, inautoraretur.* Negabat *uigilantiſſimus paſtor, temere ſacerdotia cõmitti oportere inexploratis.* Ipſum *qui commendabatur, accerſi iubet, uidelicet de doctrina, prudentiaq́; uiri periculũ facturus.* Adeſt *ille uir ſane antiqua literatura probe præditus, ſed ſyncerus ac ſimplex, qui nondum nouum hunc eloquentiæ florem attigerat: poſtremò qui præſules omnes putaret didiciſſe lite*

ſe literas. Salutat numero ſingulari: Salue reuerẽde præſul. Vix totam ſalutationẽ dixerat, auertit ſe præſul atq; abit, indignabundus non aliter, quàm ſi quis in faciem illius cõſpuiſſet. Admirantibus, & cauſam rogantibus qui ſalutatorem commendarant, negat ſe illos conſpectu colloquioq; dignari ſuo, à quibus ſic in os contemneretur. Fruſtra quidam rẽ purgare nituntur: planeq; ſurdo canitur fabula. Iratus ille, ſacerdotium in aliũ quendam diſertiorem tranſtulit, qui quadruplicato ſoleciſmo humaniſſimas reuerentias domui domini ſalutaret, & qui unum hominẽ in multis, rurſus in uno multos uideret. At quãto ſalſius iſti nobis talionẽ reponerent, ſi ipſi ſinguli ſingulariter appellati, nos uiciſſim binos aut ternos ſingulari uoce conuenirẽt? Etenim ſi honorificũ eſt, uni mnltitudinis appellationem tribuere, ueluti πολλῶν ἀντάξιος ἄλλων, quàm erit inſignis contumelia, plures ſingularibus uerbis alloqui: Tibi Paule, nos abbas dicimus: tanquam plures in unum conflati, uix efficiant hominẽ alicuius precij, ſic erat par pari referendum. Dices optime lector: Rides tu quidẽ iandudum, & nimis uncis naribus indulges. Quid aliud faciã in re tam ridicula? Nã ſi planè contendunt honoris ſignificationem eſſe in catachreſi numeri, cur frequẽter unicam rẽ, eamq; friuolã, nihiliq;, tricas, apinas, quiſquilioſq; uocamus, multitudinis numero? Quur unicũ inſtrumẽtum quo uerrimns pauimentum, multitudinis numero ſcopas uocamus? Non inuidendus honos iſtorum, quẽ cum quiſquiliis & ſcopis habent cõmunem. Hoc etiã intereſt, quòd niſi multitudinis uocabulo, nemo ſcopas rectè ſalutauerit, niſi dixerit, ſaluete

ſcopæ:

ſcopæ:quũ iſtis interim ſtudioſa barbarie gratificemur, omnibus quidem grãmaticis, ac grãmaticorũ filijs iratis. Quid quòd interdum non ſine periculo pluratiue cõuiciamur etiam, nimirũ aſſueti? Quid enim ſi ſtrabus quiſpiam, dubijꝗ contuitus, uni è multis conuiciũ dicat, multitudinis numero: non' ne quum oculis quem petit, non diſtinguat, periculũ erit, ne tanquam cõmune maledictum in ſe quiſꝗ rapiat, & pro uno omnes in miſerũ ſtrabum conuicia regerant? Id uerò periculoſius etiam fuerit cęco. Proinde genus hoc ſermonis, quibus eſt hoc uitij, magnopere fugiendum cenſeo, ne forte oculorũ morbo, plures pro ſingulis cernere putẽtur. Sic enim nuper quiſpiã iſtiuſmodi ſalutatorem apertè deriſit, & aſperè potius, ꝙ urbanè: niſi forte uidebitur rectè, malo nodo malus quęſitus cuneus. Is enim ſolus cùm eſſet in cõclaui, & à ſtrabo quodam multa cum pluralitate adiretur, iterũ atꝗ iterũ circũnſpectans, reſpondit, cæteros abijſſe, ſe ſolum eſſe: ſi quid uellet, opportuniore tempore rediret, dum illi adeſſent. Ille uerò negat ſe quenquã præter ipſum unũ quærere. Tum alter hominem percõtatur quot illic lectos uideret. Quum unum duntaxat reſpondiſſet; Et quæ tandẽ inquit, intẽperiæ te agitant, aut è qua popina nobis probe potus ades, ut ego tibi non unus uidear, ſed multi? Et ſunt etiam qui rem tam abſurdam tueri conẽtur rationibus philoſophicis, ut aiunt. Siquidem Ariſtoteles ſcripſit, regẽ ut cęteris rebus præcellit populũ, ita ſermone quoꝗ; differre debere. Itidẽ par eſſe ut quos conditio, dignitas opes, cultus, & inſignia diſcernant, diſcernat & ſermo. Nec prorſus alia nota rectius dignoſci à priuato magi-

ſtratũ, quàm abuſu numeri, propterea quòd ille unus ſit è multis, hic nõ ſimplicẽ ſuſtineat ꝑſonam. Papæ, accipio cõmentũ: quanquàm apud Græcos iſtud fiet commodius, quibus tres ſunt numerorũ differẽtiæ. Ergo cui geminus ſit epiſcopatus, aut cuius epiſcopatum abbatia quæpiam opima conduplicarit, huic dicemus, χαίρετον. Quòd ſi tres ſint epiſcopatus, aut duobus addita abbatia, ternarium illum ſacrum ac myſticum expleat, huic dicemus, χαίρετε. Hac quidẽ lege. ſi τετράδα aut ἑβδομάδα numero ſacertiorum ſint prætergreſſi, æqui dent ueniam, ſi noſtram, diſtinctionem ſua ambitione confuderunt. Nec uideo quî minus liceat ad hunc loqui modum. Nos epiſcopi, nos abbates, cui uni plures ſint epiſcopæ, aut abbatiæ. Sed dubitari iandudum poteſt, iſti'ne ſtultiores, qui à rem abſurda tamen abduci non queant: an ego qui in nugaciſſimis nugis tantum operæ ſumpſerim, niſi quòd ut hoc facerẽ, plurimæ res me cohortabantur, ſed duæ potiſſimum: tum ut iſtos apertius irriſos, aliquando ſuæ ſtultitiæ pudeſceret: tum uti eos qui plane depuduiſſent, iuuenes partim ueterum exemplis animati, partim noſtris uerbis moniti, non dubitarent cum ſua ambitione contemnere. Deſinet offendere, poſtea quàm deſierit eſſe inſolens, & aliquando placebit omnibus, quod nunc placet eruditis.

De ſalutatione.

NVnc ad præceptiones huic argumento peculiares reuertemur: ſed ſi paucis admonuerimus, quæ ſint in ſalutatione fugiẽda, unde ſolemus epiſtolam auſpicari, ne peſſimi gubernatores uideamur, ſi ſtatim ĩ portu, quod aiũt, impegerimus. Eſt enim hæc ceu prima frõs epiſtolæ,

in qua

in qua delinquentẽ nõ ſolùm imperitiæ dedecus, uerum-
etiam religionis neglectæ piaculum maneat. Nam à ue-
teribus ſuperſtitioſe obſeruatum uitemus, ut è primis illis
forte congredientium uerbis, futuri ſermonis uelut omen
quoddam arriperent. Eoq́; qui ſibi forte fortuna uenirẽt
obuiã, qui' ue quapiam de re inter ſeſe tractaturi congre-
derentur, què fauſtus eſſet occurſus, ac bene ominatus ſer-
mo faliciier utriꝗ uerteret, mutuã ſalutẽ dicebãt. Et ſa-
cerdos quoties prodidat ad populum, ſalutabat, reſalu-
tabatur. Ea conſuetudo è medijs hominũ moribus, in epi-
ſtolam, quæ, ut dixi, colloquiũ eſt inter abſentes, tranſlata
eſt. Eamq́; ſemper ueteres à dicẽda ſalute ſunt auſpicati.
Idq́; tam à Græcis, quàm à Latinis, tertia perſona factis-
tatũ uidemus: ſiue quòd uſus ſermonis rex, perſonã mu-
tauit: ſiue quòd ſtudio feſtiuitas quędã, quam adfert per-
ſonæ hypallage, uidetur affectata: ſiue quòd olim ſaluta-
tio non adderetur epiſtolæ, ſed in tergo tituli uice adde-
retur, uelut ab eo recitanda, qui literas perferret. M. T.
Cicero Trebatio imperatori S. D. Græci ferme ad hunc
modum, πλάτων τῷ δίωνι εὖ πράττειν. Quæ uerba non
hoc ſonant Gręcis, quod quidam exiſtimãt, quaſi iubea-
mus illos, quos ita ſalutamus, bene uiuere, ſed quòd feli-
tatem precemur. Nam quibus res ſunt ſequundæ, ij Græ-
cis εὖ πράττειν dicuntur. Quidam pro εὖ πράττειν dicunt
χαίρειν, quod apud nos ſonat gaudere. Vtrũꝗ uno uerſu
expreſſit Flaccus: Celſo gaudere, & bene rem gerere. Al
binouano. Latini in hunc ferme modum ſalutant: M. Tul-
lius Cicero M. Varroni. S. D. Plinius ſuo more addit,
ſuo opinor quòd non ſcribat niſi amicis: C. Plinius Sabi-
no ſuo

no ſuo S.D. Hebræi uulgato gentis ſuæ more, pacē optāt ſalutantes, ſiue quòd ſentiant bellum ac diſcordiam eſſe malorum omnium compendium: ſiue quòd pacem appellant ſummam rerum proſperitatem, ubi nihil eſt quod offendit animū. Autor eſt Plinius Auunculus religioſum antiquitus fuiſſe, nominibus ſalutare, ne preces opinor, ambigue ad alienum auertantur: quemadmodum in deuotionibus nomen addebatur, uelut irrita futura execratione, niſi urbis aut gentis uerum nomē apponeretur. Ergo ne dirum omen habeat epiſtola, utriuſq; nomē ipſo ſtatim ingreſſu præfundum eſt, prior quidem loco illius, unde uenit epiſtola, poſteriore eius, ad quem mittitur: etiam ſi longe ſit honoratior cui ſcribitur, quàm qui ſcribit. Puerilis mihi uidetur illa nominum honoris gratia tranſpoſitio, niſi nobis placebit illa Gnathonis ſalutatio: Parmenonē ſuum ſummū, plurima ſalute impartit Gnatho. Aut niſi ſi quis ad hunc modum loquatur: Idem equus portabat Cæſarem & Auguſtam. exiſtimemus hominē læſæ maieſtatis reum peragendum, quòd plus honoris habitū ſit equo, quàm Cæſari, & eius uxori. Sed extra iocum, mihi probatur ueterum ſimplicitas, quàm utinam per noſtræ tempeſtatis corruptiſſimos mores ubiq; liceret æmulari, ut nos inuicem nudis nominum titulis ſalutaremus: C. Plinius Caluo ſuo S. D. Quid enim erat uerius aut purius? ſiquidē ubi quis nomē audit, omnes pariter uirtutes ſuas audit compēdio. Habet præterea neſcio quid peculiariter blandū proprij nominis appellatio, quo audito delectari uidētur & animātia bruta. Quo magis iſtos admiror, qui uocabulum ſuum quod inditum eſt in baptiſmo, non

aliis auribus accipiunt, quàm ſi atrox ingereretur conuitium. Stultius, quod aulici quidam non ferunt, ut liberi patrem patris, aut matrem matris appellent uocabulo: dominus ac domina malunt audire, quum illis uocabulis neque ſit quicquam honorificentius, neque charius affectibus: adeò nihil illis placet cum plebe commune. Porrò nominum uocabulo, prænomina, agnomina, cognomina'q; complectimur. Prænomina ferè a maioribus mutuamur, Marcus Tullius. Cognomina pleraq; gentilia ſunt, Bruno Amorbachius. Agnomina ſolent ex euentu quopiam accreſcere, Scipio Aphricanus, Cato Vticenſis. Hodie cognomina aut gentilitia ſunt, quemadmodum apud Italos, Medicum, Baptiſtarum, Balborum. Aut à loco ducuntur, Angelus Politianus. Nam præter ueterum conſuetudinem faciunt, qui paternum nomen cognominis uice ſubijciunt: ut ſi quis Antonium Dionyſij filium, Antonium Dionyſium appellet. Cæterum qui parentis uocabulum gignendi caſu ſubnectunt, magis referunt Hebræorum conſuetudinē, quàm Romanorum: Iacobus Alphæi, Ioannes Zebedæi, Petrus Simonis. Iam barbara, nonnunquam & ſono abſurda uocabula uel hominum, uel locorum, uel familiarium, aut Latinis Græcis'ue uocibus reddenda ſunt, aut in Latinam faciem commodæ deflectenda, ut ab idiotis etiam uulgatum nomen agnoſcatur: ut quum pro Barbir quòd uulgo tonſorem ſonat, Barbiriā dicimus, pro Buſleid, Buſlidium, aut pro Lang, Langium. Quod idem in Græcis & Hebræis ſibi permittunt eruditi: ueluti cum pro elephas, dicunt elephantus, pro Adam Adamus, pro Abraham Abrahamus. Quibuſdam

relI

religio eſt,cognomen gentis immutare. Sed ſunt quædam adeò barbara,ut ſtridores ſint uerius, quàm uoces: præſertim nonnunquã apud Germanos monoſyllaba quinque conferta conſonantibus quæ ne ſonari quidem poſſint ab eius linguæ rudibus:quę ſi molliri nõ poterũt, in Græcas aut Latinas uoces uertentur. Cognomẽtis quæ ducuntur à loco uel originis,uel dominij,quidam dure addũt prępoſitionem,Picus de Mirandula:Latinius eſt, Picus Mirandulanus:tolerabilius putant, Picus à Mirandula. Ac fortaſſe licebit unum aut alterum exemplum apud autores inuenire,ubi addatur,de:ſed pueri quod optimum eſt primum aſſueſcant imitari. Non abhorret à ueterum conſuetudine, nonnunquam ijs quę diximus, magiſtratus, profeſſionis,cognationis, aut etiam affinitatis cognomen annectere: idq; contra recentium morem, qui honoris gratia pręponunt dignitatũ uocabula: Beatiſſimo papę Alexandro ſexto. Veteres contrà:Trebatius. M.Tullio Cic. imperatori. Hieronymus Damaſo papę. Budæus Copo medico regio. Eraſmus Ioanni Coleto theologo. M. Cato Bruto conſuli. M. Tullius Quinto fratri. M. Brutus Portię uxori. Optarim,ſi fieri poſſit,nihil adulationis admiſceri titulis. Erras autem,ſi te laudari putas, quum epiſcopus ſcriberis,aut theologus. profeſſionis iſta ſunt nomina,non glorię. Is demum te laudaret,qui bonum epiſcopum,aut eruditũ theologum ſcriberet. Tollerabile fuerit ſi uxorem chariſſimam,aut liberos dulciſſimos appellemus,aut patrem optimum. Porrò quoties docti plusculum admiſcent honorificentię titulus, non ſuo ſeruiunt ingenio, ſed alienis obſequundant. Iſtos nemo modeſtus

ſeret, opinor, qui prodigioſis aſſentationibus ſalutationem inſarciunt: ac tum exiſtimant ſalutationem eſſe mire rhetoricã, ubi nõnunquam ipſo etiam hominis nomine prætermiſſo, hunc ſolem dixerint, alium lunam: hunc luciferum, alium cynoſuram, aut lucernã ardentẽ, ſpeculũ ſine macula, turibulum odoriferum, pyxidem unguentariam, candelabrum aureum, uirtutum ſacrarium, diſciplinarum theſaurum, omnis ſcibilis gazophylacium, phœnicem, aquilam, uitem, hortum, flumen, fontem, pelagus, apicem, culmen, florem, gemmam, iubar, fulmẽ, paradiſum: deniq; rerum omnium laudabilium copiæ cornu. & quid non? Ita nouus hic ſalutator iuxta Comicũ, uenuſtum dat aduenies principium. Atque etiam ne parum ſint Gnathones, quemadmodum alios immodice efferunt, ita ſeſe pari uenuſtate deijciunt, atq; extenuãt, ſeruulos à pedibus, uiliſſima mancipia eius cui ſcribunt appellãtes. Huius ſalutationis exemplum hoc erit, ſi quis fortè requiret animi cauſa: Perſpicaciſſimo domino, ſeptẽ artium liberalium candelabro aureo. Radianti Theologorũ apici. Religionis lucernæ ſemper fulgẽti. Dominicalis ordinis lucifero. Vtriuſq; teſtamẽti gazophylacio. Hæreſiarcharum malleo. Omnium uirtutum heroicarum & non heroicarum, ſpeculo limpidiſſimo. Digniſſimo domino meo domino præceptori, humilimus dominationis ſuæ diſcipulus, & uiliſſimus ſeruitor, oſcula pedum pro ſalute. Rides exemplum? Sanè meritò rides, ſed huiuſmodi non ſolum utuntur iſti uerum etiam libris editis præcipiunt adoleſcẽtulis. Hæc noua ſalutandi uenus priſcis incognita, tum demum nata eſt, ubi profligatis linguis, exactis bonis autoribus,

ribus, quos illi poëticos uocant, in ludis literarijs pro grammatica tradebatur Michaël Modiſta, pro rhetorica ſimiles nugæ. Quis unquam Gnatho, aut Colax, aut Gelaſinus, uſqueadeò fuit impudens, aut in tantum eſurijt, ut iſtiuſmodi uerba regi ſuo auſus ſit in os diceret? Qui plagas pati poſſunt, qui iure perfundi, qui oſſe peti, qui commingi ſuſtinent: tamen non ſuſtinent ſic ſalutare, quẽadmodum nos Chriſtiani grauibus etiam uiris adulamur. Quãdo Plautus ille paraſitorũ licẽtioſus & immodicus effictor, auſus eſt talem inducere in fabula? Si Chriſtianam ſimplicitatẽ tueri non libet, ſimus uel ethnicorum exẽplo paulò minus impudẽtes. Paulus ſcripſit, inquiunt, Honore inuicem præuenientes. At apoſtolus illic non de ſalutatione, ſed de ſubſidio loquitur: ſic enim ille ſolet honorem appellare. Quòd ſi uitari non poteſt, quin blandius agatur cum eo, cui ſcribitur, eſt uerecundius quoddam aſſentandi genus. Sunt figuratæ laudes: his epiſtolam, quanta erit, expleas licebit. Verum in ipſa ſtatim ſalutatione, tam impudentem Gnathoniſmum, obſecro, quis ferat, niſi aut Mida ſtolidior, aut Thraſone glorioſior? Æquè uitio dandum eſt, quod quidã in principum literis factitant, eius cui ſcribitur, aut qui ſcribit titulum, trecentorum cognominũ longa ſerie in decimum uſque uerſum producere: Iuſtinianus Imperator Cæſar, Flauius, Alemanicus, Gothicus, Frãciſcus, Germanicus, Anticus, Slauicus, Vuãdalicus, Africanus, pius, felix, inclytus, uictor, ac triumphator, ſemper Auguſtus. An non feſſus lector, epiſtolam parabit abijcere prius, quàm ad epiſtolam peruenerit, niſi coronidem quam recenſendis titulis finire

non poterant, per & cætera præcidiſſent? Ridendum & illud ſalutandi genus, inepte fucatum, quod Carolo Louanienſi quoque cum primis arriſiſſe uidetur: quo ſalutis loco nunc hoc, nunc illud apprecamur: ueluti, Midæ diuitias, loco ſalutis. Aut, humilimam recommendationem, uice ſalutis. Promptam cum debita ueneratione ſeruitutẽ, loco ſalutis. Hæc equidem deliramenta inuitus refero, ſed aliter dedoceri non poterãt. Et in primis hæc ſunt dediſcenda: tum quòd ſalutationem uerbis ſuperuacaneis onerant, puritatemq; ac ſimplicitatem corrumpunt: tum quòd ſtultiſſimum uidetur, aliquid ſalutis uice ſubycere, quum ipſa ſalute nihil ſit melius. Eiuſdẽ ineptiæ ſunt illa: Quot habet cœlum ſtellas, quot habet mare guttas, tot tibi mitto ſalutes. Quòd ſi quando pietate cõmendati uiri ſecus atque nos docemus, ſalutarunt: præpoſtere fecerimus, ſi à quibus uiuendi petenda fuerant exempla, non loquẽdi, in his quod optimum habuerunt, negligemus: quæ peſſima, ea ſola nobis proponemus. Neque ſi quando D. Hieronymus, D. Auguſtinus, D. Gregorius ſuorum temporum cõſuetudini conceſſerunt, id nunc oportebit in ludum literarium uocare, præſertim hac tempeſtate, qua nihil eſt omnino literis cum uulgo cõmune. Poſtremò quid abſurdius, quàm ex magni nominis autoribus nihil imitari niſi quod erat contemplatione cæterarum uirtutũ ferendum? Poſt expreſſas reliquas Hieronymi uirtutes ſalutationis nouitatem condonabimus. Quod ſi non potes, noli huius prætextu tueri, quod tempori ſuo dedit ille, non iudicio. Sed offendemus, inquient, ſi tuis præceptis parebimus. Quis enim non hanc ſalutem, Petrus Tartaretus Henrico

rico Bedę theologo S. D. cõtumeliam interpretur potius, quàm ſalutem? Verum ego non in hoc hanc operam ſuſcepi, quò docerem ſermonem ſtultorum auribus atq; animis accommodare, ſed ut recte ſcribendi rationem traderem. Neque tamen uſqueadeo deſperandum exiſtimo noſtrum hoc ſeculum, ut errorem quem corrupti mores hominum, & inſcitia potuit inuehere, eum bonorũ, & eruditorum uirorum autoritas & uſus non poſſit reuellere. Videmus quantum profectum ſit paucis annis. Vbi nunc in ſcholis auditur Michaël Modiſta, ubi gloſſema Iacobi, ubi citatur Catholicon, Brachylogus, aut Mãmætrectus, quos olim ceu rarũ theſaurũ, aureis literis deſcriptos habebant monachorũ bibliothecæ? Certe ſemper erit ad optima conandũ. Si ſtatim ſanctum erit, & ἀκίνητον, quicquid hic aut ille deprauarit in ſtudijs, neq; quod deprauatum fuerit, reſtituere licebit, quò tandem recident literæ? Deniq; ſi iſtis craſſis licet ueterum eruditorum exemplum contemnere, nobis uiciſſim non licebit iſtorum indocilẽ inſcitiam pro nihilo ducere? Quòd ſi quid à ueterum conſuetudine licebit innouare, ſi uidebitur aliquid dandũ eius animo cui ſcribitur, aut publicæ cõſuetudini, tolerabitur quidem: modo abſit enorme uitium, hoc eſt, ne ſalutatio ſit uel loquacitate moleſta, uel aſſentatione paraſitica, uel affectatione moroſa, ne quod diximus, peſſimũ ſit omẽ toti epiſtolæ, ſi ſtatum à uitio fecerit auſpiciũ.

Simplicis ſalutationis aliquot formulæ.

SAlutationum quæ præter indicium nihil habent, formulæ ſunt huiuſmodi: Pius pontifex Romanus eius nominis primus, Lodouico Gallorum regi, eius nominis

undecimo, S. D. Tiberius *Cæſar ſenatui* Romano S. D. *Senatus* P. Q. R. *Machabæo duci*, & *ſocijs Iudæis* S. D. Horatius Trib. *milit*. *Bruto* Imperatori S. D. Henricus *Angliæ rex Maximiliano Cęſari* S. D. Demetrius *eques* Romanus Tito Lucio *iudici ſelecto* S. D. In *huiuſmodi nominibus officiorum plerunq; hæretur à doctis, partim quòd incertum quæ ueterum nomina, quibus nunc reſpondeant: partim quòd pleraq; iam recepta ſunt, peregrinis ac barbaris uocabulis*. *Siquidem quem olim urbis præfectum uocabant, nunc alicubi uocant* Marchionem, *alicubi locum tenentem: quem tribunum plebis, nunc ciuium magiſtrum uocari credunt*. Quem *olim quæſtorē ærarium, nunc redituarium uocant, ſiue receptorē*. Quos *olim rationales, nūc, opinor, phinantiarios dici*. Quos *olim quæſtores parricidij, nunc ſcultetos*. Quos *olim caduceatores, nunc hiraldos*. Quos *olim ſenatores, ſeu ſelectos iudices, hodie uocant dominos parlamētares*. Nam Ammiraldus *pro littorum curatore, ſiue maris præfecto, neſcio cuius linguæ uerbum eſt*. Quod *genus ſunt* & *illa*; Mariſchalcus, *Seneſchalcus*, Baro, *quæ uidentur unà cum barbarico imperio inuaſiſſe*. Aut *igitur his utendum, aut uetus aliquod uocabulum ſubijciendum, quod nouo reſpondeat*. Id *commodius faciet, qui primum ex antiquis hiſtoriographis, è* Varrone, *è* Cicerone *de legibus, è iureconſultorum libris, ex libello* Feneſtellæ, *quem ex profeſſo ſcripſit*, & *inſcripſit* De *magiſtratibus, animaduerterit ſingulorum* & *uocabula*, & *functiones*. Item *huius temporis officia, quibus uerbis dicantur*, & *quibus in rebus uerſentur*. Eandem *curam oportebit adhibe in conferendis*

rendis Græcis ac latinis officiorum uocabulis. Nam illi ὕπατον *hoc eſt, ſummum, uocant conſulem,* ἀνθύπατον *pro conſulem,* ἀυτοκράτορα *dictatorem, ſeu imperatorem, quẽ eundem interim &* βασιλέα *uocant: ſed hæc res plus habet negotij, quàm ut hîc ſit obiter tradenda. Argumentum hoc proprium uolumen poſtulat, tantum indicabo, quibus rationibus cognitum magiſtratum poſſis circuitione notare. Qui præeſt deſcribendis epiſtolis, & uulgò ſecretarius dicitur, uocabitur ab epiſtolis: qui ſchedas citatorias ſcribunt & notarij uocantur, dicẽtur à libellis: qui theſauro præfectus eſt, à theſauris: qui cubiculis, à cubiculis, quem cubicularium, ſiue camerarium uocant: pocillator, à poculis: ſcriniorum præfectus, à ſcrinijs. Qui notant ac recitant acta in iudicijs, ab actis dicuntur, ſiue actuarij. Atque item de cæteris.*

Nouæ ſalutandi formulæ.

PLiniano demum ſeculo natum uidetur, ut quos familiarius amarent, eos in ſalute ſuos dicerent, blandiore ſcilicet pronomine, coniunctiſſimam neceſſitudinem ſignificantes. Plinius Calphurniæ ſuæ S. D. Ebutius Hiſpalæ ſuæ S. D. Quòd ſi nobis permittimus à cõſuetudine ueterum recedere, tot poterũt eſſe in epiſtolis ſalutandi formulæ, quot in congreſſu. Salue pater optime. Salue mater optima. Saluete liberi dulciſſimi. Salue mea Terentia chariſſima. Salue multum. Salue plurimum. Salue etiam atq; etiam. Salue quantum mereris. Salue pro tuis meritis. Antonius Licentio ſuo multam optat ſalutem: plurimã ſalutem: perennem ſalutem. Nam plurimas ſalutes, aut innumeras ſalutes, non auſim dicere, niſi ſentiam, à diuerſis al-

latas. Politianus Marcilio ſuo multam ex animo precatur ſalutem. Eraſmus Fauſtò ſuo multam optat fauſtitatem. Andreas Ægidio ſodali iucundiſſimo multam optat felicitatem. Antonius Laurentius Marco fratri chariſſimo perpetuam optat incolumitatem. Terq́; quaterq́; ſalue meũ præſidium. Saluere te iubet tuus Ludouicus. Saluere te iubet, qui ipſe non ſaluet. Salutem tibi dico, quam ipſe deſidero. Salutem tibi mittit, qui ipſe perijt. Salutem tibi mittit, quam ipſa, niſi tu dederis, non eſt habitura. Saluus ſis optime ſocer. Aue præceptor optime. Has itaq; atque huiuſmodi formas, quanquam nonnihil diuerſas à ueterum conſuetudine, tamen non uideo quur oporteat in totũ damnare, modò in loco adhibeantur. Illud genus non perinde probo, Salua ſit tua præſtantia, tua reuerentia, tua nobilitas, tua dominatio.

Quomodo per alium ſalutandum, aut reſalutandum.

CRebrum & hoc in epiſtolis, ut per alios ſalutemus alios. Id apud eruditos ferè fit his modis: Attico noſtro multam ex me ſalutem dicito. Vxorem tuam ac liberos mellitiſſimos omnes meis uerbis ſaluere iubebis. Generum mea cauſa ſalutabis officioſe. Amicis omnibus communem ex me ſalutem dicito. Parentem optimum meo nomine ſalutabis diligenter. Fac ut amicis communibus mei uice ſalutem annunties. Totam familiam tuam per te meis uerbis ſalutatam uolo. Non erat otium omnibus ſcribendi, ſed omnibus pro me multam dices ſalutem. Tu mihi apud amicos omnes uicarius eſto ſalutator. Omnibus ex me annuntiabis, me illis omnia læta

preca

precari. Gener tuus iuſſit, uti ſuis uerbis tibi multam ſalutem aſcriberem. Socrui tuæ optabis proſperam ualetudinem meo nomine. In ſalutandis amicis, quoniam in præſentia mihi nõ uacauit ſcribere, fac Eraſmi tui uices gnauiter obeas. Quàm blandiſſime ſalutabis Antonium, ſed meo titulo. Salutaſſem abbatem meis literis, ſed tu mihi apud illum epiſtolæ uice fueris. Grauabo te non magna ſarcina, ut meo nomine ſalutem perferas ad ſocrũ meam. Quæſo ut ſodalitatem totam mihi ſalutes accurate.

Reddita ſalutatio per alios.

Attica, quam illis tuis uerbis dixi ſalutem, libenter accepit, teq́; uiciſſim per meas literas ſaluere iuſſit. Tuam ſalutem Attica libens accepit, ac ſuam remittit. Ambroſius ſalutem quam illi tuis uerbis renunciaui, totidem uerbis renumerat. Amici per me tuo nomine diligenter ſalutati, dederunt hoc negotij, ut te uicisſim ſuo nomine iuberem ſaluere. Genero tuis uerbis ſalutem ſcripſi, nam aberat: is ſuo nomine tibi multam ſalutem iusſit reſcribi. Socer tuis uerbis per me ſalutatus, te uicisſim meis reſalutat. Qui me per te ſalutant, hos omnes mutua ſalute meis uerbis imparties.

De epithetis & nominibus adoptiuis.

Nonnunquam urbanitatis & comitatis eſt, addere honoris, aut adoptiua cognomina: quorum poſterius exemplum eſt, ut ſi ſenem bene de nobis merentem, appellemus patrem: iuuenẽ nobis charum, filium: nouercam, matrem: ſororis maritum, fratrem: quibus adyciuntur & epitheta, quæ Fabius uertit, appoſita. Hæc ueteres parcius admiſcebant titulis, etiam ſi recentium conſuetu

ſuetudo diuerſum obtinuit: ſed horum maior erit uſus in media epiſtola. In his illud in primis erit obſeruandũ, ut ſi tribuenda ſunt, tribuantur appoſita perſonis, & rei de qua agitur. Eccleſiaſticis dignitatibus hæc ferè cõgruunt, Beatiſſime Papa. Pontifex maxime. Summe pontifex. Ampliſſime pater. Sanctiſſime præſul. Vigilantiſſime paſtor. Sacratiſſime pater, uenerande, ſuſpiciende, obſeruande, integerrime, religioſiſſime pater.

Principum epitheta fere ſunt huiuſmodi.

CÆſar Auguſte. Rex inuictiſſime. Fortiſſime impaſtor. Dux illuſtriſſime. Clementiſſime princeps. Vir generoſiſſime, præpotens, ornatiſſime, clariſſime, ſplendidiſſime, Opt. Maxime, quod à Ioue ſumptum, quidam in Chriſtum transferunt, in quem uerius competit, quàm in Iouem. Nonnulli etiam ad ſummos monarchas traducunt. Diuos, ac deos appellare reges, ethnici cuiuſdam Gnathoniſmi eſt. Dominos appellare, barbaricum, etiam ſi cœpit hoc nomen ferre Romana lingua, poſtquam ingenia iugum tyrannicum ferre poterant: mox eccleſiæ proceres quò differrẽt à prophanis, pro dominis, domni uoluerunt appellari.

Magiſtratuum ciuiliũ epitheta fuerint hæc.

COnſul uigilantiſſime. Senator ſplendidiſſime. Cẽſor grauiſſime. Ædilis magnificẽtiſſime. Iudex incorruptiſſime. Prætor integerrime. Ex his uero qui literas profitentur: Theologos graues, ſynceros, abſolutos, ſacros, ac diuinos appellabimus: Rhetores diſertiſſimos, ſuauiloquẽtes, facundiſſimos: Poëtas ſacros, diuinos, claros, nobiles, inclytos: Iuriſperitos, iuris utriuſq; conſultiſſimos,

prudentiſſimos legum, iuris utriuſq; iuxtà doctos: Dialecticos, acutos, argutos, inuictos: Medicos peritiſſimos, fidos, eximios: Mixte doctos, undecunq; doctiſſimos.

Cognatorum & affinium hæc fere ſunt epitheta.

PAter optime. Mater indulgētiſſima. Frater chariſſime. Patrue obſeruāde. Soror chariſſima. Vxor ſuauiſſima. Nepos mellitiſſime. Iucūdiſſime gener, affinis, ſodalis, cōmilito. Ex reliquorū genere, qui nulla certa nota ſunt inſignes, diuites & autoritate præſtantes uiros appellabimus: Optimates uiros, ſummates, primarios, nobiles, graues, grauiſſimos: Ornatos uirtute aut eruditione præcellentes. Obſeruandos, honorādos, colendos, abſolutos, eximios, egregios, prudētes, ſuſpiciendos, ſpectatos, perſpicaces, circunſpectos. Matronas nobiles, primarias, optimas, integerrimas, probas, pudicas: Puellas, lepidas, bellas, amabiles, optime moratas, pudicas, iucundas, mellitas: Adoleſcentes ingenioſos, probos, modeſtos, optimæ ſpei, eximiæ īdolis, generoſe indolis: Milites, fortiſſimos, exercitatiſſimos: Opifices, induſtrios, ſolertes, peritos, exquiſitos, accuratos. Reliqua ſibi quiſq; ex his quæ recenſuimus inueniet. Atq; hic quidē cautio ſit oportet, non ſolū ne quæ alijs congruunt, in alios transferamus: ueluti ſi quis puellā uenerandā, ſenem iucundiſſimū, regem pudiciſſimū, matronam inuictiſſimā nominet: Verumetiam ne quādo manifeſto falſa tribuamus, ut theologum male doctum grauiſſimum potius appelles, quàm eruditiſſimū: Præſulē ſtupidum ac ſupinū, quiduis potius, quàm uigilantem: Regem inſigniter auarum, clemētem magis dicas,

quàm

quàm munificũ. Etenim *ſibi quiſq; cõſcius, hæc in contu-meliam rapit, non aliter, quàm ſi deformem ſenem, formo-ſum puellum appelles, aut pumilionem egregium heroa.*

Vbi, & quomodo potiſſimum uten-dum epithetis.

HÆc, ut dixi, in ſalutationibus optarim parcius ad-hiberi. Cæterum *in media epiſtola quam res agi-tur, erit his aliquando locus.* Quanquam *nec hic paſſim quæuis, & ſine delectu erunt adhibenda.* Nam *ut boni ducis eſt unumquenq; militem, ita boni oratoris eſt, unam quanq; uocem eo ſtatuere loco ubi quàm maxime poſſit uſui eſſe.* Veluti *principem cui gratias ages pro accepto munere, aut à quo uelis aliquid impetrare largitatis, tem-peſtiuius munificentiſſimum, aut benigniſſimum nomi-naris, quàm fortiſſimum, aut inuictiſſimum.* Adhibebimus *autem in loco, ſi dicemus:* Ignoſces *primo errori, dux mi-tiſſime.* Patere *te exorari clemẽtiſſime* Cæſar, Turcarum *uim à* Chriſtianorum *humeris depelle rex inuicte.* Suc-*curre periclitanti eccleſiæ, religioſiſſime princeps.* Re-*ſtitue per calumniam oppreſſos, æquiſſime prętor.* Non *eſt meum tibi conſilium impartiri, uir oculatiſſime.* Tuo *conſilio nobis ſubueni, uir prudentiſſime.* Siquidem *in his orationibus non ſunt otioſa epitheta, ſed argumenti uim obtinent.* Vt *enim probes non eſſe tuum illi dare conſi-lium, aſſumis argumentum, quòd ipſe quum ſit occulatiſ-ſimus, domi conſilium habeat, nec egeat mutuo.*

De transfigurandis epithetis.

TRanſfigurantur hęc appoſita nomina nonnun-quam haud ineleganter in ſubſtantiua, itaq; pro-

nomi

nominum uicem gerunt: Obſecro te pater *pyſſime*. Ob-ſecro tuam pietatem pater. Gratulor tibi uir fortiſſime. Gratulor tuæ uirtuti. Condona mihi hunc errorem uir manſuetiſſime: Condonet mihi hunc errorem tua man-ſuetudo. Noſtræ ſtultitiæ præſidio ſis, queſo, uir ſa-pientiſſime: Noſtræ ſtultitiæ tua ſapientia ſit prȩſidio. Compeſce improborum audaciam uir integerrime: Im-proborum audaciam tua compeſcat integritas. Publicæ calamitas implorat te princeps clemẽtiſſime: Publica ca-lamitas implorat tuam clemẽtiam optime princeps. Suc-curre religioni Chriſtianæ pyſſime Cæſar. Tua pietas Opt. Max. Cæſar, ſuccurrat religioni Chriſtianæ laban-ti. Non eſt hominis imperiti, uiro prudentiſſimo conſi-liũ dare. Non eſt meæ imperitiæ, tuæ prudentiæ conſi-lium dare. Te, inquam, appello uir impudentiſſime: Tuã, inquam, appello impudentiam. Nonnunquam uehemen-tiæ cauſa rem duplicamus, ſed immutata uoce. Succurrat mihi tua benignitas liberaliſſime Mecœnas, Te omnes execrantur homo ignauiſſime: Tuam ignauiam execran-tur omnes homo formidoloſiſſime. Demiror te homo ue-cordiſſime: Vecordiam tuam admiror, ô demens. His igi-tur, ſi modice & in loco utemur, & grauiorem ampli-ficando reddemus orationem, & argumento iuuabimus ſententiam, & ſermonem grata uarietate nouabimus. Nam uulgò ſcriptorum in huiuſmodi neque modus eſt ullus, neque tempeſtiuitatis ratio. Sic enim paſſim: Do-minationis tuæ literas accepimus &, Reuerendiſſima tua præſtantia mihi ltteris ſignificauit &, Nobilitas tua meo nomine ſalutabit uxorẽ ſuam. Et, Charitati tuȩ breuiter

reſpondeo. Et noſtra paruitas, digniſſimæ paternitati tuæ gratias agit. Stultum eſt ita uitare perſonam, quaſi fas non ſit ea uti, Et tamen fateor alicubi gratiam habere uocabulũ qualitatis perſonę loco ſubmiſſum. Stultitiæ meæ prudentia tua ſit præſidio. Noſtram tenuitatem tua foueat liberalitas, Noſtram inopiam tua copia ſuſtineat.

De adoptiuis nominibus.

VT autem redeamus ad id, quod ſuperius attigimus; iiſdem locis gratiam habent adoptionis uocabula: quoties potentes, quorum autoritate ſubleuamur, quorum beneficentia adiuuamur, patronos, parẽtes, ac præceptores nominamus: Fœminas, patronas, ac matres: Aequales amicita iunctos, fratres, ac ſorores: Eiuſdem ſtudij ſodales, aut eiuſdem inſtituti profeſſores, commilitones, adoleſcentes, filios, diſcipulos, alumnos.

De ſuperſtitione epithetorum.

FVgienda eſt infelicitas eorũ, qui ſe certis uocibus alligãt, quas magica penè dixerim ſuperſtitione uel mutari, uel inuerſo proferri ordine, piaculũ exiſtimãt; perinde quaſi Iouẽ cõceptis uerbis euocent, aut noxios dæmones aſciſcant. Quos niſi rite, certiſq; uerbis compelles. capitis tui periculo feceris. Beatiſſime pater, audit Romanus pontifex. Si ſcripſeris, pater beatiſſime, reſcinditur diploma. Audit ſanctiſſimus pater: Si quis ſcribat, pater ſanctiſſime, mutatur ſcriptũ. Audit ſanctiſſimus dominus noſter niſi addas noſter, aut ſi præpoſtere dixeris, noſter ſanctiſſimus dominus, ingẽs flagitiũ commiſſũ putabitur. Simili ſuperſtitione receptũ eſt, ut cardinalibus tantũ, reuerẽdiſſimas dominationes tribuamus. Archiepiſcopos re-

uerendiſſimos appellemus. Epiſcopos & Abbates reue-rendos. Priores uenerabiles. Decanos ſpectabiles. Vnum Gallorum regem Chriſtianiſſimum. Solum Hiſpaniarum regem catholicum Anglię regem ſereniſſimum. Solum Cæſarem ſemper Auguſtum. Duces illuſtriſſimos. Alios inferioris nobilitatis tantum illuſtres: alios clariſſimos. Quis hanc titulorum ſuperſtitionē inuexit in mundum? Nimirum phariſaicum illud hominum genus, quod alijs quoque ceremonijs, & falſæ doctrinæ, falſæq; religionis præſtigijs, diu mortalium generi nimium credulo impo-ſuit. Huiuſmodi reuerendiſſimis dominationibus, & ca-tholicis maieſtatibus, ampliſſimis paternitatibus ſubinde repetitis, bonam epiſtolæ partem occupamus, & Latini ſermonis gratiam perdimus. Ignoſco ijs, qui utuntur in-uiti: non ignoſco, qui hęc cōminiſcuntur, aut qui exigunt ceu rem ſeriam. Quid enim ſi regem pro patrię ſalute ſeſe periculis obijcientem, pro catholico, aut Chriſtianiſ-ſimo dixero, patrem patrię: ridebit, opinor, me craſſo Calphurnius ore? Quid ſi Romanum pontificem, non ambitioni, non quæſtui, non uoluptatibus, non tyrannidi inhiantē ſed CHRISTI glorię, Chriſtianiq; gregis ſa-luti ſeruientē dixero paſtorem euangelicū: an non appo-ſitius loquar, quàm ſi dicam, beatiſſime pater, cum beati cognomen quadret etiā in diuitem? Si uere talis eſt pon-tifex, tribui dignum titulum: ſi non eſt, ſubmonui, qualis eſſe deberet. At iſti putant aliud eſſe dominus Petrus, & Petrus dominus. Et prophanos honoris gratia ſemel do-minos appellādos, eccleſiaſticos, dominos dominos. Cæ-terum abbates aut epiſcopos, dominos. Quòd ſi domi-

nici uocabuli congeminatio facit ad ſignificationem dignitatum, quoties eos uocabimus dominos qui plus quàm uiginti ſacerdotijs onuſti ſunt? Et de his tricis, doctiſſimi ſcilicet homines ſudantes diſputant, cùm utrunque iuxtà ſit barbarum. Conditionis nomen dominus eſt, non honoris: tyrannicum, non magnificum: barbaricum, non Romanum. Nam & lenonem cui mancipia ſint, dominum rectè dixeris. Itidem magiſtrum noſtrum ſi dicas, theologum intelligunt, præſertim Lutetiæ, & Louanij, quum calceariorum famuli ſuum patronum, inter ſe confabulantes, noſtri magiſtri uerbis ſignificent. Veluti quum aiunt, ubi ceſſat noſter magiſter. Temulentus eſt alicubi noſter magiſter. Vtinam nunquàm domum redeat noſter magiſter. Quod ſi capræ loqui poſſent, paſtori ſuo dicerent, noſter magiſter. Tantulum intereſt inter caprarium abiectiſſimum, & idiotam, & inter ſacroſanctum diuinæ mentis interpretem. Dicent: Quid faciam, ſi quis honoris gratia me uocat magiſtrum noſtrum? Ride, moue caput, & deſinent te ſic honorare, ſi ſenſerint aures tuas non delectari titulis ineptis.

Quomodo dicendum, Vale.

QVemadmodum à ſalutatione auſpicamur epiſtolā, ita dicto uale, claudimus. Niſi quod apud Græcos χαίρειν utroque loco ponitur, ſed in calce rarius. Item apud Latinos ſalue. Vale non dicitur, niſi in digreſſu, quēadmodū nec apud Græcos ἔῤῥωσο. Hoc intereſt, quod ſalutatio nonnunquam ſic effertur, quaſi recitetur à tabellario. Cicero Trebatio ſalutē dicit. Vale ſemper ad ſcribentis perſonam accōmodatur. Vale mea Terētia. Nemo ſic

ſic ſcribit: Cicero Terentiam ſuam bene ualere iubet, quemadmodum: Cicero Terentiam ſaluere iubet.

Vale dicendi formulæ aliquto.

VAle. Vale recte Bene uale. Cura ut quàm rectiſſimè ualeas. Etiam atque etiã cura ut ualeas. Da operam ut belle ualeas. Communem ualetudinem fac cures diligenter. Si tu recte uales, nos iandudum ualemus. Valetudini tuæ ſi quidem nos ualere uis, omni ſolicitudine fac ſeruias. Adnitere ut quàm optime ualeas. Sit tibi curæ tua ualetudo mi Tyro. Si quidem nos amas ualebis mi Cicero, meq; mutuò diliges. Fac ualetudinem tuam ſummo tueare ſtudio. Valeto. Scribã aliâs copioſius, interim mihi ualebis. Adero ad calẽdas Maios, interea curabis ut ualeas. Da operã ut ſis proſpera ualetudine. Age curã ualetudinis tuæ. Si quid erit, quod uelimus eius cui ſcribimus animo inhærere, ſolet poſt uale ſubijci: Vale, nosq; quod ſoles, ama. Vale mi Petre, & hoc unum fac memineris, te inter uenena uiuere. Iam uale. Valebis autem, ſi philoſophiam amplecteris. Vale, & quicquid acciderit, cogita te mortalem eſſe. Vale noſtri memor. Valeto, & nominis immortalitati totis neruis incumbito. Vale meum decus, & caue ne tibi excidat, quod admonuimus de fratris negocio. Nonnunquam & poſt dictum uale ſubijcimus, quod nos fugerit, aut quod ideo fingimus nos fugiſſe, quò tenacius inſideat animo. Vale mi More. Sed heus tu, propemodum præterieram, quòd in primis dictum oportuit Vale. Iam parabam obſignare literas, ſed quia præter ſpem ocij nonnihil obtigit, libet etiã diutius tecũ garrire. Vale. Sed iam obſignaturo epiſtolam, illud per‑

commode uenit in mentem. Valebis. Sed mane pauliſper: nunc demum occurrit animo, quod primo loco dictum oportuit. Vale. Sed ô me obliuioſum, penè ſero ſoceri tui negocium mihi uenit in mentem. Vale. Iam ceræ admoueram anulum. Papæ, quàm penè me fugerat, quod omniũ maxime ſcire te uolebam, Valebis. Sed ſi illud prius admonuero, ut à fucatis amicis te ſubducas. Vale. Eia, de libro nunc demum ſeſe offert memoriæ: ne cui credas, niſi uideris meum chirographum. Vale iterum atq; iterum. Equidẽ non poſſum deſinere, adeò mihi dulce eſt cũ amico iucundiſſimo confabulari. Vale iam tertio. Sed prius quàm obſignem epiſtolam, unum illud addam. Vale. Iam epiſtolam complicaueram, cum adiret me gener tuus, qui te iuſſit ſaluere plurimũ ſuis uerbis. Iam obſignaram epiſtolam, quum alteras tuas ad me literas reddidit ueredarius. Itaque reſignaui, & eadem opera binis tuis reſpondeo. Huiuſmodi figuræ nõ hoc tantum in loca, uerũ aliâs etiam habent gratiam, ſi quid Fabio credimus. Nam & amouent ſuſpitionem fuci, & artificij, & lectorem dormitabuntur, uelut ad rem nouam expergefaciunt. Reperiuntur apud Chriſtianos dicendi uale formulæ diuerſæ ab his, non tamen in totum damnandæ, mea quidem ſententia. Incolumen te nobis diu ſeruet Opt. Max. Ieſus. Faxit Chriſtus autor omnis ſalutis, ut nobis & quàm diutiſſime, & quàm rectiſſime ualeas. Diu te nobis ac Re ip. ſoſpitẽ uelit eſſe dominus Ieſus. Huius generis formas ſi quis effingat accõmodas, nõ arbitror reprehendẽdũ. Cæterũ alienas illas coronides, dureq; affectatas, non ferã. Vale in eo qui uaſtum cingit fluctibus orbem. Valedum

dum te ſeruet, qui mare et terras, uariysq; mundum temperat horis. Quid enim terra mari cincta facit ad ualetudinem tuam? Aut quid annus in quattuor partes digeſtus? Mollius erat: Ille qui ſolus ſanat omnem ægritudinem, donet tibi ut quàm optime ualeas.

Quid poſt vale.

Poſt uale cõtinenter locum ac diem aſcribũt ueteres. Locum uarie, his quidem modis. Datum Romæ, datum è Roma. Scriptũ Mantuæ, ſiue è Mantua. Aut omiſſo participio, Carthagine, Lutetiæ, Athenis. Ex arce noſtra. E' uilla paterna. Ex noſtro formiano. E' caſtris Cæſarianis. Ex regia Britanniæ. Ex noſtro muſæo. E' naui. Ex pandocheo. Nam hoc quoque nonnunquam iuuat diſcere, ubi fuerit amicus qui ſcribit. Et locus ac tẽpus nonnunquam excuſat epiſtolam neglectius ſcriptam. Tempus priuatum his fermè modis aſcribitur. Ruri ad multam noctẽ. Puteolis prima luce. Ex hortis ſuburbanis. Inter cœnandum, aut mox à cœna. E' paternis ædibus crepuſculo. Ex littore marino ad lunam. Ex aula Cæſaris, nocte concubia. Noctu, multa nocte, profunda nocte, alta nocte, plurima nocte, nocte intempeſta. Sub gallicinium. Ex balneis pomeridianis. Tempus publicum his rationibus additur: Anno à Chriſto nato, milleſimo quingenteſimo. Anno à natali Ieſu Chriſti, quingenteſimo ſupra milleſimum. Anno à uirginis partu, milleſimo trecenteſimo nono. Anno ab orbe redempto, poſt milleſimum quingenteſimo. Anno à Chriſto paſſo, ſexageſimo ſexto. Anno ab hominũ genere reſtituto. Anno ſalutis humanæ. Quidam auſpicantur annum à natali Chriſti, quidam à calendis Ianuariys,

quidam à die paſchæ, quidam à feſto annunciationis. Atq; ex hac re ſæpenumero captio naſcitur parũ attentis: quam uarietatem expediret tolli è rebus mortalium. Veteres ab orbe condito ſupputabant. Græci numerabant Olympiades, quemadmodum alij indictiones. Romani primum ab urbe condita numerabant: mox per conſules deſignabant annum, quòd is magiſtratus eſſet annuus. Aſcribitur & menſis, & dies menſis. Romæ calendis Ianuarijs, ſiue Ianuarij. Ad calendas Ianuarij, uel Ianuarias. Nonis Martijs, uel Martij. Idibus Iunijs, uel Iunij. Ad Idus Iunias. Pridiæ calendarũ Ianuarij, uel pridie calendas Ianuarij. quod poſterius apud autores probos eſt uſitatius. Poſtridie calendas Octobres, uel calendarum Octobrium. Tertio calendas Auguſtas, uel Auguſti: uel, ad tertium calendas Auguſtas. Recentius eſt autem, quòd quidã à principe menſis die ſupputant: Die menſis Iulij uigeſimooctauo. Errant autem, qui præpoſitionem ad, additam, exiſtimant ſemper tempus reddere incertum. Etenim quum M. Tullius frequenter ſic aſcribit diem: Ad x v. Cal. Febr. num ita potius erat, ut quo die ſcriberet, ipſe neſciret? Imò hic ſermo ſumptus eſt à Græcis, qui τῶν εἰς τέσσαρα dicunt, pro τεσσάρων. Cæterum ſiquando de tempore ambigit qui ſcribit, hoc pacto ſcribere licebit: Anno circiter nonageſimo ſupra milleſimum. Anno plus minus quingenteſimo. Ad annos circiter nonaginta. Annos ferme nonaginta. Dies qui calendarum diem, aut nonarum, aut iduum proxime antecedit, non eſt aliter deſignandus, quàm per aduerbiũ pridie. Pridie calendas Ianuarias. Is enim eſt ultimus dies menſis Decembris. Qui proxime conſequitur,

duplici

duplici modo notari poteſt: Poſtridie Nonas Iunias: ſiue, Octauo Idus Iunias. Nec abſurdum eſt, quòd nõnulli noſtris feſtis indicãt dies. Natali Chriſti. Natalicio uirginis matris. Pridie natalis Ambroſiani. Ferijs paſchalibus. Die à natali Ioannis Baptiſtæ tertio. In ſcriptis, ubi cum periculo poſſit errari in tempore, profuerit eundem diem, aut annum uarijs notis indicare: ut, Anno à Chriſto nato M. D. Alexandri pontificis decimo. Nonis Aprilis, poſtridie paſchæ. Etenim ſi ſcriptoris uitio contigerit deprauari numerum, unum ex alio poterit reſtitui.

De ordine epiſtolari.

ORdinẽ in epiſtolis uel à natura, uel ab arte licebit petere, ſed ab arte infrequentius. Nã ſi in actionibus forẽſibus, oĩs ferè diſpoſitio à cõſilio ſumitur, nõ præceptis: quanto magis id faciũdũ in literis quæ legũtur, non audiũtur: & legũtur à docto, non à uulgo? Poſtremò quæ nullũ omnino nõnunquã habent ordinẽ: & ſi habent maxime, melius diſſimulãt, quàm oſtendunt. Quare ſuperſtitioſe faciũt, qui libertatẽ illã epiſtolarẽ, certis partibus alligãt, atq; eiuſmodi ſeruituti includunt, cuiuſmodi ne orationes quidẽ tenere Fabbio placet. In ſimplicibus argumẽtis, eũ ſequamur ordinẽ, quẽ cõſiliũ nobis dictauerit, non præceptiunculæ. In confuſaneis epiſtolis, in quibus innumerabiliũ propè rerũ aceruus cõgeritur: aut ut quicquid in buccã uenerit, ita effundemus: aut ordinẽ aliquẽ à tempore, loco, perſonis, aut rebus imaginabimur, eum crebris tranſitiunculis breuiter ſignificamus. Quas quidem uel à ſimilibus uel à diſſimilibus, paribus, imparibus, contrarijs, diſparatis, relatis fingemus ad hunc modum. Habes

animum monſtroſum, nunc corpus accipe monſtroſo animo dignũ. Mea in illum officia tenes, iam quam ille gratiam retulerit, cognoſce. Sed hæc adhuc puer, iam quæ adoleſcens deſignarit, referã. Verum hæc tibi cum multis cõmunia, illud tuæ propriæ laudis. Sed hoc leue, illud nõ tolerandũ. Sed hæc in ſuis ſordibus eſſe fatetur, ueniamus ad ſplẽdida. Sic epiſcopatũ eſt aſſequutus, nunc audi quomodo geſſerit. Sic emit magiſtratum, nunc dicam ut epiſcopatũ adminiſtrauerit. Adhuc uetera diximus, illud nouum & inauditum. Sed hactenus iocati ſumus, ueniamus ad ſeria. Sed triſtia mittamus, reuertamur ad lætiora. Habes Britannici itineris tragœdiam, nunc Gallicas accipe comœdias. Vulnus aperui, nunc remedium oſtẽdam. Sed hoc nihil ad nos, illud uehementer mea refert. Ad primas tuas habes, nunc reliquis reſpondebo. Minuſculæ tuæ epiſtolæ reſpondi, uenio ad maiorem. Priori tuæ epiſtolæ ſatisfactum, ad alteram accingimur. Quæ hic gerantur audiſti, nunc ad literas tuas ordine. Sed hæc me magnopere delectant, illud male habet. Quid doleam, habes: nunc quid metuam, accipe. Sed hæc ſpes tantum erat, illud iam tenebamus. Quantam rem ſuſceperis, oſtendi: nunc qua ratione perficias, diſce. Tuis de negotijs habes, noſtræ uero res ſic habent. Prioribus tuis, opinor, reſpondimus, nunc ad poſteriores accingar. Habes forenſia, nunc domeſticas res accipe. Ruſticanas res habes, nunc urbanas accipe. De tuis habes ad omnia, de meis nunc uiciſſim accipe. Sed iam ſatis diu de Rep. ad domeſtica ueniam. Sed hæc rumore tantũ cognouimus, illa uidimus ipſi. Dixi ducem, nunc tibi pacis moderatorẽ deſcribã. Sed hæc corrigi

poſſunt, illud ne leniri quidẽ ulla arte poteſt. Turpiſſima audiſti, audi turpiora. Quid ingratius? ſed audi etiã ingratiora. Omnibus ferè de rebus habes, illud unum addã. Conſilij mei rationem habes, nunc quid te facere uelim, aperiã. Sed iam nimis multa de externis, de noſtris pauca cõmemorabo. De partu, rectè: de diuortio, diſcrucior. De affinitate noua uoluptatẽ nuncias maximam, ſed de Caſſiano uita defuncto, acerbum profectò nuncium. Huiuſmodi tranſitiunculis commode excogitatis, tanquam anſulis quibuſdam inter ſe connecti poterunt, quæ natura non cohærebunt: pariterq́; fiet, ne tanquam ſcopæ diſſolutæ, turpiter diſſluat epiſtola, & legetur libentius, & intelligetur facilius, & hærebit diutius. Quare cõnexionibus breuibus, & aptis, crebrius uti conuenit: non in hoc ſolum genere, uerum etiam in ſimplicioribus argumentis, quibus ea quoq;, quæ natura ſunt perpetua, interſecemus, quò legentis animus ſubinde renouetur.

Mixtæ epiſtolæ exemplum.

MIxtæ epiſtolæ exẽpla, quanquàm apud Ciceronẽ plurima ſuppetunt, maximeq́; ex ijs, quas ad Atticũ, & Qu. fratrem ſcripſit, tamen necubi noſtram operam ſtudioſi adoleſcentes deſiderent, unum ſubijciemus.

Domitius Lucio ſuo S. D.

SEculum exiſſe ſcribis, quòd ne litera quidem à nobis adfertur. quanquàm impudens ὑπερβολή: nam ſeculum iſtud uixdum etiam trimeſtre: tamen ut me ſine culpa incuſari doleo, ita tuo noſtri deſiderio maiorem in modum delector. Nos uix demum poſt Vlyſſæos errores ad muſas rediuimus, nondum ſatis etiam placatas.

Expoſtulát adhuc, & querũtur ſibi parũ obtemperatũ à nobis fuiſſe, qui quidẽ felicisſimo literarũ ocio relicto, tantis fluctibus memet iniecerim. Lucubrationes tuæ nitidiſſimis formulis excuſæ, nuper in uulgus exierunt bonis, ni fallor, auibus: nã paſſim & à diſtractoribus, & à ſtudioſa iuuentute rapiuntur. Neq; deſunt tamen Momi quidã, qui Veneris ſandaliũ calũnientur, ne nihil in abſolutiſſimo opere reprehendãt. Styli nouitatẽ ſubaccuſant, id eſt, antiquitatem: quod ego tamen ſummam laudem interpretor. Quare tu hæc æquo animo feres, ne tibi Vergilius inuideat, cuius cœleſtis eruditio huiuſmodi Momos non potuit effugere. Nos quoq; dialogũ noſtrum incudi redditum perpoliuimus, is iandudũ in bibliopolarũ eſt officinis, editionis aleã ſubiturus. Cæterum modo ab Ariſtotele, cuius ſigna à pueris ſequuti ſumus, deſciuimus, eq; Lycæo, & ambulacris illis, in Platonicam familiam tranſmigrauimus. Et adeò defectionis non pœnitet, mi Luci, ut te quoque ad meam Academiam ſolicitare non prius ſim deſiturus, quam perſuaſero. Verum de ſcholis aliâs: nunc ad politica. Hic omnia plauſu, lætitiaq; perſtrepunt. Mediolanũ receptũ, dux à uictore ĩ Galliã deportatus. Galli ſucceſſu uictoriæ ſublati, maiora moliũtur, & iam Italiæ minantur. Nunc ad domeſtica ueniã. Cætera ut uolumus: nepotulus tuus iam menſem febricula affligitatur, ſed medicus bene ſperare iubet. A' nobis neque pecuniæ parcitur neq; ulli rei, quæ ad illius ualetudirẽ curandã pertineat. Ambroſium, qui tibi debet, iam tuis uerbis ſæpius appellaui, ſed homo planè faciẽ perfricuit: quare aut nomen condones cenſeo, aut obtorto collo hominem in ius

trahas

trahas. Etiamſi uereor, ne oleum & operam omnem luſeris. Elabetur aliquà Proteus: ſed de hoc tute ſtatues. Domeſticæ res ſic habent. Nunc ad tuam epiſtolam. De Britannia adeunda, quid ita mihi in mentem inciderit demirari te ſcribis, ita credo, quia parũ feliciter euenit. Quid facerem? Orabat is, cui negare fas non erat, & per æſtiuos menſes in Gallia deſidendum erat. Putabam eſſe aliquid, eadem opera, & amiciſſimo homini gratificari, & inſulam multorũ literis nobilem uiſere. Poſtremo, fatebor enim, nonnihil etiam nominis atq; emolumenti ſpes ſolicitabat. Conſilium habes noſtrum, nunc euentum accipe. Ad reditum uſq; ſequunda omnia. **Nunciatoris.**

—Facilis deſcenſus Auerni.
Sed reuocare gradum, ſuperasq; euadere ad auras,
Hoc opus, hic labor eſt.—

Prius quàm nauim conſcenderemus, in littore omnis mea pecuniola naufragium fecit. Cæterũ placidiſſima nauigatione Geſſoriacum appulimus. Hic denuo portitor omnes crumenæ angulos rimatur, ac Douarienſem portitorẽ deuouet, qui ſibi prædam præripuerit. O' ſceleſtum inquies littus. Imò amicum & ſalutare. nam niſi me nudũ Brittannia remiſiſſet, actum de nobis fuerat. Siquidem in Gallia in latronũ ſiccas incidi, à quibus ſola me nuditas ſeruauit. Nam aduerſus hoc hoſtium genus, nullis armis melius defendimur, quàm inopia. Lutetiam deniq; reuerſum febris æſtuàtiſſima excepit, quæ loculos pariter & corpus exhauſit. Habes non mali conſily peſſimum exitum. Quòd mihi de noui honoris acceſſione tam ex animo gratularis, morem tu quidem antiquum tuum obtines, ut amiculi

culi commodis propè uehementius, quàm tuis ipſius gau-
Lamentatio. deas. de Caſſij morte næ tu mihi luctum acerbum annun-
cias. Quòd Vari nebulonis improbiſſimi impudẽtiã fre-
giſti, ô quàm factũ bene. Sed quid ais? Petronium'ne gla-
diatorio animo ad te uiam affectare, & tibi tam odioſe
negocium faceſſere? An hoc quoq; portentum tuæ uirtuti
Gratiæ. fata deſtinarunt? Quòd Antonius de nobis amantiſſime,
& loquitur & ſentit, noui nihil nuncias. Quòd librum
tam impendiò carpit Zoilus, incredibile quàm mihi pla-
ceam, ut illi me intelligo magnopere diſplicere. Fratres è
turpi ſimultate, te autore in gratiã rediſſe ſerio gaudeo.
Monitoria. Dabis operam ne quando quod ſartum eſt, reſcindatur.
Nepotem tuum tam ſolicite mihi toties abs te commen-
Officioſa. dari, ſubiracunde fero. Ignoſces, non tibi concedo, ut ille
tibi magis curæ ſit, quàm mihi, etiam ſi eum amas pluri-
Gratulatio. mum. Quòd hæreditaria pecunia es auctus, neque me uis
tibi gratulari, neque gratulandum puto. Quis enim non
uel Crœſi diuitijs illiuſmodi hominis conſuetudinem an-
tepoſuerit? Sororem tuam filiolo auctam, te nepotulo, uo
lupe eſt. Eam rem ſpero ſuperi bene fortunabunt. Gene
rum tibi uoluptati eſſe gaudeo. Ah in filium nimium ſæ-
Deprecato-ria. uis. Memineris facito, illum & hominẽ eſſe, & puerum,
teq; idem quod ille eſt, fuiſſe. An illum uis repente naſci
ſenem? Age mitte hanc noxam, me peccatore, meoq; peri-
culo. Ad me recipio illum poſthac emendatiorẽ fore. Sed
Iocoſa. ô Deum immortalẽ, quantos riſus tu mihi nuncias? Ita'ne
Sabellius bibit, & fugit? Multũ æris reliquit, ſed alieni.
Tandem fatearis oportet, me uatem eſſe optimum. Quan
Monitoria. to antè fugam iſtam proſpexi, & præcinui? Conſilium

tuũ de nauigando neutiquàm probo. Terrent me hyber-
ni menſes: ſinus naufragÿs infamis: tua ualetudo nondum
etiam cõfirmata. Sed de hoc ipſe uideris, me certe autore **Diſſuaſoria.**
nõ facies. De puero amandando, ſanus'ne es? Certe differ **Domeſtica.**
in reditum meum. Quod de filiæ nuptÿs cogitas, ego tuæ
ſententiæ uehementer ſubſcribo. Habes ad omnem epiſto
lam tuam. Sed heus tu, illud unũ me fugerat: fundus tuus
ſi eſt uti deſcribis, ſuprà modum me delectat: tum edifi-
cium, euge quàm ſcite abs te cogitatum. Iam iſthuc geſtio
reuolare, ut in Academiola noſtra, ab omni urbano ſtre-
pitu ſemoti pariter philoſophemur, certemusq; utrũ ego
te ad Academicorum partes abducam, an tu me perfugam
in Peripateticorum familiam reuoces. Hæc meditare, dum
accurro. De ædificio te, quanquàm architectum tantum, **Iocoſa.**
tamen hoc unum admonebo, ut cœnaculum ſpecioſis fre-
quentibusq; luminibus illuſtre fiat. In hortis platanus ſit
patulis diffuſa ramis, & propè fonticulus aqua frigida
ſubſcatens, ut muſas quoque, ſi quando uidebitur, poſſi-
mus arceſſere. Reſpondimus tuis, nunc quid hic agatur ac **Tranſitio.**
cipe. Nos certe hic in grauiſſimo æſtu tamen frigemus,
Pontifex meus montes ille quidem aureos promittit, ſed
promittit tantùm, mittit nihil. Ceterum ſpe Craſſi diuitias
uincimus. Vt ut res cadent, nos certe utemur foro. Tu mi **Exhortatio.**
N. toto pectore, id quod per te facis, in nominis immor-
talitatem incumbe. Iam orbis propè uniuerſus ingenÿ tui
expectatione ſuſpenſus, neſcio quid cœleſte ſibi de tua
uirtute promittit. Et eum in locũ res adducta eſt, ut deſi-
ſtere turpiſſimum fuerit. Nos hic gloriæ tuè propagãdæ
magno ardemus ſtudio. Nepotulos meos ideo tibi non **Cõmẽdatitia.**
commen

cõmendo, quoniam cõmendatiſſimos eſſe ſcio. Scripſeram
Tranſitio. hæc multa quidem nocte, poſtridie daturus, & ecce tibi ante lucem, de repente Lucilius adeſt: uixq; reſalutatũ eco quid abs te literarum apportet, rogo. Negabat quicquã eſſe ſcriptorum, ſed multum omnino rerum nouarum tuis
Gratulatio. uerbis nũciauit: Primum nauigandi te mutaſſe conſilium, id quod ego utriusq; nomine uehemẽter gaudeo. Caminij fucatam beneuolentiam in apertam ſimultatẽ tandem erupiſſe, adeò moleſte non fero, ut etiam gratuler tibi. Nam perſonatus amicus damnum dare poterat: apertus hoſtis, quid tandẽ eſt quod poſſit nocere? Quòd pro noſtra exi
Gratiarum actio. ſtimatione tantã cũ inuidẽtiſſimis hominibus dimicationẽ ſuſcepiſti, non ego tibi tanquam pro nouo officio gratias agam, quum id facere nunquàm deſinas. Quòd de adiun-
Monitoria. gẽda Demetrij affinitate nos cõſulis, quanquàm ipſe conſilio abundas tamen in reditum noſtrũ rem proferas cenſeo. Coràm agere præſtabit. Plura tecum garrire libebat, quid enim faciã libentius? Sed iandudũ accinctus tabellio literas efflagitat. Quare ualebis ipſe, noſtrosq; omnes ualere meis uerbis iubebis. Datum Aureliæ Nonis Decem.

Epiſtolarum genera.

HViuſmodi literarũ genere ex uarijs rebus conſarcinato familiares inuicẽ perſæpe utuntur. Nunc ſimplicium genera proponemus. In præſentia ne cõſilij quidẽ eſt omnes epiſtolarum formas recenſere, id quod non minus infiniti negocij puto, quàm Libycas arenas pernumerare. Nam quòd M. Tul. ad Curionem tria epiſtolarum genera facit, non id agebat, ut ſingulas literarũ ſpecies diſtingueret, ſed ut propoſitæ complexioni ſeruiret.

Ea

Ea uerò diuiſio quæ non ex argumenti uarietate, ſed ex characteris conditione ducitur, parũ mihi uidetur ad docendum apposita. Quòd ſi quis ex argumentorum differentia formas cõmetiatur, quum illorum infinita ſit uarietas, quis erit formarum modus? Quid enim eſt in rerũ genere, quod literis nõ committatur: In his gaudemus, dolemus ſperamus, metuimus. In his ſtomachamur, expoſtulamus, blandimur, querimur, iurgamur, bellum denunciamus, in gratiam redimus, conſolamur, cõſulimus, deterremus, minamur, excitamus, compeſcimus, narramus, deſcribimus, laudamus, uituperamus. In his odimus, amamus, miramur, deliberamus, paciſcimur, conuiuamur, nugamur, ſomniamus deniꝗ, ecquid tandem non? His tanquam certiſſimis miniſtris, omnes animi affectus, his publica his priuata, his domeſtica credimus. Quare in re per ſe infinita eam moderationẽ adhibebimus, ut neꝗ ſumma tantum genera ponamus, neꝗ minutiſſimas quaſꝗ partes fruſtulatim conciſas perſequamur: ne aut nimia paucitas ſtudioſis non multum adferat adiumenti, aut immodica diligentia id demum, quod ait Fabius, aſſequamur, ut quum nimis multa, necdũ tamen omnia uideamur dixiſſe.

Tres omnium generum fontes.

RHetorum pleriſꝗ tria cauſarũ genera placuerunt ſuaſorium, encomiaſticon, & iudiciale. Ad hæc tanquam ad fontes, pleræꝗ literarum formæ referuntur, ut ſuaſorio has ferè partes ſubijcias: Conciliationem, reconciliationem: exhortationem, dehortationem: ſuaſionem, diſſuaſionem: conſolationem, petitionem, commendationem, monitionem, amatoriam. In demonſtratiuo genere uerſan

Suaſorij partes.

Demõſtratiui

uerſantur deſcriptiones, perſonarum, regionum, prędiorum, arcium fontium, hortorum, montium, monſtrorum, tempeſtatum, itinerũ, conuiuiorũ, ędificiorum, pomparũ.

Iudicialis. Ad iudiciale genus hæc ferè referuntur: Accuſatio, querela, defenſio, expoſtulatio, expurgatio, exprobratio, comminatio, inuectiua, deprecatio. His tribus quartum genus

Familiaris. accerſere licebit, quod, ſi placet, familiare nominemus. Eius eiuſmodi ferme ſpecies eſſe poſſunt: Narratoria, qua rem apud nos geſtam, longe poſitis exponimus. Nunciatoria, qua nouarũ rerum quippiam annunciamus, ſiue de publicis ſiue priuatis, ſiue etiã domeſticis. Gratulatoria, qua amicorum felicitatẽ nobis iucũdam eſſe teſtamur. Lamentatoria, qua uel noſtra, uel neceſſariorũ incõmoda deploramus. Mandatoria qua negocij quippiam alij noſtro nomine gerendũ cõmittimus. Eſt quæ gratiarum habet actionem, qua nobis gratum fuiſſe benemerentis officiũ declaramus. Collaudatoria, qua puerũ, aut qui in noſtro ſit imperio, officio functum laudamus. Officioſa, ſic enim uiſum eſt appellare, qua operã ac ſtudiũ ultro pollicemur amico. Iocoſa, qua cuiuſpiam animum feſtiua urbanitate delectamus. Verum de his prudens ſuperſedebo, propterea quòd ui incantatores certas quaſdã preculas, ita iſti formulas quaſdam præſcriptas habẽt, ut ne apicem quidem ſine ſummo rerum humanarum diuinarumq; diſcrimine putent demutari poſſe. Nos eorum conatus, noſtris præceptionibus adiutamus, qui ad optimũ ſcribendi genus adnituntur: non qui uel arogãtiſſima ſuperſtitione, quod ſemel arripuerunt, id pro optimo defendunt: uel ad ſordidiſſimum lucellum toto pectore inhiantes, pro

optimis

optimis peſſima ſequi malunt. Quid enim iis præcipias, quibus ea demum epiſtola optima eſt, quæ quæſtuoſiſſima? His diſputatoriam, ſciſcitatoriã, doctrinalemq́; adijcias licebit. In quibus & theologicæ, & ethicæ contineri poſſunt. Neq; uerò me præterit, apud Græcos eſſe qui epiſtolarum genera diuidat hunc in modum, ut φιλικὴ dicatur, quam amicus ſcribat amico. συστατικὴ, qua quempiam alteri commendamus. μεμπτικὴ, qua deſideramus in aliquo officium. ὀνειδιστικὴ, qua cuipiam exprobramus ingratitudinem. παραμυθικὴ, qua conſolamur afflictos in rebus aduerſis. ἐπιτιμητικὴ, qua increpamus aliquem lapſum. νουθετικὴ, qua libere admonemus, quid ſit agendum, quid non. ἀπειλητικὴ, qua comminamur alicui, ac metũ iniycimus. ψεκτικὴ, qua morum improbitatem alicui exprobramus. ἐπαινετικὴ, qua collaudamus aliquem officicio functũ. συμβουλευτικὴ, qua conſulimus, quid nobis uideatur optimum factu. ἀξιωματικὴ, qua deprecatores, intercedimus pro aliquo, qui deliquit. ἐρωτηματικὴ, qua ſciſcitamur, aut percontamur ab alio quod ſcire cupimus. ἀποφαντικὴ, qua percontanti reſpondemus. ἀλληγορικὴ, qua tectis uerbis ſignificamus cuipiam, quod ab eo ſolo, cui ſcribimus, uoluimus intelligi. αἰτιολογικὴ, qua reddimus cauſas, cur aliquid aut factum non eſt, aut non eſt futurum. κατηγορικὴ, qua quempiam incuſamus. ἀπολογητικὴ, qua nos purgamus. εὐχαριστικὴ, qua gratulamur amico ſuam felicitatem. εἰρωνικὴ, quum diuerſa ſcribimus, ac ſentimus. ἀπευχαριστικὴ, qua gratias agimus pro officio in nos collato. Has epiſtolarum formas tantum recenſent, & exemplum qualecunque ſubijciunt, nec indicant, qua ratione ge-

Epiſtolarum diuiſio ſecundum Græcos.

nus unumquodque tractandum ſit. Quod ſi maximè face-
rent, tamen ipſa generum diſtributio, nō uidetur ab ulla
ratione profecta. Nam quod appellant φιλικόν, non ab ar-
gumento ſumptum eſt, ſed à perſona. Alioqui quos fami-
liariter amamus, hos admonemus, obiurgamus, exhorta-
mur: cum his iocamur, aut expoſtulamus. Extat & Phi-
loſtrati præfatio, de charactere epiſtolæ, admonens nos,
quòd epiſtolam nō opporteat nec Atticam eſſe plus ſatis,
nec omnino carere Atticiſmo: quòd hoc ipſo figurata ſit,
quòd figuráta non eſt: quòd tametſi ciuilis ſit, tamen non
abhorreat à mollitudine: quòd in breuioribus epiſtolis li-
ceat circulum abſoluere, in prolixioribus non item, niſi
uel in calce, uel in epilogo, uel epiphonemate: quòd per-
ſpicuitas pręcipue congruat epiſtolæ. Hæc ut ſunt ab illo
feſtiuiter Græcè ſcripta, ita non uideo, quid adiuuēt ado-
leſcentes ad recte ſcribendum. Nos igitur iuuentutis in-
duſtriæ conſulere pro uirili cupiētes, diuerſam generum
diſtributionem ſequi maluimus. Sed ecce properantem
aliò, me uelut è curſu reuocat, auremq; uellicat ſecreta-
riorum chorus, qui principibus ſunt ab epiſtolis. Ita'ne
noſtri, inquiunt, ὥσπερ τῶν μεγαρέων οὐδεὶς λόγος; Verum
his difficilè ſit aliquid præſcribere, quorum calamus liber
non eſt. Sed quemadmodū præcipit Martialis, ut coquus
habeat gulam domini, itidem iſti coguntur affectui prin-
cipū ſeruire: quos illud tantū obiter admonebo, ut ubique
doctam ſermonis facilitatem, ac perſpicuitatem ſectentur,
ac decori cum primis meminerint. Id metiendum erit, nō
ab ipſorū animo, ſed ab eorum fortuna, moribusq;, quo-
rum nomine ſcribūt. Hactenus igitur epiſtolarum gene-

ra

re quatuor propoſuimus, & ſuas cuique generi formas ſubiecimus: nũc ordine de unaquaque ſpecie præcipiemus.

Quid inter exhortationem & ſuaſionem.

AC primum finitimæ admodum inter ſe ſunt, exhortatio, & ſuaſio, quas nos tamen dicendi gratia ſeparauimus: idq́; fecimus neque ſine exemplo, neque citra iudicium, propterea quòd & ueterũ nonnulli in arte dicendi, exhortatorium genus à deliberatiuo disiunxiſſent, & ipſi nõnihil diſcriminis perſpiceremus. Siquidem nec eodem tendit utrunque, neque uia ſimili. Nam ſuadẽdo id agitur, ut uelis: exhortando, ut audeas. Suaſio probationibus docet: exhortatio ſtimulis excitat. Suaſor ſententiá mutat: exhortator animum addit. Suademus aut errantibus, aut certe heſitantibus: exhortamur ceſſantes, aut etiam iam currẽtes. Quare ſi rem ad uiuum excutiamus, exhortatio ſuaſoriæ epiſtolę pars erit, nempe epilogus, qui affectibus conſtat, non argumentis. Neque enim ſuadenti ſat erit quid ſit optimũ factu docuiſſe, niſi & ſtimulos ſubijciat, ne uel difficultate, uel periculo deterriti uel ignauia retardati, quod optimum eſſe uiderimus, non ſequamur. Sed ut in ſuaſionem ferę ſemper incidit exhortatio, ita in hac non raro continget uti ſuaſione. Eſt autem utrunque officioſum literarum genus, cuiusq́; uſus maximis, minimisq́; in rebus quàm latiſſime pateat. Atque hoc maiore cura diligentiaq́; nobis erit pertractandum.

De exordio epiſtolarum.

SEd illud unum prius in genere ſtudioſis adoleſcentibus præcipiemus, ut epiſtolam ſcripturi, non ſtatim

præcepta reſpiciant: aut ad libros, unde uoculas, ſententiolas'ue aliquot mutuentur, confugiant, ſed prius res de quibus ſcribere conſtituerint, ſolertiſſima cogitatione diſpliciant: tum eius, ad quem ſcribitur, naturam, mores, affectusq́; omnes perſpectos habeant: quantum etiam ipſi apud aum uel gratia, uel autoritate, uel meritis denique ualeant. Eq́; his omnibus diligenter penſiculatis, epiſtolę tanquam uiuum exemplar dicant. Quo conſtituto, tum demum nihil equidem morabor, quò minus locos aliquos ex autoribus petant, unde tum uerborũ optimorum, tum ſententiarum copioſam ſupellectilem poſſint mutuari. Eaq́; omnia oportebit, commode demutata, ad rem præſentem accommodare, ne ueluti male aſſuta, maleq́; conferruminata, hoc ipſo furtiua deprehẽdantur, quòd peſſimè cohærent. Quin Maronis ingenium potius imitemur in alienis aſciſcendis, ut nõ aliunde corrogata, ſed domi noſtræ nata uideãtur. De exordiẽda epiſtola, illud etiã in uniuerſum trademus, hoc in genere principij rationem eſſe minus difficilem, quàm in orationibus. Propterea quòd illic ſæpe fit, ut orator iudicis animum, & mores penitus pernoſſe nõ potuerit: & quoties apud cõplures cognitores agitur, hoc etiã accedit difficultatis, ut quo alius conciliatur, eo propter diuerſum, ingeniũ alienetur alius. At qui uni cuipiam epiſtolam mittit, nõ difficulter poteſt exploratum habere, quibus ille rebus ſoleat commoueri: quod etiam ſi nulla interceſſit familiaritas, id quod ferè fit, tamen diligenti percõtatione licebit peruestigare. Quare præter ea quæ de colligenda beneuolẽtia, attẽtione, docilitate: quæq́; de animarũ motibus, rhetorũ

literis

literis præcipiuntur, & proprij cuiuſque mores, uel conuictu familiari, uel curioſa diligentia percepti, peculiarẽ quandã exordiendi materiã miniſtrabunt. Porrò *ſi ad parum notum ſcribetur, hòc commodior erit oratoris, quàm ſcriptoris conditio: quòd illi obſeruatis iudicũ uultibus, mutare quædam ex tempore: & ſi quid aliorſum quàm expectarat, rapi uiderit, corrigere dicendo: aut ſi præſenſerit, declinare liceat: quum epiſtola ſemel reddita, neque fronti legẽtis poſſit obſequundare: & is qui læditur ſcriptura, ſoleat relegẽdo dolorẽ ſuum exaſperare, cui periculo cõueniet exactiſſima cura occurrere.* At *quum inter ſe norunt, non eſt difficilis principij conſtituendi uia, maximeq́; præterea uaria.* Nam *in actionibus multis modis delinquitur, in exordiẽdo: ſi nimium longo, ſi uulgato, ſi cõmuni, ſi trãſlato, ſi altius petito procemio quis utatur.* At *ea literarũ eſt libertas, ut undelibet initium ſumere liceat: modo id ſit eiuſmodi, quod illum ad id quod pares præparet.* V*eluti ſi quis pecuniã mutuam rogaturus, ſtatim in epiſtolæ initio de quopiam nunciet, quod ille ob amorẽ nominis eius, ſingularẽ ſimultatẽ, aut odium amarum cupidiſſime ſit accepturus: uel ſi quis amico, quem non ignoret accurate ſcriptis literis impẽſe delectari, fabellam aliquam quàm lepidiſſimis uerbis fucatã recẽſeat: deinde inter alia quædam ita de mutuãdo ſermonẽ interijciat, ut quouis potius, quàm huc ſuperiora illa ſpectaſſe uideantur: non'ne alieniſſimum initium fecerit, in oratione non ferẽdum, in epiſtola ſcitiſſimum?* V*bi illa etiã ſimulatio plurimum obtinet gratiæ, quãdo nos aliò, quàm deſtinauerimus, delabi: aut longius amore rapi fingimus,*

quàm initio conſtituiſſemus. Erit aliquoties à re media, aut omnino præpoſtere ingrediendum, modo ita ſimulemus, non etiam obliti noſtri fluctuemus, eamq́; ipſam erroris adumbrationem ſcito colore, ad rei commoditatem torquebimus. Idq́; incredibili quadã amoris magnitudine dicemus accidere, qui neq; modum nouerit, neque ordinem. Calamum ab affectu duci: nos ibi denuo incipere, ubi deſinendum erat: propterea quòd dum ſcribimus, coràm cum chariſſimis hominibus ſermonem ſerere nobis uideamur. Quare obliquo illo procemij genere, quod Græci ἔφοδον, Latini inſinuationem dixere, in actionibus non niſi tribus demum temporibus utendum putant, quum aut negotij turpitudo iudicem à nobis uehementer abalienauit: aut qui antè dixit, admodum perſuaſit: aut oratione nimis longa auditoris animum defatigauit. At in epiſtola, quoties uidebitur, oblique ingredi licebit, & quamlibet longe repetere, & quamlibet alienum aſſumere principium, dum quacunq; uia tamen ad rem conferat. Neque hoc, ut in dictionibus, ita & in literis uitioſe uidebitur fieri, eò quòd illic auditor unũ quiddam expectat, ad quod dum feſtinat, faſtidiat neceſſe eſt, quicquid aliò ducere uideatur. At in epiſtola, quia cõtrà fit, id quod per diſſimulationem aſſumitur, non ingreſſus uitioſus, ſed ſeparata quædam epiſtolæ pars uidebitur. Rectum uerò exordium, his omnino rationibus conſtituitur, quas in iudiciali genere tradiderunt ij, qui de arte conſcripſerunt. Sed oportebat eadem præcepta quę illi recte ad forenſes cauſas accommodarunt, ad proprietatem epiſtolarum deflectere. Alioqui quid tandem erat

uel

uel fructus, uel negotij, quæ fuiſſent à ueterum permultis accuratiſſime, optimeq́; perſcripta, denuo uel eadem, uel deterius ſcribere: id quod ab omnibus, qui de hoc genere tractauerunt, factum uideo. Repetunt è Cicerone, *quomodo exordiendum: quot narrationum genera: quomodo partitione conſtituenda controuerſia: quemadmodum narratione aperienda cauſa: quibus argumentis uel communienda noſtra, uel aduerſariorũ coarguẽda: quot epilogorum ſpecies: deinde quid in compoſitione fugiendum, aut ſequendum: de ſermonis elegãtia, de luminibus.* Sed *deum immortalem, quid hæc proprie ad epiſtolam?* Aut *ſi maxime iſta diſcenda ſunt, ita uti ſunt, quantò rectius à* Cicerone *petentur, aut* Fabio, *eloquentiæ fontibus, quàm è corruptis iſtorum lacunulis?* Vt *omittam interim quædam etiam illic præcipi, quę ad epiſtolam pertinere ne poſſint quidem: puta de perſona litigatoris, & oratoris: de circunſtantium perſona: de ſubijcienda re pro homine: de homine pro re ſubmittendo: de conſtituenda queſtione.* Ni*ſi forte quędam ex his in criminatoriam epiſtolam incidere uidebuntur: ſed etiam ſi incidũt eadem, tamen incidunt aliter.* Er*go ſi quando res hortabitur, ut eius ad quem ſcribimus beneuolentiam, aut conciliemus, ſi dubius ſit animus: aut redimamus, ſi læſus: aut augeamus, ſi res erit durior: aut excitemus, propter diutius intermiſſam neceſſitudinis cõſuetudinem: à perſonis his ferè modis fauorem captabimus, ſi noſtris parentibus cum illis maioribus, arctiſſimam charitatem, copulatiſſimam cõſuetudinem interceſſiſſe dicemus, plurima utrinque extitiſſe officia: & ſi eam beneuolentiam nobis tan-*

Quando captanda beneuolẽtia à perſonis.

quam per manus, & hæriditaria ſucceſſione traditã nunquàm neglectui fuiſſe dicemus. Verum amorem, quem ueluti cum nutricis lacte imbibiſſemus, unà cum ipſis annis accreuiſſe, & primum quidẽ fatalem potius fuiſſe, quàm iudicio conſtitutum: nunc conſuetudine, officijs plurimis ſic eſſe confirmatum, ut nullo prorſus caſu cõuelli poſſit. Prætereà quanta ſemper patris illius, aut patrui, aut matris fuerit in nos charitas, aut noſtrorũ in illum, & quàm nos illos inuicem ſtudioſe, quàm obſeruanter coluerimus, aut ille noſtros. Quòd ſi auitam, paternamq; amicitiam, quia nulla fuerit, commemorare non licebit, dicemus eos ſolere maiorum ſuorum neceſſitudines repetere, qui ipſi nullis amicitiæ uinculis eſſent coniuncti: quemadmodum auita facinora narrant, qui nihil ipſi memorabile geſſerint. Hanc neceſſitudinem non tanquam hæreditaria ſorte temere obueniſſe, ſed à nobis ipſis & natam, & educatã: initio quidem, ingeniorum, ſtudiorumq; ſimilitudine pueriles animos mira charitate conciliante: deinde conuictu coniunctiſſimo, mutuis officijs: poſtremò mutua uirtutũ utriuſq; admiratione ſic coaluiſſe, adoleuiſſe, maturuiſſe, ut iam nihil accedere poſſe uideatur, uel ad beneficiorum cumulum, uel ad amorum magnitudinem. Tum nominatim, quo in loco, & quemadmodum, quibus communibus ſtudijs pueritiam, aut etiam ephebiã tranſegerimus, quas uoluptates, quæ incommoda, quæ pericula cõmuniter tulerimus. Hæc omnia iucunda cõmemoratione refricabimus. Solemus enim grandes huiuſmodi rerum mutua recordatione mire delectari: & conſueuit plerunq; ex his inter pueros inita beneuolentia, in ſeram uſq; ſenectam, multa

A ſimilitudine ſtudiorũ.

multa cum uoluptate perſeuerare. Porrò ſi qua propinquitas, ſi qua affinitas intercedet, ſic natura coniunctiſſimos fuiſſe dicemus, ut longe tamen mutua charitate coniunctiores. Sin nulla erit, affirmabimus nulla eſſe cognationis uincula, quæ noſtros amicos arctius aut iucundius, aut etiam tenacius alligent, quàm neceſſitudinis: ſine his cognationem aut affinitatem moleſtam quoq; haberi: ubi hæc adſunt, illa non magnopere requiri. Nullũ eſſe præſtantius, firmiusq; neceſſitudinis genus, quàm quod à uirtute, pulcherrimisq; ſtudijs ceperit initium. Affinitatis copulam diuortio dirimi, cognatorum charitatem ſimultate reſcindi: beneficijs conflatam beneuolentiam, alterutrius ingratitudine in odium uerti ſolere: tum contractum amorem temere euaneſcere: eam demum copulam, quam uirtutis admiratio coniunxit, quemadmodum uirtutem ipſam, immortalem eſſe. Proderit & illius in nos merita, cum gratitudinis ſignificatione uehementer exaggerare: noſtra uiciſſim in illum, multa cum uerecundia ac figurate ſignificare. Qui noſtri de illo ſermones, quàm penitus infixa memoria: quãtopere illius literis delectemur: ut illius commodis, gloriaq; magis etiam ex animo gaudeamus, quàm noſtrapte: quodq; incommoda illius non paulò acerbius, quàm propria feramus: quantam pro illius dignitate, fortunaq; curam, ſtudiumq; præſtiterimus: quàm acrem contra maleuolentium improbitatem, dimicationem ſuſtineamus. Poſtremò uel eruditionem, uel uirtutem quampiam in eo laudemus: noſtra ſi qua erunt laude digna, uerecunde commemoremus. A miſeratione beneuolentiam captabimus, ſi noſtram fortunam aut eo-

Ab amore ex admiratione uirtutis nato.

A miſeratione.

Ab aduerſario.

rum quos commendamus flebiliter exponemus. Ab aduerſariorum perſona, fauorem aucupabimur: ſi quas minas, ſi qua conuitia, ſi quam contumeliá illius cauſa nos pertuliſſe narrabimus, ab ijs qui & ipſum & eius nomine nos quoq; habent inuiſos. Contrà quid nos in illos aut fortiter contumelioſe'ue dixerimus, aut inimice fecerimus. Sed hæc ſuis in locis. A' re præparatiores reddemus, ſi negabimus illa ex parte ad nos pertinere, quo de ſcripturi ſimus, ad illum magnopere: nobis illic neq; ſeri, neq; meti, niſi quòd amici chariſſimi commodis haud ſecus atq; noſtris commouemur: ſi præterea negocij magnitudine, periculo, nouitate, antiquitate, utilitate, iucunditate, neceſſitate, aut huiuſmodi quapiam cõmendatione excitabimus. Si iubebimus animo minime oſcitanti legere, propterea quòd longe plus momenti ſit in re, quàm præ ſe ferat. Si quantopere cùm nobis, tum ijs quos illum plurimi facere cognouimus curæ ſit, quantiq; referat, aperiemus. Quòd ſi rès ipſa durior eſſe uidebitur, bládimẽtis prę leniemus: prudentiam illius obteſtabimur: ut quæ nos optimo amantiſſimoq; ſtudio dicturi ſumus, ea pro ſua uetere manſuetudine, in optimam partem accipiat. Rem eiuſmodi negabimus eſſe, cuiuſmodi primo ſtatim occurſu uideatur: tum ſi maxime dura ſit, tamen admonebimus quantulum amaritudinis, ſumma utilitate cõpenſet. Sed hæc quoniá neq; proprie exordij ſunt, neque in genere commode præcipi poſſunt, in ſuum quæq; locum transferemus. Neq; omnino eam exordiendi formam improbauerim, quam uideo neotericis ſcriptoribus nimio plus placuiſſe, ut à peruetuſta quapiam ſentẽtia facto'ue memorabili in epiſtolam

ingre

ingrediamur. Quod genus ſit: Scio non temere ſcriptum eſſe Flacco: Quem cui commẽdes, etiam, atq; etiam aſpi-ce: ne mox Incutiant aliena tibi peccata pudorem. Nec ignoro iudicium tuũ exactum, cui non temere quiuis pro-batur. Sed tamen tot modis exploratum habeo huius iu-uenis ingenium, ut illum non dubitem tibi uel meo peri-culo commendare. Item: Hercules olim aduerſus hydram Lernæam & cancrum congreſſurus, coactus eſt alienam opem implorare, qui ſolet opitulari cæteris. Ego unus cum tot monſtris dimicans, usq; ſubinde nouis exorien-tibus, quid faciam?

Abruptum epiſtolæ initium.

SAtyrica illa, & ueluti ex abrupto principij ſpecies, in iocoſis & familiaribus mire decet., qualis eſt illa Ciceronis: Ita'ne præter litigatores iſtos nemo ad te ue-nit? &, Deum immortalẽ quid ego audio? Sic eſt inquã, uti ſcribis. Siccine igitur ueterẽ amiculũ negligis? Ergo mutabimus ſententiã, quando tu quidẽ hoc tantopere cen-ſes. Quin ego igitur tibi gratulor? Quin tu igitur huc reuolas? ſic iſthæc ut ſcribis res habet? Hui quis te tã eſſe uirũ credidiſſet? Eho, quid ais obſecro? Ringitur Zoilus? Næ tu mihi album apportas nuntium. Huiuſmodi figuris id aſſequimur, ut nõ mutam epiſtolam epiſtolæ, ſed uiuo ſermoni uiuum item ſermonẽ referre uideamur. Et quo-niam utrinq; miſſæ acceptæq; literæ, mutuum alloquium imaginãtur, pulcherrimũ fuerit, quam rem repræſentant, eam quàm appoſitiſſime adumbrare. Porrò ſolennes illas cõmendationes, quas iam ex more præſumunt, aut pror-ſus omittendas, aut in epiſtolæ calcem cẽſeo traducendas.

Quanquàm ubiuis etiam imperite uidetur fieri, ut nos ipſos cuiquam cõmendemus, ſed offerimus magis, ac dedicamus operam noſtram. Alios commendamus, id eſt, laudamus, ut beneficio digni uideantur.

De exhortatoria epiſtola.

QVoniam exhortatorium genus, quod Græci παραινετικὸν uocant, affectibus ferè cõſtat, quos iuxta ſapientum multorum ſentẽtiam, natura nobis, tanquam ſtimulos quoſdam ad uirtutẽ perfectam ac pædagogos addidit, animaduerſum nobis, penitusq́; perſpectum eſſi debet, quæ ſit humani animi natura: quæ uarïetas ingeniorum: quem quæq; res affectum pariat, quibus quiſque rebus maxime ducatur, à quibus abhorreat. Qua quidẽ in parte proprie facultas oratoria dominatur. Sed hęc è rhetorum præceptionibus haurienda. Nos tantum breuiter attingemus, quantum ad huius generis epiſtolam conficiendam ſatis eſſe putabimus. Ergo ex his potiſſimũ locis extimulandi animi rationes petemus. A' laude, ſpe, metu, odio amore, miſeratione, æmulatione, expectatione, exemplis, obſecratione.

A' laude.

A Laude biſariam exhortabimur, ut tum rem ipſam laudemus, tum hominem. Re laudãda excitabimus ſi piam, ſi magnificam, ſi glorioſam, ſi raram, ſi nouã, ſi arduã, ſi hactenus intentatam dicemus. Quanquàm hanc partem in ſuadendo diligẽtius tractamus. Perſonæ collaudatio in exhortando plurimũ habet uſus. Nam & honos unice uirtutem excitat, alitq́;. Et ita mortalium animos natura finxit, ut uix quiſquã adeò demiſſo ſit pectore, quin

laudabus erigatur. Quare ſtudioſè cohortationis monita multa cum laude miſcebimus. id quod Cicero & factitat, & factum à ſe refert, ut exhortandi artificium quoddam indicare uoluiſſe uideatur. Ergo ab hac parte cõmouebimus, ſi antè ab eo bene geſta artificioſa laude dilatabimus, idq́; tum à modo, tum à loco, à tempore: tum à perſona, à difficultate rei: per collationẽ, per fictionẽ, alÿsq́; amplificandi modis, de quibus ſuo loco nõnihil attingemus: propterea quòd quũ pleriſq; in generibus plurimũ ualent, tum ad hoc propriè pæcipueq́; pertinent. Si quæ pulcherrime adhuc perficit, ab omnibus in cælum tolli dicemus, ut quæ feliciter & ſtrenue cœpta, pari aut maiori etiam animi magniu dine pergat, hortabimur: nihil illius immortalitati, præter extremam manum deeſſe: eam imponere non tam eſſe arduum, & negotioſum, quàm ad tuendam, quæ iam uirtute parta ſit, gloriam neceſſarium, ut qui eatenus omnes reliquerit, in hoc tanquã extremo actu bonus artifex ſeipſum ſuperet. Si generis claritatẽ, ſi fortunæ ſplendorem, ſi nobilitatem, ſi dignitatem, ſi imperÿ præſtantiam, ſi ingenium, ſi uires, ſi ſapiẽtiam, ſi uirtutem, ſi ętatem, ſi rerum uſum extollemus, ac ne quid his indignum admittat admonebimus. Itaq; rei dilatatæ pręſtantiam cum eius uirtutis amplitudine cõmetiemur: dicemusq́; illius diuinam uirtutem, huic tam peæclaro muneri unam, parẽ inueniri. Ac rei quidẽ ſecurior eſt amplificatio: perſonã uerò quemadmodnm laudes, nõnihil refert. Sunt enim alÿ paulò inaniores, qui laudẽ etiã apertiorẽ facilè agnoſcunt. Et olius moroſiore natura, Cui male ſi palpere, recalcitrat undiq; tutus. Quare illi plenius,

hic laudandus figuratius. Tantũ ad mores attinet. Neq; nihil in ætate diſcriminis. Siquidem iuuentus quoniã & ætatis uitio, & rerum imperitia tumet, appertiore laude, tanquã applauſu clariore, criſtas attollit: & ſenectus decrepita ob deficientis ętatis infirmitatẽ, laudationẽ libenter accipit. At matura illa, & uirilis ętas, quò magis ſuis confidit uiribus, quoq; longius, uel à puerorum ineptia, uel à ſenum deliramentis abeſt, eò tectius minusq; ſcenicè laudari debebit. Ergo apud uiros natura ſeueriores, laudandi inanitatẽ figuris obtexere cõueniet. ut aut occupatione laudem diſſimulemus, aut contrario ductu rationis tanquã obiurgantes, maiore fide laudemus: aut in alterã quãpiam perſonam laudationẽ eam transferamus. Quouis demum artificio apertum Gnathoniſmum effugiamus.

A ſpe, & metu.

PEracre res utraque calcar habet, tum ad excitandos animos mortalium, tum ad ſuſtinendos, ne rerũ magnitudine defatigẽtur, ſpes præmiorum, & incommodorum metus: quorum alterius quidẽ in adhortãdo propriæ ſunt partes, alterius in deterrẽdo. Vtrunq; in genere deliberatiuo latè tractatur: hoc in genere eatenus adhibetur, ut tanquam ſuaſorio epilogo, cõmodorum incommodorumq; ſummã, breuiter & non ſine amplificationibus, tanquàm in conſpectu ponamus, immortalitatẽ, beatitudinem, decus, gloriam, honores, opes, uoluptates, tranquillitatem, aut aliud emolumentum: diuerſa ex partes, inferos, æternos cruciatus, turpitudinẽ, ignominiam, egeſtatem, dolores, tumultus. Quòd ſi utriſq; partibus uno in genere, id quod plerunq; fit, utemur, per Antitheſim commoda dila

da dilatata cum incommodis item exaggeratis conſerre oportebit. Et *quibus quenq; rebus maximè duci ſenſerimus, eas res ſtudioſius ampliatas, frequentius ingeremus, puta ambitioſo honores, auaro emolumentum, ſeni uitæ tranquillitatē: itemq́; de reliquis contrà, ut quicque maxime inuiſum eſſe cognouerimus, ita quàm atrociſſime, ac creberrimè proponendum.* Deinde *laborem, quo uel tanta commoda petuntur, uel incommoda uitantur, per depreſſionem oportebit extenuare, ac poſtea per contentionem componere.*

Ab amore, odio, miſeratione.

V*Ehementer commouerimus, ſi eorum quorum nomine pericula ſubeuntur, charitatem, cōmemoratione renouabimus, & artificio alleuabimus: ut in patriam, parentes: in liberos à natura inſitam pietatē: in benemeritos amorem: in amicos neceſſitudinē: in præſtantes uirtute uiros obſeruantiam.* Rurſum *ſi odium & atrocitatem in eos, cōtra quos dimicatio ſuſcipitur, quàm grauiſſime exaggerabimus.* Neq; *enim amanti ſolum, quod antiquitus dictū eſt, nihil eſt difficile, uerum idē & odium præſtat.* Quare *utrunque calcar admouebimus, & hinc amicorum gratiam, hinc inimicorum atrocitatem cornibus aduerſis conferemus: ut pro ſanctiſſima* Chriſti *religione, contra teterrimam* Turcarum *ſuperſtitionem: pro coniugibus, pro liberis, contra nepharios parricidas: pro fideliſſimis ſocijs, cōtra crudeliſſimos hoſtes, pro chariſſimo, honeſtiſſimoq́; amico, contra maledicentiſſimum ſycophantam,* Idem *& ijſdem rationibus efficiet cōmiſeratio.* Si *amicorum ſolitudinē, inopiam, luctum, ſqualorem:*

è regione

è ragione inimicorum potentiam, ferociam, audaciam, inſolentiam proferemus. Sed hos affectus quemadmodum oporteat ſuſcitare, & augere ſuſcitatos, à Fabio pleniſſimè traditum eſt, in exordy, & concluſionis præceptis. Hoc tantùm à nobis admonebitur, grauiſſimos animi motus excitaturum, qui conſequentis temporis imaginē graphice repræſentabit: quantum commodorum ſequatur, ſi res bene geratur: ſin contrà, quantum malorum. Et qui per proſopopœiam, rebus ipſis uocem dabit, uti patriæ, religioni, templis, mœnibus, ſepulchris, manibus è monumento excitis: hisq; affectus, & ſermonem conuenientem, ac decorum accommodauerit.

Ab æmulatione.

HIc locus ab inuidia ſumitur, non illa ignaua & execrata, quæ quum ipſe nihil præclari machinetur, alienis tamen uirtutibus uritur: ſed illa generoſa, quá animis noſtris inſeuit natura prudens, ut ęmulatione contrà certantium, tanquam acerrimis quibuſdã ſtimulis, incitaremur ad fortiter agendum: quæ nobis perſuaſit glorioſum eſſe & quantiſuis periculis redimendum, quàm plurimos præcedere: contrà turpiſſimũ, & quauis mercede fugiẽdum, in ſimili certamine poſteriores tuliſſe. Verum non ſimplex eſt ab æmulatione exhortãdi ratio. Vtrinq; enim accreſcent animi, ſi ęmulorum uirtutem, gloriam, ſtudium: conatum, opes, improbitatē, cùm amplificatione ante oculos ponemus. Sed cauẽdum obiter, ne cõtra certantiũ laudē uſq; adeò exaggeremus, ut eius animũ, quem erigere conamur, in deſperationē abyciamus. Vnde comminiſci quippiã opportebit, ut ęmulos uel fortunę ui, uel

huius

huius lentitudine nonnihil præteriſſe dicemus, haud uirtute: eoq́; acrius annitendum, ut id diſpendij, quod fortunæ culpa ſit acceptum, ſtudio noſtro ſarciamus: & pudorem, quem negligentia contraximus, uincamus induſtria, ſiue eorundem ignauiam, inſciciam, infirmitatem, inopiam per eleuationem proferemus. Hac *quidē moderatione, ne quē hortamur, ad ſecuritatem, & oſcitationem trahamus.* In *ſuperiori modo erectior reddetur, ubi intelliget, tantò glorioſiorem futuram uictoriam, quantò uirtute gloriaq́; præcelluerint ij, quibus cum certatum eſt, quū ab egregijs uiris uel ſuperari non indecorum haberi ſoleat.* In *altero ſic facilē eſſe uictoriam oſtendemus, ut tamen haud negligendam arbitremur, incertos eſſe rerū humanarū exitus.* Et *multo magis pudendum eſſe, ab ignauis æmulis ſuperari* Hortabimurq́; *ut iam non cū illis, quos longo interuallo poſt ſe reliquerit, ſed ipſi ſecum certamen eſſe putet.*

Ab expectatione duplici.

EXpe*ctatio quidem geminum habet calcar: nam haud mediocrem iniecerimus ſolicitudinem, ſi quanta ſit omnium amicorum, & beneuolentiū publica priuataq́; de illius uirtute expectatio: nominatim quantū ſibi promiſerint ij, quorū ille iudiciū, & autoritatē plurimi facere uidebitur, quorum cauſa facturus omnia putabitur, oſtendemus: non illius unius intereſſe, ſed omniū neceſſariorū: ſed poſterorū, in quos ea ſit gloria transfundenda.* Expe*ctationem quàm maxime probabilē efficiemus, à generis nobititate, ab indole palàm ſpectata, ab educatione, à loci celebritate, ab antè actis, & antè dictis, ab omnibus ſomnijs, & uaticinijs, atq; alijs item id genus circunſtantijs.*

Ab inimicorum expectatione.

E Diuerſo maleuolentium & inuidorum expectatio-nem, & ſtudia peruerſa atrociter exaggerabimus, è quibus nominatim referre quoſdam fuerit efficaciſſimum, quos illi præter cęteros inuiſos atque infeſtos nouimus: & quid quiſque aut inuide dixerit, aut inimice fecerit, referre. Horum omnium qui nunc pręſenti gloria eius uruntur, ſi quod ipſi uix auſint ſibi promittere, res parũ feliciter euenerit, quàm inſolens ſit futurum gaudium, quanta in bene cupientes inſultatio, quæ ſcommata, qui riſus, quanta ferocitas, deſcriptione ante oculos ponemus. Ita eius unius uirtutem, in editiſſimo frequentiſſimoque theatro omnium oculis expoſitam: unde neceſſe ſit, aut cum ſumma beneuolentium gratulatione, & plauſu recedere, aut inuidentiſſimorum hominum ſibilis cum ſummo noſtro noſtrorũque pudore exigi atque explodi.

Ab exemplis.

IAm nulla perinde re ad uirtutem inflãmeſcimus, ut eorum quos admiramur exemplis, maximeque illuſtribus peruetuſtis, ac domeſticis. Illa enim autoritate, hęc affectu commendantur, propterea quòd priſcorum uirtutes, quoniam ab inuidia longe abſunt, & audit quiſque libenter, & miratur impenſius: & natura ſit ut quiſque finitimis exemplis acrius tangatur, ueluti maiorum noſtrorum, affinium, præceptorum, & eorum quibuſcum nobis uel patria, uel ordo, uel profeſſio communis ſit.

Exempla quomodo tractanda.

IN his ergo tractandis, ut ſumma eſt utilitas, ita ſtudij curæque plurimum erit adhibendum. Primo quos propo

proponemus imitandos, eorum uocabula cum laude ſtatim aliqua, & honorifica præfatione proferemus, hunc ad modum: Socrates uir bonus diuino teſtimonio ſapiens indicatus. Perſpexit hoc Plato philoſophiæ parens. Egregie Phocyon Græcorum longe incorruptiſſimus. Vidit hoc Alexander ille Macedo, uir gloriæ natus. Dauid de quo dubites, utrum rex glorioſior, an propheta ſanctior. Præſtanti uir animo Camillus. Imperio & triumphis genitus Scipio. Nunquam ſatis laudatus Æmilius. Oportebit autem huiuſmodi præfatiunculas ad rem eſſe accommodas: etiam ſi quæcunque laus exempli autoritatem adiuuat, tamen alieniorem adhiberi infanti eſt hominis: ut ſi quis eum unde fortiter dicendi duxerit exemplum, diuitem appellaret aut ſtudioſum.

De contrariis exemplis.

Diverſum in contrarijs exemplis fieri conuenit: ut, Quæ poſteritas Dioniſij ſacrilegi tyranni nomen non execrabitur? Nobilitatus crudelitate Nero. Sardanapalus uir muliere corruptior. Cleopatra regina meretrix. Catilina impijſſimus patriæ proditor. Sibi felix, patriæ funeſtus L. Sylla. Nam huiuſmodi exemplorum non in dehortando modo, uerum & in exhortando frequens eſt uſus, propterea quòd quemadmodum uirtutis imagine allicimur, ita uitiorum ſimulachris ad honeſti amorem accendimur. Neque raro uſu uenit, ut eadem opera pariter & adhortemur, & deterreamus: ueluti qui ad capeſſendam Rempub. exhortetur, idem utique à priuato otio deterreat.*

De inæqualitate exemplorum.

præcepta reſpiciant:aut ad libros, unde uoculas, ſententiolas'ue aliquot mutuentur, confugiant, ſed prius res de quibus ſcribere conſtituerint, ſolertiſſima cogitatione diſpliciant:tum eius,ad quem ſcribitur, naturam, mores, affectusq́; omnes perſpectos habeant: quantum etiam ipſi apud aum uel gratia, uel autoritate, uel meritis denique ualeant. Eq́; his omnibus diligenter penſiculatis, epiſtolę tanquam uiuum exemplar dicant. Quo conſtituto,tum demum nihil equidem morabor, quò minus locos aliquos ex autoribus petant, unde tum uerborũ optimorum, tum ſententiarum copioſam ſupellectilem poſſint mutuari. Eaq́; omnia oportebit, commode demutata, ad rem præſentem accommodare, ne ueluti male aſſuta, maleq́; conferruminata, hoc ipſo furtiua deprehẽdantur, quòd peſſimè cohærent. Quin Maronis ingenium potius imitemur in alienis aſciſcendis, ut nõ aliunde corrogata, ſed domi noſtræ nata uideãtur. De exordiẽda epiſtola, illud etiã in uniuerſum trademus, hoc in genere principij rationem eſſe minus difficilem,quàm in orationibus. Propterea quòd illic ſæpe fit, ut orator iudicis animum, & mores penitus. pernoſſe nõ potuerit: & quoties apud cõplures cognitores agitur,hoc etiã accedit difficultatis, ut quo alius conciliatur,eo propter diuerſum, ingeniũ alienetur alius. At qui uni cuipiam epiſtolam mittit, nõ difficulter poteſt exploratum habere, quibus ille rebus ſoleat commoueri:quod etiam ſi nulla interceſſit familiaritas,id quod ferè fit,tamen diligenti percõtatione licebit perueſtigare. Quare præter ea quæ de colligenda beneuolẽtia, attẽtione,docilitate: quæq́; de animarũ motibus, rhetorũ

literis

literis præcipiuntur, & proprÿ cuiuſque mores, uel conuictu familiari, uel curioſa diligentia percepti, peculiarẽ quandã exordiendi materiã miniſtrabunt. Porrò ſi ad parum notum ſcribetur, hòc commodior erit oratoris, quàm ſcriptoris conditio: quòd illi obſeruatis iudicũ uultibus, mutare quædam ex tempore: & ſi quid aliorſum quàm expectarat, rapi uiderit, corrigere dicendo: aut ſi præſenſerit, declinare liceat: quum epiſtola ſemel reddita, neque fronti legẽtis poſſit obſequundare: & is qui læditur ſcriptura, ſoleat relegẽdo dolorẽ ſuum exaſperare, cui periculo cõueniet exactiſſima cura occurrere. At quum inter ſe norunt, non eſt difficilis principÿ conſtituendi uia, maximeq́; præterea uaria. Nam in actionibus multis modis delinquitur, in exordiẽdo: ſi nimium longo, ſi uulgato, ſi cõmuni, ſi trãſlato, ſi altius petito proœmio quis utatur. At ea literarũ eſt libertas, ut undelibet initium ſumere liceat: modo id ſit eiuſmodi, quod illum ad id quod pares præparet. Veluti ſi quis pecuniã mutuam rogaturus, ſtatim in epiſtolæ initio de quopiam nunciet, quod ille ob amorẽ nominis eius, ſingularẽ ſimultatẽ, aut odium amarum cupidiſſime ſit accepturus: uel ſi quis amico, quem non ignoret accurate ſcriptis literis impẽſe delectari, fabellam aliquam quàm lepidiſſimis uerbis fucatã recẽſeat: deinde inter alia quædam ita de mutuãdo ſermonẽ interÿciat, ut quouis potius, quàm huc ſuperiora illa ſpectaſſe uideantur: non'ne alieniſſimũ initium fecerit, in oratione non ferẽdum, in epiſtola ſcitiſſimum? Vbi illa etiã ſimulatio plurimum obtinet gratiæ, quãdo nos aliò, quàm deſtinauerimus, delabi: aut longius amore rapi fingimus,

quàm initio conſtituiſſemus. Erit aliquoties à re media, aut omnino præpoſtere ingrediendum, modo ita ſimulemus, non etiam obliti noſtri fluctuemus, eamq́; ipſam erroris adumbrationem ſcito colore, ad rei commoditatem torquebimus. Idq́; incredibili quadã amoris magnitudine dicemus accidere, qui neq; modum nouerit, neque ordinem. Calamum ab affectu duci: nos ibi denuo incipere, ubi deſinendum erat: propterea quòd dum ſcribimus, coràm cum chariſſimis hominibus ſermonem ſerere nobis uideamur. Quare obliquo illo procœmij genere, quod Græci ἔφοδον, Latini inſinuationem dixere, in actionibus non niſi tribus demum temporibus utendum putant, quum aut negotij turpitudo iudicem à nobis uehementer abalienauit: aut qui antè dixit, admodum perſuaſit: aut oratione nimis longa auditoris animum defatigauit. At in epiſtola, quoties uidebitur, oblique ingredi licebit, & quamlibet longe repetere, & quamlibet alienum aſſumere principium, dum quacunq; uia tamen ad rem conferat. Neque hoc, ut in dictionibus, ita & in literis uitioſe uidebitur fieri, eò quòd illic auditor unũ quiddam expectat, ad quod dum feſtinat, faſtidiat neceſſe eſt, quicquid aliò ducere uideatur. At in epiſtola, quia cõtrà fit, id quod per diſſimulationem aſſumitur, non ingreſſus uitioſus, ſed ſeparata quædam epiſtolæ pars uidebitur. Rectum uerò exordium, his omnino rationibus conſtituitur, quas in iudiciali genere tradiderunt ij, qui de arte conſcripſerunt. Sed oportebat eadem præcepta quę illi recte ad forenſes cauſas accommodarunt, ad proprietatem epiſtolarum deflectere. Alioqui quid tandem erat

uel

uel fructus, uel negotij, quæ fuiſſent à ueterum permultis accuratiſſime, optimeq́; perſcripta, denuo uel eadem, uel deterius ſcribere: id quod ab omnibus, qui de hoc genere tractauerunt, factum uideo. Repetunt è Cicerone, quomodo exordiendum: quot narrationum genera: quomodo partitione conſtituenda controuerſia: quemadmodum narratione aperienda cauſa: quibus argumentis uel communienda noſtra, uel aduerſariorũ coarguẽda: quot epilogorum ſpecies: deinde quid in compoſitione fugiendum, aut ſequendum: de ſermonis elegãtia, de luminibus. Sed deum immortalem, quid hæc proprie ad epiſtolam? Aut ſi maxime iſta diſcenda ſunt, ita uti ſunt, quantò rectius à Cicerone petentur, aut Fabio, eloquentiæ fontibus, quàm è corruptis iſtorum lacunulis? Vt omittam interim quædam etiam illic præcipi, quę ad epiſtolam pertinere ne poſſint quidem: puta de perſona litigatoris, & oratoris: de circunſtantium perſona: de ſubijcienda re pro homine: de homine pro re ſubmittendo: de conſtituenda quęſtione. Niſi forte quędam ex his in criminatoriam epiſtolam incidere uidebuntur: ſed etiam ſi incidũt eadem, tamen incidunt aliter. Ergo ſi quando res hortabitur, ut eius ad quem ſcribimus beneuolentiam, aut conciliemus, ſi dubius ſit animus: aut redimamus, ſi læſus: aut augeamus, ſi res erit durior: aut excitemus, propter diutius intermiſſam neceſſitudinis cõſuetudinem: à perſonis his ferè modis fauorem captabimus, ſi noſtris parentibus cum illis maioribus, arctiſſimam charitatem, copulatiſſimam cõſuetudinem interceſſiſſe dicemus, plurima utrinque extitiſſe officia: & ſi eam beneuolentiam nobis tan-

Quando captanda beneuolẽtia à perſonis.

quam per manus, & hæriditaria ſucceſſione traditã nun-quàm neglectui fuiſſe dicemus. Verum amorem, quem ueluti cum nutricis lacte imbibiſſemus, unà cum ipſis annis accreuiſſe, & primum quidẽ fatalem potius fuiſſe, quàm iudicio conſtitutum: nunc conſuetudine, officijs plurimis ſic eſſe confirmatum, ut nullo prorſus caſu cõuelli poſſit. Prætereà quanta ſemper patris illius, aut patrui, aut matris fuerit in nos charitas, aut noſtrorũ in illum, & quàm nos illos inuicem ſtudioſe, quàm obſeruanter coluerimus, aut ille noſtros. Quòd ſi auitam, paternamq; amicitiam, quia nulla fuerit, commemorare non licebit, dicemus eos ſolere maiorum ſuorum neceſſitudines repetere, qui ipſi nullis amicitiæ uinculis eſſent coniuncti: quemadmodum auita facinora narrant, qui nihil ipſi memorabile geſſerint. Hanc neceſſitudinem non tanquam hæreditaria ſorte temere obueniſſe, ſed à nobis ipſis & natam, & educatã: initio quidem, ingeniorum, ſtudiorumq; ſimilitudine pueriles animos mira charitate conciliante: deinde conuictu coniunctiſſimo, mutuis officijs: poſtremò mutua uirtutũ utriuſq; admiratione ſic coaluiſſe, adoleuiſſe, maturuiſſe, ut iam nihil accedere poſſe uideatur, uel ad beneficiorum cumulum, uel ad amorum magnitudinem. Tum nominatim, quo in loco, & quemadmodum, quibus communibus ſtudijs pueritiam, aut etiam ephebiã tranſegerimus, quas uoluptates, quæ incommoda, quæ pericula cõmuniter tulerimus. Hæc omnia iucunda cõmemoratione refricabimus. Solemus enim grandes huiuſmodi rerum mutua recordatione mire delectari: & conſueuit plerunq; ex his inter pueros inita beneuolentia, in ſeram uſq; ſenectam,

A ſimilitudine ſtudiorũ.

multa

multa cum uoluptate perſeuerare. Porrò ſi qua propin-quitas, ſi qua affinitas intercedet, ſic natura coniunctiſſimos fuiſſe dicemus, ut longe tamen mutua charitate coniunctiores. Sin nulla erit, affirmabimus nulla eſſe cognationis uincula, quæ noſtros amicos arctius aut iucundius, aut etiam tenacius alligent, quàm neceſſitudinis: ſine his cognationem aut affinitatem moleſtam quoque haberi: ubi hæc adſunt, illa non magnopere requiri. Nullũ eſſe præſtantius, firmiusq; neceſſitudinis genus, quàm quod à uirtute, pulcherrimisq; ſtudijs ceperit initium. Affinitatis copulam diuortio dirimi, cognatorum charitatem ſimultate reſcindi: beneficijs conflatam beneuolentiam, alterutrius ingratitudine in odium uerti ſolere: tum contractum amorem temere euaneſcere: eam demum copulam, quam uirtutis admiratio coniunxit, quemadmodum uirtutem ipſam, immortalem eſſe. Proderit & illius in nos merita, cum gratitudinis ſignificatione uehementer exaggerare: noſtra uiciſſim in illum, multa cum uerecundia ac figurate ſignificare. Qui noſtri de illo ſermones, quàm penitus infixa memoria: quãtopere illius literis delectemur: ut illius commodis, gloriaq; magis etiam ex animo gaudeamus, quàm noſtrapte: quodq; incommoda illius non paulò acerbius, quàm propria feramus: quantam pro illius dignitate, fortunaq; curam, ſtudiumq; præſtiterimus: quàm acrem contra maleuolentium improbitatem, dimicationem ſuſtineamus. Poſtremò uel eruditionem, uel uirtutem quampiam in eo laudemus: noſtra ſi qua erunt laude digna, uerecunde commemoremus. A' miſeratione beneuolentiam captabimus, ſi noſtram fortunam aut eo-

Ab amore ex admiratione uirtutis nato.

A miſeratione.

Ab aduerſario.

rum quos commendamus flebiliter exponemus. Ab aduerſariorum perſona, fauorem aucupabimur: ſi quas minas, ſi qua conuitia, ſi quam contumeliá illius cauſa nos pertuliſſe narrabimus, ab ijs qui & ipſum & eius nomine nos quoq; habent inuiſos. Contrà quid nos in illos aut fortiter contumelioſe'ue dixerimus, aut inimice fecerimus. Sed hæc ſuis in locis. A' re præparatiores reddemus, ſi negabimus illa ex parte ad nos pertinere, quo de ſcripturi ſimus, ad illum magnopere: nobis illic neq; ſeri, neq; meti, niſi quòd amici chariſſimi commodis haud ſecus atq; noſtris commouemur: ſi prætereà negocij magnitudine, periculo, nouitate, antiquitate, utilitate, iucunditate, neceſſitate, aut huiuſmodi quapiam cõmendatione excitabimus. Si iubebimus animo minime oſcitanti legere, propterea quòd longe plus momenti ſit in re, quàm præ ſe ferat. Si quantopere cùm nobis, tum ijs quos illum plurimi facere cognouimus curæ ſit, quantiq; referat, aperiemus. Quòd ſi rès ipſa durior eſſe uidebitur, blãdimẽtis prçleniemus: prudentiam illius obteſtabimur: ut quæ nos optimo amantiſſimoq; ſtudio dicturi ſumus, ea pro ſua uetere manſuetudine, in optimam partem accipiat. Rem eiuſmodi negabimus eſſe, cuiuſmodi primo ſtatim occurſu uideatur: tum ſi maxime dura ſit, tamen admonebimus quantulum amaritudinis, ſumma utilitate cõpenſet. Sed hæc quoniã neq; proprie exordij ſunt, neque in genere commode præcipi poſſunt, in ſuum quæq; locum transferemus. Neq; omnino eam exordiendi formam improbauerim, quam uideo neotericis ſcriptoribus nimio plus placuiſſe, ut à peruetuſta quapiam ſentẽtia facto'ue memorabili in epiſtolam

ingre

ingrediamur. Quod genus ſit: Scio non temere ſcriptum eſſe Flacco: *Quem cui commēdes, etiam, atq; etiam aſpi-ce: ne mox* Incutiant *aliena tibi peccata pudorem.* Nec *ignoro iudicium tuũ exactum, cui non temere quiuis pro-batur. Sed tamen tot modis exploratum habeo huius iu-uenis ingenium, ut illum non dubitem tibi uel meo peri-culo commendare. Item:* Hercules *olim aduerſus hydram* Lernæam *& cancrum congreſſurus, coactus eſt alienam opem implorare, qui ſolet opitulari cæteris.* Ego *unus cum tot monſtris dimicans, usq; ſubinde nouis exorien-tibus, quid faciam?*

Abruptum epiſtolæ initium.

S*Atyrica illa, & ueluti ex abrupto principij ſpecies, in iocoſis & familiaribus mire decet., qualis eſt illa* Ciceronis: Ita'*ne præter litigatores iſtos nemo ad te ue-nit? &,* Deum *immortalē quid ego audio? Sic eſt inquā, uti ſcribis.* Siccine *igitur ueterē amiculũ negligis?* Ergo *mutabimus ſententiā, quando tu quidē hoc tantopere cen-ſes.* Quin *ego igitur tibi gratulor?* Quin *tu igitur huc reuolas? ſic iſthæc ut ſcribis res habet?* Hui *quis te tā eſſe uirũ credidiſſet?* Eho, *quid ais obſecro?* Ringitur Zoilus? Næ *tu mihi album apportas nuntium.* Huiuſmodi *figuris id aſſequimur, ut nō mutam epiſtolam epiſtolæ, ſed uiuo ſermoni uiuum item ſermonē referre uideamur.* Et *quo-niam utrinq; miſſæ acceptæq; literæ, mutuum alloquium imaginâtur, pulcherrimũ fuerit, quam rem repræſentant, eam quàm appoſitiſſime adumbrare.* Porrò *ſolennes illas cōmendationes, quas iam ex more præſumunt, aut pror-ſus omittendas, aut in epiſtolæ calcem cēſeo traducendas.*

Quan

laudabus erigatur. Quare ſtudioſè cohortationis monita multa cum laude miſcebimus.id quod Cicero & factitat, & factum à ſe refert,ut exhortandi artificium quoddam indicare uoluiſſe uideatur.Ergo ab hac parte cõmouebimus,ſi antè ab eo bene geſta artificioſa laude dilatabimus,idq́; tum à modo,tum à loco,à tempore:tum à perſona,à difficultate rei:per collationẽ, per fictionẽ, alyſq́; amplificandi modis, de quibus ſuo loco nõnihil attingemus:propterea quòd quũ pleriſq; in generibus plurimũ ualent, tum ad hoc propriè pæcipueq́; pertinent. Si quæ pulcherrime adhuc perfecit, ab omnibus in cælum tolli dicemus,ut quæ feliciter & ſtrenue cœpta, pari aut maiori etiam animi magniu dine pergat, hortabimur: nihil illius immortalitati,præter extremam manum deeſſe :eam imponere non tam eſſe arduum,& negotioſum, quàm ad tuendam,quæ iam uirtute parta ſit, gloriam neceſſarium, ut qui eatenus omnes reliquerit, in hoc tanquã extremo actu bonus artifex ſeipſum ſuperet. Si generis claritatẽ,ſi fortunæ ſplendorem,ſi nobilitatem,ſi dignitatem,ſi impery præſtantiam,ſi ingenium,ſi uires,ſi ſapiẽtiam,ſi uirtutem,ſi ętatem,ſi rerum uſum extollemus, ac ne quid his indignum admittat admonebimus.Itaq; rei dilatatæ pręſtantiam cum eius uirtutis amplitudine cõmetiemur: dicemusq́; illius diuinam uirtutem, huic tam peæclaro muneri unam,parẽ inueniri.Ac rei quidẽ ſecurior eſt amplificatio:perſonã uerò quemadmodum laudes, nõnihil refert.Sunt enim aly paulò inaniores,qui laudẽ etiã apertiorẽ facilè agnoſcunt.Et olius moroſiore natura, Cui male ſi palpere,recalcitrat undiq; tutus. Quare illi plenius,

hic laudandus figuratius. Tantũ *ad mores attinet*. Neq; *nihil in ætate diſcriminis*. Siquidem *iuuentus quoniã & ætatis uitio, & rerum imperitia tumet, appertiore laude, tanquã applauſu clariore, criſtas attollit: & ſenectus decrepita ob deficientis ętatis infirmitatẽ, laudationẽ libenter accipit*. At *matura illa, & uirilis ętas, quò magis ſuis confidit uiribus, quoq; longius, uel à puerorum ineptia, uel à ſenum deliramentis abeſt, eò tectius minusq; ſcenicè laudari debebit*. Ergo *apud uiros natura ſeueriores, laudandi inanitatẽ figuris obtexere cõueniet. ut aut occupatione laudem diſſimulemus, aut contrario ductu rationis tanquã obiurgantes, maiore fide laudemus: aut in alterã quãpiam perſonam laudationẽ eam transferamus*. Quouis *demum artificio apertum Gnathoniſmum effugiamus*.

A' ſpe, & metu.

PEracre *res utraque calcar habet, tum ad excitandos animos mortalium, tum ad ſuſtinendos, ne rerũ magnitudine defatigẽtur, ſpes præmiorum, & incommodorum metus: quorum alterius quidẽ in adhortãdo propriæ ſunt partes, alterius in deterrẽdo*. Vtrunq; *in genere deliberatiuo latè tractatur: hoc in genere eatenus adhibetur, ut tanquam ſuaſorio epilogo, cõmodorum incommodorumq; ſummã, breuiter & non ſine amplificationibus, tanquàm in conſpectu ponamus, immortalitatẽ, beatitudinem, decus, gloriam, honores, opes, uoluptates, tranquillitatem, aut aliud emolumentum: diuerſa ex partes, inferos, æternos cruciatus, turpitudinẽ, ignominiam, egeſtatem, dolores, tumultus*. Quòd *ſi utriſq; partibus uno in genere, id quod plerunq; fit, utemur, per Antitheſim commoda dila*

da dilatata cum incommodis item exaggeratis conferre oportebit. Et *quibus quenq; rebus maximè duci ſenſeri-mus, eas res ſtudioſius ampliatas, frequentius ingeremus, puta ambitioſo honores, auaro emolumentum, ſeni uitæ tranquillitatē: itemq́; de reliquis contrà, ut quicque maxime inuiſum eſſe cognouerimus, ita quàm atrociſſime, ac creberrimè proponendum.* Deinde *laborem, quo uel tanta commoda petuntur, uel incommoda uitantur, per depreſſionem oportebit extenuare, ac poſtea per contentionem componere.*

Ab amore, odio, miſeratione.

V*Ehementer commouerimus, ſi eorum quorum nomine pericula ſubeuntur, charitatem, cōmemoratione renouabimus, & artificio alleuabimus: ut in patriam, parentes: in liberos à natura inſitam pietatē: in benemeritos amorem: in amicos neceſſitudinē: in præſtantes uirtute uiros obſeruantiam.* Rurſum *ſi odium & atrocitatem in eos, cōtra quos dimicatio ſuſcipitur, quàm grauiſſime exaggerabimus.* Neq; *enim amanti ſolum, quod antiquitus dictū eſt, nihil eſt difficile, uerum idē & odium præſtat.* Quare *utrunque calcar admouebimus, & hinc amicorum gratiam, hinc inimicorum atrocitatem cornibus aduerſis conferemus: ut pro ſanctiſſima* Chriſti *religione, contra teterrimam* Turcarum *ſuperſtitionem: pro coniugibus, pro liberis, contra nepharios parricidas: pro fideliſſimis ſocijs, cōtra crudeliſſimos hoſtes, pro chariſſimo, honeſtiſſimoq́; amico, contra maledicentiſſimum ſycophantam.* Idem *& ijſdem rationibus efficiet cōmiſeratio.* Si *amicorum ſolitudinē, inopiam, luctum, ſqualorem: è regione*

è ragione inimicorum potentiam, ferociam, audaciam, inſolentiam proferemus. Sed *hos affectus quemadmodum oporteat ſuſcitare, & augere ſuſcitatos, à* Fabio *pleniſſimè traditum eſt, in exordij, & concluſionis præceptis.* Hoc *tantùm à nobis admonebitur, grauiſſimos animi motus excitaturum, qui conſequentis temporis imaginē graphice repræſentabit: quantum commodorum ſequatur, ſi res bene geratur: ſin contrà, quantum malorum.* Et *qui per proſopopœiam, rebus ipſis uocem dabit, uti patriæ, religioni, templis, mœnibus, ſepulchris, manibus è monumento excitis: hisq; affectus, & ſermonem conuenientem, ac decorum accommodauerit.*

Ab æmulatione.

H*Ic locus ab inuidia ſumitur, non illa ignaua & execrata, quæ quum ipſe nihil præclari machinetur, alienis tamen uirtutibus uritur: ſed illa generoſa, quá animis noſtris inſeuit natura prudens, ut ęmulatione contrà certantium, tanquam acerrimis quibuſdā ſtimulis, incitaremur ad fortiter agendum: quæ nobis perſuaſit glorioſum eſſe & quantiſuis periculis redimendum, quàm plurimos præcedere: contrà turpiſſimū, & quauis mercede fugiēdum, in ſimili certamine poſteriores tuliſſe.* Verum *non ſimplex eſt ab æmulatione exhortādi ratio.* Vtrinq; *enim accreſcent animi, ſi ęmulorum uirtutem, gloriam, ſtudium: conatum, opes, improbitatē, cùm amplificatione ante oculos ponemus.* Sed *cauēdum obiter, ne cōtra certantiū laudē uſq; adeò exaggeremus, ut eius animū, quem erigere conamur, in deſperationē abijciamus.* Vnde *comminiſci quippiā opportebit, ut ęmulos uel fortunę ui, uel*

huius lentitudine nonnihil præteriſſe dicemus, haud uirtute: eoq́; acrius annitendum, ut id diſpendij, quod fortunæ culpa ſit acceptum, ſtudio noſtro ſarciamus: & pudorem, quem negligentia contraximus, uincamus induſtria, ſiue eorundem ignauiam, inſciciam, infirmitatem, inopiam per eleuationem proferemus. Hac *quidē moderatione, ne quē hortamur, ad ſecuritatem, & oſcitationem trahamus.* In *ſuperiori modo erectior reddetur, ubi intelliget, tantò glorioſiorem futuram uictoriam, quantò uirtute gloriaq́; præcelluerint ij, quibus cum certatum eſt, quū ab egregijs uiris uel ſuperari non indecorum haberi ſoleat.* In *altero ſic facilē eſſe uictoriam oſtendemus, ut tamen haud negligendam arbitremur, incertos eſſe rerū humanarū exitus.* Et *multo magis pudendum eſſe, ab ignauis æmulis ſuperari* Hortabimurq́; *ut iam non cū illis, quos longo interuallo poſt ſe reliquerit, ſed ipſi ſecum certamen eſſe putet.*

Ab expectatione duplici.

EXpectatio *quidem geminum habet calcar: nam haud mediocrem iniecerimus ſolicitudinem, ſi quanta ſit omnium amicorum, & beneuolentiū publica priuataq́; de illius uirtute expectatio: nominatim quantū ſibi promiſerint ij, quorū ille iudiciū, & autoritatē plurimi facere uidebitur, quorum cauſa facturus omnia putabitur, oſtendemus: non illius unius intereſſe, ſed omniū neceſſariorū: ſed poſterorū, in quos ea ſit gloria transfundenda.* Expectationem *quàm maxime probabilē efficiemus, à generis nobititate, ab indole palàm ſpectata, ab educatione, à loci celebritate, ab antè actis, & antè dictis, ab omnibus ſomnijs, & uaticinijs, atq; alijs item id genus circunſtantijs.*

Ab inimicorum expectatione.

E Diuerſo maleuolentium & inuidorum expectatio-nem, & ſtudia peruerſa atrociter exaggerabimus, è quibus nominatim referre quoſdam fuerit efficaciſſimum, quos illi præter cęteros inuiſos atque infeſtos nouimus: & quid quiſque aut inuide dixerit, aut inimice fecerit, referre. Horum omnium qui nunc pręſenti gloria eius uruntur, ſi quod ipſi uix auſint ſibi promittere, res parũ feliciter euenerit, quàm inſolens ſit futurum gaudium; quanta in bene cupientes inſultatio, quæ ſcommata, qui riſus, quanta ferocitas, deſcriptione ante oculos ponemus. Ita eius unius uirtutem, in editiſſimo frequentiſſimoq́; theatro omnium oculis expoſitam: unde neceſſe ſit, aut cum ſumma beneuolentium gratulatione, & plauſu recedere, aut inuidentiſſimorum hominum ſibilis cum ſummo noſtro noſtrorũq́; pudore exigi atque explodi.

Ab exemplis.

IAm nulla perinde re ad uirtutem inflãmeſcimus, ut eorum quos admiramur exemplis, maximeq́; illuſtribus peruetuſtis, ac domeſticis. Illa enim autoritate, hęc affectu commendantur, propterea quòd priſcorum uirtutes, quoniam ab inuidia longe abſunt, & audit quiſque libenter, & miratur impenſius: & natura fit ut quiſque finitimis exemplis acrius tangatur, ueluti maiorum noſtrorum, affinium, præceptorum, & eorum quibuſcum nobis uel patria, uel ordo, uel profeſſio communis ſit.

Exempla quomodo tractanda.

IN his ergo tractandis, ut ſumma eſt utilitas, ita ſtudij curæq́; plurimum erit adhibendum. Primo quos

propo

proponemus imitandos, eorum uocabula cum laude ſtatim aliqua, & honorifica præfatione proferemus, hunc ad modum: Socrates uir bonus diuino teſtimonio ſapiens iudicatus. Perſpexit hoc Plato philoſophię parens. Egregie Phocyon Græcorum longe incorruptiſſimus. Vidit hoc Alexander ille Macedo, uir glorię natus. Dauid de quo dubites, utrum rex glorioſior, an propheta ſanctior. Præſtanti uir animo Camillus. Imperio & triumphis genitus Scipio. Nunquam ſatis laudatus Æmilius. Oportebit autem huiuſmodi præfatiunculas ad rem eſſe accommodas: etiam ſi quæcunque laus exempli autoritatem adiuuat, tamen alieniorem adhiberi infanti eſt hominis: ut ſi quis eum unde fortiter dicendi duxerit exemplum, diuitem appellaret aut ſtudioſum.

De contrariis exemplis.

DIuerſum in contrarijs exemplis fieri conuenit: ut, Quæ poſteritas Dioniſij ſacrilegi tyranni nomen non execrabitur? Nobilitatus crudelitate Nero. Sardanapalus uir muliere corruptior. Cleopatra regina meretrix. Catilina impiiſſimus patriæ proditor. Sibi felix, patriæ funeſtus L. Sylla. Nam huiuſmodi exemplorum non in dehortando modo, uerum & in exhortando frequens eſt uſus, propterea quòd quemadmodum uirtutis imagine allicimur, ita uitiorum ſimulachris ad honeſti amorem accendimur. Neque raro uſu uenit, ut eadem opera pariter & adhortemur, & deterreamus: ueluti qui ad capeſſendam Rempub. exhortetur, idem utique à priuato otio deterreat.

De inæqualitate exemplorum.

ET quoniam exemplorum multa uarietas eſt: non alia ex parte, alia in totũ ſimilia, aut diſſimilia, alia contraria, alia minora, maiora, paria: oſtendit in Tropicis Cicero, ad exhortandum efficaciora eſſe inæqualia. Quod ego quidem in hunc accipio ſenſum, ut ſemper à maiore ad minus deſcendat exhortatio. Nam etiã ſi aut perſona, aut res minor eſſe uideatur, tamen complexus rerum & uerborum facit, ut maius ſit, quod aſſumitur. Exempli cauſa, Si propter matrimonia uiolata urbes euerſæ ſunt, quid fieri adultero par eſt? Hoc Fabius recte putat à maiore ad minus. Illud huic aduerſum exiſtimat, Tibicines quum ab urbe diſceſſiſſent, publice reuocati ſunt, quantò magis principes ciuitatis uiri, & de Repub. bene meriti, cum inuidiæ ceſſerint, ab exilio reducendi? At hic tametſi tibicinum perſona ſit principum conditione inferior, tamen hoc ipſum tibicines fuiſſe publice reuocatos maius eſt, ob complexum, quàm ſi principes ab exilio reducantur. Quòd ſi hic intellectus non placet, qui mea quidem ſententia ueriſſimus eſt, negationem obſeruemus neceſſe eſt: id quod à neotericis dialecticis utcunque præcipitur. Sed hæc inæqualitas erit per collationem aperienda, quę ferè exemplis ſubijci conſueuit. Infinitum uerò traditu, unde ea ducatur. Nam non modo ab una qualibet circunſtantiarum, ſed etiam ab alijs quibuſlibet differentijs ſumitur, Omnia tamen ad perſonam, & rem referuntur. A perſona ad hunc quidem modum: Formica brutum, & minutum inſectum, & uix animal, hyberno uictui æſtate conſulit, & homo ſenectæ non proſpiciet in adoleſcẽtia? Hoc auſa eſt mulier, quid te uirum oportet? hoc uirguncula

cula intellexit, te anum quid par eſt ſapere? Ille ethnicus, tu Chriſtianus. Ille barbarus, tu Romanus. Ille prophanus, tu ſacris initiatus. Ille priuatus, tu magiſtratus. Ille tribunus militum tantum, tu conſul. Ille tyrannus, tu philoſophus. Ille obſcurus, tu patritius. Alienus ille, tu patruus. Ille omnis expers doctrinę, tu à puero philoſophię rationibus optimis inſtitutus. Rudis ille, tu multo rerum uſu exercitatus. A' re autem hoc pacto: Vitam ille contēpſit, tu uoluptatem non contemnes? Vt corpus ualeat ferrum patieris & ignes, & ut animo ualeas, ſalutarem obiurgationem non feres? Opes caducæ & ſordidæ, per tanta pericula petuntur, & à ſapientia quiduis incommodi deterret? Vnus ille, nos multi non idem faciemus? Ille inermis, imparatus, uos inſtructi. Regnum ille ſperabat, tibi immortalitas certa propoſita. Toties ille, tu ſemel. Ille in tanta rerum difficultate, tibi omnia expedita. A' perſona & à re pariter: Puella uitam pro nihilo habuit, tu uir & uir eruditus, uoluptatulas neſcio quas non quibus cōtemnere? Erit hoc artis, quæ natura paria ſunt, ea dicendo imparia facere, & artificioſa collatione, altera exaggerare, deprimere altera.

De uarietate & ordine exemplorum.

QVanquam autem appellatione propria id demum exemplum dicimus, quum res geſta aut perinde ut geſta exhortandi cauſa proponitur, tamen illuſtrium uirorum grauiter dicta, philoſophorum paradoxa, poëtarum figmenta, autorum nobilium ſententiæ, parœmiæ uulgò receptæ, allegoriæ, parabolæ: breuiter quicquid ſimilitudinibus eſt affine, id exempli uim habet, &

à Fabio huic generi ſubijcitur. Neq; primum illud genus quod retulimus, ſimplex eſt. Nam quædam ab inanimis ducuntur, uti: Sol Chriſto moriēte luxit, quid hominem oportet facere? Saxa mors illius ſcindere potuit, humanam mentem non permolliet? Orbes cœleſtes perpetua uertigine parent imperatori deo: nec ullum ſydus è tot ſtellarum milibus ordinem deſerit, aut in officio ceſſat, & mortales quid facere par eſt? A mutis rebus. Tigris pro catulis præceps ſæuit in prædonem, & pro liberis coniugeq; chariſſima, uirum fortem quid facere oportet? Leo in uictos, & abiectos non ſæuit, & non idem faciet imperator? Apis non ſolum mutum, uerum etiam exiguum animal. in commune laborat, & homines rempublicam negligunt? Elephantus numen agnoſcit, & negligunt mortales? Quæcunq; autem ab inanimis ducuntur & mutis, imparia ferè ſunt. Siquidem ut ſimilia, non ut paria proponuntur: ſicut & illa, quæ à ſpiritualibus trahuntur, quod genus eſt: Cacodæmones credunt, & cōtremiſcunt, quò magis oportet hominem immortale numen uereri? Cæleſtes illę mentes, & immortales, nocturni diurniq; uitæ noſtræ cuſtodes, perpetuo nobiſcum obambulant: quanto ſtudio par eſt, nos ipſos pro noſtra ſalute uigilare? Deus ipſe, cui liberum eſt diffingere pro arbitratu, quod arbitrio ſuo finxit ad ulciſcendos ſontes lentiſſimus, ad ignoſcendum promptiſſimus eſt, & regem mortalem cuiuſmodi eſſe conuenit? Iam quæ ab hominibus ad homines transferuntur, ea tribus modis imparia fieri oſtendimus, à perſona, à negotio, ab utroq;. Ergo ut primi generis exempla copioſe ſuppetant, omnium

rerum, maximeq́ insigniũ naturæ, uires, miracula, & ex autorum monumentis, & noſtrapte obſeruatione, comparata eſſe debent: fontium, fluminum, marium, montium, gemmarum, arborum, herbarum, florum, atq́ ex his quàm plurimæ ſimilitudines iam præparatæ atq́ repoſitæ: ut ſi quando uſus fuerit, uelut è proximo depromantur. Secundi uerò generis, diuitem ſupellectilem accumulauerimus: ſi quæ ueterum erudita curioſitas, de uolatilium, de quadrupedum, de ferarum, de ſerpentium, inſectorũ, piſcium ingenijs memoriæ prodidit: quæq́; quotidie mortaliũ experiẽtia deprehendit, eorum omnium, quàm denſiſſimam multitudinem in memoria, tãquam in procinctu paratam habeamus: maxime ſi qua ſunt, quæ à certis autoribus prodigioſe facta referunt. Quod genus eſt illud de Delphino amatore, & puero adamato apud Aul. Gelliũ: & de dracone, qui nutritiũ ſuũ, iam à latronibus in ſylua iugulãdum ſeruauit: deq́; leone, qui hoſpiti ob os exẽptum gratiã uenatum aggerẽdo retulit. Et de Arione ac Delphino, cuiuſmodi permulta à Plinio referuntur: quorum & in inanimis nonnullus eſt uſus. Verum hæc quoniã ad fabularum ſpeciem proximè accedunt, autoritas erit grauitate, & multitudine, tum etiam ſermonis commoditate fulcienda, deniq́ præfatiũculis etiam muniẽda. Porrò eorum quæ ab humana perſona ducuntur, minime frugalẽ, maximeq́; uariam copiam cõflare oportebit: tum ex priſcis hiſtorijs, atque annalibus: tum ex his, quæ noſtra ferè memoria geſta memorantur: eaq́; cum ſit expeditior, magisq́; ad manũ copia, de quaq́ uirtute, de quoq́ uitio, de quaq́ re illuſtri aliquot exempla ſunt ediſcenda, aut præ

meditanda: neq; id ab unico hiſtorico, aut unica gēte, ſed à Græcis, Latinis, Hebræisq; ſcriptoribus omnibus: ex his quæ apud Ægyptios memorabiliter ſunt acta, quæ apud Lacedæmonios, quæ apud Thebanos, quæ apud Atticos, quæ apud Syros, quæ apud Perſas, apud Romanos, apud Gallos, apud Britannos, apud Iudæos, apud Scythas. Nam habet ſua quæq; gens miracula, ſuos ritus, ſua quædam inſtituta. Narrant hodieq; nautæ, & negotiatores, qui per omnes terras, ac maria quærendæ ſtudio rei circumuolitant quædam non minus prodigioſa, quàm priſca uetuſtas finxiſſe creditur. Horum omnium duplex eſſe ordo poterit, ut ad efficaciora ſenſim increſcat ſeries: qui quidem non tam eſt uulgatus, quàm utilis, aut ut ab antiquiſſimis, maximeq; externis, per gradus ad noſtratia, & proxima demum ueniamus, ut ab Ægyptijs, Phrygijsq; ad Perſica, à Perſicis ac Syriacis ad Græca, à Græcis ad Hebræa: ab his ad Romana, à Romanis ad barbara, ab ethnicis ad Chriſtiana, à peregrinis ad noſtratia: tum à ueteribus ad recētiora, ab ijs, ad ea quæ noſtra ſunt geſta memoria deſcendamus, à quibus ad gentilitia, poſtremo ad domeſtica perueniamus.

De fabuloſis exemplis.

PRoximè ſunt huic generi ueterum poëtarum fabulæ, & prophetarum allegoriæ. Sed fabularum hic erit uſus, ut aut fabulas eſſe negemus: fuiſſe antiquitus ꝑmulta, & his incredibiliora, quæ tamē à certiſſimis autoribus ſint literis prodita: aut poëtæ laudem præfati, quid ſibi eruditiſſimi, prudentiſſimiq; homines eiuſmodi figmentis uoluerint, probabiliter aperiemus, hoc pacto: Nimirum

hoc

hoc ſentiebat diuina mens Homeri, non poëſeos modo, ſed omnis etiam philoſophiæ parentis, quum & in Iliade Vlyſſem, pleriſq; belli negotijs admiſceret, & in Odyſſea tot caſibus alterum decēnium fecerit iactari, arduum, perq; duriſſimos labores eſſe uirtutis iter. Neque temere profecto, neque aniliter erudita finxit antiquitas Herculem, tam multis exantlatis laboribus conſumpto igni corpore, in deorum contubernium fuiſſe relatum. Id enim erat priſcis illis ſapientibus inſtitutum, ſanctiſſima philoſophiæ myſteria, ne paſſim euulgarentur, huiuſmodi doctis fabellis obtexēre. Significauit autem immortalitatem non contingere niſi his, qui perpetuam ætatem honeſtis laboribus exegiſſent, & inexhauſto uirtutis ardore, cum omnium uitiorum monſtris indefatigati bellum geſſiſſent. Sub hoc genere, & myſticos ueterum ſacrorum ritus, ſuperſtitioſaſq; nationum priſcarum ceremonias complectimur, in primiſq; Hebraicarum literum myſteria: in quibus quidem interpretandis, utinam tam eſſemus circunſpecti, quàm ſumus frequentes, & audaculi. Mirabor enim, ſi quiſquã illa ſcitè interpretabitur, omnis antiquitatis ignarus: ita ut ferè ſunt iſti, qui tantum uerſantur in pluſquam mutis literis, ac ſpinoſis quæſtiunculis. Eòdem referenda ſunt, nam eundem habent uſum, quæ à tragicis comiciſq; perſonis mutuamur, & eorum qui in dialogis, & item hiſtorijs, non ad fidem rei geſtæ, ſed ad imitationem cõpoſitis inducũtur. Huc quoq; pertinere Fabius autumat apologos Æſopicos, & Aniani, quos ille λόγους μυθικοὺς, id eſt, ſermones fabuloſos appellat. His enim uehementer duci animos, præcipue ſimplices, & imperitos,

tos, cum tantum ualuerit ille Menenij Agrippæ, de membris humanis aduerſus uentrem coniuratis, ſermo, ut grauiter iritatam plebem, patribus recõciliarit. Quòd ſi quẽ deterreas, ne cum potẽtiore contendat, miros habebit ſtimulos apologus Horatianus, de rana ſeſe inflante. Neque leuiter interdum mouent excellentium uirorum dicta, itidem ut facta: qualia nõnulla Plutarchus collegit: & ueterum ſapientum paradoxa: ut, Rex eſt qui metuit nihil. Et poëtarum & illuſtrium ſcriptorum inſignes ſententiæ, ut Enniana illa: Fortes fortuna adiuuat. Et Vergiliana:

Nate dea, quò fata trahunt, retrahuntq́;, ſequamur.
Quicquid erit, ſuperanda omnis fortuna ferendo eſt.

Aut uulgò receptæ, quas adagia nominant. Sunt & à nobis animoſæ quædam, & plenæ ſpiritus fingendæ: ut, Viri eſt, aut fortiter interire, aut uincere. Non moritur, quiſquis pro patria mortem oppetit. Vt palma contra impoſitum onus, ita maſculus animus, contra fortunæ difficultatem debet erigi, ultroq́; inſurgere. Virtus duris laboribus poſcitur, non frangitur. Viri nihil habet, qui glorioſo labori ullam uoluptatem anteponit. Inductiones autem Socraticæ, quas ἐισαγωγὰς uocant, non tam ad excitandum ualent, quàm ad perſuadendum, etiamſi ad utrunque ſunt non inefficaces. Horum omnium miſcellaneam quandam agemus, quo uaria magis ſit oratio.

De obteſtatione.

EXhortandi locos ceu fontes ferè omnes aperuimus: quòd ſi quis epilogũ, etiam paræneticum quendam requiret: is non incommode per obteſtationem ſumitur; ut eum per inclytas maiorum imagines, quibus plus lu-

cis attulerit, quàm acceperit: per egregia gentis decora, quæ ſua uirtute nõ mediocriter illuſtrauerit: per gloriam bene geſtis partam: per egregia facinora, quibus quotidie ſeipſum uincat: per immortale nomen, cuius iam æterna iacta ſunt fundamẽta: per feliciſſimã indolem: per ingeniũ immortalitati, et pulcherrimis rebus natũ: per incredibilẽ ſapientiã, prudẽtiam ſingularem, doctrinam raram, animi magnitudinẽ propè diuinã, uirtutẽ abſolutam, à qua nihil ſit tam arduum, quod aut præſtari non queat, aut non ab omnibus expectetur: per maiorũ manes, qui ſe à ſua poſteritate benefactorũ gloria ſuperari gaudeãt: per liberorum, & nepotum pietatẽ, ad quos decus hoc unà cum patrimonio ſit hereditaria traditione tranſiturum: per amicorũ & beneuolentiũ uota: per inuidorũ ſtudia: per odia execrata maleuolẽtiũ, quos optime ſic demũ ulturus ſit, ſi inuidentiſſimas aures illorũ, & oculos, uirtutũ ſplẽdore, & pulcherrimis rumoribus perſtringat, atq; obruat, obteſtabimur, atq; obſecrabimus, ut ſe digna uelit & audeat.

De lenienda exhortatione.

VErum ſi quando periculum eſſe iudicabimus, ne quid offendat uehemens, & importunior exhortatio: nam habet hæc neſcio quid monentis, præcipientisq́; aut etiam diffidentis; & quorundam ingeniorum ea eſt inſolentia, & ſecuritas ſui, ut ne moneri quidem patiantur. Id igitur ubi metuemus, multis rationibus exhortationis moleſtiam leniemus: ut aut negemus nos oratione noſtra languentem uelle accendere, ſed currentem incitare: ac ne incitare quidem, ut ea gerat, quæ iandudum ſua ſponte facit, ſed nos pro noſtro ſingulari

in illum ſtudio ita gerēti gratulari: orabimusq́; ut impor tunitati noſtræ det uenia, quæ non aliunde proficiſcatur, quàm ab immodico quodā gloriæ illius ſtudio. Nihil eſſe tam magnificū, quod illius uirtus non ſit abunde præſtatura: ſed tamen qui in certaminibus ſpectant, tametſi nihil opus eſſe ſciunt, tamen non poſſunt non applaudere, cui ualde fauent: quūq́; is qui certat, ſuæ uirtutis probe conſcius, ſecurus ſit ab animo: tamen fautor ille ſecurus eſſe non poteſt, donec certam uictoriam uiderit. Aut longe aliud à nobis inſtitutum fuiſſe ſimulabimus, ſed præter conſilium huc calamum eſſe delapſum, tranſuerſum ſcilicet agente nos incredibili quodam amore, ut eum exhortaremur, qui non tam calcaribus egeat, quàm fræno. Deniq; uirtuti eius omnia ſecunda precabimur.

Quis huic generi character proprie conueniat.

Ex multis ſtyli generibus, graue illud, & acre atque ardens, & incitatum exhortationi præcipue conuenit. Nam florida, concinna, ac feſtiua, alibi gratiam habent, hic maſculus, &, ut ita dicam, robuſtus debet eſſe character, amplus, & neruoſus. Grauitas autem eſt, quam δείνωσιν Fabius nominat, eamq́; inter præcipuas orationis uirtutes ponit. Sed in his quæ ad concitandos affectus potiſſimum ualent, his ferè rationibus conſtare uidentur, rebus, uerbis, amplificatione, figuris, & compoſitione.

Grauitas quibus rebus cōſtat.

Rebus grauitatem conſequemur, ſi quàm optimis ſententijs, è ſublimibus, grauibus, ac magni nominis, & peruetuſtis autoribus petitis: ſi exemplis exquiſitiſſimis, ſi priſcis, ſi illuſtribus, ſi neutiquam uulgaribus utemur. Verbis

bis rerum grauitatem augebimus, ſi uoces ſonantiſſimas, ſi amplas, ſi quàm maxime grauiter tranſlatas, ſi ſignificantes deligemus. Sonantes, ut: Bellicos tumulus diuina propè uirtute profligaſti. Amplas: Immortalia uirtutum tuarum monimenta, nulla unquam ſeculorum ſeries obliterabit. Significantia, ut: Fratrem ne deſere frater. Egregiam uero laudem, & ſpolia ampla refertis, Vna dolo diuûm ſi fœmina uicta duorũ eſt. Hanc uirtutem ſermonis Fabius energiam appellat, quod nos actioné, aut efficaciam uertere poſſumus. Ea præſtat, ne quod uerbum tota oratione ſit ocioſum, quemadmodum in hoc carmine Vergiliano:

Tu'ne in triuijs indocte ſolebas
Stridenti miſerum ſtipula diſperdere carmen?

Nam in poſteriore uerſiculo, ſingulæ quæq; uoces nouũ pondus addunt. Hoc modo grauitatis laudé aſſequemur, ſi ſermonem perpetuum, argumentis, amplificationibusq; infarciemus, eaq; ſingulis uocibus includemus. Augent orationem & epitheta, id eſt, appoſita, maximeq; tranſlata: ut, Cruentis manibus ſacratiſſimum deorum, &c. Huius tamen modum requirit Fabius, & otioſa ſunt uitanda, quibus ad uoluptatem, non ad uſum utunntur poëtæ.

De amplificatione.

Amplificatio unde ſumitur & quãta eius uis.

IN *affectibus autem promouendis præcipue, atq; adeo propè ſola dominatur amplificatio, cuius quidem uis omnis, in alleuando, deprimendoq; conſiſtit. Ea ſumitur à circunſtantijs omnibus, à quibus & probationes ducuntur. His autẽ rationibus licebit amplificare. Primum quidem commutato rei nomine, ut ſi, qui cæſus ſit, eum dicamus occiſum: & qui ſit improbus, eum latronem nomi-*

nemus

nemus. Si quod nobis moleſtum eſt, id enecare, aut ad reſtim adigere dicemus. Contraq; ſi, qui pulſarit hominem, attigiſſe: qui uulnerarit læſiſſe dicetur. Si impudica quę ſit, meretrix: ſi audaculus, gladiator nominabitur. Alter eſt modus nihil a ſuperiore diuerſus: niſi quòd illic ſola ponuntur, quæ amplificant, hic per collationem efferũtur etiã illa, quæ recta erant, ut magis emineat atq; increſcat amplificatio. Quod genus eſt Ciceronis in Verrem: Non enim furem, ſed raptorẽ: non adulterũ, ſed expugnatorẽ pudicitiæ: non ſacrilegũ, ſed hoſtẽ ſacrorũ, religionumq;: non ſicarium, ſed crudeliſſimũ carnificem ciuiũ, ſociorum, in ueſtrum iudicium adduximus. Tertius amplificãdi modus, incrementũ uocatur: quum non ſtatim quod eſt atrociſſimum ponimus, ſed per gradus plures, aut etiã unum peruenitur interdũ ad ſummum, interdum ad id quod ſupra ſummum eſt quodãmodo. Sic oratio increuit Ciceroni: Facinus eſt uincire ciuẽ Romanum: ſcelus, uerberare: parricidium, necare: quid dicã, in crucẽ tollere? Hic ultra ſummum peruentum eſt. Ad ſummum ſic: Matrem tuam cecidiſti, quid dicam amplius: occidiſti. Increſcit & citra diſtinctionem oratio, dum curſu quodam grauius, grauiusq; ſemper aliquid inſequitur: ut, Pecuniam, honores, regnum, uitam deniq; patriæ charitate contempſit. & de uomitu Antonij: In cœtu uerò populi Romani, negotium publicũ gerens, magiſter equitum. Eſt & hoc incrementi genus, quum tanquam per fictionem, inferiora quæ ſunt augemus, ut illa maiora uideãtur: ut, Hanc rem tam æquã, ſi quilibet ignotus abs te peteret, tamen ignoto recuſare nõ debebas: nunc orat pater, & pater ſic meritus. Si tan-

tis officijs nullam gratiam repoſuiſſes, ingratiſſimus eras: nunc pro ſummo beneficio, maleficium ſummum retuliſti. Si liberorum & cõiugum ſalus defendenda tantum eſſet, tamen nullum erat periculum non ſubeundum: nunc pro totius Chriſtiani orbis incolumitate, dignitate, capiuntur arma. Confine eſt huic, quum id quod tanquam exempli cauſa propoſitũ eſt, augemus, eoq; aliud maius etiam eſſe oſtẽdimus: uti Cicero muliẽris facinus, quòd medicamentis partũ abegiſſet exaggerat: ac meritò rei capitalis dãnatam dicit, quę quidem ſpem parentis, memoriam nominis, ſubſidium generis, heredem familię deſignatum, Reip. ciuem ſuſtuliſſet. Deinde Oppianici culpá, cuius par noxa uidebatur, hunc ad modum exaggerat per collationem: Quãto eſt Oppianicus in eadẽ iniuria maiore ſupplicio dignus: Siquidem illa quum ſuo corpori uim attuliſſet, ſe ipſam cruciauit. Hic autẽ idem effecit per alieni corporis uim, atq; cruciatũ. Grauius auget illud comparationis genus, quum utrinq; plura pluribus reddũtur. Quod genus eſt illud M. Tul. in Catil. An uerò uir ampliſſimus P. Scipio pontifex maximus, T. Gracchum mediocriter labefactantem ſtatum Reip. priuatus interfecit, Catilinam orbẽ terrae, caede atq; incendio uaſtare cupientem, nos cõſules perferemus? Hic & Catilina Graccho, adoleſcẽs perditus uiro ornatiſſimo, & ſtatus Reip. orbi terrarũ, & mediocris labefactatio caedi, atq; ĩcẽdijs, uaſtationi, & priuatus cõſulibus cõparatur. Per ratiocinationem ampliamus quũ alibi fit, alibi ualet amplificatio: id quod non ſimpliciter accidit. Amplificátur enim & ex antecedẽtibus conſequẽtia, & ex cõſequentibus antecedentia. Prioris exemplum

hoc

hoc erit:Ille cauum conuerſa cuſpide montem Impulit in latus,ac uenti uelut agmine facto.Quà data porta ruunt, Ex *his ſic amplificatis apparet quanta ſit tempeſtas conſequutura.* Et C*hriſtiani iudicij ſupremi horrorem exaggeramus,amplificatis his monſtris, quæ feruntur anteceſſura.* P*oſterioris erit illud* Cic.*in* Antonij *uomitum,quem tantum ait uini in* Hippiæ *nuptijs hauſiſſe, ut poſtridie cogeretur in conſpectu populi* R*omani uomere, & fruſtis eſculentis ſubſellia complere.*Mire *ſignificauit, quanta præceſſerit ingurgitatio,quum eo in loco uomeret, neq; caſo,neq; uolens,ſed neceſſita: neq; recens, ut ferè ſolet, cibus refunderetur,ſed qui in poſterum uſq; diem redundaſſet.* Et *alia huius generis ſpecies, quum aut ea quæ per ſe grauiſſima ſunt,conſultò deprimimus, quò magis, magisq; attollantur, quæ ſequutura ſunt: aut diuerſa attollimus,ut augeamus ea quæ præferuntur.*Prioris *exemplum erit illud in* V*erre:*Leuia *ſunt hæc in hoc reo.* Me*tum uirgarũ* N*auarchus nobiliſſimæ ciuitatis, precio redemit: humanum eſt.* Alius *ne ſecuri feriretur, pecuniã dedit uſitatum eſt.*Ex *his quæ grauiſſima non uideri non paſſunt, ſic eleuatis, neceſſe eſt atrociſſimum quiddã colligi,atq; expectari.*Sic *amplificauit* Terentianus Hegio, *ubi* Demeæ *de uirgine uitiata queſtus.facinus hoc ueluti uulgatum ita, & humanum contemnit, iubetq; grauius adhuc accipere,quum pater nihil hoc grauius, neq; fieri, neq; dici poſſe crederet.* Poſteriores *genus illud eſt, quũ* Vergilius Æneæ *laudes ex amplificata* Turni *uirtute adauget:aut quũ* Annibalis *bellicis laudibus creſcit uirtus* Scipionis:*aut quũ* Germanorum*. aut* Gallorum *fortitudo*

tudo, Cimbrorum immanitas augetur, ut maior ſit uictoris gloria. Sed infinitæ propè ſunt ex relatione ad aliqd amplificâdi formæ, ueluti ſi clades à Troianis, Grecisq; acceptas amplifices, quò uideatur. Helenæ ſpecies admirabilior, ob quam non piguerit ſapientiſſimos uiros, tot mala perpeti: utq; in Platonis Sympoſio, & Alcibiadis forma, & toties oblata copia. Socratis continêtia ſingularis colligitur. Reliquũ eſt ultimum augêdi genus, quod συναθροισμόν, id eſt, congeriem appellant, qua rem eandẽ alijs atq; alijs modis efferimus. Nam niſi ſumma fiat uarietate, uitioſa erit iteratio: ueluti Cic. pro Ligario: Quid enim tuus ille Tubero diſtrictus in acie Pharſalica gladius agebat? cuius latus ille mucro petebat? qui ſenſus erat armorũ tuorum? quæ tua mens, oculi, manus, ardor animi? quid cupiebas? quid optabas? Sed plus habet grauitatis, quum paulatim ſeries increſcit, ut: Aderat ianitor carceris, carnifex prætoris, mors, terrorq; ſociorũ, & ciuiũ Romanorũ lictor Sextius. Iam uerò extenuandi eędẽ ſunt rationes, quæ amplificâdi, neq; diuerſus uſus. Optimę extenuationis exẽplum erit illud comicũ: Hæc uerba una, mehercle, falſa lacrymula, quã oculos terêdo miſerè uix ui expreſſerit reſtinguet. Hic uitioſiſſimum fuerit ad leuiora à grauioribus orationem proficiſci, ut Vitam, ſanguinem, pecuniam pro te effundere non dubitẽ. Plurimum uero ponderis orationi accedat neceſſe eſt, quoties hinc amplificata, hinc eleuata inter ſe componuntur.

De figuris ad grauitatem facientibus.

IN hoc genere potiſſimum conſectabimur ea ſermonis ſchemata, ſiue tropos, quę reddunt acrem & arden-

tem orationem. Huiuſmodi ſunt ex his quæ in uerbis ſita ſunt membra, articuli, comparia, repetitiones, contentiones, interrogationes, dubitationes, metaphoræ, proſopopœia, apoſtrophę, demonſtrationes, quę rem oculis ſubijciunt cum exaggeratione. Eandem uim habent aſſeuerationes, ſi quis tamē has inter ſchemata numerat: epiphonemata, quas acclamationes recte uerteris. De quorum ſingulis nō eſt huius inſtituti prolixius diſſerere: qui rhetoricen hîc non docemus, ſed indicamus duntaxat, quod ad ſcribēdas epiſtolas attinet. Cęterum totius huius generis ſuppellectilem, ac uim copioſam colligere licebit, quum ex alijs ſcriptoribus, tum præcipue ex hiſtoriographis: apud quos reꝑire licebit crebras orationes, quibus dux exercitum, aut miles militē, aut magiſtratus populum ad fortiter agendum cohortatur. Profuerit & ea meminiſſe, quæ philoſophi & fecundi ſcriptores, de fortitudinis natura memorię prodiderunt. Nos tamen interim, quò quę præcipimus iuuentuti ceu digito commonſtremus, unicum ſubijciemus exemplum.

Exemplum epiſt. cohortatoriæ.

Principium à laude.

DIci non poteſt, iucundiſſime nepos, quanta tum me, tum tuos omnes uoluptate affecerit pulcherrimus rumor, nuper hîc de rebus fortiter abs te geſtis, exortus. Iacta ſunt perpulchra immortalitatis tuæ fundamenta. Quid autem hortari incipiam, ut rem diuinitus cœptam perficias: qui eo animo ſis natus, ut nihil unquam humile, aut ſordidum cogitaris: utq; non tam calcaribus, quàm frænis egere te putem? Sed tamen incredibili quodam ergà te ſtudio, compellor currentem (quod aiunt)

Exhortatio cum laude mixta.

incitare

incitare. I bone, quò uirtus tua te uocat: i pede fauſto: pge abſoluere, quod ſumma cum laude cœpiſti: te natalibus tuis, quibus hæc urbs nihil unquam uidit illuſtrius, patre tuo clariſſimo, iſta tua indole, iſta eruditione, iſto animo dignum preſtare. Impone ſummam manũ immortalibus monimentis, a quorũ abſolutione non multum abes: quod maximum ac difficilimũ eſt præſtitiſti: quod deſideratur, plus habet decoris, quàm difficultatis. Certaſti cũ maiorũ tuorum imaginibus, quibus tuapte uirtute plus lucis attuliſti, quàm acceperis. Viciſti ætatẽ, qua cũ propè adhuc impubes habearis, nihil tamen non forti uiro dignum uel geſſiſti, uel cogitas. Anteuertiſti maioribus tuis uirtutum magnitudine: uiciſti hactenus, & tui ſtudioſorum expectationem, & æmulorum inuidẽtiam. Sed poſtquàm omnia ſuperaſti, unum etiam certamen reliquum eſſe puta: nẽpe ut te ipſum imiteris, tui ſimilis eſſe ſtudeas: tu te ipſum præire cõtendas. Nam uinci à teipſo tam fœdum fuerit, quàm pulchrũ fuerit reliquos ſuperaſſe. Ita ſi ſemper tibi inſtes, nõ deerit, qui cũ laudibus certare poſſis. Cogita te eum in locum, ipſius fortunę manibus eſſe deductum, ut neceſſe ſit, aut ſumma cum laude peragere fabulam, aut ſummo cum probro defatigare. Ardua quidem & difficilis eſt uirtutis uia, ſed ampliſſima tibi præmia propone. Decus, immortalitas, imperiũ, opes, dignitas, felicitas, in manu ſunt, ſi pertẽderis. At ſi (quod omen dÿ auertant) defatigeris, nõ ſolùm priſtine gloriæ tenebras offuderis, uerum etiam in poſterum omnẽ dignitatis ſpem tibi recideris. Labores neq; diuturni ſunt, neque ita magni: præmia tum æterna, tum ampliſſima proponuntur.

Laus à bene cœptis.
A genere.
A patre.
Ab indole.
Ab eruditione.
A ſpe metuq;
A metu.

nuntur. Multa iam pars exhauſta, annus duntaxat eſt tibi perdurandus: in quo facito, ut tanquam in concluſione, & extrema muneris tui parte, perfectiſſimus atque ornatiſſimus fuiſſe uidearis. Fac ut ueterum heroum pulcherrima facta tibi ob oculos aſſidue uerſentur. Hercules ille, totius Græciæ facilè princeps, quot laboribus ſibi iter in cœlum aperuit, quot monſtra ſuperauit, qui ad inferos etiã ipſos legitur penetraſſe? Quæ tibi ſi ficta de illo uidebuntur, non pugno quidẽ, ſed tamẽ diuinitus à ſapiẽtiſſimis, doctiſſimisq; uiris excogitata ſunt, quò nobis heroicæ uirtutis exemplum abſolutum proponerent. & ad immortalitatem nominis uiam oſtenderent. Nam quonam alio conſilio. Homerus, cui magno doctiſſimorum hominum conſenſu, diuinitas quædam tribuitur. Vlyſſem, quem nobis ut ſapiẽtis uiri ſimulachrum propoſuit, tam diuturnis laboribus iactatum ſcripſit, niſi ut ſignificaret hanc unam eſſe uiam, ad æternum nominis decus parandum apud poſteros? Hac Epaminundas, hac Alcibiades clariſſimi Græciæ imperatores, ſibi immortalem apud poſteros laudem pepererunt. Quid aliud Alexandrum magnum cogitaſſe credis, cum ſe tantis periculis obyceret? Quem tu laborẽ Decios illos recuſaturos fuiſſe unquam credis: quorum alter, ut æternam ſibi laudem compararet, dÿs manibus ſe deuouit, alter in medios hoſtes ſi præcipitẽ dedit? Quæ non ætas Machabæorum nomẽ celebrauit? quorum unus elephanti uentre perfoſſo pulcherrimam oppetens mortem clariſſimo facinore immortalem gloriam eſt conſequutus. Quid hodie uel celebrius, uel plauſibilius Iudith, Debboræ, & Rachab memoria? quæ quoniam ſexu ſuo maiores

Ab exemplo

Exemplum poëticum.

Tractatio fabulæ.

Laus autoris.

Exemplum Græcũ ex hiſtoria.

Exemplum Macedonicũ.

Exemplum Romanum.

Exemplum Hebræum.

Exemplum fœmineum.

maiores maſculum animi robur præſtiterunt, non inter fœminas, ſed inter heroas commemorantur. Sed quid nos externa atque antiqua repetimus? domi habes, qui te ad huiuſmodi uirtutẽ debeant incitare, & quidem eò uehementius, quò genere cõiunctiores. Nam cæteros quidem egregios uiros imitari, laudi ducitur, at tuorum ſine ſummo dedecore diſſimilis eſſe non potes. Viuit adhuc recẽs, & poſteritate ipſa creſcit, proaui tui uiri fortiſſimi memoria. Quanto ille animo iam inde à teneris annis ad nominis immortalitatem contendit? Honeſtos ille labores, pro ludo habuit: uoluptatem & ocium non ſecus, ac peſtem teterrimam fugiebat. Sæpe ipſe adoleſcẽs ex eo iam natu admodum grandi audiuiſſe memini, ſe haud longiorem uitam à ſuperis optare, quàm ut patriæ ſua induſtria poſſet uſui eſſe, cui ſe potius, quàm ſibi ipſi natum dicebat. Ad propiora ueniam, tibi magis, quàm mihi ipſi nota. Pater tuus uir fortiſſimus, atque optimus, quid unquam durũ, aut difficile iudicauit, quod uel ad gloriæ incrementum, uel Reipu. cõmodũ pertinere putaſſet? Quot ille, quamq; difficiles legationes adoleſcens, non ſine ſumma laude obijt? Quot hyemes ſub pellibus egit? E quantis anguſtijs ſua ſe uigilantia expediuit? Quẽ ille magiſtratum non petijt? Quid autem petiuit, quod non obtinuit? Quid obtinuit, quo non ſumma cũ laude ſit perfunctus? Debẽt pectori tuo paterna illa monita infixa ſedere. Sępe enim te adoleſcentulũ, ut memini, Vergiliano illo carmine conſueuit exoſculans hortari: Diſce puer uirtutem ex me, uerumq; laborẽ, Fortunam ex alijs. Nec raro me audientẽ, hunc uſurpare ſermonẽ ſolebat, ſibi prorſus

Tranſitus.
Exemplũ domeſticum.
Exemplum aui.
Exemplũ patris.
Repetitiões.
Dicta familiaria patris.

ſus uideri nihil intereſſe inter eos, qui nunquàm nati eſſent, & eos qui nulla re memorabili geſta, obſcuri ex hac uita migraſſent. Quare quum ab his ſis maioribus ortus, huiuſmodi præceptis foris, domiq; inſtitutus, obſcurũ tibi eſſe non debet, q̃d tui, uel patria potius ipſa abs te expectet: præſertim cum iſti generi, iſti indoli, egregiam quoq; doctrinam adiunxeris: quum iam iſtiuſmodi rudimenta edideris. Cogita tuorum omnium, non amicorũ modo, ſed ciuium etiã quotquot ſunt oculos in te unum conjectos, omnium in te ſuſpenſos animos: quorum iam expectationi uix ſatisfacturus uideris, ſi tantum à nataliũ tuorum uirtute nihil degeneraueris. Neſcio, quid maius ſibi de te pollicentur: quorum ſi uotis tua uirtus reſponderit, quid ſi etiam uicerit, quãtus erit tuorum omnium triumphus, quãta patriæ gratulatio? Quantum autem Trebonij uiri, ut ſcis, tui amantiſſimi, & iudicio de te, & amori in te acceſſerit? Sin rem indiligenter geſſeris (quod omen deus auertat) maleuolentiſſimi homines, qui tuę hactenus inuiderunt uirtuti, quosq; rerum tuarum ſplendor excruciat, cõtinuò uerticẽ tollent, erimusq; & tu, & tui omnes ludibrio, & riſui nebulonibus inuidentiſſimis. Amici obmuteſcent, inimici inſultabunt, beneuoli frigidi, maleuoli feroces. An hæc feret iſta tui pectoris celſitudo? Zoili in te odiũ noſtri. Nullo cõmodiore modo peſtem illam ulciſci potes, quàm ut gloriæ tuæ inuidia contabeſcat. Varũ autem uirulentiſſimum hominem plane ad ſuſpendium adegeris, ſi nobis uictos redieris. Codrus iam nunc ſuſpendio trabem delegit. Si nihil te neque tua gloria, neque noſtra expectatio mouerit, hoc certe tanti fuerit, ut hæc monſtra

Ab expectatione.

Ab expectatione maleuolorum.

Contẽtiones.

A certa perſona.

conficias

conficias. Quare te chariſſime nepos, unica ſpes, & idem decus tuæ gentis, per luculentiſſimas maiorum tuorum imagines, per egregiam indolem, per ſapientiæ laudem, cui ſemper ſtuduiſti: per noſtram, patriæq; expectationē, per bene auſpicata laudum tuarum initia, obſecro, atque obteſtor, ne committas, ut quum hactenus cæteros uiceris, à te ipſo ſuperatus uidearis. Dÿ tua cœpta ſecundent, & felicibus utere fatis. Valde decus noſtrū. Eſt & inter Hieronymianas epiſtolas, exhortatoria ad Heliodorum, quæ uniuerſum eius generis artificiū una complectitur. Epilogus per obſecrationē

De genere dehortatorio.

OPeræpretium non putaui, dehortationis exemplū ſubÿcere, quòd eadē ſit utriuſq; generis ratio, quū uix unquam exhortemur, quin eadē opera dehortemur. Exempla eorum quibus ea res infeliciter ceſſerit, accumulabimus. Deinde rei turpitudinem, probrum, conuitia, damnū, incommoda diligenter colligemus, quæ per exornationem, quam rhetores deſcriptionem appellant, ante oculos ponemus. Sed hæc aliaq; ſtudioſorum induſtriæ relinquenda putauimus. Nunc ad ſingulas cuiuſq; generis partes, non quidem ex omnibus, ſed optimis autoribus ſyluam quandam uerborum, ac ſententiarum ſubminiſtrabimus: quibus ex noſtris nonnihil adÿciemus, quò ſcripturi, hæc ſemper tanquam penum ad manū habeant, & imitandi ſtudio, ſimilia diſcant effingere.

Exemplum depromptum ex prima Ciceronis ad Q. fratrem epiſtola.

QVare, quoniā in iſtis urbibus cū ſummo imperio & poteſtate uerſaris, quibus uirtutes tuas conſecratas, Ab expectatione bonorū.

& in deorũ numero collocatas uides, in omnibus rebus, quas ſtatues, quas decernes, quas ages: quid tantis hominum opinionibus, tantis de te iudicijs, tantis honoribus debeas, cogitabis. Quòd ſi in mediocri laude ſermonis, ac prædicationis, res noſtræ eſſent, nihil à te eximium, nihil præter aliorum conſuetudinem poſtularẽ. Nunc uero propter earum rerum, in quibus uerſati ſumus, ſplendorem, & magnitudinem, niſi ſummam laudem ex iſta prouincia aſſequimur, uix uidemur ſummam uituperationem poſſe uitare. Ea noſtra ratio eſt, ut omnes boni tum faueant, tum etiam à nobis omnem diligentiã, uirtutemq; poſtulent & expectẽt: omnes autem improbi, quòd cum his bellum ſuſcipimus ſempiternum, uel minima re ad reprehendendum cõtenti eſſe uideantur. Quare cum eiuſmodi theatrum eſt totius Aſiæ celebritate refertiſſimum, magnitudine ampliſſimum, iudicio eruditiſſimum, natura autem ita reſonans, ut Romam uſque ſignificationes uocesq; referãtur, contende quæſo, atq; elabora, non modo ut his rebus dignus fuiſſe, ſed etiam, ut omnia illa tuis artibus ſuperaſſe uidearis. Simul & illud cogita, nos non de reliqua & ſperata gloria iam laborare, ſed de parta dimicare, quæ quidẽ non tam expetenda fuit, quàm tuenda nobis eſt: quod reliquum eſt, id nõ tam difficile, quàm præclarum. Exhortationem mitigat hoc modo: Atq; hæc non eò dicuntur, ut te dormientem oratio mea excitaſſe, ſed potius ut currẽtẽ incitaſſe uideatur: Facies enim perpetuo, quæ feciſti, &c. Tu quanquàm conſilio non eges, uel abundas potius, tamen hoc animo eſſe debes, ut nihil cures, quàm ut antea, factum aliquod egregiũ audiamus, quàm

A metu.

Ab expectatiõe maloꝝ.

Mitigatio exhortationis.

quàm futurum putaremus. Te uerò admoneo tum beneficÿs tuis, tum amore incitatus meo, ut omnem gloriam ad quam à puero inflammatus fuiſti, omni cura atque induſtria cõſequare, magnitudinemq; animi, quã ego ſemper admiratus ſum, ſemperq; amaui, conſtanter obtineas, nec unquam inflectas cuiuſquam iniuria. Illud te ad extremum & oro & hortor, ut tanquam poëtæ boni, & actores induſtrÿ ſolent, ſic tu in extrema parte, & concluſione muneris, ac negotÿ tui diligẽtiſſimus ſis. Quãobrem ſi me amas, quantum profectò amas: ſi dormis, expergiſcere: ſi ſtas, ingredere: ſi ingrederis, curre: ſi curris, aduola. Hoc ſit negotium tuũ, hoc otium, hic labor, hæc quies: in his uigilia, in his etiam ſomnus reponatur. Effinge aliquid, & excude quod ſit perpetuo tuum. Nam reliqua rerum tuarum poſt te, alium atque alium dominum ſortientur, hoc nunquàm tuum deſinet eſſe, ſi ſemel cœperit. Scio quem animum, quod horter ingenium. Tu modo enitere, tibi ipſe ſis tanti, quanti uidebeℓris alÿs, ſi tibi fueris. Quod te quoque ut facias, & hortor, & moneo: memẽto quibus imaginibus onereris, quæ nomina, & quanta ſuſtineas. Proinde dum ſuppetit uita, enitamur, ut mors quàm pauciſſima quæ abolere poſſit, inueniat. Luſus uocantur, ſed hi luſus non minorẽ interdum gloriã quàm ſeria conſequuntur. Confugit in ſinum tuum reſpublica. Ac mihi intuenti ſapientiã tuam, minus mirũ uidetur, quòd mortales iſtos caducosq; titulos, aut depreceris aut tẽperes. Scis enim ubi uera principis, ubi ſempiterna ſit gloria: ubi ſint honores, in quos nihil flammis, nihil ſenectuti, nihil ſucceſſoribus liceat. Arces enim

A laude.

Obſecratio.

Plinius.

& ſtatuas templaq́; demolitur, & obſcurat obliuio, ne-
gligit carpitq́; poſteritas. Contrà contemptor ambitio-
nis, & poteſtatis domitor, ac frænator animus, ipſa uetu-
ſtate floreſcit, nec ab ullis magis laudatur, quàm quibus
minime neceſſe eſt. Quod ego titulis omnibus ſpecioſius
reor, quando non trabibus aut ſaxis nomē tuum, ſed mo-
numentis æternæ laudis inciditur. Ibit in ſecula fuiſſe
principem, cui florentī & incolumi nunquàm niſi modici
honeres, ſæpius nulli decernerentur.

Exhortatio.

Cicero. SEd præſtat te eum, qui mihi à teneris (ut Græci di-
cunt) unguiculis es cognitus. Magna eſt hominum
opinio de te, magna commendatio liberalitatis, magna
memoria conſulatus tui. Hæc profectò uides quanto ex-
preſſiora, quātoq́; illuſtriora futura ſint, cum aliquantum
ex prouincia, atque ex imperio laudis acceſſerit. Quan-
quàm te ita gerere uolo, quæ per exercitum atque im-
perium gerenda ſunt, ut hæc multò antè meditere, huc te
pares, hæc cogites, ad hæc te exerceas, ſentiasq́; id,
quod quia ſemper ſperaſti, non dubito, quin adeptus, in-
telligas te facilime poſſe obtinere ſummum atque altiſſi-
mum gradum ciuitatis: quæ quidem mea cohortatio ne
tibi inanis aut ſine cauſa ſuſcepta uideatur, &c. Teq́;
ad ſtudium ſummæ laudis cohortabor. Eſt enim tibi gra-
uis aduerſaria conſtituta, & parata incredibilis quædam
expectatio, quam tu una re facilime uinces, ſi hoc ſtatue-
ris, quarum laudum gloriam adamaris, quibus artibus
eæ laudes comparantur, in ijs eſſe laborandum. Lib. 9.
epiſtola, Duabus tuis, locos habet hortatorios, & item

gratula-

gratulatorios, circa medium & finem. Quam indicare malui, partim ne uolumen oneretur, partim quòd gratiora ſunt quæ nobis ipſi decerpimus. Epiſtola libro. 10. Quum ipſum Furnium, aliquot habet locos exhortatorios. Item παντοίης ἀρετῆς μιμνήσκεο, curaq́; & effice, ut ab omnibus & laudemur, & amemur. Per fortunas tuas Cicero, ꝑ liberos te oro & obſecro, ne quid grauius de ſalute, & incolumitate tua conſulas. Nam deos hominesq́;, amicitiamq́; noſtram teſtificor, me tibi prædixiſſe, neque temere monuiſſe. Quare ſi tibi tu, ſi filius unicus, ſi domus, ſi ſpes tuæ reliquę tibi charę ſunt, ſi aliquid apud te nos, ſi uir optimus gener tuus, ualemus, eorũ fortunã non debes uelle conturbare, ut eã cauſam, in cuius uictoria ſalus noſtra eſt, odiſſe, aut relinquere cogamur, aut impiam cupiditatem contra ſalutem tuam habeamus. Etiam atque etiã Cicero cogita, ne te, tuosq́; omnes funditus euertas: nec te ſciens, prudensq́; eò demittas, unde exitum nullum uides eſſe. Quare quid eſt quòd ego te horter, ut dignitati & gloriæ ſeruias? Proponam tibi claros uiros, quod facere ſolent qui hortantur? neminem habeo clariorem, quàm te ipſum. Te imitere oportet: tecum ipſe certes: ne licet quidem tibi iam tantis rebus geſtis, non tui ſimilem eſſe. Quod cum ita ſit, hortatio non eſt neceſſaria, gratulatione magis utẽdum eſt. Contigit enim tibi, quod haud ſcio, an nemini, ut ſumma ſeueritas animaduerſionis, non modo non inuidioſa, ſed etiam popularis eſſet: & cùm bonis omnibus, tum infimo cuique gratiſſima. Hoc ſi tibi fortuna quadam contigiſſet, gratularer felicitati tuæ: ſed contigit magnitudine tum animi, tum etiam inge-

Cicero ad Atti.

Dehortatio.

Adhortatio.

nÿ, atq; cõſilÿ. Quo facto, intelligere debes, in te poſitam eſſe Remp. tibiq; non modo tuendo, ſed etiam ornandos illos uiros, à qbus initiũ libertatis profectũ eſt. Tu quoniã Remp. noſq; conſeruas, fac ut diligentiſſime teipſum, mi dolabella, cuſtodias. Nũc mi Attice, tota mẽte incumbe in hanc curã: magna enim res eſt. Quamobrem aduola obſecro, atq; eam Remp. quam uirtute, atq; animi magnitudine magis, quàm euẽtis rerũ liberaſti, exitu libera: omnium cõcurſus ad te futurus eſt. Fortem & liberũ animum, quo & conſul, & nunc cõſularis Rempu. uẽdicaſti, ſine cõſtantia, & æquabilitate nullum eſſe putaris. Nihil enim per ſe amplũ eſt, niſi in quo iudicÿ ratio extat: quia neminem magis decet, quàm te Remp. amare, libertatisq; defenſorẽ eſſe, uel ingenio, uel rebus geſtis, uel ſtudio, atq; efflagitatione omnium. Tu te exuſcita, ut eam ciuitatẽ, in qua maxima geſſiſti, liberam atq; honeſtam fore putes, ſi modo ſint populo duces, ad reſiſtendũ imbroborum conſilÿs. Quare magnum fac animũ habeas, & ſpem bonam. Ceſſator eſſe noli, & illud γνῶθι σεαυτὸν, noli putare ad arrogantiam minuendam ſolũ eſſe dictum, uerum etiam ut

Plinius. bona noſtra norimus. Præterea meminerimus, quanto maiori animo honeſtatis fructus in cõſcientia, quàm in fama reponatur. Sequi enim gloria, nõ appeti debet: nec ſi caſu aliquo nõ ſequatur, idcirco quod gloriam promeruit, minus pulchrum eſt. Ii uerò qui benefacta ſua uerbis adornant, nõ ideo prædicare, quia fecerint: ſed ut prædicarent, feciſſe creduntur. Sic quod magnificum referẽte alio fuiſſet, ipſo qui geſſerat recenſente, uaneſcit. Homines enim quum rem deſtruere non poſſunt, iactationem eius

inceſſunt.

inceſſunt. ita ſi ſilenda feceris, factum ipſum, ſi laudanda, quòd non ſileas ipſe culparis. Multo deformius amittere, quàm non aſſequi laudem. Item lib. ij. tota epiſtola, cuius initium: Hominem te patientem. Huiuſmodi ſententijs exſtimulamus animum laudis cupidum,

Εἷς οἰωνὸς ἄριστος ἀμύνεσθαι περὶ πάτρης· *Rurſum,*

Ἄλκιμος ἔσσ' ἵνα τίς σε καὶ ὀψιγόνων εὖ εἴπῃ, *Item,*

Ἀνέρες ἔστε φίλοι, μνήσασθε δὲ θούριδος ἀλκῆς.

I bone quò uirtus tua te uocat, i pede fauſto.

Nate dea, quò fata trahunt, retrahuntq́; ſequamur.

Tu ne cede malis, ſed contrà audentior ito,

Quàm tua te fortuna ſinat. *Fac aliquid dignum promiſſis.* *Difficilia quæ pulchra.* *In magnis & uoluiſſe ſat eſt. Macte hac grauitatis gloria Cæſar.* Plinius.

Dehortatio.

Sed ego te ut ad certam laudem adhortor, ſic a dimicatione deterreo: redeoq́; ad illud, quod initio ſcripſi, totius facti tui iudicium, non tam ex conſilio tuo, quàm ex euentu homines eſſe facturos. Cic. epiſt. fami.

Commentitia mea.

Non eſt affectanda gloria forti uiro, ſuapte uirtute cōtēto: ſed hæc benefacta non aliter quàm umbra corpus conſequitur. Non appetit laudē, ſibi bene conſcia uirtus eximia, ſed hoc cōtingit illuſtrior ac uerior. Splendidus titulus, pater patriæ: ſed hūc promeruiſſe pulchrius eſt, quàm poſſediſſe. Inter omnia tua gētisq́; tuæ decora, ſi mihi credis, erit hoc præcipuè glorioſum. Tot egregijs facinoribus ſumma cum laude geſtis, fac iſtum ceu colophonē addas. Arduum facinus ad quod te hortor, ſed tuo

genere

genere, tuoq; animo dignum. Ab iſta familia, ab iſta indole, ab iſtis factis, nihil expectatur plebeū, aut mediocre. Omnia ſumma præſtes oportet, ſi uelis maiorum tuorum ornamētis, ſi tuę priſtinæ gloriæ, ſi omniū de te expectationi reſpondere. Cogita te uerſari in theatro longe frequētiſſimo, omniū oculos in te cōiectos: quibus nunquam ſatis facies, niſi ſumma cū laude peregeris cœptam iſtius pulcherrimi facinoris fabulam. Ipſa uirtus abūde magnū ſui præmiū eſt. Non uiuit, qui uiuit inglorius. Non perit, qui moriens honeſtam ſui memoriā relinquit poſteris. Vt omnia mors tollat, certe nominis honeſti decus à rogo redditur illuſtrius. Erexeris, mihi crede, tibi monumentū ære perennius, quod nō liuor edax, non Aquilo impotēs, poſſit diruere, aut innumerabilis annorū ſeries, aut fuga tēporū. Onerant te tuorū imagines, nō illuſtrāt, niſi quibus factis illi ſibi nobilitatē pepererunt, ijs tu tuearis & alas. Huc te uocat generis tui claritas, huc patrię pietas, huc ciuium tuorū nūc in tua uirtute ſita ſalus: tantū exeras iſtum uere magnū animum tuum, aderunt fortibus auſis ſuperi fauētes audaces adiuuat ipſe deus. In re honeſta, ſuus cuiq; animus deus eſt. Nunc delibera, utrū malis maiorum tuorū ornamētis, tuiſq; laudatiſſimis factis hoc decus ac ueluti ſummam manū addere, an generi tuo tenebras offundere: & q̄cquid hactenus tot egregijs laboribus partū eſt gloriæ ſemel amittere. Nulla poſſeſſio difficilius aut tardius paratur: quàm honeſtæ famæ, nulla citius amittitur. Si te nulla mouet tantarum gloria rerum, certe liberis tuis nullam poſſeſſionē relinquere potes uel ſpecioſiorē, uel precioſiorem, quàm huius facti nunquam

intermo

intermorituram gloriam. Vt leones & aquilæ, non cum quibſlibet feris belligerãtur ſed quoſdam prędas, ut ſuis unguibus indignas cõtemnunt: ita tuum eſt, hoc facinus, quò maius eſt, ac difficilius, hòc maiore cum animo ſuſcipere, uelut eximiam gloriæ materiam, eximiæ uirtuti ſeruatam. Scio difficillimum eſſe ad quod hortor: nec ignoro uerum eſſe quod dici ſolet, οὐ παντὸς ἀνδρός: aliquando grauiora pręſtitiſti, nec alius animus par tanto negotio. Si palma dedignatur cedere ponderi impoſito, ſed magis aduerſus impoſitum mititur, ſurſum erigens ſeſe: quãtò magis oportet fortiſſimi uiri animum, ex ipſa negotij difficultate creſcere? Non hæc ſcribo, quò te ceſſantem extimulem, ſed quò ſponte currenti calcar (quod aiunt) addã. Non tam hortor, ut iſta facias, quàm gratulor ultro properanti, quò noſtra uota tuam uirtutem uolebant inuitare. Primum cogita, quid deceat Germanum, deinde quid Saxonem, deinde quid Alberti nepotem, poſtremo quid Philippum duplicem ſuſtines expectationem, nimirum ut laudatiſſimo patri Philippo Philippus, & eximio fratri, cui ſuccedis, reſpondeas. Nobilitas uera, non aliunde quàm ex egregijs factis naſcitur. Hanc ipſe tibi pręſtare potes. Quid ſuſpicis uetuſta ſtemmata? Quin ipſe tibi paras imagines? pulchrius erit decus cuius autor fueris, quàm cuius hæres. Quantò pulchrius eſt, te tuis maioribus tua uirtute prælucere, quàm in alienæ laudis hereditatem ueniſſe? Probrum ignauia quorundam nuper acceptum, tua uirtus, tuaque uigilantia ſarciat oportet. Proxime acceptam cladem omnes fortunæ imputabunt, ſi nunc declararis, quantum in bello

ualeat

ualeat fortis & infractus ducis animus cum eximia pru-dentia coniunctus. Nihil *magis noſtrum eſt, quàm quod nobis noſtra paratur induſtria.* Hoc *tibi præſtat iſta pe-ctoris uirtus, ut audeas: hoc patriæ pietas, ut uelis: quod reliquum eſt, dabunt ſuperi, & pietatis fautores, & ho-neſtæ uirtutis prouectores.* Macte *iſtius animi eſto.* Iſtiuſ*modi ſtudijs ad nominis æternitatem graſſare.* Ea, *macte uirtute.* Sic *ſic itur in cœlũ.* Age *fortiſſime iuuenis, ne de-fatigare, ne conquieſce, donec pulcherrimis geſtis hone-ſtiſſimum finem impoſueris.* Maxima *ſtudijs pars tibi iam decurſa eſt: hòc alacrius ad metam propera, quò propior es.* Nihil *eſt tam arduũ in rebus humanis, quod non effi-ciat, ſi ſibi imperarit animus, ut magnopere uelit.* Quæ *res primũ deos ac diuos fecit? non' ne præclari in* Remp. *merita?* Quid *enim deo ſimilius, quàm excelſus animus, uel gratis de uniuerſo mortaliũ genere bene mereri ſtu-dens?* Magnificentius *eſt, ampliſſimos honores prome-ruiſſe, quàm obtinuiſſe.* In *magnis & uoluiſſe magnũ eſt.* In *rebus præclaris etiã conatus in magna laude ponitur.* Quum *hactenus in campo gloriæ præcucurreris omnes, hîc tui ſimilis ſis oportet.* Si *quid in te generoſe mentis, ſi quid paternæ indolis, ſi quã ſcintilla pietatis in patriã, ſi quid conſilij, ſi quid conſtantis animi, ſi quid maſcu-li roboris, ſi quid heroicæ uirtutis, id totum nunc expro-mas oportet.* Non *poteris in hoc laudis curſu defatigari, ſi ſpectes, quæ præmia tibi ſint propoſita.* Perge *infra-cto animo, quà cœpiſti, nomenq;, tuum immortalitati commenda.* Verum *decus non in opibus, ſed in uirtute poſitum eſt.* Bene *collocauit, qui patrie uitam impendit.*

Te unum ſpectant oculi ciuium tuorũ. Tuis humeris innixa eſt patria. Illi deſpondebunt animũ, niſi eum præſtiteris, quem ſemper eſſe indicarunt. Hæc ruitura eſt, ſi te ſubduxeris. Cogita laborẽ eſſe breuẽ, felicitatem ad quam properas, eſſe perennẽ. Ardua eſt, iuxta Heſiodum, uirtutis uia, ſed in uertice manet inæſtimabile præmiũ. An aliquid durum uideri debet, quo paratur æterna felicitas? Ne ſpecta, quid hic aut ille interim de te loquatur, ſed quid tota poſteritas ſemper ſit loquutura. Vere regium, magniq; animi eſt, male audire, quũ bene feceris. Inuidiã maleuolorum gloria benefactorũ obrue. Pulcherrimum uindictæ genus eſt, inimicum benefactis ad ſuſpendiũ adigere. Inuidorũ latratus, uelut ignauorũ canum neglige. Illud uide quò te bonorũ conſenſus prouocat. Malis placuiſſe tam turpe eſt, quàm ob turpia. Enitere ut his placeas, qui bonis placent omnibus. Aſina per medios ignes ſuccurrit ſuo fœtui, & uir fortis deſtituet patriã periclitãtem, cuius pars ſunt & liberi? Parua & exilia ſydera, ualidorũ exortu obſcurantur, ſed tu nõ potes magis illuſtrare progenitorum tuorum gloriã, quàm ſi ad iſtum modum famam illorum obſcures. Eò perge, nõ quò te reuocat mundus, ſed quò te uocat CHRISTVS. *An te remoratur difficultas, ubi cœlum promittitur? An diffidis, ubi fautor & aduitor eſt* CHRISTVS? *An dubitas de præmio, ubi promiſſor eſt deus? Nõ agnoſcet beneficiũ tuum ætas tua. Atqui iſtud demum eſt animo excelſo dignum. Nullum beneficij genus heroicis animis dignius, quàm quod erogatur in poſteros. Sudoribus emuntur literæ, ſed pariunt immortalitatem. Vigilijs parantur, ſed*

ſemel partæ nunquàm amittuntur. Serius contingunt, ſed ubi contigerint, tutiſſima ſimul & perennis eſt poſſeſſio. In alijs egregie geſtis, magna laudis portio fortunæ deciditur, nõnullam & hi ſibi uendicãt, quorũ opera res peracta eſt, huius facti gloria in ſolidum tua erit. Summã de te ſpem concitaſti, non eſt tibi committendum, ut hanc feſelliſſe uidearis. Genus, indoles, prudentia, animi ſublimitas, priſtina decora, mirã quandam de te cõcitarunt apud omnes expectationẽ, hãc fallere turpiſſimũ fuerit, æquare neceſſarium, uincere pulcherrimum. Si uoles cogitare, quid te dignum ſit, ſic te geras in iſta prouincia, ut qui in eadem ante te, non mediocri cum laude uerſati ſunt, tuã cõparationem magnam laudis partem amittant: neq; quiſquam exoriatur, qui tibi auſit ſuccedere. Fac ita te geras in iſto magiſtratu, ut & autoritate tua ſucceſſori tradas anguſtiorem, & integritate uigilantiaq; difficiliorẽ. Cogitato tecum, quicquid eſt iſtud laboris, quod percipiendæ iuriſprudentiæ datur, tribus, aut ad ſummum quatuor annis abſolui: cæterùm honorem in omnem uſq; uitam te commitaturũ. Labor abit, honeſtas manet: labor breuis, gloria immortalis. Alij tot annos deſudant, per terras mariaq; uolitant, ut rem familiarem augeant, te pigebit ad paucos annos honeſtiſſimis ſtudijs incumbere, quò tibi ſimul & rem, & dignitatem pares? Honos alit artes, ut ſcripſit Cicero: & hoc tibi calcar non mediocre debet addere, quòd is princeps nobis contigit, ſub quo nemo gratis uirtutem colit. Quidã ita propagant nominis tui memoriam, at nullam monumentum fidelius cuſtodit hominis famam, quàm ſi benefactis nomen tuum inſculpas

animis

animis hominum, hoc eſt, ſi ingenij monumentis, non ſolum de tua patria, uerum etiã de cunctis nationibus: non ſolum de tuæ ętatis hominibus, uerum etiam de poſteris bene merearis. Vide etiam atq; etiam necubi dormites in hoc opere, magni refert, unde famam auſpiceris. Expędit omni cura perpolitum eſſe, per quod primum innoteſcere uis populo. Poſtea quàm ſemel bonarum literarum patrocinium ſuſcepiſti, non oportet de gradu cadere. Vides cum cuiuſmodi monſtris res eſt prorſus Hercule quopiã eſt opus. Eum nemo medius præſtabit uno te. Obteſtor te per noſtram amicitiam, per utriuſque ſalutem: nam mea, niſi te incolumi non conſliterit: ne te periculoſo negotio admiſceas. Vel hircus Æſopicus te doceat, ne te conijcias temere in negocium, unde quum uoles, non poſſis temetipſum extricare. Facilis deſcenſus Auerni, ſed reuocare gradum, perdifficile eſt: Si tibi uilis eſt tua uita, uxoris ac liberorum te moueat calamitas. Sine his tu perire non potes, quum ex te uno pẽdeant omnes. In te omnis domus inclinata recumbit. Hanc tua prudentia, tua uigilantia, tua fortitudine fulcias oportet, alioqui collapſuram. Tu inuicto animo, quod honeſtiſſimum iudicabis ſequere: Optimæ cauſę fauebunt & numina. Dehortatio.

Exhortatio mea.

COgita quanta factũ iſtud laus & gratulatio ſit conſequutura. Quid multis? ſic te numeris omnibus uirtutum abſolutũ præſta, ut inimici uituperare te non poſſint, niſi ſimul laudent. Illud noctes, dieſq; tecum cogita, quò te quoq; poſſis tollere humo, uictorq; uirûm uolitare per ora. Quis non exoſculetur iſtam eximiã indolem?

Quare te etiam atque etiam hortor, ut quod tibi maiores prętulerunt tu poſteris præferas. Tu uel unus efficere potes, ne prorſus uerum ſi quod uulgò iactatur, nobiles noſtros: nihil habere in domibus ſuis pulchrum, niſi imagines. Hortantur te uno ore amici omnes, ut magno ſis animo, utq; omnia ſumma ſperes. Hoc utiliſſimum iudicato, quod eſt cum honeſtate coniunctum.

Dehortatio mea.

Dehortatio.

SIc habeto rationem dignitatis, ut memineris ſalutis, Fama ægræ quidem reſtituitur, ſed reſtituitur tamē Vita ſemel amiſſa nūquam recuperatur. Stultum eſt cum eo cōtendere, cui par eſſe non poſſis. Qui certat cum eo, quem non poteſt uincere, quęſo quid aliud quàm irritat crabrones? Fruſtra nitēdo, nihil aliud quàm odium quærere, an non extremæ dementiæ eſt? Si aduerſus naturam tuam niteris, nihil aliud quàm cum dijs pugnaueris: & ſcis quomodo res ea ſucceſſerit gigantibus. Quanto cum periculo tentantur ea, quæ uires noſtras ſuperant, Phaëtontis, Icari, & gigantū fabula te docere poterit. Quàm non tutum ſit audacem eſſe erga potentes & armatos, Adonidis interitus docere nos debet.

Quibus reſpondendum exhortatori.

CVm ergo idipſum deſtinaſſem, addidiſti calcar ſpōte currēti, Video quàm faueas gloriæ meę. Itaq; dabo operam, ut non ſolum iudicio de me tuo uerumetiam ſtudio ſatisfaciam. Quanquam ipſa res iandudum inflammarat animū meum, tamen non mediocre calcar addidit tua tam amica exhortatio. Vtinam fortuna & meo animo, & tuo ſtudio reſpondeat. Non alia ratione poterat

me

me magis deterrere, quàm qua me conatus es incitare. Ais quicquid præſcripſero, omnes habituros oraculi uice. Abſit ut in negotio tam periculoſo, meam autoritatem quiſqam ſequatur. Strenuè tu quidem ſuffundis aquam, quod aiunt, ſed mihi magis opitulatore opus eſt, quàm hortatore. Quin ipſe capeſſis ad quod me inſtigas? Si uidere uires meas eſſe pares negotio, nihil eſſet opus, qui adderet animum. Animi ſatis eſt, ſi tantundem eſſet uiriũ. Næ tu equum, quod aiut, in campũ prouocas. Te quidem autore nihil non audebo. Iſte tuus animus tam fœliciter ominans, mihi fuerit auſpicij uice. Nutantẽ animum, tua exhortatio totum impulit in curam huius negocij. Omnis iacta ſit alea. Nos tuis auſpicijs, rem fortiter aggrediemur. De exitu uiderint ſuperi. Nos quod in nobis eſt, fortem & erectum animum præſtabimus. Age, nos uela uentis pandemus. Tantum ut fortibus auſis aſpirent ſuperi. Vtinam, quẽadmodũ addis animũ, ita poſſis & ſucceſſum rei dare. Tanti eſt apud me tua autoritas, ut te autore nõ dubitem uel in medio ſaltare foro. Quis tam eſt Therſites, quem iſta tua tam ardens oratio non faciat uirum? Acres ſtimulos addidit tua exhortatio, ſed iam currẽti, ut aiunt. Quod mea ſponte faciebãt, id tuo hortatu multò faciam alacrius. Vt forti militi tubæ ſonitus ad pręliũ addit animos, ita tua exhortatio me ſatis iam animatũ, reddidit alacriorem. Vt qui monet quaſi adiuuat, quemadmodum ait Plautus, ita qui hortatur, qui acclamat, qui applaudit.

De epiſtola ſuaſoria.

IAm ad ſuaſorium genus ueniamus, quod quidẽ ab illo ſuperiori non admodum abhorret. Nam ut illic, ita hic

quoq; laudem, ſpem, expectationem, cohortationi nõnunquam admiſcemus. Complectitur autem hoc genus uarias epiſtolarũ ſpecies, quas ſeparatim tractabimus. Nam & qui petit ſuadet, & qui commẽdat, & qui cõſulit & qui monet, & qui cõſolatur. Suaſoriam igitur epiſtolam hoc pacto licebit inſtituere. Si res poſtulabit, captanda paucis eſt beneuolentia. Id quemadmodum fieri conueniat, à rhetoribus diligẽter monſtratum eſt. Deinde narrationẽ ſubyciemus, in qua omnia ad ſuadendum accõmodabimus, & tanquã argumentorũ ſemina iaciemus. Deinde ſi res ipſa in ſe partes cõtinebit, eas cũ diuiſione proponemus. Quod ſi ſimplex erit, ipſi noſtro ingenio diuiſionẽ faciemus, & rationũ capita, à quibus potiſſimũ ſumus ſuaſuri, ſub diſtributione, ut diximus, enumerabimus. Deinde ſingulas rationes uarie, copioſeq; tractabimus. Si quid uehementer noſtræ rationi uidebitur officere, id ſtatim in principio deſtruemus, aut ut quicque inciderit, ita confutandum erit. Sed de rationum inuentione prius, poſtea de earum tractatione præcipiemus. Sumuntur autẽ rationes ab his potiſſimum partibus, honeſto, utili, tuto, iucundo, facili, neceſſario. Honeſtum autem diuiditur in rectum et laudabile. Rectum in uirtutẽ & officium. Virtus in prudentiam, iuſtitiam, fortitudinem, temperantiam. Prudẽtia in intelligentiã, memoriã, prouidentiã. Iuſtitia in naturã, conſuetudinẽ, & legẽ. Natura in religionẽ, pietatem, gratiam, uindicationẽ, obſeruãtiã, ueritatem, pactũ par, iudicatum. Fortitudo in patientiã, magnificentiam, fidentiam, perſeuerantiam. Temperantia in continentiã, clementiam, modeſtiam. Honeſtũ, eſt quod propter ſe eſt expetendum.

Quibus partibus cõſtet ſuaſoria epiſtola. *Narratio.* *Diuiſio.* *Confutatio.* *Enumeratio partium à quibus conſtet.* *Partes à quibus ſuadetur.* *Definitiones ſingulorum.*

Rectum

Rectum quod cum uirtute ſit & officio. Virtus eſt animi
habitus rationi cõſentaneus. Officium eſt uirtutis ad vnãſ
quanq; perſonam accõmodatio. Id ſumitur ab ætate, ſcien
tia, dignitate, profeſſione, alijsq; circunſtantijs: ut aliud eſt
officium militis, præceptoris, diſcipuli, conſulis, prætoris,
nobilis, plebeij, obſcuri; ſenis, iuuenis, docti, indocti, uiri,
fœminæ, cõiugati, cœlibis. Quæ quidem officia pro loco,
tempore, & rerũ conditione uariantur. Prudentia eſt re- Prudentia.
rum multarum memoria, & uſus complurium negotiorũ.
Memoria eſt, per quam animus præterita repetit. Intelli- Memoria.
gentia eſt, per quam ea quæ ſunt, perſpicimus. Prouiden- Intelligentia.
tia eſt, per quam futurũ aliquid uidetur antè, quàm fiat. Prouidentia.
Iuſtitia eſt æquitas, ius unicuique tribuens pro dignitate Iuſtitia.
cuiuſq;. Natura ius eſt, quod nobis non opinio, ſed quæ- Natura.
dam uis innata inſeuit. Religio eſt uis inſita, quæ deorum Religio.
metu & ceremonijs hominẽ ducit. Pietas eſt in parentes, Pietas.
aut patriam, aut alios ſanguine iunctos officium. Gratia Gratia.
eſt officiorum, honorum, & amicitiarũ memoria, & re-
muneratio. Vindicatio eſt, quæ uim, & cõtumeliam defen Vindicatio.
dendo aut ulciſcendo propulſat, per quam peccata puni-
mus. Obſeruantia eſt, per quam ætate, aut ſapientia, aut di Obſeruantia.
gnitate aliqua antecedentes ueneramur. Veritas eſt, quæ Veritas.
nos mouet ut rem ſicuti eſt & ſicuti ſcimus dicamus. Con Conſuetudo.
ſuetudo ius eſt, quod ſine lege propter uetuſtatẽ, æquè ac
ſi legitimum ſit, uſitatũ eſt. Pactum eſt, quod inter aliquos Pactum.
conuenit. Par eſt, quod inter aliquos commune & æquale Par.
eſt. Iudicatũ eſt, de quo alicuius, uel aliquorũ ſentẽtia iam Iudicatum.
conſtitutũ eſt. Lex ius eſt quod aut populi, aut imperato- Lex.
rum iuſſu conſtitutum eſt. Fortitudo eſt rerũ magnarum Fortitudo.

Digitized by Google

appetitio, & rerum humilium cõtemptio, & laborũ cum
Magnificẽtia utilitatis ratione perpeſſio. Magnificentia eſt rerum ma-
Fidentia. gnarũ, cũ ampla animi cogitatione adminiſtratio. Fiden-
tia eſt, per quã animus in magnis & honeſtis rebus mul-
Patientia. tum in ſe fiduciæ certa cum ſpe collocauit. Patiẽtia eſt re-
rum arduarũ, ac difficilium honeſtatis ac utilitatis cauſa,
Perſeuerãtia uoluntaria, & diuturna perpeſſio. Perſeuerantia eſt in ra-
tione bene conſiderata, ſtabilis, & perpetua permanſio.
Tẽperantia. Temperantia eſt rationis in libidinem, atq; alios non re-
Continentia. ctos impetus, animi firma, ac moderata dominatio. Conti-
nentia eſt, per quam cupiditas, cõſilij gubernatione regi-
Clementia. tur. Clementia eſt, qua animi temere in odiũ concitati, co-
Modeſtia. mitate retinẽtur. Modeſtia eſt, per quam pudor honeſtus,
claram & ſtabilem cõparat autoritatem. Hæc ſunt quæ ho-
neſta appellantur, propter ſe expetenda. Quæ his autem
contraria ſunt, turpia nominantur, & propter ſe ſunt fu-
gienda. Et quoniã uirtutibus uitia ſunt finitima, non diffi-
cile erit, quãuis rem uel ad laudẽ uel ad reprehenſionem
retrahere: idq; uel à nominis deprauatione, uel ab aliqua
circunſtantiarũ. Sed hæc rhetorũ ſunt, & ex eorum præ-
Laudabile. ceptis mutuãda. Laudabile eſt, quod cõficit honeſtam, &
præſentem, & ſequentem cõmemorationem: id ex officio
& uirtute naſcitur, neq; unquam ab honeſto ſeparatur.
Vtile. Vtilitas in conſeruatione præſentiũ & comparatione ſe-
quentiũ commodorum, & in eorũ quæ iis ſunt contraria,
euitatione conſiſtit. Commodorum uerò, quæ & bona ap-
pellantur, quædam ſunt corporis, ut forma, uires, facultas,
& eiuſmodi: quædã animi, ut docilitas, celeritas ingenij,
memoria felix, bonitas naturæ & indolis. Ad hæc quæ

Digitized by Google

noſtra paramus induſtria, eruditio, magnanimitas, tempeRantia, ac cæteræ uirtutes: quædam fortunæ, ut honores, magiſtratus, opes, amici, & eiuſmodi. Horum ut quicque tractandũ ſit, ne ſim prolixior, à rhetoribus peti iubebo. Tantum argumẽtandi formas annotabo, quæ rhetori conueniant: nam eæ quas in tres figuras digeſſit Ariſtoteles, magna ex parte frigent, etiã in philoſophorum ſcholis. Quanquàm hanc partem non reperi in exemplari, quod apud me fuit manu deſcriptum. Atque inter recognoſcendum plane comperi, hoc ab alio quopiam aſſutum fuiſſe, qui nactus ſit hæc in ſchedis meis, ex rhetorũ præceptionibus, in alium quempiam uſum decerpta. Nõ reiecimus tamen, quòd in his magis deſideraremus aptam tractationem, quàm utilitatem.

De complexione & cæteris argumentationem oratoriarum generibus.

Complexio eſt, in qua utrumuis conceſſeris, reprehẽditur. Vare ſi tibi bonus præceptor fui, quid inſectaris bene meritũ? ſin malus, cur reuocas? Poëtas deſine calumniari: quos ſi ipſe didiciſti, cur in alijs reprehendis, quod ipſe feceris? ſin, quod magis credo, non didiciſti, cur quod ignoras calumniaris? Pater ſi maritũ improbum noueras, cur me illi collocaſti? ſi probum, cur diſtrahis? Gabiniũ admonendum non cenſeo: nam ſi probus eſt, non eſt reprehendendus: ſin improbus, admonitionem tuam contemnet. Miſerum eſt habere uxorem: nam ſi formoſa ſit, metu angeris: ſin deformis, hoc ipſo miſer eris, quod deformem habes. Si meminiſtis, obtundam: ſin obliti eſtis, Exempla.

 quum

quum re nihil egerim, quid uerbis efficere poſſim? Stultum eſt, cuiquam abſenti obtrectare: nam ſi amicus eſt, cur præſentem potius non admones? ſin inimicus, cur odium eius iritas, & illi nihil noces? De futuris euentis angi metu non debemus: etenim ſi bona ſint, fruſtra metuimus: ſin aduerſa, infelicitatem duplicamus. Deprauata autem complexio dicitur, quũ aut utraque pars, aut altera conuerti poteſt, & in aduerſariũ retorqueri: ut illud apud Aul. Gelliũ: Intendo tibi litẽ: ſi perſuaſero me nihil debere, nõ reddo mercedẽ, quia perſuaſi: ſin minus perſuaſero, nihil debeo: neque enim didici artem. Sic utraque pars conuertitur: Si perſuaſeris te nihil debere, dabis, quia didiciſti artem: ſin minus perſuaſeris, rurſus accipiã, quia nõ perſuaſiſti. Accuſandus omnino nõ eſt: nam ſi ueretur, quid eum accuſas, qui probus eſt? ſi non ueretur, quid eum accuſas, qui id parui æſtimet? Inuerte partem priorẽ: Imò ſi ueretur, maxime eſt accuſandus, ut corrigatur. Inuerte poſteriorem ſic: Imò ſi non ueretur, hoc ipſo eſt accuſandus, quia improbus. Complexio, quæ ex oppoſitis partibus cõſtabit, refelli non poterit, ut hæc: Non ſum accuſandus, ſi aliter euenit, quàm putaui. Nam ſi ſciebas id non profuturum, tu potius es accuſandus, qui quod Reip. utile uidebas, præſens conticuiſti: ſin neſciebas, nec hic ſum accuſandus, cum & tu eiuſdem futurorũ inſcitiæ reus ſis. Enumeratio eſt in qua pluribus rebus expoſitis, ac cæteris infirmatis, una reliqua neceſſariò cõfirmatur, hoc modo: Si illum ab hoc dicis occiſum, quũ ſine cauſa nunquàm ſuſcipiatur maleficium, neceſſe eſt, aut metu, aut odio, aut ſpe alicuius commodi, aut amici alicuius gratia ab hoc eſſe

De falſa complexione.

De enumeratione.

occiſum

occiſum: ſed neq; odium, neq; metum, neq; ſpem interceſſiſſe, neq; ad amicum aliquem mortē eius pertinere, probare poteris. Relinquitur ergo ab hoc non eſſe occiſum.

ALTERVM EXEMPLVM.

Quoniā hunc fundum cōſtat meum fuiſſe, quē tu nunc poſſides, neceſſe eſt aut hereditate tibi obueniſſe, aut te uacuum occupaſſe, aut hunc emiſſe, aut uſu tuum feciſſe, aut certe me inde ui deieciſſe. Me uiuo, mea res hæreditate tibi obuenire non potuit. Emptio nulla profertur. Vacuū, quod meū fuiſſe cōſtat, poſſidere non potes. Vſu tuum non feciſti. Relinquitur igitur, ut ui me à mea poſſeſſione deieceris. Hæc argumētatio cōfutatur, ſi aut unū aliquod mēbrū, quod ab aduerſario præteritū erat, profertur: aut ſi unū quippiā ex his quæ prolata ſunt falſum oſtēditur. Vt ſi dicat eum agrū ſibi datū eſſe, quod ille in enumeratione præterierat: aut ſi emptionem proferat, quod alter in enumeratione negarat. Simplex concluſio, eſt argumentatio, in qua ex eo quod antecedit, aliquid cōſequi neceſſe eſt, hoc modo: Si hunc hominē in prouincia cōſtat fuiſſe occiſum, ab hoc qui tū Romæ fuit, occidi non potuit. Itē Spirat, igitur nō eſt mortuus. Peperit, igitur cū uiro cōcubuit, Cū uiro cōcubuit, igitur uirgo nō eſt. Homo eſt, igitur animal eſt. Poëtas nouit, igitur didicit. Hæc argumētatio cōfutatur, ſi nō cohærere cōſequēs oſtēditur: ut, Si mater eſt diligit filiū. At Medea (dicet aduerſarius) filiū interfecit, Poëta eſt igitur laſciuus. At Prudentius continentiſſimæ uitæ fuit. Sūt enim quædā, quæ probabiliter quidem, ac iuxta ſenſum communē, ſed neq; neceſſario, neque perpetuò conſequuntur. Ferè fit, ut iuuenes illaqueentur De ſimplici concluſione.

amoribus, ſed reperias caſtiſſimis moribus præditos. Aut ſi quod antecedit negabitur: ut ſi in primo exemplo dicat aduerſarius, eum non Romæ, ſed in prouincia fuiſſe.

De ſubiectione.

Subiectio eſt argumentatio, in qua quærimus, quid pro aduerſario, aut contra nos dici poſſit. Deinde per ſingulas interrogationes, propere ſubijcimus rationes, quibus id quod dictum eſt, non ita eſſe oſtendimus, hoc modo: Quæro igitur, unde iſte ex tenui, tam pecunioſus ſit factus? patrimonium amplum relictum eſt? At patris bona uenierunt. Hæreditas aliqua obuenit? At à ſuis exhæres datus eſt. Ex mercatura quam agere conſtituit, quæſtum maximum cóſequutus eſt? At ex ea re, quæ habere uidebatur, omnino amiſit. Quare ſi his rationibus locupletatus non eſt, aut illi aurum domi naſcitur, aut unde non oportuit, ſurripuit. Numeratur hæc argumentatio & inter exornationes. Nam quatenus aliquid colligimus, argumentatio eſt: quatenus ornatam conficit orationẽ, exornatio putatur. Neq; tantum ad concludendum adhibetur, quum non minus habeat dignitatis, hoc modo: Quid faciam miſer? taceam? inſtigem? purgem me? laterem lauem. Reprehenditur hæc argumentatio, ut enumeratio: à qua non multum differt, ſi aut aliquid prætermiſſum oſtenditur, aut infirmatur aliquid ex enumeratis.

De oppoſitione.

Oppoſitio eſt argumentatio, in qua ex oppoſito propoſitionis, ad ipſam propoſitionem reuertimur, hoc modo: Si eo tempore, quo hunc hominem in prouincia occiſum dicitis, Romæ ſui, relinquitur à me occiſum nó fuiſſe. Hæc propoſitio eſt, cuius oppoſitum ſequitur. Nam ſi eo tempore, quo hunc hominẽ in prouincia occiſum dicitis,

in

in prouincia fuiſſem, à me occiſum ſuſpicari poteratis: nunc autem, quum eo tempore in prouincia, non fuerim, nihil eſt quod hominem à me occiſum ſuſpicemini.

ALIVD EXEMPLVM.

Oportet nouo exemplo contra Cimbros Caium Marium imperium continuare. Nam ſi pax eſſet, & nullus nos ad nouas cogitationes cogeret, liceret autem facere, quæ uolumus, nunquam nobis Quirites nouandũ aliquid dicerem contra exempla atq; inſtituta maiorum. Contentus enim eſſem moribus, legibus, eaq; cõſuetudine, quæ nobis à patribus tradita eſt. Nunc autem cũ bellum acerrimum ſit, & hoſtes Italiam deuaſtẽt, quotidieq; propius ueniant. ac iam urbi imminere uideantur, is qui omnibus imperatoribus antecellit Caius Marius, uel contra inſtituta ciuitatis (ſilent enim leges inter arma) ut nos liberet, nouo quodam exemplo, hoc etiam anno conſulatũ ac imperium contra Cimbros accipiet. Etenim quæ non faceremus, ſi pax eſſet, hæc nobis cum bellum ſit, neceſſariò ſuſcipiẽda uidentur.

Redit ad primam propoſitionem.

ALIVD EXEMPLVM.

Non ab inſignibus modò, uerum etiam à leuiſſimis uitijs nobis temperandum eſt. Nam ſi nulli nobis eſſent inimici, facilè iſtis uitijs ignoſcerem, quæ & humana ſunt, & ipſa ætate penè excuſantur. Nunc autem quum in dignitate uitæ conſtitutus, à pluribus inuidis & maleuolis obſerueris, dandam tibi operam cenſeo, ne uel in minima culpa deprehendi queas.

Hæc propoſitio eſt oppoſitum.

ALIVD EXEMPLVM.

Grauiſſime omnino iſtam iniuriam feram neceſſe eſt quæ ſi mihi ab alieno quopiam, de quo nihil eſſem benemeritus

meritus, obiecta eſſet, æquiore animo ferrem: liceret enim inimicum ulciſci, & ſimplex uulnus eſſet. Nunc autem *quum ab eo hanc contumeliam acceperim, qui cum ſumma mihi familiaritas fuit, & in quem tantum officiorum contuli quantum in alium neminẽ, non moleſtiſſime ferre non poſſum. Duplicatur enim uulnus, quum iniuriæ ingratitudo ſumma additur, & eum quo amico ſum uſus, ſine ſumma turpitudine non licet ulciſci.*

ALIVD EXEMPLVM.

Haud æquum eſt, ut tibi meam operã ſine fructu commodem. Nam *ſi referendi facultas tibi deeſſet, uoluntas prompta adeſſet, uoluntate contentus eſſem.* Nunc autem *quum ſis opulentiſſimus, & id tibi ſuperſit, quod mihi deeſt, haud par eſt, te gratis meum officium poſtulare.*

Violatio. *Violatio, quam Græci βίαιον appellant, eſt argumentatio, in qua ex aduerſariorum ratione, non id quod ipſi uolunt, ſed quod nobis utile eſt, ſequi demonſtramus.* Hæc *in confutatione ſolum adhibetur.* EXEMPLVM.

Non *eſt ducenda uxor. ratio, eò quòd ex connubio, in orbitatem & luctum incidamus.* Imo *eò maxime eſt uxor ducenda, quæ filijs alijs procreatis, luctum orbitatis à nobis expellit.* ALIVD EXEMPLVM.

Non *ſunt legendi poëtæ, demulcent enim legentis animum, & alliciunt.* Imo *ob id ipſum ſunt legendi, quia demulcent animum.* ALIVD EXEMPLVM.

Nihil *eſt magni tentandum cuiquam, eò quòd breuis ſit hominis uita.* Imo *tanto magis aliquid egregij tentandum erit, ut quum diu uiuere non poſſimus, aliquid relinquamus, quo nos uixiſſe teſtemur.* Et iterum: Damnandus

Digitized by Google

dus eſt occîdit hominem: imò præmio donandus, quia tyrannum hominem occîdit.

Inductio eſt argumentatio, quæ rebus non dubijs conceſſis, propter ſimilitudinem, rem quæ dubia erat, comprobat. Dic *mihi prætor, uarijs ſententijs pugnandum, nec'ne: ſi illo die inter nos diſſenſiſſemus, utrius ſententiæ ſtaretur?* Non *eſt dubium, inquis, quin* Conſulis. Quòd *ſi diuerſa fuiſſent auſpicia, & mea quidem pugnandum eo die ſignificaſſent: tua, quieſcendum: meis'ne auſpicijs pugnandum fuiſſet, an tuis quieſcendum?* Meis *ſcilicet, quia conſul fui, parendum dices.* Age *uerò, ſi meis auſpicijs, mea ſententia, pugnatum proſpere eſt, æquum'ne tibi uidetur eum honorem ex ea re aſſequi, cuius nec ſententia, nec auſpicijs quicquam actum eſt?* — De inductione.

ALTERVM EXEMPLVM.

Dic *mihi ſenex ingratiſſime, ſi nihil in te beneficij collocaſſem, num tu me iniurium uocaſſes?* Non, *inquies.* Neque *enim iniuria uideri poteſt, ſi nihil de eo bene merearis, cui nihil debes.* Nunc *igitur quum ultro pluriſmum in te officij contulerim, non æquum eſt te mihi ſuccēſere, quòd bene facere deſierim, qui ſuccenſere non poteras, etiam ſi nunquam bene facere cœpiſſem.*

Collectio *eſt argumentatio, quæ rationibus & expolitione abſoluitur.* Hæc *in quinque partes diſtributa eſt: propoſitionē, rationē, rationis confirmationem, expolitionē, & concluſionem.* Propoſitio *eſt, per quam ſummatim oſtēdimus, quid ſit quod probare uolumus,* Ratio *eſt quæ demōſtrat uerū id eſſe, quod propoſuimus uno aut pluribus argumentis.* Rationis *cōfirmatio, quæ rationem* — De collectione.

expo

expoſitam corroborat. Expolitio eſt, quæ rei locupletandæ & honeſtandę cauſa ſumitur. Concluſio eſt, quæ poſtremo diffuſius dictas breuiter colligit partes argumentationis.

EXEMPLVM.

Propoſitio. Quoniã breuiter docui Iudices, qua de cauſa ſemper Vlyſſes Aiacem extinctum uoluerit, nunc quid uobis impedimento ſit, quin eum ab hoc interfectum uel hac luce clarius uideatis: potuiſſe quoq; quod uoluerit facilè perficere, quàm breuiſſime oſtendam.

Ratio. Nam is quum ſine ſocys acerrimum uirũ uideret, tum demum cogitauit poſſe eum incautum opprimi.

Confirmatio. Etenim quum arborum frequentiam proſpectũ omnem eripere uideret, tum eum ſecurũ, alÿs cogitationibus occupatum, non antè quicquam aduerſi ſuſpicaturum arbitrabatur, quàm ei gladiũ occultus infigeret.

Expoſitio. Itaq; ſolitudo loci, obſcuritas, inſidiæ præparatæ ac dolus acerrimi, & capitalis inimici nihil metuentis, ſolitudo & ſecuritas, poteſtatem interimendi fortiſſimum uirum, deterrimo omnium atq; perfidiſſimo præbuerunt. Non credat hoc quiſpiam, niſi conſtet nihil eſſe Vlyſſis animo ſceleratius, atq; improbius. Cuius rei indigna mors Palamedis præclarũ teſtimoniũ eſt, quum ſingularis prudentiæ uirum dolo atq; inſidÿs confiſus, uel publico iudicio ſuperare poſſe ſperauerit. Quòd ſi non in ſyluis, neq; in ſolitudine, ſed celeberrimo loco, cunctis ſpectantibus, publico iudicio, ſapientiſſimum hominem ſuperare poſſe credidit, quãto magis ſolum, atq; incautum, idq; in latebris interimere poſſe ſperauit? præſertim quũ Palamedis iniuſta nex animum ad maius facinus audendum accenderit.

Concluſio. Quare ſi ſyluam, ſi ſolitudinem, ſi illum inermem,

incau

incautum, hunc præmeditatum hæc omnia, paratumq́; fuiſſe intellexiſtis, nolite amplius dubitare, Iudices, Aiacem ab Vlyſſe occidi potuiſſe.

Aliud exemplum.

Nihil dementius eſt, quàm de improbo homine bene mereri. Quiſquis enim id facit ſuo officio, ſuoq́; ſumptu hoſtem ſibi facit eum, quem neq; amicum, neq; inimicum habere licuit. Nam ſi eum ſuis officijs nullis deuinxiſſet, nihil cum improbo commercij fuiſſet. Nunc quum is ei ſe deuinctum ſentiat, cui gratias referre nolit, cui debitorē uideri pudeat, neceſſe eſt, ut eiuſmodi hominē extinctum uelit, ne ſit, cui debere ſuperbiſſimus ſimul, & ingratiſſimus homo uideatur. Id ſi cui obſcurum uidetur: Trebonij hominis innocentiſſimi caſu, liquidò poterit intelligere, qui quum Varum ſenem, omnium quos terra ſuſtinet, ingratiſſimum, amicū etiam habere potuiſſet, ſi nihil de eo meritus eſſet, cum ſuis ſummis beneficijs, acerrimum eſſecit inimicum. Itaq; quantò ſe deuinctiorem illi intelligit, cui homo ſuperbiſſimus minime uelit, tantò diligentius in eius perniciem incumbit. Quis eum hominē ſanæ mentis iudicaret, qui latroni gladiū, quo ipſum iugularet, ultro miniſtraret? Nihilo plus ſapit is, qui improbū & ingratum demerens, cauſam illi præbet, cur ſe perditum uelit. Quare cùm noſtro beneficio ſummū malum nobis parari intelligamus: & quemadmodū amico noſtro ceſſerit, uideamus, ipſo Oreſte uidebimur inſaniores, ſi poſthac improbum hominem noſtris beneficis demereri uelimus.

Propoſitio. Ratio. Confirmatio. Expoſitio. Concluſio.

Aliud exemplum.

Sapientis eſt, famæ ſuæ longe diligētius, quàm opibus Propoſitio.

Ratio. *ſuis, non minus uerò diligenter quàm uitæ conſulere. Mis nus ſi quidem damni, & incommodi accipit, qui pecuniã,*
Confirmatio. *aut etiã uitam amittit, quàm qui famã. Pecunia enim amiſ ſa ſarciri poteſt, fama ſemel amiſſa in integrũ reſtituitur nunquam. Et uita quidem corporis, quum certos à natu ra terminos acceperit, in longum tempus extendi nequit. Fama uero hominis, quæ eſt altera, & potior uita noſtrã, etiam poſt cineres, & rogum ſupereſt. Vitam igitur quiſ quis eripit, rem adimit, quã nullo etiã auferente, diu frui non poteramus. At famã qui eripit, re immortali, & puls*
Expolitio. *cherrima nos ſpoliat. Quod ueteres recte itellexiſſe mihi uidentur, qui non pecuniam modo, uerum etiam uitam ipſam effundere non dubitabant, quò nomen ſuum quàm maxime prorogarent. Multos fuiſſe eo animo legimus, ut poſt quàm ſe fama ſpoliatos uiderent, ne cauſam quidem eſſe putarent, cur diutius in uita manerent. Adeò grauius*
Conclusio. *famæ, quàm uitæ diſpendium iudicabant. Quòd ſi homis nes iis rebus maximè timere uidemus, quæ cum ſint præs cioſiſſimæ, facilime tamen perduntur, ac difficilime reſti tuuntur, ſapiens exiſtimãdus non eſt, qui famæ, quæ neq; reſtitui poteſt ſemel amiſſa, & quo nihil habet homo præ cioſius, non multò diligentius conſulendum putat, quàm pecuniæ, aut etiam uitæ. Poteſt etiam tribus duntaxat, aut quatuor partibus confici collectio, ſi uel confirmatio, uel*
De ratiocinatione. *expolitio, uel utraq; omittitur. Ratiocinatio eſt argumen tatio perfectiſſima, quæ accõmodatione aſſumptionis, ad id quod propoſitum eſt elicit concluſionem. Hæc quoq; ſicut collectio paucioribus partibus cõſtare poteſt, tamen ea quæ perfectiſſima putatur, quinque partibus conſu mitur.*

mitur. Propoſitione, ratione, propoſitionis aſſumptione, aſſumptionis ratione, & complexione. Propoſitio eſt per quam breuiter is locus proponitur, ex quo omnis emanat uis argumẽtationis. Ratio eſt, quæ demõſtrat, uerum eſſe quod propoſuimus uno, pluribus'ue argumẽtis. Aſſumptio eſt oratio, per quam id, quod ex propoſitione ad oſtendendum pertinet, aſſumitur. Aſſumptionis ratio eſt, per quam id quod aſſumptũ eſt cõfirmatur. Complexio eſt, per quam id quod ex tota argumẽtatione conficitur, exponimus, hoc modo: Omnes qui cauſam habent ad ſuſcipiendum facinus, ſi uita eorum à maleficio non abhorret, libẽter maleficium ſuſcipere ſolent. At Vlyſſes interficiendi Aiacis ſummam cauſam habuit: nec eſt homicidium ab eius uita alienum. Vlyſſes igitur interficiendi Aiacis maleficium ſuſcepit. Hæc eſt ratiocinacio tripartita, omiſſis rationibus. Hanc quinque partibus hoc pacto tractabimus: Omnes homines, iudices, quorum uita per conſuetudinem à ſcelere non abhorret, odio ſic mouentur, ut uehementer exoptent ſuas inimicitias quouis explere facinore. Nam eiuſmodi homines, qui manus ſemper iniuſto ſanguine cruẽtas habere conſueti ſunt, quum non poſſint à uitio animi recedere: non ſolum, quum aut ita accidit, ut commodum conſequantur, aut incommodum maleficio uitent, mouentur ad facinus: uerumetiam ipſi cauſas quærunt, quibus ſocio iniurias manus adferant. Etenim ſi boni uiri cauendum putant, ut ne cauſam quidem habeant, qua prætermittere officium compellantur, hos crudeles uiros, hos iniquos, qui ſemper ſanguine gaudent, non mirum eſt interficiendi hominis

Propoſitio.

Ratio.

Aſſumptio.

Complexio.

Propoſitio.

Ratio.

*cauſam quærere. Præterea, ſi boni nonnunquam metu,
aut inimicitijs à recta uia qua ſemper uixerunt, depulſi
ſunt, quis non credat homines prauos commodo ſuo mo-
ueri, ut conſeruare cōſuetudinem ſuam uelint. Illi uirtu-
tem ſibi ſolitā utilitate decepti omittūt: hi officium quod
nunquàm obſeruauerunt, quum utilitatem ſcelere adipi-
ſci ſe poſſe intelligunt, obſeruabunt? Videlicet ignoratis,
iudices, quanta uis ſit iræ? quid inimicitię poſſint, quid
odium pariat? Non dico hic belluas ira & odio moueri,
ut alteri noceant. Non dico multos ſapientiſſimos uiros,
odio atq; ira permotos, temperare ſibi non potuiſſe. Præ-
terire melius eſt, quot urbes, quot regna, quot gentes in-
fectæ odio iacent. Quare Iudices, ſi etiam bonos inimici-
tijs corrumpi uidetis, huiuſmodi homines qui per conſue-
tudinem à maleficio abeſſe non poſſunt, odio motos, ob-
Aſſumptio. truncare inimicum uoluiſſe dubitatis? At Vlyſſes acerri-
mus inimicus, capitaliq; odio ab Aiace diſſidebat. Scitis
enim omnes, ſcitis: nec opus eſt, ut altius rem uobis ape-
riam, quē in illum animum geſſit, poſt iniquiſſimam illam
contentionem armorum. Scitis timidum hunc hominem,
qui nihil unquā uirtute animi, omnia fraude egerat, for-
tiſſimum hominem, acerrimum hoſtem, inimicorū perſe-
cutorem, iniuria laceſſitum uehemēter extimuiſſe. Intel-
ligebat enim, niſi uitam illi eriperet, ſe incolumē eſſe non
poſſe. Conſueuerat, ſi manifeſte non poterat, quouis mo-
do aduerſarios aggredi: cui rei Palamedis indigna mors
teſtimonio eſt, quem quum prudētia omnes ſuperare ui-
debat, non ignoratis qua proditione, quibus inſidijs, qua
inuidia motus, occiderit. Atque ex illo nullum periculum*

metuebat

metuebat. Aiacis metu conficiebatur. Hac in re inuidia, odium, ira, & metus ſimul concurrunt. In Palamedem inuidia ſolum mouebatur. Quare Iudices, huiuſmodi homines, uel parua de cauſa maleficia ſuſcipere ſolent. Hic autem odio acerbo Aiacis, ac metu perculſus erat. Non eſt audiẽdus, ſi neget ſe Aiacem interficere uoluiſſe. Complexio.

Propoſitiones autẽ, à principalibus cauſarum locis inueniuntur, ut in coniecturali ſtatu, à petitione teſtium, hoc modo: Sine teſtibus non eſt audiendus aduerſarius. In negotiali cõſtitutione, à lege, hoc pacto: Non oportet aliquid innouari contra leges. His contraria: ut, Non ſunt omnis rei petendi teſtes, plurima enim flagitia occulte committuntur. Et hoc tempore contra leges aliquid innouare oportet. De propoſitionis inuentione.

Si uerò id quod ab aduerſarijs propoſitum eſt, aut proponi poterat, refellere uoluerimus, tum utendum erit propoſitione, ſublatione, appoſita propoſitione, ſolutione. Propoſitio eſt, ſublationis pollicatio. Exemplum, Nec me clã eſt, quid callidiſſimus ſenex calũnietur. Sublatio eſt aduerſarij. Exemplum, Non debuiſſe me contra pactionem diſcedere. Oppoſita propoſitio, eſt ſolutionis pollicitatio: ut, Verum id quàm friuolum ſit, non eſt difficile oſtendere. Solutionem ſecundarijs locis confirmabimus hoc modo: Ridicule enim mihi pactionem allegat, quam ipſe prior ſoluit. Conuenerat, ut biennium à me doceretur, fateor: uerum ea lege, ut ille mores in melius mutaret. Nunc quum ex malo factus ſit peſſimus, ab utro noſtrum eſt pactio uiolata? nempe ab iſto. De exornanda propoſitione.

Aliud exemplum.

Nec audiendos theologos puto, qui poëtas legendos

negent, quòd uerborũ nitore legentis animum uehementer allitiant. Quid enim magis pro poëtis dici poteſt? Nam ſi, ut fatentur, poëtæ mira quadam dicendi politie, uenuſtateq; delectant: quum ea uoluptas nõ modò à turpitudine abſit, uerùm etiam ſummam adferat utilitatem, cauſa eſt oſtenſa cur maxime poëtas legere debeamus.

De rationum inuentione. Rationes porrò quibus propoſitiones confirmantur, inueniuntur à circunſtantijs, quæ ſex numerari ſolent, Perſona, res, cauſa, locus, tempus, modus, quibus additur à nonnullis ſeptima materia. Perſona eſt, quæ ad aliquam rem confirmandam, uel infirmandam capitur, hominis conditio. Perſona eſt duplex. Vna extra cauſam, ut maiorum aliorum iudicum, auditorum. Alia in cauſa, ut accuſatoris, rei, iudicis, teſtium. Perſona in decem partes diſtribuitur, Nomen, naturam, uictum, fortunam, habitum, adfectionem, ſtudia, facta, caſus, orationes. Additur & conſilium. Nomen proprium, ut Cato ſapiens, Ariſtides iuſtus, Metellus Numidicus pius, Pomponius Atticus, Melauius Polynices, Petrus Candidus. Nomen commune ciuitatis, aut gẽtis, aut prouinciæ, ut Pœnus perfidus, Græcus leuis, Athenienſes ſtudioſi, Romani bellaces. Ab his ſæpe rationem ducimus, maxime in genere demonſtratiuo, nomen fortuitò impoſitum in calumniam trahentes: ut, Hic uero nomine Niger, nomen ex re habet. Credo hoc nomen non fortuito, ſed præſagio quodam & omine contigiſſe. Aut inuertimus nomẽ: ut, Falſo nomine Innocentius: quũ nihil ſit eo nocentius. Candidus, quum prçter nomen nihil habeat cãdidi. Aut per Antiphraſim: ut, Vigilantius dictus, quũ Dormitantius meritò debeat appellari

Persona.

Quę conſiderãda in unaquaq; pſona.

Nomen.

lari. Fingimus & ipſi nomina, de quo ſuo loco dicemus: Nihil enim ad rationum inuentiones ea res attinet. Natura aut diuina, aut humana, & mortalis eſt. Diuina ſumitur ex augurys, extis, omnibus, prodigys, oraculis diuinitus dictis. Mortalis natura diuiditur in ſexum, ut uir, mulier. Nationē, ut Græcus, Barbarus. Patriā, ut Romanus, Athenienſis. Cognationem, ut nobilis, ignobilis. Ætatem, ut puer, iuuenis, ſenex. Dignitatem, quæ in commoda animi & corporis diſtribuitur, ſiue etiā incommoda. Animi autem commoda, & incōmoda ſunt, ut acutus, hebes, memor, obliuioſus, prudens, ſtultus, timidus, audax: dum hæc inſunt à natura, non induſtria comparata. Corporis autem ſunt, ualetudo, imbecillitas, longitudo, breuitas, formoſitas, uelocitas, tarditas, candor, fuſcedo: item & naſutus, hirſutus, glaucus, et huiuſmodi. Victus diſtribuitur in educationem, apud quos, quo modo, & cætera: In uſum, ut quo in negotio, quo quęſtu ſit occupatus, & cætera: In mores, ut libidinoſus, an frugi, auarus, an liberalis, & eiuſmodi. In fortuna conſiderandum eſt ſeruus'ne ſit, an liber: pecunioſus, an tenuis: exul, abdicatus, an ſecus: priuatus, an cum poteſtate: fortunatus, an infortunatus. Adfectio eſt animi, & corporis ex tempore aliqua mutatio, ut uultus lætus, triſtis, cupiditas, metus, titubatio, pallor, rubor, tremor, oculorum ſuffuſio, geſtus inſolitus, inceſſus modo citus, modo tardus, quæ inter ſigna coniecturalia numerātur. Habitus uirtutes, & uitia corporis, & animi complectitur, quæ non inſunt à natura, ſed induſtria ſunt comparata, ut uelocitas, robur, ingenium, memoria, probitas, eruditio, facundia, & huiuſmodi. Studium eſt uehemens

Natura.

Victus.

Fortuna.

Adiectio

Habitus.

Studium.

hemens animi ad rem quampiam applicatio, ut medicus, orator, poëta, thologus, miles, uel equorum ſtudioſus, & eiuſmodi. Facta, caſus, *& rationes, ex tribus temporibus conſiderantur.* Ex *præterito, quid fecerit, quid illi acciderit, quid dixerit.* Ex *præſenti, quid faciat, eueniat, quid dicat.* Ex *futuro, quid facturus ſit, quid illi euenturum ſit, quæ dicturus ſit, aut ipſe, aut eius ſocij, ciues, maiores, amici, inimici.* Conſilium *eſt faciendi excogitata ratio.* Res *eſt totius negocij certis ſignis conflata complexio, quę potiſſimum in epilogis adhiberi ſolet.* Cauſa *diuiditur in impulſionem, ratiocinationem.* Impulſio *eſt temerarius impetus animi ad aliquid faciendũ, aut non faciendum, ut ira, cupiditas, uiolentia, timor, furor, & omnis animi perturbatio.* Ratiocinatio *eſt, quæ commodorum comparatione, aut incommodorum uitatione, ad rem hortatur.* Ea *conſiſtit in commodorum adeptione, retentione, augmento, aut incommodorũm euitatione, reiectione, diminutione.* Eſt *autem duplex cauſa, principalis, & acceſſoria.* Principalis, *ut occîdit hominem ex quo pecuniæ maximam ſummam ſperabat.* Acceſſoria, *præterea non ignorans ſe* Clodio, *huius inimico acerrimo rem gratam facturum.* Locus *opportunus an importunus, anguſtus, amplus, memoroſus, montuoſus, longinquus an propinquus, celebris an deſertus, ſacer an prophanus, publicus an priuatus.* Modus, *clàm an ui: palam an occulte: perſuaſione an ſponte: audacter an captioſe: inſciens an prudens: amore an odio.* Materia, *fuſte an gladio, arcu, ueneno, incantationibus.* Nunc *quomodo rationes à circunſtantijs inueniãtur, exempla ſubijciamus.* Proditor *es patriæ*

Facta, caſus, & rationes.
Conſilium.
Res.
Cauſa.
Locus.
Modus.
Materia.
Propoſitio.

triæ Catilina: niſi huius rei teſtes Cicero produxerit, non eſt audiēdus. Ea enim nobilitate, his maioribus natus ſum, ut ſine teſtibus, id de me ſuſpicari non debeatis. Atq; ideo magis expellendus eſt Cicero, quum hæc ſine teſtibus dicat, quòd mihi ſemper inimicus fuerit, & nobilitati (utpote nouus homo) infeſtus. Nam ueſtræ prudentiæ, iudices, eſt, eam poteſtatem, talibus uiris non concedere, ne fictis argumentis nobiles homines circumueniant. Non enim tanti ſceleris ſuſpitionem ſine teſtibus approbare debetis. Præſertim in hac Repub. in qua leges ſanctiſſime ſemper ſunt conſeruatæ. Atque ideo magis expellendus, ne ſi fictis argumentis locus dabitur, multos noſtrûm hi noui homines inuadere conentur. His præſertim temporibus, quibus ignobilium animi, in nobilitatem ſunt accenſi: & ea licentia uiuitur, ut nemo falſa crimina non excogitet. De circunſtantijs hactenus, unde rationes propoſitionum inueniuntur. Nunc de confirmationum inuentione. Profluit autem omnis confirmatio ab ijs locis. Ab exemplo, minori, maiori, æquali, & contrario.

Ratio à perſona rei. A perſona aduerſarij. A perſona iudicum. Ars. A loco. A cauſa. A tempore. De inuētione cōfirmationū.

Exemplum.

Oportet tempore belli ob ciuitatis emolumentum aliquid innouare. Et maxime nobis Romanis id licet, qui ſemper ad utilitatē reip. aliquid noui ſolemus excogitare. Maiores enim noſtri ex commodo Reipu. reges expulerunt, & decemuiros continuare imperium paſſi ſunt: & tribunos plebis ſacroſanctos conſtituerūt. Scipionē ante tempus conſulem creauerunt. Si paterfamiliâs multa è re ſua innouare non ueretur, ſenatus ob Reipu. commodum quippiam innouare non audebit? Si tempore pacis inno-

Propoſitio. Ratio à perſona. Ab exēplo. A minori.

Confirmatio à contrario. De inuĕtione expolitionis. Cōfirmatio. Expolitio ex tempore. A cauſa. A re. A perſona.

uare quicquam ſolemus, tempore belli, quum res poſtulat, eſt innouandum. Profluit expolitio à circunſtantijs, unde & rationes. Eſt autē expolitio, quiddam ex ratione, confirmationeq; conflatum, hoc modo: Continuare Scipioni imperium, uel contra leges oportet. Nam & maiores noſtri ex utilitate Reip. decemuiros facilè continuare imperium paſſi ſunt. Atq; illi tūc in pace, nos coacti bello quid faciemus? Et illi ad ornādam Remp. nos ad defendendam libertatem faciemus; Et illi decemuiros continuare imperium ſimul paſſi ſunt, nos unum ſolummodo non patiemur? Et illi Appium Claudium hominem, ut res docuit, libidine perditum, atq; tyrannicum, nos Scipionem, qui ea continĕtiæ exempla dedit Numantiæ, ut omnium probatiſſimus uideretur. In exornationibus uerò longe aliter de expolitione præcipitur. Hoc monĕdus eſt ſtudioſus, ſicut ad unam propoſitionĕ confirmandā, plures rationes adferri poſſe, ita unamquanq; rationĕ pluribus confirmationibus poſſe muniri: & item ad confirmandas ſingulas, plures expolitiones poſſe adhiberi. Verum quĕadmodū rationes propoſitionibus breuitatis cauſa nonnunquam admiſcentur, ita confirmatio rationi, confirmationi expolitio intexitur. Eſt igitur hoc loco expolitio, ſiue Enthymema, oratio quæ à circūſtantijs ad confirmationem non ſine collatione fertur. Epenthymema, eſt quædam addita Enthymemati acuta excogitatio. Exēpli cauſa, Coriolani factū pluſquàm hoſtile nobis uideri debet: tyrannicum enim eſt patriam expugnare. Hoſtes enim oppugnandi nō ſunt: quibus hic maiori odio eſt proſequendus, q illi alienam, hic ſuam patriā oppugnat. Et cui plurimum debet,

De Enthymemate. & Epĕthymemate. Propoſitio. Ratio à re. Confirmatio à contrario.

hanc euertere conatur. Fluit quidem comprehenſio à circunſtantijs, ſed approbatur à quadam, aut totius in minora, uel pauciora, inciſione, aut ſimilium enumeratione, aut fictoria ratione, quæ oppoſitum rei confingat. De cōprehenſione.

Exemplum.

Simulat, nō amat puella: quæ ſi uirū quempiā amaret, nō ego te ueneficij accuſarē. Si teipſum arderet, artes tuæ mihi ſuſpectæ non eſſent. Si aliū quēdam furorē fureret: ſi alia ægritudine laboraret, non te accuſarē. A fictoria ratione. A ſimiliū enumeratione. Pater tres ſemel interfecit filios: ſi duos interfeciſſet, ſi unum ſolum, ſi nō filium, tamē moleſte ferretis. Ab inciſione in minora. Miſit cētū talenta Philippus Athenienſibus, quibus Demoſthenes ſibi traderetur. Non ſi mille daret, nō ſi decē milia, nō ſi ciuitates, gentes, prouincias, regna, ſimul omnia cōferret, Demoſthenē, qui Græciæ libertatem, tum prudentia ſua, tum eloquētia tutatus eſt, tradituros putarem. A ſimiliū enumeratione. His ego talentis, non dico Hyperidem, aut Æſchinem, ſed ne plebeium quidē quempiam, aut opificem, aut omnino ciuem infimum traderem.

Alterum exemplum.

Ego ſi tuos filios (ſi modo tui dicendi ſunt, quos crudeliſſime trucidaſti) aut uerberibus affeciſſes, aut exilio, & abdicatione notaſſes, moleſte tamē etiā ferrē, tot pulcherrimos iuuenes uel clariſſimo patris ſolo priuari, uel indigne uerberibus cædi. Nunc uerò quum non abdicatione, nō exilio, non uerberibus, ſed morte tres ſimul abſtuleris, non expoſtulem? nō accuſem? nō grauiter feram? Et qui ſi unum interfeciſſes, exclamarem, nunc tribus necatis, ſilebo? Ab inciſione totius in pauciora. Inueniuntur item argumēta, & rationes à locis topicis, nempe à genere, ſpecie, differentia, proprio, defini

deſinitione,toto,partibus,cauſis, effectis, uſibus, iunctis, iudicato, ſimili,maiori,minore, pari proportione, oppo‑ ſitis,trāſſumptione,caſu,coniugatis, diuiſione. Genus eſt, quod continet ſpeciem. Ad generis negationē, cōſequitur & ſpeciei remotio,non contrà:ut, Virtus non eſt, igitur nec iuſtitia. Animal nō eſt,igitur nec homo. Remota ſpe‑ cie,non cōſequitur remotio generis: ſed affirmata ſpecie, ſequitur affirmatio generis. Iuſtitia non eſt, igitur uirtus non eſt,non conſequitur: iuſtitia eſt,igitur uirtus eſt, cō‑ ſequitur. Ad remotionem tamen totius generis, conſequi‑ tur remotio cuiuſlibet ſpeciei. Rurſus ad affirmationem totius generis, conſequitur affirmatio uniuſcuiuſq; ſpe‑ ciei:ut, Omne argentum legauit,igitur & cælatū legauit. Omnibus ſcientijs operam dare iubemur, igitur & poë‑ ticæ. Nulla uirtus eſt principi negligēda,igitur nec cle‑ mētia. Remouetur tamen neceſſario genus, ſi quis formas eius omnes per enumerationē negauerit, hoc modo: Non quod nec ratione utitur,nec brutū eſt, id ne animal quidē eſt. Differētia eſt,qua genus diducitur in ſpeciē. A differētia æqualiter infertur, & remouetur ſpecies, quā conſti‑ tuit. Genus autem comprobatur,nō improbatur, ut ſuprà dictum eſt de ſpecie:ut, Si ſentit, eſt animal: ſi ratione ca‑ ret,homo nō eſt. Ratione nō caret, igitur & animal eſt. Nam ſi ratione caret, non ſtatim animal non erit. Pro‑ prium eſt,quod ſoli ſpeciei accidit, ut homini riſus. Id, quemadmodum differentia, id cuius eſt proprium poſi‑ tum,infert, remotum aufert:ut, Quod riſibile eſt,id ho‑ minem eſſe neceſſe eſt. Quod riſibile non eſt,id ne homo quidē dici poteſt. Si tyrannidæ proprium eſt tyrannum occide

A genere. *A ſpecie.* *A differētia.* *A proprio.*

occidere, hic tyrannum occidit, igitur præmio donandus. Hoc *quoniam proprium non eſt, ſic confutabimus:* Si *tyrannum occidere, tyrannicidæ proprium eſt, carnifices, quibus tyrannos occidendos tradimus, tyrannum occidunt: carnifices igitur præmium accipiant.* Definitio *eſt cuiuſque rei breuiter, & abſolutè poteſtatem complectens oratio.* Hæc *cum re definita conuertatur neceſſe eſt: ut,* Si *animal rationale eſt, igitur & homo:* Quod *nec animal eſt, nec rationale, id homo non erit,* Si *homo eſt, ergo & animal rationale.* Si *homo non eſt, igitur ne animal quidam rationale.* Definitio *confutatur, ſi aut uerum proprium, aut differētia uera, aut genus uerum poſitum non eſt: ſi quid in altero continetur, aut excluditur, quod non idem in altero contineatur, aut excludatur, hoc modo:* Monetā *omnē uxori legauit, cælatum autē argētum moneta eſt: argentum igitur cælatum omne legauit.* Neque *enim omne cælatum argentum moneta dicitur.* Nam *patera & huiuſmodi cælatum argentum eſt, nec tamen iſta monetam uocant.* Conſtituuntur *& definitiones ex accidentibus: quæ ſi huiuſmodi ſint, ut cum re definita cōuertantur, ualet conſequutio: ut,* Homo *eſt animal bipes, erectum, ſine pennis, pſitacus auis eſt uiridis, roſtro adunco, collo rubro, torque inſigni inſenecta, quæ altero pede cibum tenēs ueſcitur.* Cōſtituūtur *& definitiones ex enumeratis abſolute partibus, ſpeciebus, ſiue formis: ut,* Reſpublica *eſt, quæ unius, aut paucorum, aut populi poteſtate regitur.* Hoc *genus facile cōfutatur, ſi qua ſpecies in enumeratione præterita additur.* Exemplū: Iniuriæ *ſunt, quæ aut pulſatione corpus, aut cōuitio aures afficiūt.* Confutatur

A definitione.

A deſcriptione.

Alterum genus deſcriptionis.

Ab etymologia. tur. Quid ſi quis filiã tuam rapiat, iniuria non erit? Etymologia eſt nominis interpretatio: ſiue notatio: ut, Hic Chryſogonus eſt appellatus, quòd aurum undecunque pariat. Nam χρυσὸς Græce aurum, γόνος fœtum ſignificat. Fingit, igitur poëta. De deo diſputat, igitur theologus. Medetur, ergo medicus.

A toto. A toto inferuntur partes, non remouentur, hoc modo: Si tota Reſp. conſilio gubernanda eſt ergo & domus & unuſquiſque ciuium. Non tamen quoniam tota Reſpu. fortunæ cõmittenda non eſt, idcirco nec tu te caſui committes. Neque enim quia tota domus redintegranda non eſt, igitur nec paries unus. Verũ partes ſi uniuerſæ colligantur, totum inferunt: ſi uniuerſæ remoueantur, totum auferunt. Conſiderantur autẽ partes, à tempore, à quantitate, à loco: ut, Si neque in cœlo, neque in terra inuenitur, nuſquam igitur inueniri poterit.

A cauſa. Cauſa & effectus conuertuntur, ſi modo eiuſmodi ſit cauſa, ut ab ea una fluat effectus, & ea ſola ſit idonea ad producendũ effectum. Ea quadrifariam diuiditur, in efficientem, materialem, formalem, & finalem.

Ab efficiente. Ab efficiente cauſa: ut, Non poteſt non eſſe dies, èxorto ſole. Nec uirgo eſt, ſi cum uiro concubuit. Si ſapientia uirum bonum facit, & ipſa bona eſt. Corpus in lumine eſt, ergo facit umbrã. Voluptas infamiam gignit, igitur fugienda. Virtus honorem adfert, igitur appetenda. Coloratus eſt, igitur fuit in ſole. Pulùerulẽtus eſt, igitur in itinere fuit: nõ eſt conſequens: harum enim rerũ plures poſſunt eſſe cauſæ.

A materia. Sublata materia, & effectus neceſſario aufertur: ut, Lignum nullum habuit, nec naues igitur potuit fabricare. Ferrum cum deſit, qui poſſunt gladios cudere?

A forma. A forma: ut,

ut, Aperte mentiũtur poëtæ uolaſſe Dædalum: nam quod natura negat, nemo poteſt facere. A fine ducuntur argumenta: ut, Felicitas eſt expetenda, igitur & uirtus. Non malum eſt uiuere, igitur nec comedere. Bona eſt medicina, nam & ſalus bona eſt. Bona eſt pax, igitur & bellum utile. Hæc argumentatio in coniecturali ſtatu potiſſimum adhiebtur. Ab uſibus: ut, Equitare oportet, igitur & equi habendi. Nauigare conuenit, igitur & naues parare cõuenit. Tueri uitam licet, igitur & gladium ferre licet. Veterem theologiam ſcire pulchrum, ergo & poëtas didiciſſe pulchrum erit. A generatione ad corruptionem: ut, Malum eſt extinguere Remp. igitur bonu eſt. Reſp. Cõcordia ciuium optima, cur non igitur & ciuitas? Ab adiunctis: ut, Cæſarem ſapientiſſimum fuiſſe conſtat, quemnullius unquã rei pœnituerit. Stultus Antonius, qui nihil unquã geſſit, cuius non poſtea pœnituerit. Pallet cogitabũdus ſedet, ſubinde animum mutat, igitur amat. Expalluit, titubauit, trepidauit, igitur cõſcius ſibi fuit. Si tibi famam meam cõtaminare licuit, mihi expurgare non licebit? Quem quis amat, non lædit: quem hæredẽ facit, charum habuit. Orbe inſeruit, igitur hæreditatem captat. Si poëta eſt, igitur laſciuus. Si dialecticus, igitur cõtẽtioſus. Si theologus, moroſus. Si medicus, auarus. Quæ tamen facilè confutari poſſunt, præſertim ſi eiuſmodi ſint, ut ſæpe numero non conſequantur. Ab iudicio, uel autoritate, ut, Optima ſtatim diſcẽda ſunt. Sic enim Quintilianus inſtitutor optimus faciẽdũ exiſtimauit. A ſimili ſic: Vt in tẽpeſtate, quum maximum periculum, mare, uentiq; minantur, tũ peritus nauclerus minime à clauo decedit, oculos & man

A fine.
Ab uſibus.
A generatione.
Ab adiunctis.
A iudicatis.
A ſimili.

& manus ad omnia intentas habet. Ita uir ſapiens, quum maxime ſæuit fortuna, & quum res ſint maxime dubiæ, tum maxime conſilio uti, & uigilare ad omnia debet. Locus autem à ſimili confutatur, ſi aut diſſimile eſſe docebimus quod alter ſimile dixit, aut aliã commodiorem ſimilitudinem adducemus, hoc modo: Vt picem nemo tractat niſi contaminetur, ita poëtas nemo poteſt legere, quin ad libidinem incitetur. Negabimus ſimile quidpiam poëſim diuinam ſcientiam cum pice habere, aut commodiorẽ ſimilitudinẽ dabimus, hoc modo: imò quod apes facere uidemus, ut ex unoquoq; floſculo, quicquid eſt optimum, id excerpant: ſi quid ueneni, id araneæ exugẽdũ relinquãt: ita nos in poëtis, quod eſt eruditionis, & bonæ doctrinæ, id nobis rapiemus, ſi quid obſcenitatis occurrerit, id relinquemus.

Simile per negationẽ. Vt neq; equus indomitus, quamuis natura bonus, ad eas utilitates, quæ ab eo deſiderantur, idoneus eſt: ita nec homo indoctus, quamuis ingenioſus, is eſt à quo uirtutis fructum poſſis elicere. Non enim ut qui currenti ad curſum ſuccedit, u locior eſt: ſic qui imperatori, ad regendum exercitum melior. Nec ut nauis, ita amicitia noua fidelior.

A maiori. A' maiori hoc modo: Parẽti non obtemperat, & audiet alienũ? Huius mortẽ tam fert familiariter, quid mihi hic faciet patri? Si adulterum occideret licet, ergo & loris cædere.

A minori. A' minori uerò ſic. Si furẽ cædere licet, & latronem. Si puer iſta potuiſti, uir non poteris?

A pari. A' pari: Si lex parricidam damnat & matricidam. Si patri in filium ius eſt, igitur & in filiam. Si fratrem domi alis, cur me eijcias? Porrò exemplum, aut ſimile eſt, aut contrarium, aut maius, aut minus.

Ab exemplo. Simile exemplum: ut, Iure occiſus

ciſus Saturninus, quoniã & Gracchus. Cõtrariũ: ut, Brutus filios proditionẽ molientes, occîdit. Manlius uirtutẽ filij morte multauit. Marcellus ornamẽta Syracuſanis hoſtibus reſtituit. Verres eadẽ ſocijs abſtulit. Maius: ut, Si propter matrimoniũ uiolatum Troia funditus exciſa eſt, quid fieri adultero par eſt? Minus: ut, Tibicines, quum ex urbe receſſiſſent, publice ſunt reuocati, ciuitatis principes, qui bene de Rep. meriti ſunt, quũ inuidiæ ceſſiſſent, ab exilio nõ ſunt reuocandi? Simile oſtenditur, à genere, natura, ui, magnitudine, multitudine, tẽpore, loco, cauſa, perſona, opinione, modo. A' genere ſic: Extinguitur intellectus, quoniã & uiſus. Cõfutatur, ſed uiſus materialis, non item intellectus. A' ui: Inſit iuuentuti ſeueritas quædam, quoniam & ſenibus. Confutatur, ſed iucunditas iuuentutis propria. A' magnitudine: Si ſorte, non electione fit gubernator nauis, nec imperator claſſis. Cnnfutatur, at maiori maius ratione gerendum eſt. A' multitudine: Noſtræ'ne an hoſtium hæ ciuitates ſint, dijudicemus, ſic enim & maiores de duabus fecerũt. Cõfutatur, ſed in pluribus maius periculum. A' tempore. Continuet Pompeius imperium, quoniã & Marius Confutatur, ſed ille atrociſſima Reip. tempeſtate, quum nunc urgeat nemo. A' loco & cauſa. Quum in Italia bellum ſit, non traijciãtur in Africam copiæ, ne ſimile quid cum Athenienſibus patiantur. Confutatur, ſed longius illi, & ignota in loca, propius nos, & cognita, & ea ex re alios quoq; hoſtes illi attraxerunt, nos hoſtem Annibalem ab Italia expellemus. A' perſona: Cõtinuet Marius imperiũ, quoniam & Scipio. Confutatur, at ſanctus ille uir, hic non æque. Ab opinione:

De confutatione argumentorũ ab exemplo.

A genere.

A ui.

A magnitudine.

A multitudine.

A tempore.

A loco & cauſa.

A perſona.

Ab opinione.

nione: Qui Cereris ſacra ſtuprauit obeuntem, ea pœna plectatur, qua qui Veſte obeuntem corrupit Confutatur, ſed quæ maiori conatu ſuſcipiuntur peccata, atrocius puniendaſunt. Poſſunt autẽ multa horũ ad eiuſdem euerſionem concurrere. Locus à proportione, hoc differt à ſimili, quòd ibi à ſimili ſimile ducitur, hic ſimilitudinis, ac proportionis fit collatio. Per ſimile ſic effertur argumentum: Nã ut nauis gubernator nõ ſorte, ſed iudicio eligitur, ita in Rep. magiſtratus ſunt eligendi. Per proportionem ſic: Ita ſe habet ad nauim gubernator, ut ad Remp. magiſtratus. Ad iudicio, non ſorte gubernator eligitur. Oportet ergo & magiſtratus, iudicio, non ſorte eligere. Locus à proportione eodem modo reprehenditur, quo locus à ſimili. Locus ab oppoſitis quinque partibus diuiditur, A' priuatiue oppoſitis ſic: Cæcus eſt, igitur nunquàm uidebit. Item. Non eſt ſolus cæcus, qui caret oculis: nã multos tametſi oculos habent, tamen cæcos appellare non dubitamus. A' negatione. Pacẽ contempſere Carthaginienſes, in Hiſpania enim noſtros ſocios ſolicitãt. A' relatiue oppoſitis: Carthaginienſes Romanis ſubiectos eſſe conceditis? conſtat igitur Romanos Carthagini imperaſſe. Si tu me præceptorẽ appellas, cur ego te non appellem diſcipulũ? Si fateris à me tibi creditam pecuniã, tu mihi debes. Si me pro filio non habes, nec tu mihi pro patre habeberis. Si nos pro tuo exercitu non habes, nec te pro imperatore ducemus. A' contrarie oppoſitis: Si ſanus non es, egrotare conſtat. Si amãdus, qui bene meretur: odio proſequendus, qui male. Si præmio dignus, qui tyrannum occidit ſupplicio afficiendus, qui tyrãnum iuuat. In contrarijs, quæ mediata

Locus à proportione.

Ab oppoſitis

A priuatiue oppoſitis.

A negatione.

A relatiue oppoſitis.

A contrarijs.

diata uocantur, non conſequitur neceſſariò: ut, Si niger non eſt, igitur albus eſt, nam uiridis, aut ruber eſſe poteſt. A diſparatis. Diſparata genere ſunt, quæ ſub eodem genere poſita, diuerſis differentijs, uel proprijs ſeparantur. Quanquàm etiam quæ genere diſtant, diſparata poſſint uocari: ut, Si homo eſt, igitur nec aſinus, nec deus, &c. Tu quũ decẽ pondo argẽti depoſueris, qua fronte auri tantundẽ repetis? Marmoreã domũ diruiſti, & reponis lateritiam? A transſumptione: Philoſophus nõ inuidet, quoniã nec ſapiẽs. Diſtinguitur hic locus ab interpretatione, quoniã hic nihil exponitur, ſe à uerbo notiori, minus notum infertur, illic nominis ratio affertur, hoc modo: Sapiẽs nõ inuidet, philoſophus amator eſt ſapientiæ, igitur non inuidet: A coniugatis: Si rhetorice uirtus eſt, rhetorem ſtudioſum eſſe neceſſe eſt. A caſibus: Si ingratitudo turpis eſt, turpiter igitur facis, qui bene merito gratiã non refferas. A diuiſione. Diuiſio fit, aut per negationẽ, aut partitionẽ. Per negationẽ hoc modo: Aut utile eſt bellum indicere, aut nõ: ſed nõ eſt utile bellũ inferre, igitur quieſcere utile eſt. Partitio autem aut eſt generis in ſpecies: ut, Animaliũ q̃dã ratione participãt, q̃dam ſunt rationis expertia: aut totius in partes, aut uocis in ſignificata, aut ſubiecti in accidẽtia, aut accidẽtis in ſubiecta, aut accidẽtis in accidentia. Sed de his hactenus ſatis, iam ad partes ſuaſorio generi proprias redeamus. Tutũ, quod ad incolumitatẽ pertinet. Iucundũ, quod uoluptatẽ aut animi, aut corporis, aut utriuſq; adfert. Facile quod ſine periculo, aut negocio fieri poſſit. Neceſſariũ, quod aliter fieri nequit. Cætera à rhetorũ pręceptis petãtur. Nemo putet omnibus

A diſparatis.

A tranſumptione.

A coniugatis.

A caſibus.

A diuiſione.

Tutum.

Iucundum.

Facile.

Neceſſarium.

bus his partibus ſemper in ſuadendo utendum eſſe, quod perlongũ foret, præſertim in æpiſtola. Sed quot incident, & quãta ex parte, eatenus attingere ſat fuerit. Cõciliato igitur eius animo, cui ſcribimus: deinde ſi inciderit, ſubiecta nar ratione: tertio loco id quod ſuadere, aut diſſuadere uolumus, cum amplificatione quadã eſt proponendum. Deinde poſt diuiſionẽ, aut etiam omiſſa diuiſione: ratio, aut multæ rationes ſunt ſubdendæ: rationibus confirmationes ſubiungendo. Confirmationi ipſi nonnunquam altera confirmatio firmamenti cauſa apponitur. Deinde rẽ locupletabimus exemplo, autoritate, prouerbio, ſententia, ſimili, diſſimili, contrario. Quæ ita inter ſe miſcebimus, ut nunc à ratione ad ſimile, à ſimili ad exemplũ, ab exemplo rurſus ad rationẽ, uel eandẽ alijs uerbis ueſtitam, uel aliã ueniamus. Nam ab exemplis rationes nõnunquam naſcuntur. Item autoritati, ſententiæq; rationem cõuenit ſubijcere. De exemplorũ uarietate iam diximus. Similia ex omni rerũ genere petuntur, quare plurimorũ animantiũ, herbarũ, aliarũq; rerũ ſpecies & naturas cognitas, & perſpectas habere cõducet: autoritates quoq; alias philoſophorũ, alias oratorum, theologorũ hiſtoricorũ. Quæ ſi ſcite intermiſcebimus, nunquàm deerit quod dicamus, & ſatietatem uarietate facilè uitabimus. In hac uarietate, expolitione, & collectione rhetorica diligenter utemur. Huius prçceptiunculç hoc erit exemplum.

Exemplum epiſtolæ ſuaſoriæ.

Beneuolentiam captat.

QVanquam pro tua ſingulari ſapientia, ipſe abunde per te ſapis affinis iucundiſſime, nec alienis eges cõſilijs, tamẽ hoc uel ueteri noſtrç amicitiç, quæ ab ipſis

propè

propè cunabulis unà cum ætate nobis accreuit, uel tuis ſummis in me officijs, uel arctiſſimę deniq; affinitati debere me putaui, ſi is eſſe uellē, quē tu me ſemꝑ existimaſti uirū & amicū, & gratum, ut id quod ad tuam, tuorumq; ſalutē ac dignitatē plurimū intereſſe iudicaſſem, te libenter ac libere admonerē. Aliena nōnunquàm rectius quam noſtra perſpicimus. Tuum conſiliū meis in rebus perſæpe ſum ſecutus, neq; mimus felix mihi comperi, quàm erat amicū. Nunc ſi uiciſſim in tuis meū ſequi uoles, futurū arbitror, ut neq; me ſuaſiſſe, neque te pœniteat paruiſſe. Cœnauit apud me ſexto Idus Apriles cum in uilla Montana eſſem, Antonius Baldus, homo, ut ſcis, tuarū rerū ſtudioſiſſimus, generiq; tuo iam inde ab initio coniunctiſſimus. Triſte plenumq; lacrymarū conuiuium. Nuntiabat mihi magno utriuſq; dolore, matrē tuam, fœminam integerrimam, è uiuis conceſſiſſe: ſororē tuā luctu ac deſiderio uictam, ſterili dicatarū uirginum choro aſcriptam eſſe: ad te unū ſpem ſtirpis tuæ rediſſe: amicos ſummo conſenſu tibi puellā ſummo genere natam, forma preſtanti, optime moratam, poſtremò tui amantiſſimā, ſumma cum dote obtuliſſe. Te uerò neſcio qua ſeu doloris impotentia, ſeu religione, ita cœlibatum decreuiſſe, vt nec generis ſtudio, nec ſobolis amore, nec amicorum ullis aut monitis, aut precibus, aut lacrymis abduci poſſis à ſententia. Tu tamen vel me autore, mentē iſtā mutabis, & cœlibatu relicto, ſterili ac parū humano uitæ inſtituto, ſanctiſſimo cōiugio indulgebis. Qua in re neq; tuorū charitatem, quæ tamen alios qui animum tuum uincere debebat: neq; meam autoritatē quicquam mihi prodeſſe cupio, niſi clariſſimis rationibus

Narratio.

Semina argumentorum.

Propoſitio.

Diuiſio, hoc eſt, limen argumentationis.

 oſten

oſtendero: id fore tibi longe tum honeſtius, tum utilius, tum iucundius. Quid quod etiã hoc tempore neceſſariũ?

Ab honeſto primũ ratiocinatur.

Nam primum hac in re, ſi te honeſti ratio mouet, quę apud probos uiros plurimũ ualere debet, quid matrimonio honeſtius, quod ipſe Chriſtus honeſtauit, qui nuptijs unà cũ matre, nõ ſolum intereſſe dignatus eſt, uerumetiã nuptiale conuiuium miraculorum ſuorum primitijs cõſecrauit? Quid ſanctius, quod ipſe rerum parens inſtituit, adiũxit, ſanctificauit: quod ipſa ſanxit natura? Quid eo laudabilius, quod qui reprehendit, hæreſeos damnetur?

A laudabili.

Tam eſt honorificum matrimoniũ, quàm eſt infame uocabulum hæretici. Quid æquius, quam id reddere poſteris, quod ipſi à maioribus accepimus? Quid inconſideratius, quàm id ſanctimoniæ ſtudio, perinde ut prophanũ fugere, quod deus ipſe totius ſanctimoniæ fons ac parens ſanctiſſimum haberi uoluit? Quid inhumanius, quam hominem ab humanæ cõditionis legibus abhorrere? Quid ingratius, quàm id negare minoribus, qđ ipſe niſi à maioribus accepiſſes, ne eſſes quidẽ qui negare poſſes? Quod ſi matrimonij quærimus autorem, non à Lycurgo, non à Moſe, non à Solone, ſed ab ipſo ſummo rerũ omniũ opifice conditum & inſtitutũ eſt: ab eodẽ & laudatũ, ab eodem honeſtatum conſecratumq́;. Siquidem initio cum hominem è limo finxiſſet, miſeram prorſus & inamœnã eius uitam fore intellexit, niſi ſociam Euam adiungeret. Quare uxorẽ non è luto illo quo uirũ, ſed ex Adæ coſtibus eduxit, quo prorſus intelligeremus nihil nobis uxore charius eſſe debere, nihil coniunctius, nihil tenacius adglutinatum. Idem ille poſt diluuium mortalium generi recon-

Ab æquo.

Rationes per contrarium.

Confirmationeſ cũ laude matrimonij.

Homo primum conditus, mox uxori iunctus.

Poſt diluuiũ renouata matrimonij lex.

ciliatus

ciliatus hanc primam legem prouulgaſſe legitur, non uti cœlibatum amplecterentur, ſed ut creſcerent, ut multiplicarentur, ut terram implerent. At quo pacto, niſi coniugio darēt operā? Et ne hic uel Moſaicæ legis libertatem uel tempeſtatis illius neceſſitatē cauſemur, quid aliud ſibi uult illud in Euāgelicis quoq; literis repetitum cōprobatumq; Chriſti ſuffragium? Propter hoc, inquit, relinquet homo patrē & matrē, & adherebit uxori ſuæ. Quid parentum pietate ſanctius? At huic tamen coniugalis præfertur fides. Quo autore? nempe deo. Quo tempore? non Iudaiſmi tantum, ſed Chriſtianiſmi quoq;. Deſeritur pater deſeritur mater, & adhæretur uxori. Filius emācipatus incipit ſui iuris eſſe. Filius abdicatus deſinit eſſe filius. At ſola mors dirimit coniugiū, ſi tamen illa dirimit. Iam ſi cętera ſacramenta, quibus eccleſia Chriſti potiſſimū nititur, religioſa quadam ueneratione coluntur, quis non uidet huic plurimū religionis deberi, quod & à deo & primum omnium eſt inſtitutum? Et cætera quidem in terris, hoc in paradiſo: cætera ad remedium hoc ad conſortium felicitatis: cætera naturæ collapſæ ſunt adhibita, unū illud cōditæ datū eſt. Si leges à mortalibus inſtitutas ſanctas habemus, non erit coniugij lex ſanctiſſima, quam ab eodē acceptimus, à quo & uitā, quę una prope cum ipſo hominum genere nata eſt? Denique ut legem exemplo confirmaret, adoleſcens, ut dictum eſt, ad nuptiale conuiuium uocatus, unà cū matre libens adfuit: nec adfuit modo, uerumetiā prodigioſo munere honeſtauit, haud alibi miraculorum ſuorum initium auſpicatus. Cur igitur, inquies, Chriſtus ipſe à coniugio abſtinuit? Quaſi uero

Quod naturę lege fuerit ꝓditū, euangelica cōprobauit autoritas.

Confutatio.

non plurima ſint in Chriſto, quæ mirari potius quàm imitari debeamus ſine patre natus, ſine parentis dolore proceſſit, clauſo monumento prodyt. Quid in eo non ſupra naturã? Sint hæc illi propria. Nos intra naturæ legẽ uiuẽtes, ſuſpiciamus illa, quæ ſupra naturam ſunt: quæ pro modulo noſtro ſunt, æmulemur. Sed è uirgine naſci uoluit. E' uirgine quidem, ſed coniugata. Virgo mater deũ decebat: coniugata, nobis quid eſſet agendũ ſignificauit. Virginitas eam decebat, quæ cœleſtis afflatu numinis illibata parĕret illibatũ. Sed Ioſeph ſponſus, nobis caſti cõiugŷ leges commendat. Qui magis coniugalẽ ſocietatem potuit cõmendare, quàm quod arcanam illam, & angelicis quoq; mẽtibus ſtupendam, diuinæ naturæ cum humano corpore animaq; coniũctionẽ: quòd ineffabilem illum & æternum in eccleſiam ſuã amorem declarare uolens, ſe ſponſum illius, illam ſponſam ſuam appellat? Magnum, inquit Paulus, matrimonŷ ſacramentũ eſt, in Chriſto, & in eccleſia. Si qua fuiſſet in rerũ natura ſanctior copula: ſi quod fœdus religioſius, quàm coniugiũ, profectò ab eo ſumpta fuiſſet imago. Quid ſimile uſquam de cœlibatu legis in arcanis literis? Honorandũ connubium, & thorus immaculatus predicatur apud apoſtolum Paulum, cœlibatus hic ne nominatur quidem. Nec excuſatur quidem niſi compenſatione maioris boni. Alioqui ſi quis naturæ legem ſecutus, det operam liberis, præferendus eſt illi, qui perſeuerat in cœlibatu, non ob aliud, niſi ut ſibi liberius uiuat. Verè cõtinentes, ac uirgines laudatas legimus, cœlibatus ex ſe nullam habet laudẽ. Iam uerò Moſaica lex ſterile coniugium execratur, atq; ob id à cõmunibus aris

Ratiocinationes.

quoſdam

quoſdam ſubmotos legimus. Quamobrẽ tandem? nempe ideo, quòd tanquam inutiles, & ſibi duntaxat uiuentes, populum nulla ſobole augerent. In Deuteronomio *præcipuum benedictionis argumentũ proponitur* Iſraëlitis, *quòd nullus eſſet inter illos futurus ſterilis, nec mas, nec fœmina.* Et Lya *dicitur deſpecta à domino, quòd non parẽret. Quin & in* Pſalmis *inter præcipuas beatitudinis partes refertur uxoris fœcunditas.* Vxor, *inquit, tua ſicut uitis abundans, filij tui ſicut nouellæ oliuarum in circuitu menſæ tuæ. Quòd ſi lex dãnat, ac notat ſterile matrimoniũ, cœlibes multo amplius dãnauit. Si natura pœnã non effugit, ne uoluntas quidẽ effugiet. Si damnantur quorum uoluntati natura defuit, quid cõmerentur ij, qui ne operã quidem dederunt, ne ſteriles eſſent?* Hebræorum *leges hoc honoris habebant matrimonio, ut qui ſponſam duxiſſet, eodẽ anno nõ cogeretur in bellũ exire.* Periclitatur *ciuitas niſi ſint qui eam armis tueantur.* At *certũ exitium eſt, niſi ſint qui cõiugij beneficio iuuentutẽ, ſemper mortalitate deficientẽ ſufficiant. Quin &* Romanæ *leges eos qui cœlibes eſſent, dãno etiã multabant, à* Reipub. *muneribus ſecludebãt.* At *qui liberis rempublicã auxiſſent, eis tanquam bene meritis præmium è publico ſtatuebant.* Priſcæ *leges pœnas conſtituerant aduerſus cœlibes, quæ tametſi per conſtantinum* Cæſarem *temperatæ ſunt in fauorem* Chriſtianæ *religionis, tamen arguunt quàm non ſit è* Repub. *uel minui ciuitatem amore cœlibatus, uel ſpurijs impleri.* Quin Cæſ. Auguſtus Cenſor, *inquiſiuit in militem, quòd in ducenda uxore non paruiſſet legibus, & periclitabatur ni docuiſſet ſe trium liberorum parentem*

Laus cõiugij à præmijs.

rentem. Declarant & in hoc Cæſarum leges fauorem erga coniugium, quòd indictas uiduitates à Micella inductas ſuſtulerunt, ac ſublatis pœnis huiuſmodi pacta, tanquam præter æquum & bonum inita pro irritis haberi uoluerunt. Adde quòd Vlpianus declarat dotis cauſam ſemper & ubiq; præcipuam, quod haud quaquã fuiſſet, niſi præcipua quædam utilitas ex matrimonio proficiſceretur. Habitus eſt honos coniugio, ſed maior fœcunditati. Simul atq; contigiſſet nomen patris, hæreditatis & omnis legati atq; etiam caduci capax reddebatur. id liquet etiam ex poëta Satyrico: Per me ſcriberis hæres, Legatum omne capis, nec non & dulce caducum. Plus etiam cõmodorum adferebat ius trium liberorum, in his eſt immunitas à publicis legationibus. Quinque porrò liberi uacationem impetrant à perſonalibus quoque muneribus, quod genus eſt tutela. Ei cui tredecim liberi contigiſſent Iulianus Imperator non modo uacationem indulſit à decurionatu, ſed ſimpliciter ab omnibus muneribus. Nec ſilent huius tanti fauoris cauſam ſapientiſſimi legum conditores. Quid immortalitate felicius? Hanc natura negatam matrimonium arte quatenus licet largitur Reipub. Cui non obtabilis eſt apud poſteros memoria? Hæc nullis fornicibus, nullis pyramidibus, titulis'ue certius propagatur, quàm liberorum procuratione. Apud Adrianum imperatorem cauſam uicit Albinus, non alia commendatione, quàm quòd Reipub. dediſſet numeroſam ſobolẽ. Proinde diſpendio fiſci, paſſus eſt liberos in paterna bona in ſolidum ſuccedere, quòd intelligeret imperium magis fulciri propagatione iuuentutis, quàm

quàm pecuniarum acceſſione. Poſtremo cæteræ leges nec omnibus regionibus, nec quibuslibet temporibus congruunt, ſola coniugij lex ad omnes orbis nationes, ad omne tempus pertinet. Lycurgus leges tulit, ut qui uxores non ducerent, hi & æſtate arcerentur à ludis ac ſpectaculis, hyeme uerò nudi forum circuirent, ac ſemetipſos execrati iuſta pati dicerent, quòd legibus non páruiſſent. In ſumma, uis ſcire quantum matrimonio tribuerit antiquitas: uiolati matrimonij pœnã perpende. Græci quondam uiolatum matrimonij ius decenni bello uindicandum cenſuerunt. Ad hæc non Romanis modo, uerumetiam & Hebræis, & Barbaricis legibus, adulteris pœna capitalis ſtatuebatur. Furem quadrupli pœna abſoluebat, adulterij ſcelus ſecuris expiabat. Apud Hebræos autem populi manibus lapidabatur, qui id uiolaſſet, ſine quo populus non eſſet. Nec hoc contenta legum ſeueritas, illud etiam permiſit, deprehenſum adulterum ſine iudicio, ſine legibus confodere: nimirum id donans dolori maritali, quod grauatà concedit uim à capite propellenti: quaſi lædat atrocius, qui coniugem adimat, quam qui uitam. Profectò ſanctiſſimam quandam rem coniugium uideri neceſſe eſt, quod uiolatum humano ſanguine ſit expiandum: cuius ultio, ne leges, nec iudicẽ expectare cogitur: quod ius nec in parricido eſt. Sed quid de ſcriptis legibus agimus? Naturæ hæc lex eſt, non in tabulis æreis exarata, ſed annimis noſtris penitus inſita: cui qui nõ paret, ne homo quidẽ ſit exiſtimandus, nedum bonus ciuis. Nam ſi, ut Stoici homines acutiſſimi diſputant, recte uiuere, eſt naturæ ductum ſequi, quid tam naturę conſentaneum, quàm matrimo

A pœnis.

A definitione

A natura. matrimonium? Nihil enim tam à natura, non hominibus modo, uerumetiã reliquo animantiũ generi inſitum eſt, quàm ut ſuã quodq; ſpeciẽ ab interitu uindicet, & propagatione poſteritatis tanquã immortalem efficiat. Quod

A minore. ſine coniugali coniunctione fieri non poſſe quis ignoret? Turpiſſimum autem uidetur, muta pecora naturæ parêre legibus, homines gigantum more naturæ bellum indicere. Cuius opus, ſi oculis haud cæcutiẽtibus inſpiciamus, intelligemus in omni rerum genere coniugij ſpeciẽ quandam ineſſe uoluiſſe.

In arbore cõiugium. Omitto enim iam de arboribus, in quibus Plinio autore certiſſimo, adeò manifeſto ſexus diſcrimine coniugium inuenitur, ut niſi marita arbor in fœminas circunſtantes ramis incumbat, tanquam concubitum appetens, hæ planè ſteriles manſuræ ſint. Tacio de gemmis, in quibus ſexum inueniri ſcripſit idem autor, at non ſolus. Non'ne deus ita res cunctas uinculis quibuſdã connexuit, ut aliæ alijs egere uideantur?

Coitus Cœli & Terræ. Quid cœlum perpetuo motu uerſatile, non'ne dum tellurem omninm parentem ſubiectam, uario rerum genere fœcundat, uelut infuſo ſemine, mariti fungitur offiio? Sed ſingula percurrere nimis longũ arbitror. Quorſum autẽ hæc ſpectant? eò uidelicet, ut intelligamus coniugali ſocietate & conſtare & contineri omnia, ſine ea diſſolui, interire, collabi cuncta.

Fabula, & eius expoſitio. Fingunt ueteres illi ac ſapiẽtiſſimi poëtę, quibus ſtudium fuit philoſophiæ præcepta fabularum inuolucris tegere, gigantes anguipedes terræ filios, extructis in cœlum montibus bellum ſuperis intuliſſe. Quid hęc ſibi uult fabula? Nimirum immanes quoſdam ac feros homines & obſcuros, à coniugali concordia uehementer abhorruiſſe,

eoq;

eoq́; fulmine pręcipitatos, hoc eſt, funditus interiſſe, cum id uitarent, quo ſolo cõſtat humani generis incolumitas.

At ijdem Orpheum poëtam ac citharœdum ſaxa duriſſima cantu mouiſſe commemorant. Quid ſignificantes? Nempe uirum & ſapientem, & facundum, homines ſaxeos & ferarum ritu uiuentes, à uago concubitu prohibuiſſe, atq; ad matrimonij ſanctiſſimas leges adduxiſſe. Apparet igitur qui connubij amore non tangitur, eum non hominem, ſed ſaxum uideri, hoſtem naturæ, numini huius rebellem, ſuapte ſtultitia ſibi perniciem accerſere.

Age uerò, quandoquidem in fabulas minime fabuloſas incidimus, idẽ Orpheus, cũ apud inferos Plutonem ipſum, maneſq́; permouit, ut Eurydicen ſuam liceret abducere: quid aliud poëtas cogitaſſe putamus, quàm ut nobis cõiugalem amorem cõmendarent, qui apud inferos quoq; ſanctus, ac religioſus haberetur? Eôdẽ pertinet, quòd antiquitas coniugio Iouẽ Gameliũ præfecerit, Iunonẽ pronubã, Lucinã, quæ parturientibus adeſſet: ſuperſtitioſe quidem errans in deorum nominibus, at non errans in hoc, quòd matrimonium rem ſacram ac dignã, quæ dijs curæ ſit, iudicarit. Diuerſi quidẽ apud diuerſos populos ac nationes, ritus legesq́; fuere. Nulla unquã gens tam fuit barbara, tam ab humanitate omni aliena, apud quam coniugij nomen non ſanctum, nõ uenerandũ ſit habitum. Hoc Thrax, hoc Sarmata, hoc Indus, hoc Græcus, hoc Latinus, hoc uel extremus orbis Britannus, aut ſi qui ſint his quoq; ſemotiores, religioſum habuit. Quid ita? qa neceſſe eſt omnibus eſſe cõmune, quod cõmunis hominũ parens inſeuit & adeò penitus inſeuit, ut huius rei ſenſus nõ ſolum

Ab autoritate & exemplis.

lum ad uirtutes & columbos, uerū etiam ad immaniſſimas feras pertingat. Siquidē leones in uxore mites ſunt. Pro catulis dimicant tigrides. Aſinos per obſtantes ignes agit prolis tuendæ pietas. Atq; hoc ſanè ius naturæ uocant, ut efficaciſſimum, ita latiſſime patens. Vt igitur diligens cultor non eſt, qui præſentibus rebus contentus, arbores adultas ſatis quidem accurate tractat: cæterum neq; propagādi, neq; inſerendi curā agit, propterea quòd neceſſe eſt paucis annis eos hortos quantūuis diligenter excultos interire. Ita parū diligens in Reip. ciuis cenſendus, qui pręſenti turba cōtentus, de propagādi ciuium multitudine nō cogitat. Nemo igitur unquā egregius ciuis habitus eſt, qui non liberis gignēdis rectéq; inſtituēdis operam dederit. Apud Hebræos & Perſas laudi in primis erat, quàm plurimas habere uxores, tanquā ei patria plurimū deberet, qui eā numeroſiſſima ſobole locupletaſſet. Num tu Abraham ipſo ſanctior uideri ſtudes? Is pater multarū gentium non eſſet appellatus idq; deo auſpice, ſi uxoris contubernium refugiſſet. Num tu Iacob religioſior haberi quæris? Is Rachelis amplexus tam diuturna ſeruitute, redimere nō dubitauit. Num Solomone ſapientior? At quantū ille uxorū gregem domi aluit? Num Socrate caſtior, qui Xanthippen fœminam etiam moroſam domi pertuliſſe legitur: non tam, ut ille ſuo more iocabatur, quò domi diſceret tolerantiam, ſed ne in naturæ officia claudicaſſe uideretur? Intellexit enim uir: unus Apollinis oraculo ſapiens iudicatus, hac lege ſe genitū; ad hāc natū, hoc ſe debere naturæ. Nam ſi recte à ueteribus philoſophis dictū eſt: ſi non temere à noſtris theologis com-

probatum

Simile. Hebræi. Perſæ.

probatum: ſi merito uelut adagionis uice ubiq; decantatum, neq; deum, neq; naturam quicquã fruſtra facere: cur hæc membra tribuit, cur hos ſtimulos, hanc gignendi uim addidit, ſi cœlibatus per ſe laudi ducitur? Si quis te magnifico munere donaret, arcu, ueſte, aut gladio, indignus accepto uideberis, ſi uti eo aut noles, aut neſcies. Cum cætera omnia tanta ratione ſint conſtituta, haud ueriſſimile uideri debet, hac una in re naturã dormitaſſe. Nec audio qui mihi dicat fœdam illam & obſcœnã pruriginem & Veneris ſtimulos non à natura, ſed à peccato profectam. Quid tam diſſimile ueri? Quaſi uerò matrimonium, cuius munus ſine his ſtimulis peragi nequit, nõ culpã præceſſerit. Iam in cæteris animantibus unde illi ſtimuli? à natura, an à peccato? Mirum ni à natura. Poſtremò nos imaginatione fœdum reddimus, quod ſuapte natura pulchrum ac ſanctum eſt. Alioqui ſi res non opinione uulgi, ſed ipſa natura uelimus expendere, quî minus fœdum brutorum animantium more edere, mandere, concoquere, excernere, dormire, quàm licita permiſſaq; Venere uti? Confutatio.

At uirtuti potius quàm naturæ parẽdũ. Perinde quaſi uirtus ſit ulla dicenda, quæ cum naturæ pugnet: unde niſi proficiſcatur, ne eſſe quidem poterit, quæ cultu & diſciplina perficiatur. Sed apoſtolorum te inſtitutum delectat, qui & ipſi cœlibatum ſunt ſecuti & alios ad id uitæ genus ſunt cohortati. Imitentur ſanè apoſtolos uiri apoſtolici, quorũ cum ſit muneris & docere, & inſtituere plebem, non queunt ſimul & gregi, & uxori ſatisfacere. Quanquàm & apoſtolis aliquot uxores fuiſſe conſtat. Epiſcopis cœlibatum concedamus. Quid tu apoſtolicum Confutatio. Confutatio.

inſtitutum ſequeris, ab apoſtolico munere lõge alieniſſimus, homo nimirũ & prophanus, & priuatus? Illis hoc ueniæ datum eſt, ut uacent à coniugij munere, quò magis uaceret copioſiorem prolem Chriſto gignere. Sit iſtud ſacerdotum ac monachorum priuilegium, quos apparet in Eſſenorum inſtitutum ſucceſſiſſe. Tui ſtatus alia ratio eſt. At ipſe Chriſtus, inquies, beatos pronunciauit, qui ſeſe caſtrarunt ob regnũ dei. Non reijcio autoritatẽ, ſed ſententiam interpretor. Primũ arbitror hoc Chriſti dogma, ad ea tempora potiſſimum pertinere, quibus oportebat ab omnibus mundi negocijs quàm maxime expeditum eſſe. Curſitandũ erat per omnes terras, imminebat undiq; perſequutor. Nunc is eſt rerũ ac tẽporum ſtatus, ut nuſquam reperias minus inquinatam morum integritatem, quàm apud coniugatos. Exaggerent quantumlibet ſuum inſtitutum monachorum ac uirginũ examina: iactent quantum uolent ceremonias, cultusq́; ſuos, quibus potiſſimum inter cæteros eminent: ſanctiſſimam uitæ genus eſt pure, caſteq́; ſeruatũ coniugium. Præterea non is modo ſeſe caſtrat, qui uiuit cœlebs, ſed qui caſtæ, ſancteq́; colit coniugij munus. Atq; utinã uere caſtrati ſint, quicunq; ſuis uitijs magnificum caſtrationis prætexũt titulũ, ſub umbra caſtitatis turpius libidinãtes. Neq; enim mei pudoris eſſe puto commemorare, in quæ dedecora ſæpe prolabantur, qui naturæ repugnãt. Poſtremò ne præcipit quidẽ Chriſtus ulli celibatũ, at idẽ diuortiũ palàm interdicit. Mihi ſanè uidetur, nõ peſſime cõſulturus rebus ac moribus hominũ, qui ſacerdotibus quoq; ac monachis, ſi res ita ferat, ius indulgeat cõiugij præſertim quũ ubiq; tam ingẽs ſit

ſacerdotum

ſacerdotum turba, quorum quotuſquiſq; caſtam agit uitã? Quantò ſatius cõcubinas in uxores uertere, ut quas nunc habent cum infamia cum irrequieta conſcientia, habeant palàm cum honeſta fama: ac liberos gignãt, quos ut uere legitimos amẽt, ſanctéq; inſtituãt, quibus & ipſi pudẽdi nõ ſint, & uiciſſim ab illis cohoneſtẽtur. Atq; id, opinor, iam pridem procuraſſent epiſcoporũ officiales, niſi pro-uẽtus amplior eſſet ex cõcubinis, quàm ex uxoribus. Sed diuina quædam res eſt, angelica res eſt uirginitas: at hu-mana quædã res eſt coniugiũ. Ego nunc homo loquor ho-mini. Laudãda quidẽ res eſt uirginitas, at ita, ſi non hæc laus ad quàm plurimos trãſferatur. Quam ſi uulgò uſur-pare homines incipiant, quid uirginitate dici, cogitari'ue poſſit exitialius? Tum ſi in cæteris maxime laudem merea-tur uirginitas, in te certe reprehẽſione carere nõ poteſt, per quem ſtabit, quo minus optimum illud genus & im-mortalitate cum primis dignũ obliteretur. Poſtremò mi-nimum abeſt à uirginitatis laude, qui ius illibatum coniu-gij ſeruat, qui uxorem gignende proli, nõ libidini habet. Si frater fratris ſine liberis defuncti ſemen excitare iube-tur, tu uniuerſi tui generis ſpem interire ſines, præſertim cum ad te unũ reciderit? Neq; uerò me clam eſt, magnis uoluminibus priſcorũ patrum decantatas uirginitatis lau-des: quorũ Hieronymus adeò miratur eam, ut non multũ abſit à cõtumelia matrimonij, & ab epiſcopis orthodo-xis ad palinodiã ſit inuitatus. Verũ donetur hic ardor il-lis tẽporibus: nũc optarim, ut iſti qui paſſim ſine delectu, ad cœlibatum ac uirginitatem adhortantur ætatem, quæ ſibi nondum eſt nota, hoc operæ collocarent in deſcriben-

Confutatio.

Ex lege Moſaica.

Hieronymus

 da imagine

da imagine caſti puriq́; matrimonij. Atqui his ipſis quibus tantopere placet uirginitas, nō diſplicet bellū aduerſus Turcarum gentē, qui numero tot partibus nos ſuperant: quorum ſi rectum eſt iudiciū, cōſequetur, ut in primus rectū & honeſtū habeatur, pro uirili liberis gignendis operā dare, & iuuētutem in belli uſum ſufficere. Niſi forte bombardas, tela, naues, ad hoc bellum apparandas putant, uiris opus eſſe non putāt. Iidem probāt ut ethnicorum parentes ferro trucidemus, quò liceat filios etiam inſciētes baptizare. Id ſi uerum eſt, quantò mitius eſt idē efficere cōiugiorum officio? Nulla natio tam immanis eſt, quin execretur infanticidiū. Principū leges pari propemodū ſeueritate puniūt prouocatū abortū, & accerſitam pharmacis ſterilitatē. Quur ita? Quia minimum intereſt inter eū, qui quod naſci cœperit, intercipit: & eum qui procurat, ne quid naſci poſſit. Hoc quod in tuo corpore uel areſcit, uel magno etiam ſalutis periculo corrūpitur: quod in ſomnis elabitur, homo erat, ſi modo tu eſſes homo. Execrantur Hebræorū literę, uirū qui iuſſus cōgredi cū uxore fratris defuncti, ne quid naſceretur, proiecit ſemen in terrā: & uita iudicatus eſt indignus, qui uitā inuidit naſcituro fœtui. At quantulū ab hoc differūt, qui ſibi perpetuam ſterilitatem indicunt? An nō uidentur tot homines occidere, quot erant naſcituri, ſi liberis gignendis dediſſent operā? Quæſo, ſi cui ſit fundus ſoli natura feracis, quē incultū ſinat perpetuo ſterilē eſſe, non'ne legibus pœnas daret, quòd Reip. interſit, ut ſuam quiſq; rē bene tractet? Si punitur is, qui negligit agrum, qui ut maxime colatur, nihil aliud fert, quàm triticū, aut fabas, aut piſa:

qua

Digitized by Google

qua pœna dignus eſt qui recuſat eum fundum colere, qui cultus fert homines? Atque illic diutino moleſtoq; labore eſt opius, hîc breuē culturam etiā uoluptas ueluti paratū præmiū inuitat. Quare ſi quid naturæ ſenſus, ſi honeſtū, ſi pietas, ſi religio, ſi officiū, ſi uirtus te mouet, cur ab eo abhorres, quod deus inſtituit, natura ſanxit, ratio ſuadet, diuinæ pariter & humanæ literæ laudant, leges iubent, omniū gentiū cōſenſus approbat, ad quod optimi cuiuſq; exemplū adhortatur? Quòd ſi pleræq; res etiam acerbæ, uiro bono ſunt expetendæ, non alio nomine, quàm quòd honeſtæ ſunt, matrimoniū profecto multo maxime expetēdū, de quo quis dubitare poſſit, plus'ne habeat honeſtatis, an uoluptatis? Quid enim dulcius, quàm cū ea uiuere, cum qua ſis non beneuolentiæ modo, uerū etiam corporū mutua quadā cōmunione arctiſſime copulatus? Si magnā quandā animi delectationē ex reliquorum neceſſariorū beneuolētia capimus, quàm dulce in primis ſit habere, q cum animi tui ſecretos affectus cōmunices: qui cū perinde ut tecum loquaris: cuius fidei te tutò committas: qui tuas fortunas ſuas eſſe ducat? Quid tu credis habere felicitatis mariti uxorisq; cōiunctionē, qua nulla poſſit in rerū natura inueniri, neq; maior, neq; firmior? Cū cæteris enim amicis animorū dūtaxat beneuolētia cōiungimur, cū uxore & ſumma charitate, & corporū pmixtione, & ſacramēti fœdere, & fortunarū omnium ſocietate copulamur. Præterea in cæteris amicitijs quāta ſimulatio? quāta perfidia? Sed ij quos noſtri amantiſſimos exiſtimamus, ſicut hirūdines, exacta æſtate deuolāt, ita fortuna reſtante deficiunt. Nōnunquā recentior amicus ueterē eijcit. Paucos

Epilogus ſuperiorū argumentationū.

A iucundo.

Rationes.

Confirmationes.

audiuimus, quorũ fides uſq; ad uitæ finẽ cõſtiterit. Vxo-
ria uerò charitas nõ perfidia corrũpitur: nulla ſimulatio-
ne obſcuratur, nulla rerum mutatione conuellitur: deniq;
ſola morte, imò ne morte quidẽ diſtrahitur. Illa parẽtum,
illa ſororum, illa fratrum pietatẽ, tui amore contemnit: te
unum reſpicit: ex te pendet: tecum emori cupiat. Res eſt?
habes quæ tueatur, habes quæ augeat. Nõ eſt? habes quæ
quærat. Si res ſecũdę ſint, duplicatur felicitas: ſin aduer-
ſæ, erit quæ te cõſoletur, quæ aſſideat, quæ inſeruiat, quę
tuum malũ ſuum eſſe cupiat. An tu uoluptatatẽ ullam cum
hac tanta cõiũctione cõferendã cenſes? Si domi agis, adeſt
quæ ſolitudinis tædiũ depellat: ſi foris, eſt, quę diſcedentẽ
oſculo proſequatur, abſentẽ deſideret, redeuntẽ lęta ex-
cipiat. Dulcis iuuẽtæ tuæ ſodalis, gratum ſenectutis ſola-
tium. Natura quidẽ homini dulcis eſt uel quæuis ſocietas,
quippe quẽ ad beneuolentiã atq; amicitiam genuit. Hæc
igitur quomodo non erit dulciſſima, in qua nihil non cõ-
mune eſt? Contra autẽ, ſi feras quoq; ſolitudinẽ horrere,
ſocietate delectari uidemus, mea ſententia, ne homo quidẽ
ſit exiſtimãdus, qui ab hac ſocietate omniũ & honeſtiſ-
ſima & iucundiſſima abhorreat. Quid enim eo homine
odioſius, qui tãquã ſibi uni natus, ſibi uiuat, ſibi querat,
ſibi parcat, ſibi ſumptum faciat neminem amet, ametur à
nemine? An non iſtiuſmodi portentum dignũ cenſebitur,
quod cum Timone illo ex uniuerſo hominum cõtubernio
in medio mare proyciatur? Neq; hic auſim illas tibi uo-
luptates proponere, qbus cùm natura nihil uoluerit eſſe
homini dulcius, neſcio tamen quo pacto à magnis inge-
nijs diſſimulãtur potius, quàm cõtemnuntur. Quanquàm
quis

quis adeò ſeuero, ne dicam ſtupido, ſit natus ingenio, qui eiuſmodi uoluptatum genere non capiatur: præſertim ſi citra numinis, aut hominis offenſam, citra famæ detrimentum poſſit contingere? Equidem eum non hominem, ſed planè ſaxum dixerim. Etiam ſi minima bonorum, quæ habet coniugium, pars eſt, ea corporum uoluptas. Sed fac te iſtam ut uiro indignam contemnere: quanquàm ne uiri quidem uocabulum ſine his meremur: ponatur, ſi uis, inter extrema coniugij commoda: iam quid caſto amore eſſe poteſt amabilius, imò quid ſanctius atque honeſtius? Accreſcit interim dulcis affinium turba. Duplicatur parentum, fratrum, ſororum, nepotum numerus. Natura enim unam dumtaxat matrem, unum patrem tribuere poteſt. Coniugio pater alter, altera mater accedit, qui te, ut cui ſua uiſcera commiſerint, ſingulari pietate non proſequi nō poſſunt. Iam uerò quanti illud æſtimabis, ubi pulcherrima coniux pulchra faciet te prole parentem? Vbi quis tibi paruulus aula luſerit Æneas, qui tuos, tuosq; coniugis uultus referat, qui te blanda balbutie patrem appellitet? Iam acceſſerit coniugali charitati uinculum adamantinum, quod ne mors quidem ipſa queat abrumpere.

Felices, inquit Flaccus, ter & amplius, Quos irrupta tenet copula, nec malis Diuulſos querimonijs, Suprema citius ſoluet amor die. Habes qui ſenectutem tuam oblectent, qui oculos claudant, qui iuſta perſoluāt, in quibus renatus uidearis, quibus ſuperſtitibus tu ne occidiſſe quidem puteris. Nō abeunt ad alienos heredes, quæ tibi paraſti. Ita tanquā omnibus perfuncto uitæ munijs, ne mors quidem ipſa acerba uideri poterit. Omnibus, uo-

limus nolimus,ſenectus imminet. Hac *ratione natura pro-ſpexit,ut in liberis ac nepotibus repubeſcamus.* Quis *enĩ grauiter ferat ſenectutem,ubi ſuos uultus, quos adoleſcẽs geſſit,in filio conſpexerit?* Mors *omnibus parata eſt.* At *hac una uia,uelut immortalitatẽ quandam meditatur na-turæ prouidẽtia, dũ ſic aliud ex alio propagat, ut ueluti cùm plãta arbore exciſa repullulat, nec interiſſe uidea-tur,qui prole relicta moritur.* At *minime me fugit,qd in-ter hæc obmurmures.* Beata *res eſt cõiugiũ, ſi omnia ſe-cũda eueniãt:ſed quid ſi moroſa cõtingat uxor? qd ſi im-pudica? qd ſi liberi impij proueniãt?* Occurrẽt *animo tuo exempla eorũ,quibus coniugium exitiũ attulerit.* Exag-*gera quantũ potes,ſed tamẽ hominũ iſta uitia fuerint, nõ cõiugij.* Crede *mihi,nõ ſolet niſi malis maritis mala uxor cõtingere.* Adde *quòd tibi in manu eſt, ut bonam eligas.* Quid *ſi corrũpatur?* A' *malo qdẽ marito,uxor bona cor-rũpi poteſt:à bona mala corrigi conſueuit.* Falſo *uxores accuſamus.* Nemo *ſi qd mihi credis, unquã niſi ſuo uitio improbã uxorẽ habuit.* Iam *ex bonis parẽtibus,ferme ſi-miles naſcuntur liberi.* Quanquàm *& hi utcunque nati,ferè tales euadunt,quales illos finxeris inſtitutione.* Iam *uero non eſt quòd Zelotypiam metuas.* Iſte *ſtultè amantũ mor-bus eſt,caſtus ac legitimus amor zelotypiam neſcit.* Quid *tibi tragœdiæ in mentem ueniũt?* Hæc *maritum adultera ſecuri percuſſit,hæc ueneno ſuſtulit:illa morum odio ad mortem adegit.* Cur *nõ potius* Tiberij Gracchi Cornelia *ſuccurrit?* Cur *nõ* Alceſtis *nõ optimi mariti cõiux opti-ma?* Cur *nõ occurrit uel* Iulia Pompeij,*uel* Bruti Portia? Cur *nõ æternũ nomine digna* Artemiſia? Cur *nõ* Hypſi-

cratea

cratea Mithridatis Pontici regis uxor? Cur non Tertiæ Æmiliæ comitas in mentem uenit? Cur nõ Turiæ fides? Cur non Lucretia, lẽtulaq; ſuccurrit? Cur nõ Arria illa à Plinio celebrata? Cur non innumeræ aliæ, quarũ & pudicitia, & fides in maritos, ne morte quidem potuit immutari? Rara, inquis, auis in terris, mulier proba. Et tu rara uxore dignũ te finge. Mulier, inqt ſapiens ille, bona, pars bona. Aude tuis moribus dignã ſperare. Plurimũ in hoc ſitũ eſt, quam diligas, quomodo fingas, qualẽ ipſe te illi præbeas. Sed dulcior eſt, inquies, libertas. Quiſquis uxorẽ accipit, cõpedes accipit, quas ſola mors poſſit excutere. Quid autẽ dulce eſſe homini ſoli poſſit? Si dulcis eſt libertas, ſociam aſciſcẽdã cẽſeo, qua cũ bonũ iſtud tibi cõmune eſſe uelis. Quãquàm quid iſta ſeruitute liberius, ubi ita uterq; alteri obnoxius eſt, ut neuter manumitti uelit? Aſtrictus es ei quem in amicitiã recipis. At hic nemo libertatẽ adẽptã clamitat. At uereris, ne liberis morte abſumptis, orbus in luctũ incidas. Si orbitatẽ times, ob id ipſum ducenda uxor eſt, quæ ſola hoc præſtare poteſt, ne ſimus orbi. Sed quid tu tã diligẽter, imò anxie, omnia matrimonij incõmoda diſquiris, quaſi cœlibatus nihil habeat incõmodi? Quaſi uerò illa ſit uita mortaliũ, quæ nõ ſit omnibus fortunę ſubiecta caſibus. E' uita migret oportet, qui nihil incõmodi ferre uelit. Quòd ſi ad cœleſtem illam uitam reſpicias, mors hæc hominum uita eſt, haud uita dicenda. Sin intra humanã conditionem animum contineas, nihil eſt cõiugali, uita, neq; tutius, neq; tranquillius, neq; iucundius, neq; amabilius, neq; felicius. Ab exitu rem ſpecta: quotumquenq; uides, qui ſemel expertus coniugium,

A ſimili.
Orbitas.
Violatio.

nõ auide repetat? Mauricius meus, cuius eximia prudétia tibi nõ eſt incognita, non'ne ab obitu cõiugis, quam unice deamabat, altero menſe duxit in thalamũ nouam ſponſam? Non adeo libidinis impatiẽtia, ſed negabat ſibi uitã uideri uitam abſq; coniuge rerum omnium conſorte. Iouius noſter, non'ne iam quartam ambit uxorẽ? Sic adamabat uiuas, ut nullam conſolationem admiſſurus uideretur. Sic una defuncta, ad ſarciendá thalami ſolitudinẽ properabat, quaſi leuiter illas amaſſet. Sed quid nos de honeſto ac iucũdo diſputamus, cũ nõ utilitas modo ſuadeat, uerum etiam neceſſitas ad cõiugiũ impellat? Tolle matrimoniũ, perpaucis annis uniuerſum hominũ genus funditus intereat neceſſe eſt. Xerxen illũ Perſarũ regẽ, cum ex edito loco ingentem illam hominum multitudinem intueretur, lacrymas nõ tenuiſſe dicũt, quòd ex tantis hominũ milibus poſt annos ſexaginta, nullus omnino ſuperfuturus eſſet. Cur quod ille de ſuis copijs intellexit non etiá de uniuerſo hominũ genere perſpicimus? Sublato coniugio, quotus quiſq; ex tot regionibus, prouincijs, regnis, urbibus, cœtibus poſt cẽtũ annos ſupererit? Eamus nũc & cœlibatũ miremur, qui æternã ſit generi noſtro cladem allaturus. Quæ peſtis, aut lues à ſupis, aut inferis ĩmitti poſſit nocẽtior? Quid ab ullo diluuio timeri poſſit acerbius? Quid triſtius expectetur, etiamſi Phaëtontæũ redeat incendiũ? At ex huiuſmodi quidẽ tempeſtatibus multa relinqui ſolent incolumia, ex cœlibatu nihil reliqui fieri poteſt. Videmus quantũ morborũ agmen, quot caſuum diſcrimina noctes, dieſq; hominũ paucitati inſidientur. Quot peſtis abſumit, quot abſorbet mare, quot Mauors abripit? Taceo enim

Ab utili, ac neceſſario.

ceo enim de quotidianis mortibus. Circumuolat undique mors: ruit, rapit, properat quãtũ poteſt genus noſtrũ extinguere, & nos cœlibatũ miramur, cõiugium fugimus? Niſi fortè placet Eſſenorũ inſtitutũ, aut Dulopolitarũ, quorũ gentẽ facinoroſorũ nunquã deficiens numeroſitas propagat. Num expectamus ut Iupiter aliquis nos eodem munere donet, quod apibus tribuiſſe dicitur, ut ſine concubitu fœtificemus, & poſteritatis ſemina è floſculis ore legamus? An verò poſtulamus, ut ſicut, è Iouis cerebro Mineruã prognatã poëtæ fabulantur, ita nobis è capite liberi exiliant? An deniq; ut iuxta ueterũ fabulas, è terra, è ſaxis proiectis, è duris arborũ trũcis homines producantur? E terræ gremio permulta ſine noſtro cultu enaſcuntur. Plãtulæ ſub umbra matris ſæpe pullulaſcũt: at homini hãc unã propagãdi uiã natura eſſe uoluit, ut mutua mariti, uxoriſq; opera mortalium genus ab interitu uindicaretur. Quod ſi fugiãt tuo exẽplo mortales, ne iſta quidẽ, quæ tu miraris, eſſe potuerunt. Cœlibatũ miraris, ſuſpicis uirginitatẽ? At nec cœlibes erunt, nec uirgines, ſi cõiugij uſum ſuſtuleris. Cur igitur prælata eſt uirginitas? cur honorata, ſi exitiũ adfert mortalibus? Laudata eſt, ſed pro tẽpore, ſed in paucis. Voluit enĩ deus hominibus cœleſtis illius uitæ tanquã imaginẽ quãdã & ſimulachrũ oſtẽdi, ubi neq; nubẽt ullæ, neq; nuptũ dabũt ulli. Sed ad exẽplũ paucitas idonea eſt, multitudo inutilis. Quẽadmodum non omnes agri, quãquàm feraces, ad uſum uitæ ſeruntur: ſed pars negligitur, pars oculis paſcẽdis colitur. At patitur hoc ipſa rerũ copia, in tanta aruorũ amplitudine, exiguã partẽ ſterilem relinqui. Verum ſi nulli ſerantur, quis non

uideat nobis ad glãdes fore redeundum? Ita cœlibatus in tanta hominũ multitudine, in paucis quidẽ laudem habet, in omnibus ſummã reprehenſionẽ habiturus. Iam *ſi maxime in alys ſit uirtutis nomẽ habitura uirginitas, in te certe uitioſa fuerit.* Cæteri *enim puritati ſtuduiſſe uidebantur: tu generis parricidia iudicaberis, quod cum honeſto cõiugio propagare potueris, turpi cœlibatu paſſus ſis interire.* Liceat *è numeroſa ſobole uirginẽ deo cõſecrare.* Ruſtici *frugũ primitias ſuperis immolant, nõ uniuerſum prouentũ: at te unũ ſtirpis tuæ reliquias eſſe memineris oportet.* Nihil *aũt refert, utrũ occidas, an ſeruare recuſes, qui à te uno ſeruari & poterat, & facile poterat.* At *ſororis exemplum te ad cœlibatũ adhortatur.* At *iſta uel una re potiſſimũ debebas à cœlibatu deterreri.* Generis *enim ſpem, quæ prius utriſque erat cõmunis, nũc totã ad te unum reuolutam intelligis.* Detur *hæc uenia ſexui, detur ætati: puella dolore uicta peccauit, ſtultarũ muliercularum, aut ſtultorum monachorũ impulſu ſeſe præcipitẽ dedit.* Tu *maior natu, uirũ te eſſe memineris neceſſe eſt.* Illa *maioribus ſuis commori uoluit, tu ne moriantur, operã dabis.* Soror *ſubduxit ſeſe officio, tu duorũ tibi partes obeundas eſſe cogita.* Non *dubitarunt filiæ* Loth *cum patre temulento rem habere, ſatius eſſe iudicantes nefario etiam inceſtu generi conſulere, quàm pati interire.* Tu *matrimonio honeſto, ſancto, pudico, ſine offenſa, ſumma cum uoluptate, non cõſules tuo generi alioqui intermorituro?* Quare *ſinamus eos* Hippolyti *inſtitutum imitari, ſectentur cœlibatũ, uel qui mariti fieri poſſunt, patres non poſſunt: uel quorum tenuitas liberis educandis nõ ſuppeditat, uel quorum genus*

Violatio.

Exemplũ cũ collatione.

Epilogus.

nus aliorum opera poſſit propagari; aut certe eiuſmodi eſt, ut magis Reip. *cōducat intermori, quàm propagari: uel quos peculiaris quidam æterni numinis fauor, cōmuni hominum ſorte ſelectos cœleſti cuipiam functioni deſtinauit, quorū mira eſt raritas.* Tu *uerò cum teſte medico uiro neque imperito, & minime mendaci, magnam poſteritatem promittere uidearis: patrimonium habeas ampliſſimum, genus autem tum optimum, tum clariſſimum, ita ut obliterari ſine nephario ſcelere, magnoq́;* Reip. *detrimento non poſſit: tum adſit ætas integra, nec deſit forma: offeratur uerò coniux puella, qua neq; integriorē, neq; illuſtriorē ullam uiderūt ciues tui, pudica, modeſtia, pia, facie diuina, cum dote ampliſſima: cum rogent amici, lacrymentur propinqui, inſtent affines, patria flagitet: ipſi maiorum tuorū cineres à tumulis idipſum te obteſtentur: tu tamen adhuc cōtaris, adhuc cœlibatum cogitas?* Si *qua res parū honeſta abs te peteretur, ſi qua difficilis, tamen uel tuorum uota, uel generis charitas animum tuum expugnare debuerat.* Quanto *æquius eſt id amicorum lacrymas, patriæ pietatē, maiorū charitatē abs te obtinere, ad quod te diuinæ pariter & humanæ leges hortantur, natura inſtigat, ratio ducit, honeſtas allicit, tot cōmoda inuitant, neceſſitas etiam ipſa cogit?* Sed *iam argumētorū plus ſatis.* Confido *te iandudū me monitore ſentētiam mutaſſe, animumq́; ad ſalubriora conſilia appuliſſe.* Plurimum *conducet in hoc ſuaſorio genere lōge omniū utiliſſimo, diligenter exerceri.* Dominatur *enim ferè omnibus generibus.* Primum *igitur cuiuſmodi ſit, quod perſuadere cupis, attente eſt conſiderandum.* Deinde *quæ ſunt in eo cōmoda*

De exercitatiōe huius generis præceptio.

omnia diligenter colligemus, & amplificabimus: contrà uerò ſi qua inſunt incommoda, quæq́; illius animum poſſe deterrere uidentur, ea aut extenuabimus, aut remouebimus, excogitatis quàm plurimis rationibus, & rationũ confirmationibus, ac locupletationibus. Qui loci incident communes, ad rem accommodandi ſunt: uelut hic incidebat, omnibus rebus inſitam eſſe uim propagandi ſui. Item mille morbis, mille caſibus atteri genus humanum. Item quàm nihil in hac uita iucundum ſine conſorte. Item ſenectutem ac mortem tolerabiliorem fieri, paratis liberis. Poſtremo uerò uidendum quibus argumentationum formis, aut quibus exornationibus ea quæ excogitata ſunt, quàm commodiſſime poſſint explicari.

De genere diſſuaſorio.

IN *diſſuaſione omnia incõmoda colligemus. Hæc quẽadmodum inueniri poſſint, mox paucis demonſtrabimus, quæ quidem meditata, & tanquã ad manũ habere oportebit. Proponat autẽ didaſcalus aliquod argumentũ ſcite excogitatum, capita rationũ, exempla, ſimilitudines: & ſi uolet, diſpoſitionẽ paucis oſtendat, reliqua puerorum ingenijs relinquat. Deinde illorum inuenta caſtiget, mox palinodiã ſcribere iubeat. Nonnunquã etiã acuẽdi ingenij gratia, infames materias proponat. Veluti ſi quis ſuadeat paupertatem, exilium, ingratitudinẽ, ægrotationem, contemptum ſtudiorum, neglectum linguarum, tyrannidem, ut uetulus uetulam ducat, ut domũ ducat uxorem improbam. Nihil enim eſt ita natura bonum, quin ab ingenioſo oratore deprauari poſſit. Hac exercitatione cùm copia, tum promptitudo quædam quauis de re dicendi para*

di parabitur. A me modo ſuaſum eſt matrimonium, ubi pleraq; eius uitæ cõmoda collegi, contrà autem cœlibatus incommoda exaggeraui. Incommoda uero matrimonij, quæ illic partim extenuaui, partim refelli, ea in palinodia erunt exaggeranda: contrà, cõmoda aut uehementer deprimenda, aut commoda eſſe neganda.

Quonam igitur modo erit hęc palinodia inſtituẽda? Aut hoc ipſum argumentum iiſdẽ poſitis circunſtantijs, in diuerſam partẽ tractabimus: aut fingemus amicum ſecum hæſitantẽ, utrã uitam uelit amplecti, aut iam nuptias animo deſtinaſſe. Et ut à circunſtantijs diſcamus inuenire argumẽta, thema certis perſonis confictum proponemus, hoc pacto. Petrus adoleſcẽs, minimus fratrum ſuorum, ſummo ingenio, & iam literis initiatus, matris opera a ſchola reuocatus, ab eadem ad ducendam uxorem ſolicitatur, puellam, & diuitem, & egregia forma. Pater neq; uxori, neq; filio refragatur, ſed liberum illi permittit, ut eligat. Scribit nunc illi ſodalis, æqualis, & ſocius ſtudiorũ, conaturq; illũ à matrimonio deterrere. Hic, ut cõiugium quàm miſerrimum oſtẽdat, omnes eius uitæ ærumnas contrahet: primum ab ipſius coniugij natura: Adducet enim ſeruitutẽ, & eam quidem, quam ſemel admiſſam effugere nullo modo poſſis. Nulla enim ſeruitus, non miſera eſſe poteſt, quum hominem natura libertatis auidum finxerit. Atq; hic incidit locus communis, late tractabilis. Ad hæc, quum omnis ſeruitus miſera eſt, tum illa minime uiro conuenit, qua cogimur mulierculis inſeruire. Præterea quòd mutua eſt ſeruitus. Accedit etiam alterum incommodũ, quòd eam ipſam ſuſtinere cogeris & alere, cui in

ſeruis

ſeruis. Ná reliquis in ſeruitutibus, ſerui ex dominis pendent, at illa ex te. Prius ibas, quò uolebas: cœnabas, ubi uolebas: uiuebas qui cum uolebas, uagabaris, nugabaris, cóuiuabaris, luſitabas: cõfabulabaris. Nũc domi deſidẽdũ, cœnandum domi, cubandum domi, uiuendum more illius. Quæ ſi facis, ubi dulcis illa libertas? Sin minus, lites domi paratæ, audienda iurgioſæ uxoris cóuicia. Res augeri poterit per contentioné. Seruus uernaculus, ſiue emptitius uel pretio dato, uel ex heri begnitate, ſperat libertatem: hîc ſola mors habet ius manumittendi. Ad formoſa eſt, non poteſt non eſſe uoluptati. Imò ſi formoſa eſt, certam miſeriam effugere non potes. Nam ſi deformis eſſet, minus qnidem animum uoluptate oblectaret: at rurſum metu minus angeret, minus procax eſſet.

Nunc quam formam ſuam nõ ignoret, multo erit inſolentior. Tum ſi parum pudica ſit, quî tibi iucunda poterit eſſe uita? Sin pudica, quod haud ſcio an fieri poſſit, perpetuo metu cruciaberis, ne te nõ ſatis amet, ne corrũpatur, ne mutet animum. Nam ſi non ames, miſerum eſt uiuere cum ea, quá non ames. Sin ames, hæc omnia ſecum incómoda adfert amor, ſuſpitiones, iniurias, iurgia, rixas, & cætera. Præterea ſtulti eſt compedes ſuas quamuis aureas amare. Quid refert, lineo, an ſerico fune ſtranguleris? Deinde extenuabis eam corporis uoluptaté, qua negabis tantos dolores eſſe emendos. Eſt enim pecunia prorſus, plena faſtidÿ, plus aloes quàm mellis habés, indigna magnis iugenÿs. An hæc una tanti eſt, ut multo dulciores uoluptates relinquas, & tot miſerias adeas? Atq; hic rurſus incidit locus cómmunis, aduerſus eá uoluptaté, quæ ex co

itu percipitur, quam quidã non inſcite morbi comitialis ſpeciẽ dixere, Plato eſcã malorũ. Nulla *res magis hebe-tat animi uigorẽ, nulla magis eneruat uires corporis, nulla magis accelerat ſenium.* Poſt *hęc oſtẽdat rem eſſe ple-nam periculoſæ aleæ.* Hic locus *incidet odioſus de uitijs fœminei ſexus, q̃ paucæ bonæ aut pudicæ reperiantur, quàm paucos non pœnituerit, initi coniugij.* Hæc *omnia quæ nimium frequẽter accidunt, ponet ob oculos.* Vxorẽ *rixoſam, procacẽ, impudicã: breuiter his moribus, ut, qđ frequenter accidit, maritum ad mortem adigat: perennes querelas, dotis exprobrationẽ, affiniũ graue ſupercilium garulam ſocrus linguam, ſuffoſſorem alieni matrimonij, liberos impios ac ꝑditos, aliaq́ꝫ quæ plurima collegere,* Iuuenalis, Tertulianus, Hieronymus, *& alij qui in uitu-perando matrimonio uires eloquentiæ deprompſerunt.* At*q́ꝫ hinc ueluti gradu facto, deſcẽdet ad ea incõmoda, quæ felix etiam matrimonium ferè conſequuntur: maiorẽ rei domeſticæ curam, ſtudium augendarum facultatum, adipiſcendorum horum: huc enim extimulat uxoris fœ-cunditas, morbum filiorum aut uxoris, mortem, luctum, orbitatem.* Contrà *quæ uoluptas ſit in literis.* Non *poſſe quenquã ſimul & uxori & muſis uacare.* Quæ *digni-tas, quæq́; felicitas uirginitatis.* Hic *per cõtentiones enu-merabit, quæ relinquat, quæ ſubeat.* Sed *ſine matrimonio genus humanum ſuſtineri non poteſt: quaſi uerò deſint, qui iſto munere fungantur.* Iſthuc *alijs relinque, qui hu-manis rebus ſunt nati, tu ad diuina, ad cœleſtia factus es.* Sunt *tibi fratres, quorum opera genus tuum poſſit pro-pagari tuum eſt illud nõ liberis, ſed literis illuſtrare.* Plu-

res

res filios tibi parabis beneficijs tuis, quàm uxor poſſit gignere. Et *ſæpenumero fidelius amãt, quos pararis, quã quos genueris.* Puta *te tot habere filios, quot pueros, quot adoleſcẽtes ad honeſtas literas, ac piam uitam inſtitueris.* Hi *parentẽ non grauant ſumptu, non diſcruciant alendi ſolicitudine, imò potius alunt parentem.* Et *hic eſt locus communis, longe uerius eſſe patrem, qui fingit, ac format animum, quàm qui generat corpus.* Ad *horum omnium ſingula poterunt accommodari exempla, cæteraq́; quibus oſtendimus orationem locupletari.* Hæc *indicaſſe ſuffecerit, ne plus ſatis oneremus lectorem.*

De conſolatoria epiſtola.

Q*Vum uita mortalium undiq; plena ſit calamitatũ, neq; multos reperire liceat, quos ſuæ fortunę non pœniteat, nullũ officiũ incidit frequentius, quàm ut amicorũ animos cõſolando ſubleuemus.* Neq; *uerò mediocre beneficiũ eſt, tẽpeſtiua & amica conſolatio, qua quoties in rebus afflictis eorũ, q̄bus bene uolumus, ęgritudini re mederi non licet, uerbis ſaltem lenimus dolorem.* Verum *ſcite idipſum faciamus oportet, ne uelut imperiti medici uulnus crudũ adhuc & recens exulceremus potius, quàm mitigemus.* Proinde *triplex erit ratio tractãdæ cõſolationis: una ſimplex & aperta, per quam argumẽtis declaramus non eſſe cauſam dolendi: quũ uiro ſapienti nihil accidere poſſit triſte præter turpitudinẽ, neq́; à quoquam lædi poſſit, niſi à ſeipſo.* Huiuſmodi *ualidis pharmacis utemur, quoties nobis cum philoſopho, aut alioqui uiro cordato res eſt.* Altera *per inſinuationem ſumenda, quoties aut animus eſt infirmior, aut dolor recẽtior, acerbior'ue,*

Triplex ratio tractandæ conſolationis.

quàm ut apertè patiatur ſibi admoueri manus. Siue quū erectior eſt animus eius, quem cōſolamur, quàm ut uideri uelit opus habere conſolatore. Nam quemadmodū ſunt quidā animo tam excelſo præditi, ut quum ægrotent grauiter, tamen pudeat medicū accerſere, quòd ignauum, ac forti uiro pudēdum exiſtimēt ægrotare: ita ſunt qui pudore quodam generoſæ mentis, quamlibet magnum dolorē animi premunt, ac diſſimulant. His hac arte erit obrependum, ut negemus nos cōſolandi gratia ſcribere, quū multis modis perſpectam habeamus illius eximiam ſapientiam, tum infractam animi magnitudinē omnibus fortunæ procellis maiorē, tameſit fatebimur caſum eſſe eiuſmodi, ut alium quēlibet facilè poſſit deyicere, tamē non dubitare nos, quid homo à puero ueræ philoſophiæ præceptis inſtitutus, longo rerū uſu doctus, ad hæc inuicto quodā animi robore præditus, fortiter ferat, quod ex cōmuni mortalium lege, uitari nō poteſt: nos illius fortitudini gratulari uelle potius, quàm dolori mederi. Priori incommodo ſic medebimur, ut eius, quē conſolari uolumus, affectū in nos transferamus, ſic attēperantes orationē, ut noſtro dolori magis obſequi, quàm illius ægritudinē mitigare uelle uideamur. Hac arte M. Tullius Milonis cauſam agēs, fictè metum in ſe transfert, quò iudicum animis metū eximat. Siquidē quos dolor adhuc totos poſſidet, non aliter tractandi ſunt, quàm iſti, qui ob morbo uitiatum animi iudicium, ſibi uidentur eſſe cornuti, aut naſo in longū prominenti, aut mortui aut teſtacei. Oderunt diſſentiētes, amāt eos, qui per diſſimulationē, ipſorū imaginationi aſſentantur. Proinde qui his mederi ſtudent, nonnunquā ſimulant

ſeſe eodē teneri malo. Porrò contracta beneuolētia, facilè perſuadent remedium, ac paulatim obrepentes tandē eximunt falſam imaginationē. Itidem agendū erit cum his, quorum animus nondum admittit manum medicantis. Dicemus nos ipſos ad conſolandū parum eſſe idoneos, qui non minus angamur animo, quàm is ipſe, quem cōfirmare deberemus: Deīde doloris cauſas etiā exaggerabimus, eamq́; exaggerationem non ſolum à re ipſa, ſed ab eius etiam qui patitur indignitate ſumemus, non ſine laude quadam eius iniuriam quàm plurimis bonis uiris dolere dicemus. Quod ubi erit factum, tum medicamentum adhibebimus hic omnia quæ dolorem lenire poſſint, diligēter colligemus. Id fiet, ſi ipſum malum in quod incidit, uerisſimiliter extenuabimus: & bonū unde excidit, quantum licet eleuemus. Malum extenuabimus, ſi minime diuturnum fore oſtenderemus. Solent enim patientius ferri incommoda, quæ breui finem habitura putentur, præſertim ſi eam incommoditatem magna aliqua ſpes ſequutura monſtretur. Hic omnes rerū coniecturas diligentiſſime diſpiciemus, quibus eam ſpem quàm maxime probabilem efficiamus. Vnde autem coniecturæ ſumantur, rhetorum de ſtatu cōiecturali præceptiones haud obſcurè demonſtrāt: & Ciceronis cum multæ, tum illa in primis ad Cæcinnā epiſtola, exemplo eſſe poteſt, ubi idē facete ſuo more tanquam augurandi diſciplinam quandam tradere uidetur.

Alter modus extenuandi malum.

His omnibus aſſentationē quandā admiſcebimus. Quod ſi eiuſmodi ſit incommodum, ut diuturnū uideri neceſſe ſit, alijs extenuādi rationibus utemur. Aut enim non eſſe incommodum, aut non eſſe tam graue, quàm apparet, nis

temur

temur oſtendere. Id faciemus, ſi quicquid erit in eo commodi, id accurate cum amplificatione quadã indicemus. Nullum enim tam graue malum homini poteſt accidere ex quo nõ aliquid commodi decerpti queat. Si negabimus ullum eſſe malũ exiſtimandum, quod citra culpã homini obtigerit, quemadmodũ docet Ariſtotele, iucundam eſſe malorum recordationem, quæ cum honeſta fama coniuncta ſunt: ita leuius ferimus, quæ noſtra culpa contracta nõ ſunt. Hic philoſophorũ rationes, & præter cęteros Stoicorum plurimum adiuuabunt: ſi eiuſmodi calamitatẽ uel famæ eius profuturam, uel gradum quendam ad maxima commoda iactum eſſe oſtendemus. Solet enim ſumma uirtus, ſummaq; felicitas à duriſſimis initijs plerunque proficiſci: idq; exemplis approbabimus, ſi theologico more eiuſmodi tempeſtatem à ſuperis propitijs immiſſam dicemus, corpori quidem moleſtam, ſed animę ſalutarẽ. Nihil autem æquè dolorem leuat, teſte Cicerone, ut communis tanquam legis humanę conditionis recordatio quare id mali illi cum uniuerſo mortaliũ genere, uel certe cum clariſſimis, optimisq; uiris quàm plurimis commune eſſe declarabimus. Hic illuſtrium uirorum exempla, qui in eoſdem luctus inciderunt, aut certe ſimiles: quiq; eos fortiſſimo animo, maxima cum laude tulerunt, accumulabimus. Poſtremò ad exhortationẽ ueniemus: ad priſtinã animi tolerantiã, magnitudinẽ, ſapiẽtiã, eruditionẽ uocabimus. In cõcluſione omnẽ operã, ſtudiũ, diligẽtiã, & ipſi, & eius filijs, ac neceſſarijs deferemus. In cõſolãdo iocus erit uehemẽter fugiẽdus, niſi leue ſit incõmodũ ut ioco poſſit exhilarari. Tum ſi modò cui ſcribimus, is erit, qui huiuſmodi

 rebus

rebus capiatur, quàm blandiſſime iocãdum erit, ita tamẽ, ut ueras conſolationes cum iocis permiſceamus. Prætere à cauẽdum ne nõ tam amice conſolari, quàm præcipere ui deamur, niſi uehementer erit familiaris, cui ſcribimus: ne tanquã ſani ægrotantibus imperemus: ne quid de noſtra aliorum'ue felicitate cõmemoremus: ne Tityrũ illum Ver gilianum ruſtice imitemur: O' Melibœe, deus nobis hæc ocia fecit. Vt enim ſocietas miſeriam leuat, ita alienæ immunitatis recordatio, ægritudinẽ exaſperat. Quæ quũ ſatis diligenter præcepta putẽ, exemplum adyciemus. Canidius uir in rep. ſua præclarus, per inuidiã factionũ aduerſarũ eiectus, in longinquis regionibus exulat, relicta domi uxore, paruisq; liberis, eum amicus conſolatur. Officiũ meum tibi, ut à quo perſæpe meo in luctu fuerim amãtiſſime cõfirmatus, uiciſſim in tuo triſtiſſimo caſu deberi quidem agnoſco: ſed te nihil egere gaudeo. Ita enim fortiter ſapienterq; exilium ferre audio, ut nos, qui tui deſiderio angimur, tua potius, quàm tu, noſtra conſolatione ſimus subleuãdi. Nę tu ſanè uir fortiſſime, nihil, à tuis ſtudÿs alienũ facis. Ita enim à puero, & optimis maiorũ inſtitutis, & philoſophiæ rationibus animũ præparaſti, ut nullus te fortunæ flatus, nec ſecundus erigere, nec aduerſus poſſit deÿcere. Non quo te tam acerbi uulneris ſenſu omnino carere putẽ: id enim ſtupentis magis, quàm excellẽtis animi uidetur. Quis enim tam ſaxeo pectore ſit, qui, quod tibi euenit, quũ pro ſummis in Remp. meritis, ſummam contumeliã acceperit, tanta ingratitudine non permoueatur? Quis tantum obliuionis ex illo Lethæo flumine bibit unquam, ut nullo natalis terræ, amicorũ, uxoris, liberorũ deſideri

Argumẽtum ſiue thema epiſtolæ.

Epiſtola cõſolatoria exilÿ.

ſiderio teneretur? Non tibi doleat uulnus qui acceperis, quum multis non tuis modo, uerũ alienis, bonis tamen doleat? Quare ſi te dolere uetem, inhumaniſſimus plane uidear: tametſi affirmare auſim, permultas eſſe cauſas, cur tu malũ moderatius ferre debebas: quod ſi etiã diuturnũ fore uideretur, tamen erat quo te ſuſtentares. Nempe in primis tua uirtute, literis, conſcientia recte factorum: quæ quidem nulla eſt in rebus aduerſis uel uerior, uel præſentior cõſolatio. Nunc certiſſimo augurio breui futurũ ſpero, ut tibi de honeſtiſſimo reditu gratulemur: omnesq́; exiſtiment æmulos tuos, qui tuã ſalutem extinguere credebantur, dignitatem tuam uehemẽter illuſtraſſe. Id quidem ego, auguriũ ne uanum putes, certiſſimis ſignis, partim quidem à tua uirtute, & maximis in Remp. officijs, partim à temporũ natura colligo.

A perſona.

Eam enim in te ſapientiam, integritatẽ, induſtriam, noſtra Reſpub. domi, belliq́; experta eſt: ut & ſi tu pro animi tui magnitudine, patria carere facilè poſſes, illa certe tali ciue diutius carere omnino nõ ſuſtineat.

Confutatio.

Cur igitur ſic meritum eiecit inquies? Rerumpub. tempeſtates noſti: nec uulgi animos ignoras, quibus nihil inſtabilius: qui procellarum in morẽ ſurſum ac deorſum fluctuant, nec quenquã conſtanter aut odiſſe ſolẽt, aut amare. Ita eſt humanum ingenium, uirtutis nec præſentis fulgorem, nec abſentis deſiderium ferre poſſumus. Præſentem, ut Flaccus ait, odimus, ſublatam ex oculis quærimus inuidi.

Exempla.

Camillum uirum clariſſimum, cuius in pace ſplendorem Romana Reſpubl. ferre non potuit, afflictis in rebus, coacta eſt reuocare: nec prius quàm expuliſſet, qualem ciuem habuiſſet, ciuitas alioqui ſapiens

intelligere potuit. Itaq; quũ abſenti patriã reddidiſſent, & dictaturam non ambienti decreuiſſent, imperiũ quod à ciuibus deſerebatur, ab exule defenſum eſt. Socratem, uirum omnium quos terra produxit optimum, Anyti & Meliti & calumnia undecim uiri ueneno damnarunt: quẽ ubi deſiderare cœpit ciuitas Athenięſis, repente omnium conuerſis animis, in ipſos accuſatores publicus eſt impetus factus: Socrati ſtatuæ erectæ. Serius quidẽ illi, quàm Socrati cõmodum erat, reſipuerũt: tu nondũ ita cecidiſti, quin facilè reſtitui poſſis. Iam multos quos tuus in Repu. ſplendor urebat, tui deſiderium cruciat: factionis aduerſę qui ſunt, partim amicorũ precibus uicti, partim abſentia tua, partim ipſa die mutati, poſuerũt odium, nonnulli ad amicorum tuorum partes transfugerunt. Nemo certe eſt, qui non mitius oderit. Peropportune uerò bellum oritur, & magnũ, & periculoſum, & quidem cum ijs ipſis, quos aliquãdo tua uirtute coërcitos meminerũt. In quo quum uehementer Reſp. tuam operam ſit deſideratura, in certã ſpem adducor fore, ut qui ab ingratis ciuibus fueris eiectus, à ſupplicibus reuoceris, ut non tam acerbum fuerit eiectum fuiſſe, quàm glorioſum ſic fuiſſe reuocatum. Habes augurium meum: quod ita meum eſt, ut idem amicorum tuorum nemo non ſperet, inimicorum nemo non metuat. Quo ſi quid addubitarem: non uterer ullis remedijs potius quàm illis: quibus te uirum fortem facilè ſuſtentari uideo, quibusq; ipſe utor quotidie, & te uti facilè ſuſpicor. Optima conſolatrix philoſophia, quæ non unum aliquod malum, inanibus fomentis lenire, ſed ad omnes fortunæ incurſus animium armare ſolet. Huius, ut ita dicam, lacte

Fecit uerisſimile.

Conſolatio è philoſophorũ decretis.

quum ab ipſis ſis incunabulis enutritus, quid ego ſus Mineruam, aut ululas Athenas? ſed tamen pro tua modeſtia memorẽ ut aiunt, te moneri patieris, uidelicet ut hominis felicitatem non in fortunæ temeritate, ſed in animo eſſe ſitam memineris. Patriam, opes, honores, cæteraq; munera ſua, fortuna poteſt eripere: animum ſapientem neq; dare, neq; eripere poteſt. In te ipſo omne præſidium tuum conſtitutum eſſe cogites: ſapienti uiro, præter turpitudinem, nihil acerbi poſſe accidere. Virtutem ſeipſa contentam, non è caſuũ mutabilitate pendere. Non cruciari, ſed cruciatu dignum admittere, in malis eſt numerandum. Tua te uirtute inuoluas oportet. Exiliũ dolet? Non tu miſer, qui immeritus pateris, ſed ij longe miſerrimi, qui immerẽtem eiecerunt. Infelicius enim longe eſt facere iniuriam, quàm accipere. Patriã ingratiſſimi ciues eripuerunt: animi magnitudinem, uirtutem, integritatem, eruditionem, honeſtã famã, eripere non potuerunt, nec poterunt. At hoc ipſum dolet, quòd optimè meritus ab ea Repub. quàm ſæpenumero tua uirtute ſeruaris, exulas. At iſthuc maximam ægritudinis partem leuare deberet. Socrates, uir integritate laudatiſſimus, uenenum bibiturus, uxorem eiulantem, deplorantemq;, quòd innocens eſſet moriturus, obiurgãs: Stulta, inquit, nocentem me mori malles? At quod uenit ex merito, leniter, lenteq; ferendum: Quæ uenit indigno pœna, dolenda uenit. Vulgi iſta ſententia eſt, & ſtultitiæ plena. Sapienti uero, quæ maior eſſe poſſit conſolatio, quàm ex rectè factorum conſcientia? que quum aderit, etiamſi fractus illabatur orbis, impauidum ferient ruinæ. Omne ſolum forti patria eſt. Egeſtas, exilium, bel-

Paradoxa.

Confutatio.

Confutatio.

Sentẽtia mixta ſimili. lum, non mala, ſed materia uirtutis ſunt. Creſcit enim, & alitur aduerſis rebus animi uigor, perinde ut ilex: quæ quò diligentius duris bipennibus tondetur, eò latius ramos diffundit. Darius ſe rebus aduerſis prudẽtiorẽ fieri dicebat. Ego uerò ita exiſtimo multos egregios uiros, fortunæ ſæuitia non prudentiores modo, uerum etiã clariores euaſiſſe. Num Herculis gloria per orbem ſic emanare potuiſſet, niſi illi Iuno tot monſtra, tanquam uirtutis materiam obieciſſet? Vlyſſem equidẽ non tam bellicis rebus, quàm tolerãtia malorum, quibus decennium eſt iactatus, immortale nomen adſequutum puto. Cedunt ipſa interdũ feliciter mala, & à ſuperis propitijs immittuntur. Multos tibi recenſere poſſem, quibus ita ceſſit exiliũ, ut optandum fuiſſe uideretur: qui quum in patria uel obſcuri, uel inuidioſi uixiſſent, apud exteros & rem ampliſſimam, & ſummos honores ſunt aſſequuti. Claudiũ uirum nobiliſſimum à ciuibus in exiliũ actum, Gallia excepit. Iam exul adeò locuples, clarusq́; eſt, ut non modo patriam non deſideret, uerumetiam quòd non antè reliquerit, pœniteat. Petrum Aliacenſem Cameracẽſis ciuitas epiſcopũ eiecit, Roma ex exule fecit Cardinalẽ. Multa apud noſtros, ad gloriam uirtutis uia graſſantibus obſtant, æmulatio, inuidia, poſtremò uirtutis, & ſplẽdoris ſatietas quędã. Quare cum ex his rebus, quas tu ſemper es admiratus, & in quibus felicitatẽ conſtituendã iudicauiſti, nihil tibi deceſſit, nihil eſt, quod te his caſibus uehementer affligas, quibus natura uniuerſum hominũ genus ſubiectũ eſſe uoluit. Hac enim lege naſcimur omnes, ut omnibus fortunæ caſibus ſubiaceamus. Sic libitũ eſt fortunæ in rebus humanis ludenti

Apophthegma.

Exempla fabuloſa.

Exemplum confictum.

ludenti, indignos attollere, optimum quenq; deÿcere, leta miſcere triſtibus. Quid autem acerbũ uideri poteſt, cuius cõditio tibi cũ omnibus eſt cõmunis? Repete cogitatione & ueteres & recentes annales. Quem tu regẽ, quem ducem, quẽ clarum uirum ab hoc ſæuo fortunæ ludo immunem fuiſſe cõperies? Quoties illa è domino ſeruũ, è rege captiuum, è cõſule rhetorẽ, è triumphatore exulem, ex patriæ cõſeruatore hoſtem patriæ fecit? Quid unquam habuit Græcia Alcibiade uel generoſius, uel fortius? At hic ubi ſplendore ſuo inuidiã ſuſcitaſſet, ex ea Republ. quam multis uictorÿs illuſtraſſet, in exiliũ eiectus eſt. Ariſtides ob inuidiã, quòd ob morũ incorruptam integritatẽ uulgo Iuſtus cognominaretur, oſtraciſmo damnatus ſolum uertere iuſſus eſt. Quid Phocione iuſtius? at hunc etiã uenenum bibere coëgit. Quid Socrate caſtius? at huic ſua uirtus exitiũ attulit. Quid de Scipione dicã? quid de Bruto, quid de Catone, quid de Cicerone, qui ea Republ. carere compulſi ſunt, quam magno ſuo periculo ipſi ſeruaſſent? At quanto animo ſapientiſſimi uiri, ciuiũ iniurias tulerũt? Nimirum intelligebant uirtutẽ ſuam, & gloriã bene geſtis partam, nõ in ingrata patria reſidere, ſed unà in exilium comitari. At fruſtra ſuam operam in ingratiſſimos ciues contulerant. Minime. Quid ita? quia non ut in patria ſeneſcerent, ea pericula ſuſceperant, ſed ut æternam ſibi famam compararent. Exules tamen erant. Minime. Quam ob rem? Eam enim pro patria habere deſiderãt, in qua talibus uiris locus non eſſet. Vbicunq; bene ſumus, in patria ſumus. Quare non magno eius deſiderio tenebantur, ubi minus tutè, quàm in exilio uiuẽdum intellexerãt.

Mitigatio mali à cõmunitate.

Exemplum Græcum.

Exemplũ Romanorum.

Subiectio.

Numidico Metello, qui ob ſummā animi conſtantiam eie-ctus erat, quum in ſpectaculo ſedenti, literæ reuocationis redderētur, ne aperiēdas quidem putauit, antè quàm ludi finerentur. Et Metellus *quidem* Roma *negligenter plane carebat, ſed* Metello Roma *carere non potuit.* Quam *ob rem nō poterat? quia cuius præſentis animi magnitudine ciues inuidi crucibantur, eius abſentis induſtriam requi-rebant.* Ille *uerò exuem ſe eſſe non meminit, ne afflictum quidem aut miſerū putabat.* Cur ita? N*imirum perſuaſum habebat eos, qui rem exilio dignam admitterent, miſeros eſſe: eos uero, qui ob uirtutis inuidiā exularent, non ſup-*

γνώμη. *plicium, ſed gloriæ materiam accepiſſe.* Secundus *enim in rebus animū magnum obtinere non magni negotij eſt.* At *ſæuiente fortuna, animo nō frangi, ſed æquabilem mentis*

Collectio. *ſtatum tenere, id uero longe pulcherrimum putatur:* Tu *uerò quum ſis iſtis uiris, neque rerum uſu, neq; animi ma-gnitudine inferior, literarū etiā peritia ſuperior, ſtrenuos gubernatores debes imitari, qui quum maxime aduerſa*

Allegoriæ. *tempeſtas incumbit, tum minime à clauo diſcedunt.* Neq; *enim magni artificij eſt tranquillo mari, uentisq; ferenti-bus, rectum tenere curſum, ſed egregium nauclerum tem-peſtas arguit diuerſa.* Et *quoniam mare ingreſſis uenti in manu non ſunt, ijs, qui contigerunt, æquo animo uten-dum erit.* Adde *fieri nōnunquam, ut uenti nimium ſecun-di, plus periculi adferant, quàm aduerſi: coguntur q; plus æquo turgentia uela contrahere.* Rebus *enim plus ſatis ex ſententia procedentibus, facilè præcipites in exitium fe-rimur: aduerſis uero, ut cautiores, diligentioresq;, ita tu-tiores nonnunquam ſumus.*

Quaprop

Quapropter cordatis uiris fortunæ fauorem ſemper ſuſpectum eſſe uideo, quæ tum maxime inſidiatur, quum blanditur maxime. His ego te rationibus facilè cōfirmaſſem; (quanquàm quale eſt Herculē uelle conſolari?) niſi iam certa de reditu tuo ſpes omnium tuorum animos obtineret. Tu fac, ut animi uirtutem domi, belliq; ſpectatam in iſta interim palæſtra parem obtineas. Mihi liberorum tuorum negotia tantæ ſunt curæ, ut ne tibi quidem ipſi maiori eſſe poſſint. Vale. Concluſio.

Quanquàm autē orbitati, & exilijs potiſſimum adhibēri ſolet conſolatio, tamen licebit & alia themata cōminiſci uarijs de rebus, quę moleſtiā adferunt: ueluti de morbo corporis, de ualetudine parū proſpera aut firma, de ſenectute: de parū bonis auibus contracto matrionio, cuius fruſtra pœnitet: de monachali inſtituto: de ſacerdotio, aut alio uitæ genere, cuius tædet eū, qui ſeſe addixit: de generis infelicitate, de conditionis humilitate, de paupertate moleſta, de inuidia, de rebus aliquo caſu ereptis: de beneficijs penes ingratum hominem depoſitis: de liberis improba uita dehoneſtātibus parentē: de peſtilentia, de bello, cęteriſq; innumeris. Nam hos ueluti fontes uiſum eſt indicare præceptoribus, unde ſumant ſubinde nouum themā.

Subijciemus & alterum exemplum. Antonius Sucquetus amiſit filium optimæ ſpei adoleſcentem. Hunc conſolatur amicus.

Aliud exemplum conſolationis.

QVàm acerbū uulnus ex adoleſcentis optimi deceſſu pater acceperis Antoni clariſſime, equidem ex meo ipſius dolore facilè coniecturam facio. Quare uehemēter

ſim

ſim inhumanus, ſi parentem in tam tractis caſu lugere uetem, cum alienus ipſe non queam nõ lugere. Impudens autem meritò uidear, ſi tuo dolori parem mederi, cum ipſi mihi medicò ſit opus: ſitq́; patri coner lacrymas abſtergere, cum ipſe lacrymarum nullum adhuc modum facere poſſim. Quanquàm enim hoc fortunæ telum, paternũ pectus altius ferire debuit, tamen illud tibi pręſtare ſolet ſingularis quædam ſapientia, ut omneis caſus humanos, non ſolum forti & infracto, uerum etiam alacri perferas animo. Proinde tibi conſtes oportet, ut animi dolorẽ, omnino iuſtiſſimum (quis enim neget?) ſi nondum potes abijcere certe premas, ac modereris. Cur autẽ non etiam abijcias? uidelicet, ut quod ab idiotis impetrat paucorũ dierum ſpatium, id à ſapientiſſimo uiro impetret ratio. Nam quæ matercula tam impotẽter filij mortẽ luget, cui dies non egritudinem leniat primum: deinde penitus etiã adimat? Nuſquàm animo deijci, ſapiẽtis eſt. At in his caſibus quibus omnes ex æquo maximi pariter ac minimi ſumus obnoxij, dolere immoderatius, extremæ uecordię mihi uidetur eſſe. Quis enim ignorat, niſi prorſus incogitans, hac ſe lege natum eſſe, ut quandocunque uocari deus, ſit protinus hinc emigrandum? Itaq; qui mortem hominis deplorat, quæſo, quid aliud, quàm ſe mortalem eſſe deflet? Aut cur potius mortẽ deplores, quàm natiuitatem, cùm utraq; iuxta ſecundum naturam ſit? Perinde ac ſi quis gratias agat, quòd ad conuiuiũ ſit admiſſus, queratur autẽ ſeſe dimitti. Quòd ſi quis uelut è ſublimi ſpecula, uniuerſi mortalium generis cõditionem, uitamq́; cõtemplетur, non meritò delicatus ſibi uideatur, ſi inter tot orbitatis exẽpla, inter

Tranſitus ad argumẽtat ionem.
Argumentatio.
Ratio.
Exemplum impar.
Mitigatio mali à communitate.
A ſimili.

inter tam denſa ſenum ac iuuenum funera grauius diſcru-cietur animo perinde quaſi ſoli nouum, aliquod, ac ma-gnum malum acciderit, quaſiq; unus tanquam albæ, quod aiunt, gallinæ filius, extra publicā aleam ſtatui poſtulet? Quas ob res ſapientiſſimi legum conditores, ut luctum aliquem parentū affectibus indulgent, ne uidelicet à qui-buſlibet ἀπάθειαν *illam exigere uideantur, à nonnullis e-tiam Stoicis damnatam, ita eum modicis ſanè finibus cir-cunſcripſerunt. Siue quod intelligerent, in id genus caſi-bus, qui cū omnium ſunt cōmunes, tum uerò non fortu-næ iniuria, ſed ipſo naturæ curſu atque ordine inducun-tur, breuē mœrorem ſufficere: uel, infirmioribus, utpote natura, uulnus quod inflixit, leniēte, ſenſimq; cicatricem obducente. ſiue quia perpenderint, dolorem nō ſolùm in-utilem eſſe ijs, quibus impenditur, uerum etiam pernicio-ſum ijs, à quibus ſumitur, grauem ac moleſtum amicis ac familiaribus, uitæq; ſocijs.* **Ab autoritate.**

Iam uero, ſi quis rem rectà reputet uia, an nō demen-tiæ ſpecies eſſe uidetur, ultrò malum malo addere: & cùm fati iacturam nulla ratione ſarcire poſſis, tamē ultro tibi perniciem acceſſere? Perinde ut ſi quis ab hoſte, nō nulla facultatum parte ſpoliatus, quicquid reliquū eſt, id omne iratus in mare deijciat, adq; eum modum fortunam ſuam deplorare ſeſe prædicet. Quod ſi nos parum mouet Mi-mus ille nobilis, & quouis etiam philoſopho dignus, Fe-ras: non culpes quod mutari non poteſt, certe Dauidis ſa-pientiſſimi regis exemplum pulcherrimum in mētem ue-niat: cui ſimul atque pueri, quem tenerrime diligebat, mors eſt nunciata, cōfeſtim ſolō erexit ſeſe, puluerem abſterſit, **Simile.** **Exempla.**

cilicium

cilicium abiecit, deinde lotus & unctus, uultū mutato, alacris ad epulas acceſſit. Id factū admirātibus amicis, Quid eſt, inquit, cur me iam conficiam dolore? Nam antehac, utcunq; ſpes erat fieri poſſe, ut meo luctu flexus deus, infantem ſeruaret: nunc nullis ille lacrymis ad nos reuocari poteſt, nos ad illum breui properabimus. Quis tam demens ut cuiquam ſupplex eſſe uelit, quē certo ſciat precibus non commoueri? At morte nihil inexorabilius, nihil ſurdius, nihil rigidius. Arte manſueſcunt feræ uel immaniſſimæ. Eſt quo frangatur marmor: eſt quo molleſcat adamas, eſt nihil eſt quo mortē delinias. Ea nec formæ parcit, nec opibus, nec ætati, nec imperijs. Atq; ob idipſum ęquiore ferēda animo, uel quòd ineuitabilis, uel quòd tam ex ęquo cōmunis omnibus. Iā uerò quid ego tibi recēſere pergam tot ethnicorum exempla, qui ſuorum interitum excelſo infractoq; tulerint animo? À quibus animi fortitudine ſuperari Chriſtianos, non'ne turpiſſimum uideatur? Nunc tibi ſuccurrat nobilis illa, meritoq; literis omnium celebrata Telamonis & Anaxagorę uox: Sciebam me genuiſſe mortalem. Sucurrat Pericles Athenienſium dux, non tam eloquentia, quàm animi fortitudine celebris: qui cum intra quatriduum duobus mirificis adoleſcētulis orbatus eſſet, ſolito uultu, atq; adeò coronatus, etiam in concione diſſeruit. Succurrat Xenophon ille Socrate præceptore dignus: cui cum inter ſacrificandum, mors filij eſſet nunciata, coronam modò depoſuit, atq; eandem mox repoſuit, ſimulatq; fortiter in acie cecidiſſe cognouit. Succurrat Dion Syracuſanus, qui cum in amicorū conſeſſu non nihil agitaret, ac ſubito tumultu in ædibus coorto ſciſci-

A ſimili.

Exempla imparia.

tatus, quid eſſet rei, didiciſſet filium de tegulis lapſum interiſſe, nihil commotus, iuſſit extincti corpus mulieribus ritè ſepeliendum tradi, ſeſe quod inſtituerat, non omiſſurum. Hunc imitatus Demoſthenes, *amiſſa filia chariſſima atque unica, ſeptimo ab eius obitu die coronatus, & candido ueſtitu ad populum prodijt. Cuius facti & fidem confirmauit, & illuſtrauit gloriã Aeſchinis inimici criminatio. Succurrat rex Antigonus, cui cum nuntiatũ eſſet, filium in extraordinario cõflictu cõcidiſſe, pauliſper cunctatus, & intuens eos qui renunciarant, magno quidem animo, Serò, inquit, interiſti* Alcyoneu *(nã id erat filio nomen) qui tam temere in hoſtes te conieceris, neque tuæ ſalutis, neque meorũ memor monitorum.* Quòd *ſi* Romana *te magis capiunt exempla, reſpice* Puluillũ Horatiũ, *cui* Capitolium *dedicanti, cum nuntiatum eſſet, filiũ uita defunctum eſſe, nec manum à poſte remouit, neque uultum à religione ad priuatum dolorem flexit.* Reſpice Paulum Aemilium, *qui intra ſeptẽ dies duobus amiſſis filijs, progreſſus in concionem, ultro populo* Romano *gratulatus eſt, quòd publicam fortunæ inuidiam, domeſtico luctu redemiſſet.* Cogita Qu. Fabium Maximum, *qui cum filiũ conſularem, & egregijs clarum geſtis amiſiſſet, conſul in concionem prodijt, & encomium filij recitauit.* Intuere Catonem Cenſorium, *cui cum filius natu maior obiſſet, ſingulari ingenio, ſumma uirtute iuuenis, ad hæc prætor iam deſignatus, nihil tamen hoc caſu cõmotus eſt, ut* Reipublicæ *negocia ſegnius adminiſtraret.* Occurrat Martius *cognomento* Rex. *Is cum filium ſummæ pietatis, magnæ ſpei, poſtremo unicum amiſiſſet, orbitatẽ ſuam adeò*

infra

infracto tulit animo, ut ſtatim à rogo iuuenis curiã peteret, ac ſenatum legis ferendæ cauſa euocaret. Occurrat L. *Sylla, cui filij mors, nihil omnino acerrimã illius in hoſtes uirtutem contudit, nec effecit, ut falsò ſibi* Felicis *cognomentũ uſurpaſſe uideretur.* L. Bibulus *poſtero ſtatim die, quàm utrunque filium interfectum cognouit, ad ſolita officia proceſſit in publicũ.* Huius *collega* C. Cæſar, *cum* Britaniam *peragraret, & filiæ mortẽ didiciſſet, tamen intra tertium diẽ imperatoria obijt munia.* M. Craſſus *in* Parthico *bello, cum filij caput pilo præfixũ conſpiceret (nam id hoſtes ludibrij cauſa propius accedentes oſtentabant, conuitijs etiã exaſperantes calamitatem) uſque adeò nõ eſt animo conſternatus, ut repente per omnes ordines equo circumuectus clamaret, ſuũ hoc malũ priuatim, cæterum publicam* Reip. *ſalutẽ in militum incolumitate ſitam eſſe.* Atque *ut omittam exemplorũ agmen,* Gallos, Piſones, Scæuolas, Metellos, Scauros, Marcellos, Aufidios, Claudius Cæſar *cum eum amiſiſſe, quem & genuerat, & adoptauerat, ipſe tamẽ pro* Roſtris *laudauit filium, in conſpectu poſito corpore, interiecto tantummodo uelamento, quod pontificis oculos à funere arceret, & flente populo* Romano *ſolus nõ fleuit pater.* Atque *ut hos quidẽ imitari pulchrũ, ita turpiſſimum ſit, non præſtare uiros eum animum quẽ fœminæ præſtiterũt.* Cornelia *duos filios* Tib. Gracchum, & C. Gracchum, *& occiſos uidit, & inſepultos.* At *coſonlantibus amicis, ac miſeram dicentibus:* Nunquàm, *inquit, non felicem me diciam, quæ* Gracchos *peperi.* Sed *quid nos hæc ex priſcorum annalibus repetimus?*

Tranſitus. Quaſi *uerò non quotidiana uita, ſatis exemplorum ſuppeditet?*

peditet? Circũſpice uicinos, circũſpice cognatos & affines, quod reperies etiam mulierculas, quæ mortẽ liberorum moderate ferant? Intantum non opus eſt ad hanc rem, magnis philoſophiæ præſidijs. Nam ſi quis modo ſecum animo reputarit, quàm calamitoſa ſit hæc noſtra omnis uita, quot periculis, quot morbis, quot caſibus, quod curis, quot incommodis, quot uitijs, quot iniurijs ſit obnoxià: quàm exigua pars eius nobis abeat non dicam cum uoluptate, ſed non aliqua ægritudine cõtaminata: deinde quàm fugax etiam ac præceps, propemodum etiam gratulabitur ijs, qui maturius eam reliquerint. Breuitatẽ grauiter expreſſit Euripides, qui uitam mortaliũ, dieculam unam appellat. Sed melius Phalereus Demetrius, Euripidem caſtigans, qui eam non potius temporis punctum dixerit. Optime uero Pindarus, qui uitam hominũ umbræ ſomnium appellat. Res duas maxime nihili coniunxit, umbrã & ſomnium, ut planè quàm ſit inanis hæc uita, demonſtraret. Porrò quàm eadẽ ſit calamitoſa, probe perſpexiſſe uidẽtur antiqui poëtæ, qui mortalium genus, non alio epitheto rectius inſigniri poſſe indicarunt, quàm ſi eos, μοχθηροὺς καὶ δειλοὺς, id eſt, calamitoſos & miſeros, cognominarent. Nam prima pars æui, quæ quidem optima putatur, ſeſe neſcit. Mediam protinus negociorũ tumultus, curæq; excipiunt. Extremã morbi ac ſenectus occupat, ut de feliciſſimis interim agamus. Quis igitur non optimo iure probet illam Sileni ſententiam: Optimum eſſe non naſci, proximũ quàm ocyſſime aboleri? Quis non approbet Thracum inſtitutum, qui naſcẽtes, luctu lamentisq; excipiunt, rurſum exeuntes è uita, gau-

Ab extenuatione cõmodi amiſſi.

dio,gratulationibusq́; proſequi ſolent? Quòd ſi quis ipſe ſibi narret, quæ ſuis auditoribus ſolitus eſt Hegeſias, is & ſuam mortem optabit potius quàm horreſcet, & ſuorum obitum æquiſſimo feret animo. At obſtrepit interim

Confutatio.

paternus dolor. Ante diem peryt, peryt adhuc ephebus, peryt optimus, ac ſingulari pietate filius, uitaq́; longiſſima dignus. Queritur naturæ uices inuerti, quòd filio pater, iuueni ſenex ſuperſtes ſit. Sed obſecro te per deũ immortalem, quid tandẽ appellas, ante diem? Quaſi uerò nõ

A finitione.

unuſquiſq; uitæ dies & ſupremus eſſe poſſit. Alius inter materni latebras uteri, uixdum homo præfocatur, & inter fingentis adhuc naturæ manus intercidit. Alius dum naſcitur, alius dum uagit in cunis abripitur. Alius in ipſo ſtatim æui flore, uixdũ percepto uitæ ſenſu, perit. Ex tot hominũ milibus, quàm paucis datum eſt ad ſenectæ limẽ, quẽadmodum uocat Homerus, pertingere? Hac nimirum lege deus animum in huius corpuſculi præſidio cõſtituit, ut quocunq; die, quocũq; momẽto iuſſerit decedere, protinus inde ſit exeundum. Neq; uero quiſquam ante diem euocari ſibi uideri poſſit, cũ nulli ſit certus dies perſcriptus, ſed is demum legitimus eſt dies, quẽcunq; imperator ille noſter ſupremũ eſſe uoluerit. Nos ſi ſapimus, unumquemlibet perinde ut ſupremũ opperiemur. Quanquam in tanta uitæ breuitate, fugacitateq́;, quãtulum quæſo refert, paulò ſerius, an maturius eximaris? Neq; enim magis

Collatio.

intereſſe uidetur, quàm cum plures ad capitis ſupplicium ducuntur, primus, tertius, an octauus feriaris, nihilominus mox feriendus. Quid enim aliud ipſa uita, quàm perpetuus quidã ad mortem curſus? Niſi quòd commodius cum

his agitur, qui à tam laborioſa uitæ functione maturius dimittuntur. Verum ut amentis eſt, iniuſſu imperatoris è caſtris excedere: ita ſtulti atque ingrati, miſſionem à duce celerius datam, non libenter amplecti. Maxime ſi iam non ſine laude diſcedat, qui dimittitur, ſiq́; ad præmim, non ad ignominiam auocetur. Neque enim conuenit æui ſpatium ſolſtitijs metiri. Recte factis eſtimanda eſt ætas: ut is diu uixiſſe putetur, non qui plurimos annos ἐτώσιον ἄχθος ἀρούρης, ut inquit Homerus, terram preſſit, & numero addidit, ſed qui grauiter peracta uitæ fabula, honeſtam ſui memoriã poſteris reliquit. An quereris, quòd ſtatim tibi talem filium dederit deus, qualẽ optaſſes poſt annos multos euadere? Quid quòd neque uſque adeò præmature defunctus eſt noſter adoleſcens? Iam uigeſimum attigerat annum, quo quidem ætate, mea ſententia, optimum eſt mori, quia uiuere dulciſſimum. Iam patriæ ciuem bonum, iam patri filium pium, iam æqualibus conuictorem iucundum, denique ſuperis bonam & integram mentem præſtiterat. Deceſſit uitiorum ignarus, calamitatum imperitus. Porrò quid allatura fuerit uita lõgior, incertum. Certe plerunque fieri uidemus, ut poſterior ætas, & grauioribus uitijs adoleſcentiæ puritatem inficiat, & pluribus calamitatibus iuuentutis felicitatem contaminet. His omnibus ſeu malis, ſeu periculis illũ mors cita ſubduxit. Nunc denique tutò gloriari potes, te filium optimum habuiſſe, uel habere magis. Sed habueris tantum, non habeas etiam. Vtrum potius æquum eſt diſcruciari te, quòd amiſeris, an gaudere, qui talem habueris? Vide ne parum grati ſit animi, meminiſſe repetiti muneris, non meminiſſe

Collatio.

Sententia.

miniſſe dati. Magnum profectò munus, filius pius, ſed ita datum, ut ad tempus fruereris, non ut perpetuò tuum

A ſimili. eſſet. Sic enim tecũ cõſidera uir ſapientiſſime, imò ſic pariter conſideremus. Si quis princeps, ſummi precij, ſummæq; artis tabulam nobis dediſſet utendam, utrum eam, quandocunque collubitum fuerit, repoſcenti, ſereno uultu reddemus, gratias inſuper agentes, an triſtes ad hunc mo

Proſopopœia. dum cum eo expoſtulabimus? O' te crudelem, quàm preciosſo munere nos ſpoliaſti, quantam uoluptatem nobis ademiſti, quàm cito rem tam egregiam nec opinatibus eripuiſti: non'ne is optimo iure, tam ingratis querimonijs ad hunc reſponderit modum? Hoccine præmij pro meo officio reporto? Ita'ne nihil meminiſtis, niſi hoc tantum, quòd belliſſimam tabulam amiſiſtis? Excidit animo, gratis & ultro commodaſſe me? uos tot iam dies, mea benignitate pauiſſe oculos, animum oblectaſſe? quòd dedi, benignitatis erat: quòd repoſco, meo iure facio. Vobis ali

Epiphonema quid ex me lucri fuit, iacturæ nihil fuit, niſi quòd ueſtro uitio id eſſe proprium fingebatis, quod erat commodatitium: proinde perire uobis uidetur, quod repetitur. Imò quò pretioſior, quò iucundior ea res fuit, quam utendam permiſi, hòc magis atque magis mihi debetis. Nec ante tempus repetitum uideri oportet, quod citra iniuriam poterat non committi. Hæc ratio ſi nullo pacto refelli poterat, cogita quantò iuſtius natura dolorem ac querelas noſtras huiuſmodi ſermone poſſit reprehẽdere. Atque his nimirũ rationibus, dolorem noſtrum leniri conueniebat, etiam ſi mors totum hominem tolleret, neque quicquam noſtri

Tranſitus. poſt funus ſupereſſet. Nũc ſi ſaltem hoc credimus, de quo

nihil

nihil addubitauit Socrates ille Platonicus, uidelicet hominem ipſum animũ eſſe, corpus hoc nihil aliud eſſe, q̃ animi uel organũ, uel domiciliũ, aut, ut uerius dicã ſepulchrũ et carcerẽ, unde cum emerſerit, tum demum ſui iuris eſſe, multoq; q̃ antea felicius uiuere, quid eſt quòd mortẽ incuſemus: quãdoquidẽ uſque adeò nõ perit ille qui moritur, ut tum demũ naſci uideatur potius? Et nobis animo frui licet, quod oculis non cernimus: nihilo ſecius q̃ amicis abſentibus cogitatione frui ſolemus? Et haud ſcio an aliquãtò ſuauius, quàm ſi eos coràm oculis cõſpiceremus: propterea quòd corporũ cõuictus, nõ raro nobis offenſarum materiã cõſueuit miniſtrare, & cõſuetudinis aſſiduitas, amicitiæ iucũditatẽ nõnihil imminuere. Eius rei ſi deſideras exemplũ, an non ſat argumento ſunt apoſtoli, qui tum demũ uere frui Chriſto, uereq; amare cœperũt, poſteaquàm illis corporea præſentia fuiſſet adempta? Sic eſt profectò, bonorũ amicitia, animorũ, non corporũ coniunctione cõſtat. Qui uere amãt, animos amãt, non corpora. At animorũ copulã, nulla uis, nulla tẽporum, nulla locorũ intercapedo poteſt dirimere. Porrò nimis quàm puerile eſt, amicũ iam periſſe putare, ſimulatq; ſub oculis eſſe deſierit. Tu quoties libebit, filium tibi cogitatione, ſermonibusq; præſentẽ reddes. Ille uiciſſim tui meminit, ſentitq; penitus animi tui affectus, nõnunquã & in ſomnis occurſabit patri: & arcanis quibuſdã modis animus utriuſq; ſeſe cõplectentur, & cõfabulabũtur. Quid aũt prohibet, quò minus iam nũc imagineris cum illo te uiuere, qui cũ paulò pòſt es uicturus? Quãtulũ enim eſt hoc omne quod uiuimus? Sed hactenus ijs remedijs ſum uſus, quibus cum ethnico

Tranſitus ad noſtratia.

Exaggeratio inſictione.

ethnico quolibet agere poterá. Nunc quid pietas, quid Chriſtiana fides à nobis impetrare debeat, paucis cóſideremus. Iam primum ſi maxime miſera mors eſſet, tamen oportebat boni cóſulere, quod nulla uia corrigi poterat. Rurſum ſi totũ extingueret hominẽ, æquius tamẽ, ferẽda, quòd tot huius uitæ calamitatibus finẽ imponat. Porrò ſi animum originis æthereæ, graui corporis ergaſtulo liberat, propemodum etiá gratuládum ijs, qui è uita deceſſerint, & in felicẽ illá libertatẽ poſtliminio redierint. Nunc uerò cum haud dubie pias animas ex huius uitæ procellis, ad immortalitatis portũ tráſmittat, ac ne pilum quidẽ hominis perimat, quippe corporibus quoq; ad eãdem immortalitatẽ aliquádo reuocádis: utrum quæſo lugere, an magis gratulari cõueniat ei quem ex hoc turbulentiſſimo uitæ pelago, in tranquillam illá immortalitatis ſtationem mors matura tranſuexerit? Agè pauliſper huius uitæ (ſi modo uita eſt appellãda) ſordes, ærũnas, pericula in unũ cógere. Rurſus è diuerſo eius uitę cómoda, quæ pios hinc ereptos manẽt, cópone: & facilè uidebis, hoc homine nihil eſſe iniuſtius, qui ſummũ bonum, ad quod unum nati, códitiq; ſumus, perinde quaſi maximum malum deploret. Orbum te clamitas, cum filium cœlo genueris, cuius ceu numinis cuiuſdá memoriá, ut ſacroſanctá uenerari poſſis: q cœlitus tui curá agẽs, res tuas ceu dexter aliquis Deus, bene fortunare ualeat. Neq; enim ille, aut non ſentit res mortaliũ, aut ſolitá in patrẽ pietatẽ unà cum corpore depoſuit. Viuit profectò, mihi crede, uiuit ille, adeſtq; præſens nobis: & hoc ipſum noſtrũ colloquiũ audit, ſentitq;, ac fortaſſis hunc ipſum luctum noſtrum ridet, ac damnat.

Contentio.

Quòd ni corporum horum moles obſiſteret; fortaſſis & audiremus eum lacrymas noſtras huiuſmodi dictis increpantem: Quid iſthuc eſt quod agitis? Quid senectutem ueſtram inutili, ne dicam, amenti luctu conficitis? Quid iniquiſſimis querimonijs fatum, fortunam, mortē in ius trahitis? An mihi ex iſtius uitæ malis exempto, & in hanc felicitatē euecto inuidetis? Sed bona uerba. Non inuidet nec paterna pietas, nec amicitiæ candor. Verum quid aliud ſibi uult iſta comploratio? An Lacrymis dignum cenſecis, quòd è ſeruitute in libertatem, de ærumnis ad felicitatem, de caligine in lucem, de periculis in tutum, de morte ad uitam, de morbis ad immortalitatem, de tot malis ad ſummum bonum, de caducis ad æterna, de terrenis ad cœleſtia: deniq; quòd ab hominum colluuie, ad angelorum contubernium ſum traductus? Iam appello ueſtros iſtos animos. Quæſo per ueſtram in me pietatem, ſi uobis eſſet in manu me ad iſtam reuocare uitam, num eſſetis reuocaturi? At quo tandem flagitio tantum odium cōmerui? Si reuocare nolitis, quorſum attinēt iſtæ querelæ, non ſolum inutiles, ut dixi, uerum etiam impiæ? Porrò niſi me immortalitas iandudum omnis doloris expertem reddidiſſet, ego uiciſſim ueſtras iſtas lacrymas, alijs lacrymis deflerem, & tam craſſam animi ueſtri caliginem cōmiſerarer. At noſtram ipſorum uicem ploramus inquitis. Verum iſthuc ſanè haud amātium eſt, ſed ad ſeſe reſpiciētium, & uel alieno icōmodo ſuis rebus conſulere uolentium. Sed age, quid tandem iſthuc iacturę eſt, quod mea mors uobis attulit, an quòd conſpectu meo frui non licet? Atqui nihilo ſecius interim memoria noſtri frui

Proſopopœia.

Contraria.

Fictio.

Confutatio.

licet, tantò quidem felicius, quãtò tutius. Nam exiſtimate me malis omnibus præreptum, quæcunq; in uita homini poſſunt accidere, & quorum magnam partem ueſtra uiuacitas experta eſt. Non eſt qui uobis obſequium exhibeat, ſed eſt qui apud Deum Opt. Max. pro ueſtra ſalute patronum agat, ut ſedulum, ita & efficacẽ. Deniq; quantulum hoc momenti eſt, quod noſtram dirimet conſuetudinem? Vos modo pro ueſtra uirili date operam, ut pie peracta uitæ fabula, mors dignos reperiat, qui huc traducamini. Hæc inquam, ſi nobis loqueretur filius, non'ne meritò noſtri luctus nos pudeſceret? His fermè rationibus, animi mei uulnus lenire ſoleo, quæ, tibi cõmunia facere uolui, non quòd his remedijs magnopere egeres, ſed arbitratus ſum cõgruere, ut qui cum mihi luctus eſſet communis, cum eodem & conſolationem communicarem. Cæterum ut quæ fuſius diſſerta ſunt, in epilogum contraham, hoc pocto efferueſcentem animi tui dolorem coërcebis. Mortuum eſt filius, genueras mortalem. Tanto, inquis, bono priuatus ſum: reddidiſti ei, qui gratis dederat. Grauis orbitas: leuius ferendum, quod aliquà ſarciri poteſt. Patrem deſtituit. Quid prodeſt flere, quod mutari non poteſt? Aut cur anxie deplores, quod tibi cum tot hominum milibus commune eſt? Sed interitum filij non poſſum non flere. Quiduis potius quàm perit, qui bene moritnr. At occubuit immatura morte: nulla mors non matura recte morienti. Ante diem uiuere deſijt: nullus cuiquam certus mortis dies. In ipſo æui flore extinctus eſt: tum optimum eſt mori, cum uiuere eſt ſuauiſſimum. Obijt adoleſcens: hoc pluribus uitæ malis ſubductus

Epilogus.

ductus eſt. Optimum amiſi filium, gaude quòd talem habueris. Innocens è uita deceſſit: nulla mors magis optanda, minusq́; deploranda eſt. Sed interim filio frui nō licet at animo licet, & mox ipſo totus toto fruêris. Si quid nouiſti rectius iſtis, cādidus imperti: ſi non, his utere mecum. Ac bene uale, quod quidem uult etiam ipſe filius.

Sylua.

QVapropter hoc te primum rogo, ne contrahas, aut demittas animum, ne'ue obrui, tanquam fluctu, ſic magnitudine negotij ſinas, contraq́; erigas, ac reſiſtas, ſiue etiam ultro occurras negotijs. Nullus dolor eſt, quem non tēporis longinquitas minuat, atq; molliat, & cui non callum obducat. Homines nos eſſe meminerimus, ea lege natos, ut ſub telis fortunę propoſita ſit uita noſtra. Neq; eſſe recuſandum, quò minus ea, qua nati ſumus cōditione, uiuamus: ne'ue tam grauiter eos caſus feramus, quos nullo conſilio uitare poſſumus. E uentisq́; aliorum memoria repetitis, nihil accidiſſe nobis noui cogitemus. Homines ſapientes, turpitudine, nō caſu & delicto ſuo, non aliorum iniuria commoueri debent. Cōſciētiam rectæ uolnntatis, maximam conſolationem eſſe rerum incommodarum, nec eſſe ullum magnum malum, præter culpam, memineris. Cicero

Eſt omnino difficile, non grauiter id ferre, ſed tamen animos noſtros maximis in rebus gerendis, & ſuſtinendis excercitatos, frangi & debilitari moleſtia non oportet. Quoniam moleſtiſſime homines ferre debent, quæ ipſorum culpa contracta ſunt. Cicero.

Tu fac animo magno, fortiq́; ſis, ſperesq́; fore, ut fracto impetu leuiſſimi hominis, tuam priſtinam dignitatem

Cic. epiſt. fam. *& gloriam conſequaris.*

Me in ſummo dolore, quē in tuis rebus capio, maxime ſcilicet conſolatur ſpes, q̄ ualde ſuſpicor fore, ut infringatur hominū improbitas, & cōſilijs tuorum amicorū, & ipſa die, qua debilitantur cogitationes, et inimicorum, & proditorū. Facilè ſecundo loco me conſolatur recordatio meorum temporum, quorū imaginem uideo in rebus tuis.

Lib. iiii. epiſtola, Vehementer te eſſe ſolicitum. Eodem epiſt. Poſteaquam mihi. Eodem, Neq; monere te audeo.

Reliquum eſt, ut conſoler, & afferam rationes, quibus te à moleſtijs coner abducere. At ea quidem facultas, uel tui, uel alterius conſolandi, in te ſumma eſt, ſi unquam in ullo fui. Itaq; eam partē, quæ ab exquiſita quadā ratione & doctrina proficiſcitur nō attingā, tibi totam relinquā. Quid ſit forti & ſapiēte homine dignum, quid grauitas, quid altitudo animi quid acta tua uita, quid ſtudia, quid artes quibus à pueritia floruiſti: à te flagient, tu uidebis.

Extremum illud eſt, ut te horter & obſecrē, animo ut maximo ſis: nec ea ſolum memineris, quæ ab alijs magnis uiris accepiſti, ſed illa etiam, quæ ipſe ingenio, ſtudioq; perperiſti, quæ ſi colliges, & ſperabis omnia optime, & quæ accident qualiacunq; erunt, ſapienter feres. Sed hęc tu melius, uel optime omnium.

Quare non debes, aut propriam fortunam aut præcipuam poſtulare, aut communem recuſare.

Lib. v. epiſtola: Etſi unus ex omnibus, tota. Eodem, Etſi egomet, &c.

Sed ut illa ſecūda moderate tulimus ſic hāc non ſolum aduerſam, ſed etiā funditus euerſam fortunā fortiter ferre

debemus

debemus:ut hac ſaltem in maximis malis boni conſequamur, ut mortem, quam etiam beati contẽnere debebamus propterea quòd nullum ſenſum eſſet habitura, nunc ſic affecti, nõ modo contẽnere debeamus, ſed etiam optare. Tu ſi me diligis, fruere iſto otio, tibiq́; ꝑſuade, pręter culpã ac peccatũ, quo ſemper caruiſti, & carebis, homini accidere nihil poſſe, quod ſit horribile aut pertimeſcendum.

Lib. vi. epiſtala: Etſi ea perturbatio, &c.

Sin omnino interierint omnia, fueritq́; is exitus, quem uir prudẽtiſſimus M. Antonius iam tum timebat, cum tantum inſtare malorum ſuſpicabatur miſera eſt illa quidem conſolatio, tali præſertim ciui, & uiro, ſed tamen neceſſaria: nihil eſſe precipue cuiquum dolendũ in eo, quod accidat uniuerſis. Quæ uis inſit in his paucis uerbis (plura enim committenda epiſtolæ non erant) ſi attendes, quod facis, profectò etiam ſine meis literis intelliges, &c.

Ita enim uiuere, ut non ſit uiuendum, miſerimum eſt: mori autẽ, nemo ſapiens miſerum duxit, ne beato quidẽ.

Sed in ea es urbe, in qua hæc uel plura, & ornatiora parietes ipſi loqui poſſe uideantur, &c.

Ego tibi hoc confirmo, etſi leuis eſt conſolatio ex miſerijs aliorum, nihilo te nunc maiore in diſcrimine eſſe, quàm quemuis aut eorum qui diſceſſerint, aut eorum qui remanſerint. Alteri dimicant, alteri uictori timent. Sed hæc conſolatio leuis, illa grauior, qua te uti ſpero, ego certe utor. Nec enim dum ero, agar ulla re, cum omni uacem culpa: & ſi non ero, ſenſu omnino carebo. Sed rurſus, γλαῦκα εἰς Ἀθήνας, qui ad te hæc.

Libro. vi. ex epiſtola: Noui ꝗd ad te. Ab eo loco: Hoc loco

loco ſi uideor augere, &c.

Quod reliquũ eſt, quando tibi uirtus, & dignitas tua reditum ad tuos aperuit, eſt tuæ ſapientiæ, magnitudinisq́; animi, quid amiſeris, obliuiſci: quid recuperaueris, cogitare. Viues cum tuis: uiues nobiſcum. Plus acquiſiuiſti dignitatis, quàm amſiſti rei familiaris: quæ tamen ipſa eſſet iucundior, ſi ulla eſſet Reſpublica.

Lib. vi. ex *epiſtola:* Gratulor *tibi mi* Balbe. Ab *eo lo*co: Mihi *tamen placuit mi* Balbe. *Tua me calamitas uehementer excruciat, meis incommodis modice tangor.*

Tu fac habeas fortem animum, quem ſemper habuiſti primũ ob eas cauſas, quas ſcripſi: deinde quòd ea de Rep. *ſemper uoluiſti, atque ſenſiſti: ut non modo ſecunda ſperare debeas, ſed etiam ſi omnia aduerſa eſſent, tamen conſcientia, & factorum, & conſiliorum tuorum, quæcunque acciderent, fortiſſimo & maximo animo ferre deberes.*

Quamobrẽ fac animo magno fortiq́; ſis:, & ſi turbidiſſima ſapienter ferres, tranquilliora lætè feras.

De reliquo, ut te ſępe p̃ literas hortatus ſum, ita uelim tibi perſuadeas, te in hac cauſa nihil habere, quod timẽdũ ſit, præter cõmunẽ caſum ciuitatis t q etſi eſt grauiſſimus, tamen ita uiximus, & id ætatis iam ſumus, ut omnia quæ non noſtra culpa nobis accident, fortiter ferre debeamus.

Vacare culpa magnum eſt ſolatiũ, præſertim cum habeam duas res, quibus me ſuſtentem, optimarum artium ſcientiam, & maximarum rerum gloriam: quarum altera mihi uiuo nunquam eripietur, altera ne mortuo quidem.

Libro. ix. *epiſtola:* Delectauerunt *me literæ tuę. locos habet conſolatorios.*

Ac ne ſis perturbatus. Noui enim te: & non ignoro quàm ſit amor omnis ſolicitus, atque anxius. Sed res eſt, ut ſpero, non tam exitu moleſta, quàm auditu. Ad Atticum.

Sed ad hæc omnia una conſolatio eſt, quòd ea conditione nati ſumus, ut nihil, quod homini accidere poſſit, recuſare debeamus.

Ex lib. ad Brutum, tota, & elegans: Fungerer officio.

Ex epiſtolis Plinii Secundi.

QVibus ex cauſis neceſſe eſt, tanquam immaturam mortem eius in ſinu tuo defleam: ſi tamen fas eſt aut fleri, aut omnino mortem uocari, qua tanti uiri mortalitas magis finita, quàm uita eſt. Viuit enim, uiuetq́; ſemper: atque etiam latius in memoria hominum & ſermone uerſabitur, poſtquàm ab oculis receſſit. Volo tibi multa alia ſcribere, ſed totus animus in hac una contemplatione defixus eſt. Virginium cogito, Virginium uideo, Virginium iam uanis imaginibus, recentibus tamen audio, alloquor, teneo, cui fortaſſe ciues aliquos uirtutibus pares & habemus, & habebimus, gloria neminem.

Vt enim crudum adhuc uulnus, medentium manus reformidat, deinde patitur, atque ultro requirit: ſic recens animi dolor conſolationes reijcit, ac refugit, mox deſiderat, & clementer admotis acquieſcit.

Torqueor quòd diſcipulũ, ut ſcribis, optimæ ſpei amiſiſti, cuius & ualetudine, & morte impedita ſtudia tua quid neſciam, cum ſis omnium officiorum obſeruantiſſimus, cumq́; omnes quos probas effuſiſſime diligas?

Iiſdẽ nũc ego te, quibus ipſum me hortor, moneo, cõfirmo. Et gaudiũ mihi, & ſolatiũ in literis: nihilq́; tam lætũ, quod

quod his lætius: nihil tam triſte, quod non per has minus triſte. Tamen in magna conſolatione, ingẽs eſt ſolicitudo.

Conſolatoria ſylua mea.

VAleat illa uulgi ſentẽtia, Vbi non ſis qui fueris, non eſt quur uiuere uelis. Quæ ſi minus poteſt tota diſplicere, cogita non tantũ qui nuper fueris, ſed qui olim: neque tantum obuerſetur animo tuo, unde cecideris, ſed etiam unde ſurrexeris.

Abſit à uiro muliebris illa uox, Dũ mea me uictũ doceat fortuna dolere. Imò te ratio reddat aduerſus omnes uitæ caſus inuictũ, ut propellas animo dolorẽ, non ut aſſueſcas.

Tibi recti conſcientia, et bonorum iudicium pluris eſſe debet, quàm inuidorum hominum ſermo.

Magis te confirmare debet, paucorum inſignium, & probatiſſimorum hominum graue teſtimonium, quàm inepti uulgi fabulæ.

Leuius iſta feres, ſi percipias animo, quid poſteritas de te loquutura ſit potius, quàm tuum ſeculum, cui liuor adimit iudicium.

Neque tantum de fortuna tua ademiſſe, quantum ad nominis tui gloriam addidiſſe æmulorum tuorum iniuria mihi uidetur.

Non hic tui cõſolandi officium mihi ſumpſi, quòd minus magnifice de animi tui magnitudine ſentirẽ, ſed quẽadmodũ gubernatores optimi uim tempeſtatis, ita uiri fortiſſimi fortunæ impetum ſuperare interdum non poſſunt. Non me fugit, quàm graue uulnus acceperis ex uxoris obitu. Amiſiſti fœminam ſingularis exempli, etiamſi priſcis ſeculis uixiſſet. Quam illa marito uerecundiã prꝑſtitit,

tit, quum ipſa ſummam mereretur? Quàm multas, quàm eximias uirtutes, ex diuerſis ætatibus, ex uarijs matronis collectas, ac mixtas una expreſſit? Tamen hoc tibi debet eſſe magno ſolatio, quòd tantum bonum tandiu poſſedeæris. Vixit enim tecum annos quadraginta quatuor, ſine iurgio, ſine offenſa. Sed hòc ægrius fero, inquies, quò tenui diutius. Nam guſtatas tantum uoluptates facilius obliuiſcimur. At uide ne ingrati ſit hominis, tantum cogitare quid amiſeris, non meminiſſe quàm diu fruitus ſis. Certe prudẽtię tuæ fuerit, non committere, ne hoc ualeat apud animum tuum ratio, quod alioqui neceſſitas ipſa, & dies longa, & ſatietas doloris inducit.

Communis dolor. Tu nepotibus, ego pronepotibus orbatus ſum. Sed ſpero futurum ut alij nati, dolorem hunc gaudio mutent, quando ſalua eſt unde hoc ſperare licet.

Multum ab iſtis diſſentio, qui in graui dolore putant hominem ſibi relinquendũ, donec uulnus tempore mitius, medicam admittat manum. At ego quemadmodũ primum arbitror, animum philoſophiæ præceptis, aduerſus omnes malorum incurſus, ueluti antidoto præmunitum habere: ita proximũ arbitror, ſtatim repugnare dolori, ne ueluti morbus iam familiaris factus, nullis remedijs poſſit exigi.

Scribis dolorem, quem ex uxoris obitu cõceperas, nõ ſolùm non leniri die, ſed in dies etiam incrudeſcere.

Quò magis cenſeo uelut in uetere morbo ad quælibet mutationis auxilia cõfugiendum. Sunt balnea, ruſticatio, negotiorũ cura, ſtudia literarum, peregrinatio, ſpectacula, cõtẽtio cum aduerſarijs, publici magiſtratus functio. Horum atque his ſimilium, nunc hoc, nunc illud tentandum

eſt,

eſt. Fortaſſis incides tandem in aliquid, quod ægritudinē iſtam animi uel ſanet, uel ceu clauus clauum protrudat.

Conſolatio familiaris cum obiurgatione mea.

T*E'ne ſic angi, ſic animo iacêre? Quorſum tandem attinet, ut te affliEtes, ut te lacrymis conficias? An iſta malum leniët, an non potius exacerbabūt? Quorſum attinet tam miſere deplorare, quod mutari nō poteſt? Vbi nunc eſt illa animi tui cōſtantia? ubi literæ, quibus aliorū dolorem leuare cōſueueras? Alijs mederi potuiſti, tibi nihil prodes. Ipſe tibi nunc medicus ſis oportet. Cur fruſtra & teipſum lacrymis, & amicos querelis exanimas? Quæ eſt iſta animi impotentia, quæ mollicies? Num te uirū eſſe oblitus es? Ita'ne iſta tā grauiter fers? quaſi uerò iſta tibi uni contigerint, aut tanta ſint, ut alijs non multò etiam acerbiora euenerint. Quid uel tuo animo, uel doctrina indignius, quàm ſic angi, ſic frangi, ſic teipſum abijcere, quo modo ne mulier quidem ulla poſſet? Neque enim uideo, quem fructum adferre poſſint inanes lacrymæ, & querimoniæ. Nam ſi eiuſmodi malum iudicas, ut ad ſalutem reflecti nequeat, cur luctu duplicas incommodum? Si ſpes eſt cur non ea potius te ſuſtentas: atque id agis, qua ratione quàm primum ex iſtis malis queas emergere? Si deſperas, memineris illud, in iſtiuſmodi rerum conditione bonum animum, dimidium adimere mali. Sin ſperas: cur perinde, tanquam in re deſperatiſſima te maceras?*

Audio te tam grauiter angi, ut ex luctu, mentis etiam errore afficiaris. Deum immortalem quid tibi uis? Quin tu potius obduras, ac ſeruas te rebus ſecundis? Cur tu &

amicis luctum auges, & inimicis uoluptatem præbes, & teipſum indigne conficis?

Tu contra audentior ito, Quò tua te fortuna ſinet. Ducunt uolentem fata, nolentem trahunt. Tu, dum iſta te cōſciētia, iſte animus, iſta uirtus, iſtæ literæ, iſta rerum geſtarum memoria te comitabitur, caue te putes exulem ubicunq; locorum, quocunque ſub cœlo erit uiuendum, etiamſi ultra Getas relegatus eſſes. Sed quid ego ſus Mineruam? Facit ſanè non loquacitas mea, ſed beuolentia longiores epiſtolas. Vale.

Conſolatio iocoſa & familiaris.

QVòd te lacrymis conficis, non miror, qui puellam amiſeris, nondum totos ſexaginta ſeptē annos natam, idq; relicta dote ſatis opima. In hoc tibi ſcribere uiſum eſt, ne doloris magnitudine uictus tibi manus adferres. Priuſquàm extilles lacrymis, fac iuxta prouerbium, Viuorū memineris. Tua puella redibit nūquàm. Alioqui matrē deflere uideberis. Mitto tibi ſtrophiolum, quo lacrymas extergeas, & ſuccum medicum, quo lippitudini fletu cōtractę medearis. Clama te miſerum, ſed nunquàm efficies, quin iſtam miſeriam tibi complures inuideant. Niſi deſinis macerare te, uereor ne populus in te iaciat conuitium illud: πρὸς τὸν μητρυιῆς τάφον κλαύειν.

Ad conſolationem reſponſio.

IAm quibus modis reſpōdendum ſit cōſolatori, res ipſa dabit cōſilium. Nam ferme gratias agimus primū pro officio, deinde laudamus ingenium, quod nihil adduci potuerit ad leniendum dolorem, quod ille non ſumma dicēdi facultate diſſeruerit. Poſtremò quòd illius & prudens,

& erudita, & grauis, deniq; cum primis amica oratio, aut bonã doloris partem nobis ademerit, aut totum ex-cuſſerit. Aut ſi nobis nõ profuit illius cõſolatio, laudabi-mus animum, ſtudium, & ingenium illius: quòd tanquam bonus ac peritus medicus nullum nõ remedij genus admo uerit, ſed artę maius eſſe malũ. Aut ita reſpondebimus im perioſo conſolatori, Facilè, quum ualemus, recta conſilia ægrotis damus. Tu ſi hic ſies, aliter ſentias. Exemplo ſua perſedebimus, ſyluæ nonnihil ſuppeditabimus.

Cice. ex famil. libro 4. Ego uero Serui. lib. 5. Quanſ quàm ipſa conſolatio.

At Atticum. Vtinã illum diem uideã, cum tibi agam gratias, quòd me uiuere coëgiſti. Adhuc equidem ualde me pœnitet.

Sed te oro, ut ad me Vibonem ſtatim uenias, quò ego multis de cauſis conuerti iter meum. Sed eò ſi ueneris, de toto itinere, ac fuga mea conſilium capere potero. Si id non feceris mirabor: Sed cõfido te eſſe omnino facturum.

Quòd me hortaris, ut firmo ſim animo, uellem poſſes aliquid aſſerre, quam ob rem id facere poſſem.

Quòd me ab hoc mœrore recreari uis facis, ut omnia &c. Sed me mihi non defuiſſe, tu teſtis es: Nihil enim de mœrore minuendo ſcriptum ab ullo eſt, quod ego nõ do mi legerim. Sed omnẽ conſolationem uincit dolor. Quin etiam feci, quod profectò ante me nemo, ut ipſe me per li teras conſolarer, quem librum ad te mittam.

Conſolari iã deſine, obiurgare uerò noli. Quod quũ facis, & ego tuum amorem & dolorem deſidero, quem ita affectum mea ærumna eſſe arbitror, ut teipſum conſo lari nemo poſſiit.

Ad conſo

Ad conſolationem, mea.

Tua quidem oratio ſperare me iubet, quod improbum ſit etiam optare.

Vide ne me lactes inani ſpe, ne doloris uorſuram feceró, mox cum fœnore recurſuri.

De petitoria epiſtola.

SEruius enarrans locum, in libro Æneidos primo, ubi Iuno ſupplex petit ab Æolo, ut claſſem Æneæ diſyciat, indicat præcipere rhetores in omni petitione quatuor ſeruanda eſſe: primum ut quod petimus oſtendamus eſſe in poteſtate eius à quo petimus: præterea ut doceamus eſſe iuſtum quod petimus: deinde ut modum ac uiam indicemus, qua confici poſſit, quod petimus: deniq; ut ſequatur remuneratio. Hunc *ordinẽ in petitionibus* Vergi*lio fuiſſe perpetuum, uelut hoc in loco:* Et *mulcere dedit uentos, & tollere fluctus: oſtendit facultatem.* Mox: Gens *inimica mihi* Tyrrhenum *nauigat æquor: declarat eſſe iuſtum.* Iuſtum *enim quicquid molimur in hoſtem.* Rurſum: Incute *uim uẽtis, & diſyce corpora ponto: modũ aperit & uiam.* Addit *remunerationem: Sunt mihi bis ſeptẽ.* Ac *recte quidem Seruius & expedite.* Nos *tamẽ paulò craſſiore* Minerua *rem aperiemus.* Primum, *quoniã uaria eſt natura rerũ, quas petimus: & magna eſt uarietas perſonarum, quæ rogant, aut rogantur, oportet & petendi rationẽ eſſe uariam: Sunt enim quædam quæ fauorabiliter petimus à quouis, ueluti cõſiliũ: ſunt quæ pudore ſuffundunt rogantẽ, ueluti quum petimus mutuum, aut rem parum honeſtã.* Igitur *in genere duplex erit petẽdi modus, rectus, et obliquus.* Vbi *cauſa erit fauorabilis, aperte ſua-*

debimus eſſe præſtandũ, quod petimus: ubi ſecus, per inſinuationem irrepemus in petitionẽ. Primum exaggerãtes, quãta nos circunſtet neceſſitas, & quàm magnum telum ſit neceſſitas: & quàm inutilis pudor uiro egẽti: neq; fugere nos, quàm ſit improbum, rem tantam ab eo petere, de quo nihil unquam ſimus promeriti. Poſt hæc paulatim per cuniculos oſtẽdemus, nobis non mediocrẽ ſpem porrigi ab inſigni illius benignitate, qua ſolitus ſit etiã ignotis & indignis opitulari: ob eximiã ingenij bonitatẽ, ad ſubleuandas omniũ miſerias propenſi. Hic pudor nõ uulgariter cõmendat rogantem, quemadmodum improbitas alienat animũ. Nullus enim libẽter in eum cõfert beneficium, qui ceu debitũ flagitat, magisq́; poſcit, quàm petit. Profuit Hortenſio, quòd quũ cuperet ex uxore Catonis Vticẽſis ſuſtollere prolem, nõ ipſam petijt, ſed illius filiã Portiã Bibulo nuptam, plurimas interim cauſas adducẽs, quare cuperet ex ea gente hæredem. Ille cum reſpõdiſſet ſe facilè aſſenſurũ: ſi modò probaretur genero: tandẽ uerecunde ſubindicauit, ſe Martiam ipſius uxorem petere, cuius copiam facere, ipſi eſſet in manu, qui maritus eſſet. Iam imprudẽs cõceſſerat, quod petebatur. Itaq; perſuaſo Martiæ patre, duxit eam uxorẽ. Autor Plutarchus. Vbi nihil erit opus hac inſinuatione, tamen eius à quo rẽ difficilẽ petimus, beneuolentiã modis omnibus cõciliabimus. A' perſona ipſius, cuius beniguitatẽ quum erga cæteros, tũ erga nos grate cõmemorabimus: dicemusq́; nos ei cui iam ſumus tot nominibus deuinctiſſimi uelle fieri deuinctiores: à perſona noſtra teſtificantes, quãto ſtudio ſemp illum coluerimus, quodq́; præcipuã fiduciã in illo ſemper

habuerĩ

habuerimus: ſimul oſtendentes hoc quod petimus, ut nulli nos libentius debituros, q̃ illi cui debemus omnia, ita nulli facilius eſſe præſtare. Quod etiam magis exponemus in explicando modo. Si qua erunt noſtra in illum merita, ea ſumma cũ modeſtia ſignificabimus magis, quàm cõmemorabimus. A' perſona maiorũ utriuſq;, ſi docebimus inter utriuſq; parẽtes ueterẽ atq; arctiſſimã neceſſitudinem interceſſiſſe, compluribus mutuis officijs huc uſq; cultam, & cõfirmatam. A' perſona aduerſariorũ, ſi declarabimus nobis eſſe certamẽ cum ijs, quos is etiã odit, à quo præſidia poſcimus. A' re, ſi docebimus eam piam eſſe, iuſtam, honeſtam, nobis neceſſariã, illi facilẽ, & honorificã. Deinde ſi citra arrogantiã oſtẽdemus, quid ex ea re cõmoditatis ſit ad ipſum etiã aliquando rediturũ. Si quid inerit incõmodi, quod animũ illius, uel alienet à nobis, uel deterreat, id uel diluemus, uel extenuabimus. Si erit opus, admiſcebimus obteſtationes earũ rerũ aut perſonarũ, quibus ſcimus illũ poſſe cõmoueri. Poſtremò pollicebimur memorẽ animũ, nec habituros modò gratiã, uerũ etiã relaturos, ſi dabitur cum fœnore: nos ipſos totos, resq́; noſtras omnes illi uiciſſim dedicabimus, ac deferemus. Facultatẽ noſtrã extenuabimus: de animo, ſtudioq́; magnifice pollicebimur. Illud adijciã, non hic ſolum, uerum etiã alijs in rebus aliquãdo plus ualere iocum tẽpeſtiuum, & aptũ, quàm ſeriã petitionẽ. Tantum de præceptionibus ſatis eſto, reliqua iuuenibus, aut præceptori animaduertẽda relinquo.

Exemplum petitionis obliquę.

INgenij mei pudorem ipſe non ignoras uir eximie. Sed quò non adigit mortales, uere duriſſimũ telum neceſ-

ſitas?Eo in loco ſunt res meæ, ut in protinus ad manum ſint ducenti angelati, tam perierit tuus Ludouicus, quàm extrema faba, quod aiunt. Scio beneficiũ eſſe magnum & eximium: neq; me fugit quàm nulla ſunt mea in te officia, quorum fiducia rẽ tantam auſim abs te petere, præſertim quum tot, tantisq́; nominibus iam pridem obſtrictus, tibi nondum ulla ex parte retulerim gratiã. Et tamẽ niſi deus aliquis, uelut ἀπὸ μηχανῆς alicunde ſeſe proferat, funditus interij. Quare quẽadmodũ in ſumma rerũ deſperatione, nautę ſolent ſacrã iacẽre anchorã, ita ego diſpectis omnibus, ad te uelut ad propitium quoddam numen confugio. Nõ auſim rogare, quanquàm huc adigit neceſſitas, tamen illud uolui te ſcire, ſtatum rerũ mearum: ut ſi me iudicas dignum exitio, te iudice peream æquiore animo: ſin tua pietas, multis iam argumẽtis antehac in me declarata, dignabitur me ex hoc diſcrimine eximere, conabor omnibus neruis, ne te unquam huius capitis ſeruati pœniteat.

Petitio rei parum honeſtæ.

NOn ignorabam, quàm impudens eſſet in cauſa peſſima, à uiro omnium optimo patrocinium rogare. Nõ enim conabor excuſare factum meũ, ne grauius peccem impudentia, quàm hactenus peccatũ eſt ſtultitia, & incogitantia, ne dicam demẽtia. Horreſcit animus, adhorrens & ab ipſa malorũ meorum cõmemoratione, ſed tamen aperiendum uulnus, ſi ſperem medelam. Sortem ſatis amplam, quã pater dederat in negociationem, nuper alea perdidi. Ingens flagitiũ fateor, ſed utcunq; ſuccurri poterat, ſi ſolum eſſet. Inſcio patre, cũ matris pediſſequa rem habui. Illa me callidior, negauit ſe facturam ſui copiam,

niſi

niſi pollicerer me maritũ ipſi futurũ. Ibi mihi nõ Iupiter ut inquit Heſiodus, dimidiũ mentis, ſed Venus totam mẽtem ademit. Polliceor demens. Nunc aiunt nulla rotione reſcindi poſſe, quod ſic actũ eſt: ut illis ſit peſſime, qui leges tam iniquas cõdunt. Pater merito irittatus, abdicationem parat. Quod ſi fit, nullũ uideo melius cõſilium, q̃ ut laqueo uitã finiã. Quur cũ libeat uiuere in tãtis malis? Scio te nihil non poſſe apud patrẽ. Solus es qui me poſſis redigere in gratiã. Quòd ſi quid te miſeret mei, nõ auſim rogare, ſed tamẽ uides calamitẽ meã. Efficiam ut te mei ſeruati nunquàm uel pudeat, uel pœniteat. Sic admiſſum hoc omni offiiciorũ genere ſarciã. Aetatem uides. Sæpe numero à grauioribus cõmiſſis, iuuenes ſeſe ad bonã frugẽ conuertêre. Vtinã quod factũ eſt, fieri poſſet infectũ. Sed quod mutari non poteſt, penſari poteſt. Maximum quidẽ hoc peccatũ eſt, fateor, ſed primum. Deniq; quid ſibi uult pater? Si abdicat, nec mihi adimit uxorem, & ſibi parat orbitatẽ: ſin ignoſcit, habebit hoc ſemꝑ addictiorẽ filium. Fac breui ſciam, utrũ meis malis ſim omnino perdẽdus, an tua bonitate ſeruãdus. Nihil enim miſerius, q̃ pendêre.

Petitionis honeſtæ exemplum.

IMprobum fortaſſe alijs uidebitur, prẹſul ampliſſime, eum à quo tantum benificiorũ acceperim, quãtum ne ſperare quidẽ unquam ſum auſus, rurſum nouis precibus ſolicitare. At ego ingenui, minimeq; ingrati animi exiſtimo, cui multum debeas, ei plurimũ uelle debere. Cui enim extremas fortunarum mearũ partes potius acceptas ferre cupiã, quàm ei ipſi cui primas, cui medias debeo? Quid enim Lucius eſſet, niſi te tanquam numem quoddam pro

pitium nactus eſſet? Tu me puerũ, ob neſcio quam in me uirtutis indolem, præterea fortaſſe, quòd putabas meas literas tibi aliquando uel uſui, uel ornaméto futuras (quam utinam de me uel exiſtimationẽ, uel expectationem non omni ex parte uidear fefelliſſe) adoptaſti. Nec ſemel complexus, unquam fouere, iuuare, ornare deſtitiſti. Itaque ſi quid hodie in me uel uirtutis, uel bonarũ literarũ, uel dignitatis eſſe putatur, id omne tuæ debeo munificẽtiæ. Sed duo mihi reſtare uidentur, ut & tu opus tuũ pulcherrime cœptũ perficias: & ego efficiã, ne nullum tantorũ in me beneficiorũ fructũ ex me cepiſſe uidearis. Quod utrunq; ut fiat, & ego maximopere cupio, & tibi in manu eſt. Eadem opera & tu me alumnum beaueris, & eo in loco collocaris, quo multis in rebus tibi uſui eſſe poſſim. Poſt diuturnos, ut ſcis, in litteris theologicis exhauſtos labores, ad Calẽdas Maias theologica laurea ſum inſigniendus: quam quidẽ profeſſionẽ paulò ſplẽdidius uitæ genus decere, nõ ignoras. Præterea, quoniã hactenus amplitudini tuæ ſumptui tantũ fui, æquum eſt, ut aliquando ſim & uſui, & dignitati. Iam uerò hoc ipſo tẽpore uacat prępoſitura Corinthienſis, nõ maxima quidẽ illa, ſed meo conſilio cõmodiſſima: tum quòd & in tua ſit patria, & à mea nõ ita multũ abſit. Habebis, qui tuorũ, tuaq; illic negotia perinde curæ ſit habiturus, ac ſi propria forent. Præterea quicquid unquam dignitatis mihi acceſſurũ eſt, id in tuam unius gloriam acceſſerit, cui ſemel me debeo, quãtus ſum. Nec me latet, quàm potentes ſim competitores habiturus, quàm hoc honore indignos, quàm utriq; noſtrum maleuolentes. Nihil me terret, modò tu uelis, qui unus plus

Narratio.

cæteris

cæteris omnibus potes patrocinari. Quid enim tu audeas à principe petere, quod ille cunctetur præſtare? Quare ſi me non temere adoptaſti: ſi qua unquam ex parte tuo de me iudicio reſpondi: ſi me uirum gratum exiſtimas, fac ut hæc præpoſitura mihi tribuatur. Id ego abs te & diligentius, & pluribus uerbis contenderem, niſi uererer, ne de tua humanitate, quam ego ſemper in me propenſiſſimam ſum expertus, diffidere uiderer. Ego uiciſſim modis omnibus enitar, ita me eo honore dignũ præſtare, ut neq; te noui huius in me muneris pœniteat, & ueterum tuorũ erga me beneficiorum fructum aliquem percipias. Vale.

Petitoriæ ſylua.

P*Luribus uerbis ad te ſcriberem, ſi aut tua humanitas longiorem orationem expectaret, aut id fieri noſtra amicitia pateretur, aut res uerba deſideraret, ac non pro ſe ipſa loqueretur.* Cice. epiſto. fam.

Hoc uelim tibi perſuadeas, ſi rationibus meis à te prouiſum eſſe intellexero, magnam te ex eo, & perpetuam uoluptatem eſſe capturum.

Quòd ſi mihi tua clementia opem tulerit, omnibus in rebus me fore in tua poteſtate tibi confirmo.

Lib. v. epiſtola: Coram me tecum, tota.

Cum uerò ea tua ſit uoluntas, humanitas, beneuolẽtia erga me, libenter amplector talem animum. Sed ita (non enim dimittam pudorem in rogando meum) ſi feceris id quod oſtendis, magnam habebo gratiam: ſi non feceris, ignoſcam: & alterum timori, alterũ mihi te negare non potuiſſe arbitrabor. Eſt enim res profectò maxima. Quid rectum ſit, apparet: quid expediat, obſcurum eſt: ita tamẽ,

ut ſi nos ſumus, qui eſſe debemus, id eſt, ſtudio digni, & literis noſtris, dubitare non poſſimus, quin ea maxime conducant, quæ ſunt rectiſſima.

Lib. vi. epiſtola: Si mihi non tecum tota.

Lib. ix. petitio iocoſa: Et ſi munus flagitare.

Cic. ad Atti. Tu ſi me amas tantum, quantum profectò amas, expeditus facito ut ſis: ſi inclamaro, ut accurras. Sed do operam, & dabo, ne ſit neceſſe.

Nunc mihi & conſilijs opus eſt tuis, & amore, & fide, quare aduola. Expedita erunt mihi omnia, ſi te habebo. Multa per Varronem noſtrum agi poſſunt, quæ te etiam urgente erunt firmiora. Multa ab ipſo Publio elici, multa cognoſci, quæ tibi occulta eſſe nõ poterunt: multa etiam. ſed abſurdum eſt ſingula explicare, cum ego te requiram ad omnia. Vnum illud tibi perſuadeas uelim, omnia mihi fore explicata, ſi te uidero.

Quam ob rem, ſi me amas tantum, quantum profectò amas: ſi dormis, expergiſcere: ſi ſtas, ingredere: ſi ingrederis, curre: ſi curris, aduola. Credibile non eſt, quantum ego in conſilijs, & prudentia tua, quodq; maximum eſt, quantum in amore & fide ponam. Magnitudo rei longã orationem fortaſſe deſiderat: coniunctio uerò noſtrorum animorum, breuitate contenta eſt.

Quare ut Numeſtio mandaui, tecum ut ageret, item atq; eo, ſi poteſt, acrius te rogo, ut planè ad nos aduoles: reſpiraro, ſi te uidero.

Pluribus uerbis tecum agerem, niſi pro me apud te res ipſa loqueretur.

Tantum te oro, ut quoniam me ipſum ſemper amaſti,

eodem

eodem amore ſis. Ego enim idem ſum. Inimici mei mea mihi, non me ipſum ademerunt. Cura ut ualeas.

Tu me, ut facis, opera, conſilio, gratia iuua.

Quintum fratrem optimum, humaniſſimumq́; ſuſtenta.

Omnem autẽ ſpem habeo exiſtimationis, priuatarumq́; rerum in tua erga me mihi perſpectiſſima beneuolentia: quam ſi his temporibus miſeris, & extremis præſtiteris: hæc pericula, quæ mihi communia ſunt cum cæteris, fortius feram: idq́; ut facias, te obteſtor, atq; obſecro.

Te etiam atq; etiam oro, ut me totum tuendum ſuſcipias, ut ſi ij ſalui erunt, quibus cum ſum, unà cum ijs poſſim incolumis eſſe, ſalutemq́; meam tuæ beneuolentiæ acceptam ferre.

Itaq; te uehementer etiam atque etiam rogo, magis quàm à me uis, aut pateris te rogari, ut hanc cogitationem toto pectore amplectare.

Quanquàm hæc epiſtola non ſuaſoris eſt, ſed rogatoris. Igitur mi Plance, rogo te, & etiam oro, ſic mediusfidius, ut maiore ſtudio, magisq́; ex animo agere non poſſim, ut totum hoc negotium ita agas, ita tractes, ita conficias, ut quod ſine ulla dubitatione apud COSS. obtinuimus propter ſummam bonitatem, & æquitatem cauſæ, id tu nos obtinuiſſe non modo facilè patiare, ſed etiam gaudeas. Qua quidem uoluntate te eſſe erga Atticum, ſæpe præſens & illi oſtendiſti, & uerò etiã mihi. Quod ſi feceris, me, quem uoluntate, & paterna neceſſitudine coniunctum ſemper habuiſti, maximo beneficio deuinctum habebis. Idq́; ut facias, te uehemẽter etiam atq; etiam rogo.

Nunc mi Capito (ſcio enim quantum ſemper apud eos,

eos, quibus cum ſis, poſſe ſoleas) eo plus apud hominem facilimum, atq; humaniſſimum Plancum enitere, elabora, uel potius ablandire, effice ut Plancus, quem ſpero optimum eſſe, ſit etiam melior opera tua.

Quod certe facies, ſi tu neruulos tuos mihi ſæpe cognitos, ſuauitatemq;, qua nemo tibi par eſt, adhibueris. Quod ut facias, te uehementer rogo.

Ignoſce mihi, quòd cum antea accuratiſſime de Buthrotÿs ad te ſcripſerim, eadem de re ſæpius ſcribã. Non mehercule mi Plance facio, quòd parum confidam, aut liberalitati tuæ, aut noſtræ amicitiæ, ſed cum tanta res agatur Attici noſtri, nunc uerò etiam exiſtimatio, &c.

Oro, atq; obſecro te Cicero, neceſſitudinem noſtram, tuamq; in me beneuolentiam obteſtans, ſororis meæ liberos, obliuiſcaris eſſe Lepidi filios, meq; his in patris locum ſucceſſiſſe exiſtimes. Hoc ſi à te impetro, nihil profectò dubitabis pro his ſuſcipere.

Scribere multa ad te neq; poſſum præ ſolicitudine, ac ſtomacho, neq; debeo. Nam ſi in tanta re, tamq; neceſſaria uerbis mihi opus eſt ad te excitandũ, & cõfirmãdũ, nulla ſpes eſt, facturũ te quod uolo, & quod oportet. Quare noli expectare lõgas preces. intuere me ipſum, qui hoc à te, uel à Cicerone cõiũctiſſimo homine priuatim, uel à cõſulari tali uiro remota neceſſitudine priuata ĩpetrare debeo.

Hoc te ita rogo, ut maiore ſtudio te rogare nõ poſſim.

Cic. petit. *Innumerabilia ſunt tua in me officia, domeſtica, forenſia urbana, prouincialia, in re priuata, in re publica, in ſtudÿs, in literis noſtris: omnia uiceris, ſi feceris, &c.*

Cui enim ego potius dignitatem meam acceptum ferre cupiam,

cupiam, quàm cui ſalutem & omnia debeo?

Credibile non eſt quantũ ego in conſilijs, & prudẽtia tua, quod maximum eſt quantum in amore & fide ponã. Petit. cõſilij.

Te habere conſiliorum autorem, & ſolicitudinum ſocium, omni in cogitatione coniunctum cupio.

Quod ſi feceris, magnus ad tua priſtina erga me ſtudia cumulus accedet. Te autore, mihi uel augendi, uel quieſcendi ratio conſtabit.

Nunc mihi conſilijs opus eſt tuis, & amore, & fide. omnia mihi expedita erunt, ubi tuam ſententiã accepero.

Hac in re conſilium de tua ſententia capiemus.

Tuum ad nos reditum, tuum omnes tui uehementer deſiderant, tum tempus & res tuæ poſtulant.

Autoritate tua nobis opus eſt, & conſilio, & etiam gratia. Noli pati litigare fratres, & iudicijs turpibus conflictari.

Sed quid tibi mando nominatim? me totum tuo amori, fideiq; commendo.

Sed ſi me amas, quod quidẽ iam facis, aut probelle ſimulas.

Nũquã putaui fore, ut ſupplex ad te uenirẽ: ſed hercle facilè patior datum tẽpus, in quo amorẽ experiar tuum.

Quod ſupereſt, rogo ut pari ſimplicitate, ſi qua exiſtimabitis addenda, cõmutanda, omittenda, indicetis. Plinius.

A' ſimplicitate tua peto, quod de libello meo dicturus es alijs mihi dicas. Neq; eſt difficile, quod poſtulo. Petit. iudicij.

Lib. iij. epiſtola: Aſſumo te in conſilium, &c. Petit. conſilij.

Mihi & tentandi aliquid, & quieſcendi te autore ratio conſtabit. Obſequar tamen conſilio tuo, cuius mihi autoritas pro ratione ſufficit.

Audiſti

Audiſti conſilij mei motus, ſupereſt alterutra ex parte iudicium tuum, in quo mihi æquè iucunda erit ſimplicitas diſſentientis, quàm comprobantis autoritas.

Politianus lib. vij. epiſtola: Multò æquius fuerat.

Habes quid mihi uideatur, & intelligis animi mei uotum, ſed tamen tuum conſilium ſine exceptione ſequar: ad tuam uoluntatem me cõfirmabo, à quo honeſte diſſentire non poſſum. Nihil aſſentor: tantum enim animi induſtio, & mehercle amor in te meus apud me ualet, ut quæ tibi utilia ſunt, & quæ tu uis, ea omnia mihi protinus & recta, & uera uideantur.

Hac in re facturus ſum, quicquid tu decreueris: nã huius totius conſilij, te ducem, me comitem eſſe decet.

Quod ut facias, non ſolùm te rogo, uerum etiam ſuadeo. Neq; enim mihi iucundius erit, ſi nos inuiſeris, quàm utile tibi.

Sylua mea.

HAbes rerum mearum ſtatum. Diuinas animi mei uotum. Vides quid res ipſa flagitet: nam ipſe nihil auſim rogare, ne uidear non minus improbus, quàm miſer.

Improbus planè uideri poſſem, qui te quotidianis meis poſtulationibus, occupatiſſimum interpellem: niſi eo te animo eſſe cognoſcerem, ut quos ſemel tueri cœperis, non quieſcas, donec planè confirmes.

Ex tua unius humanitate quantus ſum pendeo. In te uno omnes ſpes, fortunæq; meæ ſunt ſitæ.

Nihil eſt tam arduum, quod te patrono cõſequi poſſe diffidam. Nihil tam amplum eſt, quod uel ego abs te petere non audeam, uel tu præſtare nequeas.

Quàm

Quàm tu facilè potes, tam ego uehementer cupio.

Parum rectè de tua liberalitate ſentit, qui rem iuſtam uerboſius abs te pètit.

Adijce & hunc ad calculũ, ad altiſſimos cumulos tuorum in me beneficiorũ: quibus etſi nihil accreſcere poſſe uideatur: tamen hoc unum deſiderant, ut undiq; abſoluti, atq; exaggerati eſſe uideantur.

Quum plurima ſint tua in me officia, nihil tamen fuerit hoc uno uel maius, uel iucundius.

Non dubito quin mirere, atq; etiam ſtomachere, quòd tecum eadem de re agam ſæpius.

Scio, perfricui faciem inſigniter, qui hoc auſim abs te petere: ſed hanc impudentiam me docuit non mea natura, ſed dura neceſſitas.

Res eſt tam pia, tam iuſta, ut uir æquus eam nec hoſti negare debeat. Noſtra tam arcta eſt neceſſitudo, ut nihil tam iniquũ ſit, quod alter ab altero nõ debeat impetrare.

Si uideor improbus, qui rem tantam abs te flagitem uerius, q̃ petã, dabis ueniã. Hanc audaciã me docuit nõ mea natura, ſed tua humanitas, qui mihi nihil negare ſoleas.

Res eſt eiuſmodi, ut ſi tecum conſideres, quod abs te peto, ſim abs te potius rogandus.

Inuitus onero te precibus, ſed urget neceſſitas.

Scio tantos patronos nõ uocandos ad mediocrem, aut uulgarem operam: ſed hoc negotium eius generis eſt, ut ab uno te præſtari poſſit.

Reſponſio ad petitionem.

QVod mecum per literas agis, unã ob cauſam malã lem coràm egiſſes. Non enim ſolum ex oratione, Cic. ad Atti.

ſed

ſed etiam ex uultu & oculis & fronte (ut aiunt) meum erga te amorē perſpicere potuiſſes. Nam cum te ſemper amaui, primum tuo ſtudio, pòſt etiam beneficio prouocatus, tum his temporibus Reſpu. te mihi ita cōmendauit, ut chariorem habeam neminem. Literæ uerò tuæ tum amantiſſimè, tum honorificentiſſimè ſcriptæ, ſic me affecerunt, ut non dare tibi beneficium uiderer, ſed accipere à te, ita petente, ut inimicum meum, neceſſarium tuum, me inuito ſeruare nolles, cum id nullo negotio facere poſſes.

Plinius. Lib. ij. tota epiſtola: *facis pro cætera reuerentia. Faciam ergo quod deſideras, tam diligenter, quàm libenter.*

Quòd admones gratias ago: quòd rogas, queror. Admoneri enim debeo, ut ſciam: rogari non debeo, ut faciã, quod mihi non facere turpiſſimum eſt.

Mea. *Excuſarem me profectò uel fratri, hoc ſanè tempore, ſed arctior eſt amicitia noſtra, quàm ut ullã patiatur exceptionem, quoties alterutrius ſeria res agitur.*

De commendatitia epiſtola.

Huic finitimum eſt commendatitium genus. Quum enim commendamus aliquem, alieno nomine quippiam petimus: quare iiſdem rationibus erit tractandum. Hic tres erunt conſiderandæ perſonæ. Noſtra, eius cui ſcribimus, eius quem commendamus. Poſtremo loco res ipſa cuiuſmodi ſit, erit inſpicẽda. A' noſtra perſona perſuadebimus, ſi cauſas, à quibus ad hunc commendandum fuerimus commoti, iuſtas, magnas, plurimas'ue oſtendemus: uel quòd de noſtris, aut nobis ipſis ſit bene meritus: uel quòd nobis cum ipſo, aut noſtris cum illius maioribus, uetus, & coniunctiſſima familiaritas interceſſerit,

rit, aut hoſpitium, uel quòd ſanguine propinquus, patria, ſtudijs'ue coniunctus, affinis, aut alioqui charus, & commendatus: uel ita deniq; hominem deſcribemus, ut ob modeſtiam, probitatem, eruditionem, integritatem, humanitatem, nobilitatem, dignus ſit qui quum omnibus bonis, tum illi in primis debeat eſſe quàm commendatiſſimus. Si qua uerò uel noſtra, uel illius quem commendamus, maiorum'ue eius in alterum merita præceſſerũt, ea ſumma cum modeſtia ſignificabimus, extenuantes quidem ipſa benefacta, benefaciendi autem animum amplificantes. Vehementer commendationem iuuabit, ſi eum quem commendamus, de eo cui commendamus, quàm optime, & ſentire, & prædicare dicemus. Non poſſumus enim non beneuolentia quadam commoueri erga eos, quibus nos citra aſſentationẽ intelligimus eſſe admirationi. Quare ſcitè Iſocrates præcipuum amicitiæ cõciliandæ initium commonſtrauit, ut abſentem laudemus, apud eos, quos renuntiaturos ſuſpicemur: ſi utriuſq; noſtrum ſummam de eo fiduciam ueriſimiliter aperiemus, ſolicitudinẽ uidelicet quandam injciamus oportet, ubi eiuſmodi hominem oẽm ſpem ſuã in ipſius unius humanitate repoſuiſſe intelliget, nullius præter ſuã unius opem implorare uoluiſſe. Et à perſonis quidem hoc modo cõmendationem tractabimus.

A perſona cõmendati, & eius cui commendamus.

A' re cõmendabimus, ſi eam facilem illi duntaxat, cui commendamus, monſtremus: ſi piam, ſi honeſtam, ſi utilem probabimus. Tum ſi eiuſmodi erit, ut ex ea ad patronum aliquid laudis, gratiæ, autoritatis, aut emolumenti uenturum uideatur, id accurate admonebimus, ſi eodem beneficio quàm plurimos deuincturũ dicemus. Deinde obſecrationi

A re.

crationibus uti licebit. Poſtremo loco & noſtro, & commendati nomine pollicebimur illum gratum, & memorem futurum. Nos eodem beneficio perinde ac ſi in nos eſſet collatum, perpetuo deuinctos fore. In calce mutuam operam, & ſtudium deferemus. Conſtat enim epiſtolam commendatitiam ex duobus miſceri generibus, ſuaſorio, & demonſtratiuo. Quum enim eum quem commendamus, cum laude deſcribimus, in demonſtratiuo genere uerſamur: quum rem ipſam aut honeſtam, aut utilem, aut facilem oſtendimus, in deliberatiuo. Sed breuis debet eſſe commendatio, neq; nimis accurata, præſertim ſi ad eum ſcribimus, cui ſumus ipſi uehementer commendati. Teſtimonij enim pondus habere debet, potius quàm diſputationis ſpeciem. Et huius generis eſſe poteſt triplex tractatio: Recta, obliqua, & iocoſa. Recta, quum aperte docebimus eum eſſe dignum fauore, quem commendamus. Obliqua, quum negabimus nos hunc commendare uelle, tantùm admonere ut hominem uelit cognoſcere: futurum enim, ut quum alij gratias agere ſoleant ijs, qui commendationem recepiſſent, ille ultro gratias ſit acturus, quòd noſtra opera contigerit noſſe talem uirum. Iocoſa, quum intelligemus nos plus effecturos ſermonis iucunditate, quàm ſerijs argumentis. Non arbitror operæprecium, de ſingulis exempla proponere, ne nimium increſcat uoluminis magnitudo. Tantum in ſylua formulas aliquot annotabimus. Commendatorij generis exempla, quum apud Ciceronem ſint plurima, tum illa epiſtola, cuius initium eſt, Nondum erat auditum, uniuerſum commendandi artificium, una complectitur.

Breuis huius generis cõprehenſio.

Herman

Hermannus theologus Andronio Bolano antiſtiti. S. D.

QVanquàm mihi Dioniſij mei fortunæ maiori propemodũ, quàm meæ ipſius curæ eſſent, præſul humaniſſime, idq; non modo propter uetuſtiſſimam arctiſſimamq;, quæ mihi cum eius familia fuit, neceſſitudinẽ, uerũ etiã propter admirabilẽ hominis & modeſtiã, & probitatẽ, tamen eum tibi pluribus uerbis cõmendãdum non putaui, ne uel de noſtra amicitia, uel de hominis uirtute parũ fiſus uiderer. Id enĩ noſtra neceſſitudo, qua nihil arbitror inueniri coniunctius, poſtulare uidetur, ut quẽcunq; beneuolẽtia complectendũ ſtatuiſſem, idem tibi quoq; & chariſſimus, & q̃ commẽdatiſſimus debeat haberi. Tanta rurſum eſt hominis tum probitas, tum modeſtia, tum eruditio, ut uel citra meas literas quũ optimo cuiq;, tum tibi eiuſmodi uirorũ amãtiſſimo nõ poſſit non eſſe quàm commẽdatiſſimus, niſi utrunq; parũ noui, præſertim quòd tibi ipſi cum patre huius, uiro, ut ſcis omnium, qui unquã fuerunt gratiſſimo, uetus hoſpitiũ fuerit. Non eguit quidem ille noſtra commendatione, quãquàm commendari planè uoluit, & uni adeò tibi uoluit. Mirum enim dictu fuerit, quãtũ fiduciæ, in tua unius humanitate repoſuerit, quàm amãter de te & loquatur, & ſentiat. Neq; enim quæ eſſent à mente diuerſa, loqui conſueuit. Nec erat mea quidem ſentẽtia. Cui enim obſcurum eſt, quantũ pro tua autoritate, & apud illuſtriſſimũ principẽ, & populum ualeas? Tum quãtum ſtudioſis uiris ſemper fuerit tua benignitas, ſæpe maiorũ ſuorũ antehac, nũc & mea prædicatione didicit. Res eſt autẽ eiuſmodi, ut tibi non multũ ne-

gotij, huic plurimum cõmoditatis ſit allatura. Debet huic
Narratio. Abbas Syrus ex agris neſcio quibus, iam multorum annorum fructus, homo ut ſcis, & pecunioſus, & calumnioſus, cuius quidem prædeceſſores, ſine ulla cõtrouerſia conſtanter ſoluerũt. Hic ſimul atq; inſatiabilem habẽdi ſitim, una cum mitra eſt aſſequutus, debitũ inficiatur, in ius, imò potius, in iniuriã uocat. Pudet dicere quas proteus ille optimo adoleſcenti tergiuerſationes nectat, quàm aſtutas elabẽdi uias quærat. hominẽ noſti. Quod quidẽ cum ſemper moleſtũ eſſe debeat, quia iniquum, tum hoc tẽpore Dionyſio meo incommodiſſime ſanè obijcitur, hoc in tempore negari pecuniam, quum ea ſic eſt opus, ut quum maxime. Proximo uere, erat doctoris inſignia conſequuturus, quò maiore cum autoritate poſſit Reipu. commodis inſeruire. Eſt enim iuris utriuſque mire peritus. Vide autem quàm iniquum ſit, huius Midæ cauſificationibus ſtudioſiſſimum iuuenem, è medio ſtudiorum ſuorum curſu, ad iniuſtas lites uocari, & iam multis ſudoribus promeritum honorẽ, penè è manibus extorqueri. Rem iam partim ex me cognoſti, reliqua ex ipſo coràm agente diſces. In te uno utriuſq; noſtrum ſpes ſita eſt. Quare te per noſtram beneuolentiam, & paterni hoſpitij memoriam, maiorem in modum oro, ut ei in cauſa æquiſſima præſidio uelis eſſe: Abbatem iſtum uel odio, uel autoritate, uel metu ad ſoluendum compellas, à litibus quibus maxime paſcitur, deterreas. Et magna & multa ſunt tua in me officia, hoc tamen ita mihi erit gratum, ut pro omnium ſummo ſim habiturus. Apud iuuenem ita beneficium collocaris, ut nunquàm antehac apud quenquam rectius. Bene uale.

Eſt

Eſt uulgare ac frigidum commẽdationis,genus,quum hoc officium extorquetur à nobis. Si tibi moleſtus ſum, huic imputa: Nam mihi fuit moleſtior.

Tu pro tua prudentia,ubi ex ipſo iam cognito quid ſibi uelit cognoris, diſpicies, quid ſit factu optimum.

Cõmodabis illi mea cauſa , ſi modo id potes abſq; tuo incommodo: ſim minus,quo uis ablega hominem potius, quàm ut ad me redeat.

Eſt & iocoſa cõmendatio,quę nonnunquã plus efficit quàm ſeria. Exemplum eſt in epiſtolis Ioannis Campani, qui monachum quẽdam importunũ commendat ſuo Cardinali. & nos aliquando ſic puſillum quendã , & recalua ſtruin ac macilẽtum commendauimus Mœcenati noſtro, qui per eum miſerat pecuniã, & in literis caluum appellarat,ſolitus & me ioco caluum dicere, quòd eſſem raro capillitio. Commendauimus autem in hanc ferme ſententiã. Caluus ille caluo pecuniam bona fide reddidit. Verũ ſi pernoſſes, quo in ſtatu ſit iſte caluus , haudquaquã admirareris hominem ſic eſſe macilentum,ut uix oſſibus hæreat : ſic eſſe raro capillitio ; ut uix tres pili ſuperſint in capite . Eſt illi lõga lis apud tuum tribunal. Ea res ſic expilat , ſic exugit hominem,ut ni tua ſuccurrat bonitas ,ne pilum quidem nummorum ſit uſquam habiturus, & periculum ſit;ne prorſus fame pereat. Cauſa pia eſt pro matre litigat,neque quicquam ſupereſt,niſi ut ſuprema ſententia pronuncietur. Bene uolo homini. Quur enim non faueat ſimilis ſimili ? Eodem beneficio tibi duos caluos, duos magnos uiros obligabis. Hæc friuolum uideretur admonere , niſi conduceret ad hoc,ut præceptor ex his

facilè reperiat uarias thematum formas.

Commendatitiæ ſylua.

Cic. epiſt. fam.

EPiſtola lib. epiſt. fa. i. cuius initium: Aulo Trebonio: tota huius generis eſt.

Lentulum noſtrum eximia ſpe, ſummæ uirtutis adoleſcentem, cùm cæteris artibus dubius ſtuduiſti ſemper ipſe tum in primis imitatione tui, fac erudias. Nulla enim erit hac præſtantior diſciplina. Quem nos, & quia tuus, & quia te dignus eſt filius, & quia nos diligit, ſemperq́; dilexit, in primis amamus, charumq́; habemus.

Lib. y. Fabio uiro optimo. Tota.

Iocoſa.

L. Valeriũ iuriſconſultum ualde tibi commendo, ſed ita etiã ſi non eſt iuriſconſultus. Melius enim ei cauere uolo, quàm ipſe alijs ſolet. Valde hominẽ diligo, eſt ex meis domeſticis atq; intimis familiaribus. Omnino tibi agit gratias: ſed idem ſcribit, meas literas maximum apud te pondus habituras. Id eum ne fallat, te etiam atq; etiam rogo.

Atq; ipſum tibi Põponiũ ita commẽdo, ut quanquàm ipſius cauſa cõfido te facturũ eſſe omnia, tamen abs te hoc petã, ut ſi qd reſidet in te amoris erga me, id omne in Põponij negotio cõdas. Hoc mihi gratius facere nihil potes.

Lib. vi. Cum A. Cæcinna tanta. Tota, & elegans.

Hunc mi Cæſar ſic uelim omni tua comitate cõplectare, ut omnia, quæ per me poſſis adduci, ut in meos cõferre uelis, in unũ hunc conferas: de quo tibi homine hoc ſpondeo, nõ illo uetere uerbo meo, quod cum ad te de Milone ſcripſiſſem, iure luſiſti, ſed more Romano, quomodo homines nõ inepti loquũtur, probiorem hominẽ, meliorem uirum, prudentiorẽ eſſe neminem. Accedit etiam, quod familiar

miliaritatẽ inducit, in iure ciuili ſingularis memoria, ſum=ma ſcientia. Huic ego *neq; tribunatum, neq; præfecturá, neq; ullius beneficij certũ nomen peto beneuolẽtiam tuá, & liberalitatem peto.* Neq; *impedio, quò minus ſi tibi ita placuerit, etiam hiſce eum ornes gloriolæ inſignibus.* To=*tum deniq; hominẽ tibi, trado de manu (ut aiunt) in ma=num tuá iſtá & uictoria, & fide præſtantẽ.* Sumus *enim putidiuſculi, quanquàm per te uix licet.* Verũ, *ut uideo, licebit.* Rufum *iſtum amicũ tuum, de quo iterũ ad me ſcri bis, adiuuarẽ quantum poſſem, etiam ſi ab eo læſus eſſem, cum te tantopere uiderem eius cauſa laborare.* Cum *uerò & ex tuis literis & illius ad me miſſis intelligá, & iudi=cẽ magnæ curæ ei ſalutẽ meá fuiſſe, nõ poſſum ei nõ ami=cus eſſe: neq; ſolum tua commendatione quæ apud me, ut debet, ualet plurimũ, ſed etiam uoluntate, ac iudicio meo.*

Reſpõſio ad cõmendatio=nem.

Lib. xi. *Permagni intereſt.* T*ota, & elegans.*

Item *proxima:* L*amia uno omnium.* Item *eodem libro* Cum Appio Claudio.

Lib. xij. *Et ſi non ſatis.* Eodem: Gaio Auiano. Item *proxima:* Aulum Fuſium.

Item multæ ſequentes epiſtolæ ſunt eiuſdem generis. Eodẽ: Non *dubito.* Q*uim totus hic liber nihil habet præ ter epiſtolas commendatitias.* Lib. xv. Marcum Fabium.

Cic. ad Atti.

Quare *cæteris in rebus, tantum ei tribues, quantũ hu manitas tua amicitiaq; noſtra poſtulat.* De Tullia *mea tibi antiquiſſimum eſſe uideo, idq; ita ut ſit, te uehemẽter rogo.* Ego *autem mi* Plance, *etſi non dubitabam, quin & S. C. & lex & Coſſ. decretum, ac literæ apud te pluri mum autoritatis haberent, teq; ipſius* Attici *cauſa uelle*

intellexeram, tamen hoc pro coniunctione, & beneuolentia noſtra mihi ſumpſi, ut id à te peterem, quod tua ſingularis humanitas, ſuauiſſimiq; mores, à te eſſent impetraturi. Id autem eſt, ut hoc, quod te tua ſponte facturum eſſe certò ſcio, honoris noſtri cauſa libenter non prolixe, ſed celeriter facias. Mihi nemo eſt amicior, nec iucundior, nec charior Attico, cuius antea res ſolũ familiaris agebatur, eaq; magna, nunc acceſſit etiam exiſtimatio: ut quod cõſequutus eſt magna & induſtria, & gratia uiuo Cæſare, mortuo id te adiuuãte, obtineat. Quod ſi à te erit impetratũ, ſic uelim exiſtimes, me de tua liberalitate ita interpretaturum, ut tuo ſummo beneficio me affectum iudicẽ.

Ego etiã mi Cicero proprie, familiariterq; te rogo, ut Veterem ames uelisq; eſſe quàm ampliſſimũ, qui etſi nullare deterreri à propoſito poteſt, tamen excitari tuis laudibus indulgentiaq; poterit, quo magis amplexetur, ac tueatur iudicium ſuum, & mihi gratiſſimum erit.

Filiam meam, & tuam, Ciceronemq; noſtrũ quid ego mi frater tibi commendem? Quin illud mœreo, quod tibi non minorem dolorem illorum orbitas effert, quàm mihi. Sed te incolumi orbi non erunt.

Itaq; eum tibi commendo maiorem in modum, hominẽ domi ſplendidum, gratioſum etiam extra domum, quem fac ut tua liberalitate tibi obliges. Eſt tribunus militũ in exercitu noſtro. Gratum hominem obſeruãtemq; cognoſces. Trebatium ut ualde ames, uehementer te rogo.

Quare ut inſtituiſti, complectere adoleſcentem.

Ex lib. ad Brutũ. Tota: Bibulus. Item epi. Multos tibi.

Omnibus rebus ita eum tractes, ut intelligat noſtram

commẽ

commendationem non uulgarem fuiſſe.

Commendatoriæ ad nuptias exemplum.

Tota epiſt. lib.i. Petis ut fra.t. **Plinius.**

Elegás exéplum cómendationis, erit tota illa epiſt. lib. ij. cuius initium: Et tu occaſiones obligandi me auidiſſime amplecteris. Lib. iij. epiſt. Quod ipſe amicis tuis.

Lib. iij. Caluiſium nepotem.

Eodem libro: Si quid omnino. Rurſum Lib. vi. Attilium Creſcentem.

Obliga me, obliga antè quàm dicat: nam cum dixerit, gracias ages. Spondeo ſolicitudini tuæ ſpei, meæ magnitudini cauſæ ſuffecturum.

Eſt indolis optimæ, breui producturus alios, ſi hic interim prouectus fuerit à nobis.

Accepiſſe te beneficium credes, cum propius inſpexeris hominem, omnibus honoribus, omnibus titulis (nihil uolo elatius de modeſtiſſimo uiro dicere) parem.

Videor ergo demóſtrare tibi poſſe Iuliũ Genitoré, amatur à me, iudicio tamé meo nó obſtat charitas hominis, quæ ex iudicio nata eſt. Vir eſt emédatus & grauis, paulò etiã horridior, & durior, ut in hac licétia téporũ: quantum eloquétia ualeat, pluribus credere potes. Ná dicendi facultas aperta, & expoſita ſtatim cernitur. Vita hominũ alteos receſſus, magnasq́; latebras habet, cuius pro Genitore me ſpóſoré accipe. Nihil ex hoc uiro filius tuus audiet, niſi profuturũ. Nihil diſcet, quod neſciſſe rectius fuerit, nec minus ſæpe ab illo q̃ à te, meq́; admonebitur, q̃bus imaginibus oneratur, quæ nõia, et quáta ſuſtineat. Proíde **Commédatio præceptoris.**

fauentibus dijs, trade eũ præceptori, à quo mores primũ, mox eloquentiam diſcat, quæ male ſine moribus diſcitur.

Li. v. epiſt. *Video quam molliter tuos habeas.*

Commendatio liberti.

Claudius amari à te cupit, dignus hoc ipſo quod cupit, deinde quòd ipſe te diligit. Neque enim ferè quiſquam exigit iſtud, niſi qui facit, uir alioqui rectus, integer, quietus, ac penè ultra modum, ſi quis tamen ultra modum uerecundus.

Hunc hominem appetentiſſimum tui, mihi crede, complectere, adprehende, imò & inuita, ac ſic ama, tanquàm gratiam referas. Neq; enim obligandus, ſed remunerandus eſt in amoris offitio, qui prior cœpit.

Commendatio mea.

M*Vltis in illum beneficijs conferendis reddidiſti te quodammodo obnoxium. Ita enim nunc moribus comparatum eſt, ut poſteaquàm multa præſtiteris, hoc tantùm meminerint, quod negatum eſt.*

Poſteaquàm hominem cœpiſti benefaciendo tuum facere, beneficia baneficijs cumulanda ſunt.

Non decet ſtare ſemel incitatam liberalitatem, cuius pulchritudinem uſus ipſe commendat.

Cur hunc hominem tibi tanto ſtudio commendandum putarim, mirari deſines, ubi eum propius noſſe cœperis.

Huic perſuaſum eſt, & te apud principẽ, & me apud te plurimum ualere: & de te quidem haud fallitur, de me ne fallatur, non tam promeritus ſum quàm cupio.

Pluribus hanc rem abs te contenderem, ni uererer, ne cui de tua humanitate uiderer diffidere.

Scio nõ ſine cauſa dictum Horatio: Quem cui cõmendes,

des, etiã atq; etiã aſpice. Sed huius hominis integritas ſic mihi multis argumentis eſt explorata, ut non dubitẽ illum tibi uel capitis mei periculo cõmendare. Quem ſi cõpleſteris, gratias agam quòd mihi credideris. Sed tu mihi magis ages gratias, quòd tibi tradiderim hominẽ in manum, qui tibi fuerat etiam è longinquo arceſſendus.

Reſpon. ad commendationem.

NVmerium Numeſtium libenter accepi in amicitiam: & hominem grauem & prudentem, & dignum tua commendatione cognoui. Cicero ad Atticum.

Plinius lib. vi. epiſt. Commendas mihi. Rurſum epiſt. Rogas ut agam.

Quid ego audio? uis tibi ignoſci, quòd me tuis cõmẽdatitijs literis oneras. Imo ſic interpretor, ingens beneficium abs te datum, qui tali uiro me conciliaris. Mea.

Quid poſſim, tu uideris. Quis ſit exitus rei futurus, fortunæ in manu eſt. Illud efficiam, ut Antonius intelligat noſtram amicitiam haudquaquam uulgarem eſſe.

Et tu diligenter commendas hominem, & ille mihi uiſus eſt dignus, cui tantopere faueas. Sed temporum iniquitas in cauſa fuit, quò minus licuerit illi tantum præſtare, quantum uolebamus.

De monitoria epiſtola.

MOnitoriæ epiſtolæ duplex eſt officium. Et uitium, ſi quod mutari uolemus, docte indicare: et quę ſint agenda, ea neſcienti tanqum ſcienti oſtendere. Et quoniã uix quiſquã æquo animo ſua diſcit uitia, ideo reprehẽſionis acerbitatẽ laude mitigabimus. Cùm multa in eo ſint egregia, negabimus paſſuros nos, ut tot uirtutes

unius uitij næuo obſcuretur, neq; commiſſuros ut tantus amicus cum exceptione laudetur. Deinde *ipſum uitium uel ab ætate, uel ab imprudẽtia extenuabimus, uel maximis quoque uiris idem fuiſſe oſtendemus: at certe ipſum quidẽ eſſe mutandũ, ſed tamẽ ab animi liberalitate, alia'ue uirtute proficiſci, haud magno negotio mutari poſſe.* N*os hæc precipuo in illum amore ſcribere dicemus, alijs non idẽ facturos.* Orabimus *ut pari libertate in nos utatur, niſi forte minus amet.* Id *enim propriũ amicitiæ munus, ut libera ſit admonitio ac mutua, & ſimilia, quæ ad hanc ſententiã pertinebũt.* Quod *ſi tyrãno, regi, aut alioqui potenti ſcribiumus, cuius aures nullã omnino ſint reprehẽſionem admiſſuræ, eum falſo laudantes reprehẽdemus.* Quum *enim multas in eo uirtutes prædicamus, à quibus eſt alieniſſimus: quũ item in alijs, quædã abominãda execramur uitia, à quibus illum immunẽ eſſe dicimus, tacite admonemus agnoſcentem, quid mutare, quid ſequi debeat.* Hoc *equidẽ cõſilio laudationes illas principũ repertas fuiſſe auguror, ut ſub laudis ſpecie ſuorũ uitiorũ ſine offenſa, ſine pudore admonerentur.* Alioqui *quid ea aſſentatione fœdius?* Vbi *uerò ſine reprehẽſione quid agẽdum ſit, oſtẽdemus, autoritatẽ quãdam nobis cõſtituamus oportet, ſine eius, quẽ monemus, iniuria.* Id*q; uel ab ætate, qua illũ longè precedimus: uel à multarum rerũ uſu, qui in eo tantus per ętatem nondum eſſe potuit: uel à diuturno ſtudio in quo nos ſimus plurimus annis uerſati, illo nunc ingrediente, pollicebimur nos amantiſſime, ſimulq; fideliſſime conſulturos.* Demum *grauitate quadam ſermonis, quid quomodo fieri conueniet, oſtendemus.*

Probatiſſi

Probatiſſimorũ autorũ dictis & exemplis crebris utemur, præſertim eorum quorum autoritas grauis eſt apud eum, quẽ admonemus, & quid quẽq; laudis, aut infamiæ conſequutum ſit, oſtendemus. Ad prius illud admonendi genus, quo amicũ uel blandius uocamus ad meliora conſilia, uel liberius obiurgamus, pro perſonarũ aut rerũ uarietate, multũ cõducet liber Plutarchi, quẽ ſcripſit de diſcernẽdo adulatore ab amico. Ad poſterius hoc quod tantum docet, non obiurgat, conferent epiſtolæ, imò libri omnes Senecæ, Cypriani, Hieronymi & aliorũ qui uiuẽdi formá diuerſis præſcripſerunt. Sed præcipue Plutarchi libelli, qui morales appellantur. In priore reperientur huiuſmodi fermè themata. Admonendus amicus ſubmoroſus, ut magis ſeſe accõmodet ad mores omnium. Sit magis comis in uxorem, mitior in liberos, clementior erga famulos, obſequẽtior erga amicos. Item qui linguæ ſit liberioris, admonẽdus, ut circunſpectius loquatur, quòd non eodem candore ab omnibus excipiãtur, quæ dicũtur. Item amicus plus ſatis addictus ſtudijs admonebitur, ut parcat ualetudini, ut ſe partiatur ſtudijs ac neceſſarijs negotijs, ut ſe magis accõmodet ad ſenſum communem. Ita qui ſimplicioris erit ingenij, admonebitur, ne quid fidat fictis amicis. Qui deditus erit aleæ, reuocabitur ad alios luſus. Qui profuſior, ad frugalitatẽ: qui ferocior, ad modeſtiã: qui incogitantior, ad uigilantiam. Atq; item de cæteris, nam ſunt innumera. Hoc genus minimum differt à ſuaſorio. In poſteriore licet huiuſmodi themata fingere. In ſtudio literarum quomodo uerſandum. Stylus quibus modis potiſſimum parandus. Quibus rebus concilianda fama.

Quibus artibus uitari poſſit inuidia. Quo pacto colenda amicitia. Quid uitandum aut ſequendum in matrimonio: qua de re ſcripſit Plutarchus. Quibus modis inſtituendi liberi. Quid faciendum ludimagiſtro Quid ei, qui decreuerit in aula principum uiuere. Quod officium boni medici, principis, aut epiſcopi, ducis, aut militis, boni concionatoris. Ex his ſimilia licebit ſimilesq́; materias comminiſci. Sæpe miſcetur utrunq; genus, cuius accuratiſſimum exemplum ſi quis quęrit, legat Ciceronis ad Qu. fratrem epiſtolam, cuius initium: Etſi non dubitabam quin hanc epiſtolam. Præſtabit in huiuſmodi thematibus exerceri, unde præter phraſim paratur & prudẽtia potius, quàm in friuolis, & anilibus materiolis. In re tam uaria, non magni referebat exemplum ſubijcere, ſed tamen hoc faciemus, ne prorſus exemplo careat præceptio.

Exemplum epiſtolæ monitoriæ.

QVoniam ex Italia reuerſus, inter tuos uiuere decreuiſti, eritq́; tibi & pro tua eruditione, & natalium ſplendore, & uitæ dignitate in omnium oculis ſumma cum expectatione uiuendum, oras ut ſenex iuueni optimam quandam uiuendi formam commonſtrem, quò poſſis & maleuolorum reprehẽſionem effugere, & optimi cuiuſque iudicio probari, deniq; & animi tranquillitati & corporis ualetudini conſulere. Incredibile dictu eſt, quãtum iam nũc iſta animi tui maturitate delecter, qui iuuenis adhuc, ea quæ ſenes pleriq; negligimus, mediteris. Optima, inquit Cicero, eſt uitæ eligẽda ratio, quã iucundam reddet cõſuetudo. Quare quãquã ſingularis tua & eruditio & præmatura quædã animi magnitudo, moni-

tore

tore non egeat, tamen quantũ ætate, qua ſola te uincimus: quantum longo rerum uſu, qui prudentes efficere ſolet: quantum multorum annorum ſtudio conſequi potuimus, inſtitutũ quàm optimum præſcribemus. Quod & ueterum pleroſq; tenuiſſe uideo, me quoq;, quãtum potui, ſequutum eſſe gaudeo: ne te quidẽ ſequutũ fuiſſe pœnitebit olim. Principio, quod ſemper feciſti, eum animũ obtine, qui nihil acerbum, nihil durum exiſtimet, quod ſit honeſtum. Qui nullo uel metu deterritus, uel ſpe captus ab officio deflectatur. Quàm optimos tibi adiungito. Malos ne laceſſito. Tua ne iactes: aliena ne carpas. Fac quum omnibus ſis anteferendus, ipſe te præferas nemini. Amicũ ita ames, tanquam aliquando oſurus, inimicum ita oderis, tanquam olim amaturus. Cum bonis officijs certa: nemini aduerſeris: omnibus te affabilẽ præbeas: domi hilaris, foris cõpoſitus. Nemini tua arcana cõmittas, memor quàm fallax ſit multorum amicitia. Beneficium confer libenter, inuitus accipe. Moroſitatẽ in primis fuge. Officiorũ diutiſſime meminiſſe oportet, iniuriarũ facilè obliuiſci. Gloriam ſi contemnes, ultro te ſequetur: ſin ſequeris, fugiet ſequentem. Ne capta laudari, ſed fac laudanda. Cum præpotẽtibus, aut nulla ſit cõſuetudo, aut comis. Nullus ſumptus tibi ſit precioſior tempore: diem in operas partire. Ieiunus ſtude, aut ſcribe: pranſus, hilariora quædam agito, ceſſa nunquàm. His rationibus ſi diligenter uteris, & animi tranquillitati conſules, & charus quàm plurimis nemini odioſus eſſe poteris. Corpus uerò moderatis agitationibus exerce, ne ignauia torpeſcat, ne'ue immodicis laboribus frangatur. Cibus ſit temperatus, ac tempeſtiuus

Docet agẽda.

uus: prande liberalius: cœna parcius: potus non quantum libidini, ſed quantum naturæ ſatis eſt, ſume. Vale.

Aliud exemplum.

CVm te incredibili quodam ardore literarũ flagrare minime dubitarem, Chriſtiane non uulgaris amice, hortatore nihil opus eſſe putaui, ſed eius quam ingreſſus eſſes, uitæ duce modò, ac tanquam indice. Id quod mei offi cij eſſe iudicaui, uidelicet ut tibi homini non modo multis modis copulatiſſimo, uerum etiam iucundiſſimo, ueſtigia, quibus ipſe à puero eſſem ingreſſus, cõmonſtrarem. Quæ ſi tu pari cura accipies, atq; ego dicturus ſum, futurũ conſido, ut neq; me monuiſſe, neque te paruiſſe pœnituerit. Prima igitur cura ſit, ut præceptorem tibi deligas quàm eruditiſſimũ. Neq; enim fieri poteſt, ut is recte quenquam erudiat, qui ſit ipſe ineruditus. Quem ſimul atq; nactus eris, fac modis omnibus efficias, ut ille patris in te, tu filij uiciſſim in illum induas affectũ. Ad quod quidẽ cum ipſa honeſti ratio nos debet adhortari, quòd nõ minus debeamus ijs, à quibus recte uiuẽdi rationẽ, quàm à quibus uiuendi initia ſumpſimus: tum mutua iſta beneuolẽtia tantum ad diſcendum habet momenti, ut fruſtra ſis literarum præceptorem habiturus, niſi habueris et amicum. Deinde ut te illi & attentum, & aſſiduum præbeas. Contentione enim immodica nonnunquam obruuntur ingenia diſcentium. Aſſiduitas uerò & mediocritate ſua perdurat, & quotidianis incrementis maiorem opinione aceruum accumulat. Satietate cùm omnibus in rebus, tum in literis nihil pernitioſius. Laxanda eſt igitur aliquoties illa literarum contentio: intermiſcendi luſus, ſed liberales, ſed li-

teris

teris digni & ab his non nimis abhorrentes. Imò medijs ipſis ſtudijs perpetua quædam uoluptas eſt intremiſcéda, ut ludum potius diſcendi, quam laborem exiſtimemus. Nihil enim perquàm diu fieri poteſt, quod non agentem aliqua uoluptate remoretur. Optima quæque ſtatim, ac primum diſce. Extremæ eſt deme͂tię, diſcere dediſcenda. Quod in curando ſtomacho ſolet præcipere medici, idem tibi ingenijs ſeruandum puta. Caue ne aut noxio, aut immodico cibo ingeniũ obruas: utròꝗ enim iuxtà offenditur. Ebrardum, Catholicõ, Brachylogum, cæteroſq́; id genus, quos percenſere neꝗ poſſum, neꝗ operæprecium eſt, ijs relinquito, quos barbariem imme͂ſo labore diſcere iuuat. Initio non quàm multa, ſed quàm bona percipias refert. Sed iam rationem accipe, qua poſſis non ſolum rectius, ſed etiam facilius diſcere. Hoc enim in homine artifice præſtare ſolet artis ratio, ut tantunde͂ operis, quũ rectius expeditiſq́;, tuum leuius etiam efficiat. Diem tibi in operas partire, id quod et à Plinio Secũdo, & à Pio pontifice Max. uiris pręſtantiſſimis, factitatum legimus. Principio, quod caput eſt præceptorem interpretantem, non attentus modò, ſed & auidus auſcultato. Non contentus impigre ſequi diſſerentem, aliquoties præuolare contende. Omnia illius dicta memoriæ, præcipua etiã literis mãdabis, fideliſſimis uocũ cuſtodibus. Quibus rurſus ita confidas caue, ut diues ille ridiculus apud Senecã: qui ſic animum induxerat, ut ſe tenere crederet, quicquid ſeruorũ quiſquam meminiſſet. Noli committere, ut codices habeas eruditos, ipſe ineruditus. Audita ne effluant, aut apud te, aut cum alijs retracta. Hec hic contentus, aliquam temporis

s poris

poris partem tacitæ cogitationi tribuere memento: quam unam D. Aurelius tum ingenio, tum memoriæ in primis conducere ſcripſit. Conflictatio quoque & tanquam palæſtra ingeniorũ, neruos animi præcipue tum oſtendit, tum excitat, tum adauget. Nec ſciſcitari, ſi quid dubitabis: nec caſtigari, ſi quid errabis, ſit pudor. Nocturnasque lucubrationes, atque intempeſtiua ſtudia fugito: nam & ingenium extingunt, & ualetudinem uehementer offendunt. Aurora muſis amica eſt, apta ſtudijs. Pranſus, aut lude, aut deambula, aut hilarius confabulare. Quid quòd inter iſta quoque ſtudijs locus eſſe poteſt? Cibi non quantum libidini, ſed quantũ ualetudini ſatis ſit, ſumito. Sub cœnam paulisper inambula: cœnatus, idem facito. Sub ſomnũ exquiſiti quippiã, ac dignũ memoria legito. De eo cogitantem ſopor opprimat: id experrectus, à te ipſo repoſcas. Plinianũ illud ſemper aĩo inſideat tuo: Omne perire tẽpus, quod ſtudio non impertias. Cogita, iuuenta nihil eſſe fugacius: quæ ubi auolarit ſemel, redit nunq̃. Sed iam hortator eſſe incipio, indicem pollicitus. Tu ſuauiſſime Chriſtiane, hãc formam, aut ſi quã poteris meliorẽ, ſequere, ac bene uale.

Quis ſit modus repetendę lectionis.

QVibuſdam prima ac unica ferè cura eſt, ſtatim ad uerbum ediſcere: quod equidẽ non probo: eſt enim tum magni laboris, tum fructus propè nullius. Quorſum enim attinet, pſitaci more, uerba non intellecta reddere? Commodiorẽ igitur uiam accipe. Lectionẽ quidem auditam continuo relege: ita, ut uniuerſam ſententiã paulò altius animo infigas. Deinde à calce rurſus ad caput redibis,

bis, & ſingula uerba excutere incipies: ea duntaxat inquirens, quæ ad grammaticã curam attinent. Videlicet, ſi quod uerbum obſcurum, aut ancipitis deriuationis, ſi heteroclitæ coniugationis: quod ſupinum, quod præteritum faciat: quos habeat maiores, quos nepotes, quã constructionem: quid ſignificet, & huiuſmodi nonnulla. Hoc ubi egeris, rurſum de integro percurrito: ea iam potiſſimum inquirens quæ ad artificium rhetoricum ſpectant. Si quid uenuſtius, ſi quid elegantius, ſi quid concinnius dictum uidebitur, annotabis indice, aut aſteriſco appoſito. Verborum compoſitionem inſpicies, orationis decora ſcrutabere. Autoris cõſiliũ indagabis, qua quicque ratione dixerit. Vbi quid te delectauerit uehementius, caue præter caſam, quod aiũt, fugias. Fige pedẽ, ac abs te ipſo rationem exige, quare tantopere ſis ea ratione delectatus: cur non ex cæteris quoq; parem ceperis uoluptatem. Inuenies te acumine, aut exornatione aliqua oratoria, aut cõpoſitionis harmonia: aut, ne omnia perſequar, ſimili quapiam cauſa cõmotum fuiſſe. Quòd ſi aliquod adagium, ſi qua ſententia, ſi quod prouerbiũ uetus, ſi qua hiſtoria, ſi qua fabula, ſi qua ſimulitudo non inepta, ſi quid breuiter, acutè, aut alioqui ingenioſe dictũ eſſe uidebitur, id tanquã theſaurum quendã animo diligenter reponendum ducito ad uſum, & ad imitationẽ. His diligenter curatis, ne pigeat quarto iterare. Nam hoc habẽt eruditorum uirorum, ſummo ingenio, ſummis uigilijs elucubrata ſcripta, ut millies relecta, magis, magisq; placeãt, ſempq; admiratori ſuo nouũ miraculũ oſtendant. Id quod tibi in tabula tua ſæpenumero, nec ſine cauſa laudata, euenire

 ſolet

ſolet, quod antea non animaduertiſſes. Idem tibi *multo amplius in bonis autoribus eueniet.* Releges igitur *quarto, ac quæ ad philoſophiam, maxime uerò ethicen referri poſſe uideantur, circũſpicies, ſi quod exẽplũ, quod moribus accommodari poſſit.* Quid autem eſt, *ex quo non uel exemplum uiuendi, uel imago quædam, uel occaſio ſumi queat?* Nam *in aliorum pulchrè ac turpiter factis, quid deceat, quid nõ, iuxtà uidemus.* Hæc *ſi facies, iam uel edidiceris, quanquam aliud egiſti.* Tum *demum, ſi libet, ad ediſcendi laborem accedito: qui tum aut nullus erit, aut certe perquàm exiguus.* Quid *deinde?* Reſtat, *ut cum ſtudioſis congrediaris, tuas annotationes in mediũ proferas, uiciſſimq́; illorum audias, alia laudabis alia reprehendes: tua partim defendes, partim caſtigari permittes.* Poſtremò *quod in alijs laudaſti, tuis in ſcriptis imitari conaberis.*

Secreta ſtudia à doctis laudãtur: at ita, ut poſtea è latebris in arenam prodeamus, uiriumq́; noſtrarum periculum faciamus. Id *quod ſapientiſſime à* Socrate *eſt dictũ.* Experiamur *utrum partus ingeniorũ uitales ſint, nimirũ obſtetricum induſtriam imitati.* Quare *alternatim utriſq; utetur, qui non uulgariter uolet euadere doctus.* Vale.

Aliud exemplum de uita aulica.

SCribis *te nolentem ac reluctantem, uoluntate parentum rapi, protrudiq́; in aulã principis.* Quando *igitur neceſſitas uinci non poteſt, ſupereſt ut commode utẽdo perficias, ut aliquando te iſthinc explices quàm minimo malo.* Nec *enim omnibus infeliciter ceſſit, hãc adiſſe* Laidem. Et *ne tibi uidear non ſatis grauis admonitor, ſcito me ab ipſa pueritia ad annum uſq; quinquageſimũ*

in

in aulis principum militaſſe. Primum illud tecum ſtatuito, ne quid cui credas, quantumuis in ſpeciem amico, quantumuis arridenti, complexanti, pollicenti, deieranti. Nec quenquã exiſtimes tibi ex animo amicum, nec tu ſis cuiquam amicus ex animo: tamẽ perinde quaſi neminem non ames, ita blandus & comis eſto ſingulis. Eſto largiſſimus eorum officiorum, quæ tibi nihil adferunt impendij. Saluta blande, cõplectere, cede uiam, aperi caput, ſubinde repete honoris & charitatis titulos, lauda affatim, pollicere benigniter. Prius igitur domi uultum componito, ut is tibi paratus ſit ad omnem fabulæ partem, ne quid ueri affectus ĩ facie ſubluceat. Meditãda domi eſt actio, ut oratio uultui, ut uultus, ac totius corporis geſtus, orationi fucatę ſubſeruiat. Hęc ſunt aulicæ philoſophiæ rudimenta: ad quæ nullus erit idoneus, niſi prius omnẽ pudorem abſterſerit, ac uultu natiuo domi relicto, quaſi perſonã ſumpſerit. Proximum erit, ut factiones totius aulæ ſubodoreris, ſed ita, ne cui te facilè admiſceas. Si quos, aut ſi quas uideris nihil non poſſe apud principem, uide ut te ſemper inflectas ad latus nauis felicius. Nec pudeat, aut pigeat aſſentari morionibus etiã, quos animaduerteris eſſe gratos Ioui. Sed hunc ipſum omnibus technis captabis. Quoties in illius conſpectu conſiſtes, arte præ te feres ſimplicem quandã alacritatem, quaſi gaudio geſtias, quoties illi datur adeſſe. Et poſtea quàm cõperiſti, quibus rebus offendatur, quibus oblectetur, non multũ erit negocij apud illum quamuis magnam inire gratiam. Commode ſubſeruies, ad orationem arridebis: ſi loqui non dabitur, applaudes uelut admirabundus. Sed apud alios plenis, ut aiunt, tibijs

illius laudes decantabis. Aliqui certe perferent, ſi paſſim prædicaueris. Nunc hic, nunc ille tibi captādus erit munuſculo, ſed eleganti & apto magis, q̄ precioſo, ne uidearis aureo piſcari hamo. pretium addes oratione. Excuſabis tenuitatem fortunæ. Vbi illa contigerit opulentior, pollicẽberis montes aureos. Si qua præda affulſerit, caue quiſquam Deorū aut hominū tibi tam charus ſit, ut illi cedas. Semper tibi proximus eſto. Quoties de re agitur, uel patri uerba danda ſunt. Non ſemper in aula ſpirant uenti ſequundi: ubi ſpirant, arripienda eſt occaſio. Nullius iuriſiurādi tam ſancta ſit tibi religio, ut huius gratia patiaris opimam prædā elabi de manibus. Si quibus principē ſenſeris nehementer infenſum, ac diuerſam factionē geſtire uictoria, ſemper accōmoda te felicioribus, ſed ita, ut alteram partē non lædas capitaliter, niſi id fiat tuo magno, certoq́; bono. Solent enim principū fauores, uentorum in morem ſubinde reflare in diuerſum. In ſumma, ubiq; uenare cōmodū tuum. Ne quem apertè lędas. Caue menſam habeas domi, ea res exhauriet te ſumptiptibus. Longè pręſtat conuiuam eſſe, quàm conuiuatorem. Noli ſupputare, quanti cōſtet una cœna domi data, ſed ſubducito rationē, ad quantam ſummam poſt annum ea res tibi ſit reditura. Proceres aliquot cole. Horum mēſis te adiungito, ſed ita, ne crebrius ad eundē. Hic comis & commodus eſto conuiua, ſic feſtiuus ac lepidus, ut ne quem offendas. Si quid in te dictum erit petulātius, in luſum, iocumq́; uertito, etiam ſi ſeria res ſit. Ab omnibus tanquā ab hoſtibus caueto. Ne cui concredas, unde te poſſit lædere. Si quos ſenſeris tibi parum amicos, fac artificio ſummo diſſimiles, & commu-

nibus

nibus officijs hoc magis apud illos amicum agas. Lauda apud eos,quos ſuſpicaris renunciaturos. hac arte aut fient amici,aut mitius erunt inimici. Tantũ *caue, ne qua detur anſa lædendi.* In *cæteris nugis aulicorũ eſto lepidus con-gerro.*Tantum *ab alea temperato: ſiquidẽ ad hunc ſcopulum multi fecere naufragium, ſic, ut uix licuerit enatare nudos.* Da *operam,ut quàm minimum inquineris.* Ad *rem augendam & conſtabiliendam ubiq; uigila.* V *bi ſatis pinqueris,excogitanda ratio,ut, quod paucis contigit,feliciter ab aula te ſubducas,tibiq; uiuas.* Neq; *perpetuus adſis principi,neq; nimium diu abſis: quorum alterum pariet tædium,ac ſatietatem, alterum obliuionem.* Vt *autem etiam cõmodo tuo abſis,ambi legationes,ſed fauorabiles, minimiq; negocij, ita ſubinde redibis nouus ad principem tuũ.* Semper *eſto querulus ac petax,& quẽadmodũ callidæ meretrices,uarijs nominibus ac modis,ſemper aliquid auferunt ab amatoribus,ita tibi ſtudio ſit,ſemper aliquid auferre à principe.* Sed *ea potiſſimũ petẽda, quæ ille ſine ſuo ſumptu largiri poteſt.* Quod *genus ſunt,ſacerdotia, præpoſituræ, abbatiæ.* Si *quid erit tale,cuius tu capax nõ ſis,ſuborna qui petant ſuo nomine,ſed tuo cõmodo.* Hæc *arbitror eſſe ſatis pro primis elementis: poſthac ubi te profeciſſe uidero,abſtruſiora quædam impartiam.* Vale.

Exemplum epiſtolæ,quæ habet admixtam obiurgationem.

CONtigit *tibi genus cum primis honeſtum: contigit res ſatis ampla:contigit ingenium:contigit eruditio non uulgaris,nec deeſt iudicium.* Quid *multis? felix eras, niſi unum quiddam tibi deeſſet,ut hoc tua pace dixerim.*

Nam hæc qui ſcribit, tibi ex animo bene uult, ut ſi quis alius. Quid iſthuc? inquies. ut animo imperes tuo, mi Saxoni. Quid conferunt literæ, ſi neſcias uti? Non hercle plus, quàm cithara ei qui neſciat canere. Ad hoc diſcitur philoſophia, ut ne quid agatur ex affectuum arbitrio, ſed ex rationis iudicio. Et unum hoc quod deeſt ad felicitatem, ipſe tibi præſtare potes: præſtiteris enim ilico, ſi magnopere uelis. Quid tibi cum iſtis litibus? Sit interim leuis momenti, quod & rem deteris, & temporis iacturam facis, animi tranquillitate cares, & minus iucundus es uxori, liberis, amicis, minus adeò tibi ipſi: uides toties periclitari ualetudinem tuam. Vt belli, ſic litis incertus euentus. Sed finge certam uictoriam: quæſo te, totũ hoc quod euinces, tot incommodis emendũ putas, etiam uitæ diſcrimine? Scio, non facis iſta tuopte ingenio, quo nihil eſt ad pacem, & amicitiã propenſius. Inſtigat te lippus ille ueterator, homo factus ad lites. Sed obſecro te per noſtram amicitiam, quî magis libet iſti uni auſcultare, quàm optimo parenti, quàm his amicis, qui tibi non minus bene uolunt, quàm ſibi? Tu quidẽ pro tuo candore alios æſtimas è tuo ingenio: at uereor ne cõſultor iſte ſibi conſulat, non tibi. Mihi uultus ipſe hominis impoſtorem clamitat. Atq; utinam hic mihi ſit læua mens: ſed uereor ne ſerò ſapias, meq́; uatem uerum fuiſſe dicas. Reijce nebulonis uenenatam blandiloquentiam. Patrem uirum & ſingulari prudentia præditum, & tui plus quàm paternè amantẽ: imò tuum ipſius ingenium, tuam eruditionem in conſilium adhibe. Rem per arbitros cum affine tranſige, uel parum æquis conditionibus: fortaſſe capies aliquod rei diſpendium.

dium. Crede mihi, ſi rerum omnium ratioñe ſubduxeris, iſtud diſpendium ſummum erit compendium, etiam ſi in ſolidum pereat, quo de lis eſt. Vale.

Monitoriç ſylua.

N*Am neq; pugnandũ arbitrarer contra tantas opes, neq; delendum, etiam ſi id fieri poſſet, ſummorum ciuium principatum, neq; permanendum in una ſententia, conuerſis rebus, ac bonorum uoluntatibus mutatis, ſed temporibus aſſentiẽdum. Nunquàm enim præſtantibus in Repub. gubernanda uiris laudata eſt in una ſentẽtia perpetua permanſio, ſed ut in nauigando tempeſtati obſequi artis eſt, etiam ſi portum tenere non queas: cùm uerò id poſſis mutata uelificatione aſſequi, ſtultum eſt eum tenere cum periculo curſum, quẽ ceperis, potius, quàm eo cõmutato, quò uelis tandem peruenire: Sic cum omnibus nobis in adminiſtranda Repu. propoſitum eſſe debeat id, quod à me ſæpiſſime dictum eſt, cum dignitate ocium: non idẽ ſemper dicere, ſed idem ſemper ſpectare debemus.* Cic. epiſt. fa.

Etſi eo te adhuc cõſilio uſum intelligo, ut id reprehendere nõ audeam, nõ quin ab eo ipſe diſſentiã, ſed quòd ea te ſapiẽtia eſſe iudicẽ, ut meũ conſiliũ non anteponã tuo, tamẽ & amicitiæ noſtræ uetuſtas, & tua ſumma erga me beneuolentia, quæ mihi iam à pueritia tua cognita eſt, me hortata eſt, ut ea ſcriberẽ ad te, quæ & ſaluti tuæ conducere arbitrarer, & non aliena eſſe ducerem à dignitate. Mitigatio.

Sed quoniam quod mihi placeret oſtendi, reliqua tu pro tua prudentia conſiderabis.

Scribam aperte, ſicut & mea natura, & noſtra amicitia poſtulabit.

Oro, obteſtorq́; te, pro noſtra uetere coniunctione, ac neceſſitudine, proq́; ſumma mea in te beneuolẽtia, & tua in me pariter, te ut nobis, parenti, coniugi, tuisq́; omnibus, quibus es fuiſtiq́; ſemper chariſſimus, ſaluum conſerues: incolumitati tuæ, tuorumq́;, qui ex te pendent, conſulas. Quæ didiciſti, quæq́; ab adoleſcentia pulcherrime à ſapientiſſimis uiris tradita memoria, & ſcientia comprehendiſti, ijs hoc tempore utare: quos coniunctos ſumma beneuolẽtia, plurimisq́; officijs amaſti, eorum deſiderium ſi non æquo animo, at forti feras.

Nunc tanquam ſignificãdum putaui, ut potius amorẽ tibi oſtenderem meum, quàm oſtentarem prudentiam.

Adhuc enim patitur tua ſumma humanitas, & ſapientia, me quod ſentiam, libere dicere.

Lib. x. epiſtola: Quæ locutus eſt Furnius noſter.

Cic. ad Atti. Vt enim gubernatori curſus ſecũdus, medico ſalus, imperatori uictoria, ſic huic moderatori Reip. beata ciuium uita propoſita eſt, ut opibus firma, copijs locuples, gloria ampla, uirtute honeſta ſit. Huius enim operis maximi inter homines, atq; optimi illum eſſe effectorem uolo.

Vehementer à te Brute diſſentio, neque clemẽtiæ tuæ concedo, ſed ſalutaris ſeueritas uincit inanem ſpeciem clementię. Quòd ſi clementes eſſe uoluerimus, nunquàm deerunt bella ciuilia.

Hæc ex oraculo Apollinis Pythij edita tibi puta, nihil poteſt eſſe uerius.

Nunc Cicero, nũc agendum eſt, ne fruſtra oppreſſum eſſe Antonium gauiſi ſimus, neu ſemper primi cuiuſq; mali excidendi cauſa ſit, ut aliud renaſcatur illo peius.

Etiam

Etiam illud te admoneo, ne quid ullis literis cõmittas: quod ſi prolatũ ſit, moleſte feramus. Multa ſunt, quæ ego neſcire malo, quàm cum aliquo periculo fieri certior.

Nec te tam longæ nauigationi & uiæ per hyemẽ niſi bene firmum cõmittas, ne'ue nauiges, niſi explorate. Qui cupide profecti ſunt, multi naufragia fecerunt. Solẽt nautæ feſtinare quæſtus ſui cauſa, cautus ſis mi Tyro. Cic. epi. fam.

Accepi tuam epiſtolam uacillantibus literulis, nec mirum tam graui morbo.

Audio te animo angi, & medicum dicere, ex eo te laborare. Si me diligis, excita ex ſomno tuas literas, humanitatemq́; propter quam tu es mihi chariſſimus.

Nunc opus eſt te animo ualere, ut corpore poſſis. Id quum tua, tum mea cauſa facias, à te peto.

Mihi crede, tuis literis perlectis, exilui gaudio.

Quid eſt enim negotij, continere eos quibus præſis, ſi te ipſe contineas? Nam ut quiſq; eſt uir optimus, ita difficilime eſſe olios improbos ſuſpicatur.

Multis enim ſimulationũ inuolucris tegitur, & quaſi uelis quibuſdam obducitur uniuſcuiuſque natura. Frons, oculi, uultus, perſæpe mentiuntur, oratio uerò ſæpiſſime.

Quid enim ei præcipiam, quem ego in hoc præſertim genere intelligam prudentia non eſſe inferiorem me, uſu uerò etiam ſuperiorem?

Quapropter imcumbe toto animo, & ſtudio omni in eam rationem qua adhuc uſus es, ut eos, &c.

At ille quidem princeps ingenij & doctrinæ Plato, tũ denique fore beatas Reſpublicas putat, ſi aut docti, ac ſapientes eas regere cœpiſſent, aut qui regerent, omne ſtudium

dium in doctrina ac ſapientia collocaſſent.

Mitigatio monitionis.

At ea quidem quæ ſuprà ſcripta ſunt, nõ ut te inſtituerem ſcripſi (neque enim prudentia tua cuiuſquam præcepta deſiderat) ſed me in ſcribendo, commemoratio tuæ uiriutis delectauit: quanquàm in his literis longior fui, quàm aut uellem, aut me fore putaui.

Sed te illud amoneo, ut te antè compares, quotidieq́; meditere reſiſtendum eſſe iracundiæ: quũ ea maxime animum mouet, tum diligentiſſime linguá eſſe continendam: quæ quidem mihi uirtus, non interdum minor uidetur, quàm omnino non iraſci.

Mitigatio monitionis.

Nihil enim nec temere dicere, nec aſtute reticere debeo. Apud Xenophontẽ eſt Cyri & Ageſilai ſummo imperio nullum unquam uerbum aſperius auditum fuiſſe.

De ſorore quod ſcribis, teſtis erit tibi iſta, quantę mihi curæ fuerit. Vtinam fratris in eam animus eſſet is, qui eſſe deberet. Quem quum eſſe offenſiorem arbitrarer, eas literas ad eum miſi, quibus & placarem ut fratrem, & monerem ut minorem, & obiurgarem ut errantem.

Tu pro tua prudentia, quid optimũ ſit factu uidebis. Niſi mihi fortuna proprium conſilium extorſiſſe, &c.

At uide quanto diligentius homines metuant, quàm meminerint.

Pecunia omnium dignitatem exæquat.

Nunc te obiurgari patere.

Plinius.

Neque enim tantopere mihi conſiderandum eſt, quid uir optimus, in præſentia uelis, quàm quid ſemper ſis probaturus.

Quò magis te, cui uacat, hortor, cum in urbem proxime

me ueneris,uenias autem ob hoc maturius , illi te expo-liendum limandumq́; permittas. Neq; *enim ego,ut multi, inuideo alijs bonum,quo ipſe careo , ſed contrà ſenſum quendam uoluptatemq́; percipio.ſi ea quæ mihi denegan tur,amicis uideo ſupereſſe.*

Quod tibi ſcripſi, ut te ſortitū prouinciam præmone-rē,plurimum tibi credas,nec cuiquam ſatis fidas: deinde ſcias,ſi quis fortè te,quod abominor, fallat, paratā ultio-nem:qua tamen ne ſit opus, etiam atq; etiā attende . Neq; *enim tam iucundum eſt uindicari,quam decipi miſerum.*

P*oſſum ego,quod pluribus uerbis,pluribus etiam uo luminibus philoſophi docere conantur,ipſe breuiter tibi, mihiq́; præcipere,ut tales eſſe ſani perſeueremus, qualeis nos futuros profitemur infirmi.*

Lib.i.T*ota epiſtola,cuius initiū:Cōſulis an exiſtimē.*

Q*uorſum hæc:ne tibi optimæ indolis iuueni, quorū-dam immēſa luxuria,ſpecie frugalitatis imponat.* C*onue nit autem amori in te meo,quoties tale aliquid inciderit, ſub exemplo præmonere quid debeas fugere.*I*gitur me-mento nihil magis eſſe uitandum,quàm iſtam luxuriæ,& ſordium nouam ſocietatem,quæ cum ſint turpiſſima , diſ-ſcreta ac ſeparata,turpius iunguntur.*

Lib.ij.T*ota:*C*um patrem tuum.*

Q*uomodo principes ſub ſpecie laudis excitandi ſunt ad honeſta,docet* P*linius libr.ij.epiſt.*O*fficiū cōſulatus.*

R*urſum lib.vii.epiſt.*T*erret me hæc tua.*

E*odem lib.*Q*uæris quemadmodum,de ratione ſtudij.*

I*tem eodem lib.*D*eliberas mecum.*

R*urſum epiſt.*G*audeo quidē.*R*urſum lib.vii.* A*mor*

in

in te meus cogit, non ut præcipiam (neque enim præceptore eges) admoneam tamen, ut quæ ſcis teneas, & obſerues, aut ſcias melius. Nam tota uſq; ad finem, huius argumenti eſt, & elegans.

Monitio mea.

D*E malo principe tacendum cẽſeo, nã ſi male loquaris, ingens periculum eſt: ſi bene, graue flagitiũ eſt.*

Non te cuiuſquam autoritas abducat à recto. Eſt quidem conſultum inhærere maiorum ueſtigijs, ſiquidem illi recto itinere præceſſerunt. Alioqui quid intereſt, inter hunc imitatorem, & gregem, ducem illum ſuum, quoquò ſe conferat, ſequentem?

Hoc ipſo mihi places, quòd ipſe tibi diſplices. Nam uériſſime dixit Plinius: Magis in ſtudijs homines timor, quàm fiducia decet.

Mitigatur ad monitio.

Ede tandem aliquod indolis tuæ ſpecimen. Oſtende te aulę, oſtende Reipub. Patere te aſſignari famæ. Scis illud occultæ muſices, &c.

Oſtẽde, qd in te, hoc eſt, in ope pulcherrimo deſiderẽ.

Quem ſi ſine exceptione laudaſſem, & fide caruiſſet laudatio, quæ in nullum competit mortalem, & tibi nihil profuiſſem. Nunc omnes intelligunt, & intelligis ipſe, mihi cætera uere placere, quum non diſſimnlarim, quæ mihi diſpliceant.

Sciebam tibi nihil opus eſſe monitore, ſed tamen libuit admonere, ut quod facis faceres.

Quod tranſactum eſt reuocari iam in integrum non poteſt: quid in poſterum oporteat fieri, conſulendũ eſt.

Nunc monere te, ſerum eſt: obiurgare, inhumanum: utinam

utinam aut ego poſſim te ex iſtis malis eximere, aut tu monitis meis obtemperans, in iſta non incidiſſes.

Quid faciam? Obiurgabo te, qui toties admonitus, ut caueres, uelut obſtinato deuotoq; animo temet in iſtas calamitates conieceris? Sed ærumnoſum amicum obiurgare, crudele eſt. Admonebo? ſerum eſt. utinam ſerum nõ eſſet. Scio quàm tu fruſtra ſoleas admoneri. Complorabo tuam infelicitatem quid aliud quàm plagam exacerbauero? Vnum illud ſupereſt, ſi quid tamẽ ſupereſt, ne doloris impatientia, malis per ſe grauiſſimis grauius aliquid adiungas, & omnes ingenij conſilijq; tui neruos excites, ut temet iſtinc euoluas.

Etiam atque etiam cura ualetudinem tuam. Et quanquàm eſt hyems tamen memento te Auenione uiuere.

Deliberationem tuam ad amicos retuli, quorum una omnium eſt ſententia, ut relictis iſtis nugis oratorum ac poëtarum, te totum ad ius pontificium conferas.

Cicero id epiſtolæ propriũ eſſe putauit, ut cui ſcribitur, de ijs quæ ignorat certio fiat. At ego ad te ea quæ melius meipſo tenes.

Quare aut amori meo cõcedas oportet, aut hanc epiſtolam eſſem neges.

Reſponſio ad monitionem.

RAras tuas quidem (fortaſſe enim non perferũtur) ſed ſuaues accipio literas, uel quas proxime acceperam, quàm prudentes, quam multi & officij, & conſilij. Etſi omnia ſic conſtitueram mihi agenda, ut tu admonebas tamen confirmantur noſtra cõſilia, cum ſentimus prudentibus, feliciterq; ſuadentibus idem uideri.

De

De amatoria epiſtola.

AMatoriæ epiſtolæ non omnes eodem in genere uerſantur, Aliæ enim petunt, aliæ expoſtulát, aliæ queruntur, aliæ blandiuntur, aliæ purgant. Quare commode de his arte prçcipi, non poterat. Huius generis duas ſpecies nõnullos fçciſſe uideo, honeſtam & turpem. Nos honeſtam, conciliatoriã appellamus, alterám amatoriá. Conciliatoria, eſt qua nos in beneuolentiam antea ignoti inſinuamus. Eam ſic inſtituemus. Principio cauſas quibus ad ambiẽdã illius amicitiã ſumus accenſi, probabiliter exponemus: id quãquàm uix citra aſſentationẽ fieri poteſt, tamen aſſentationis ſuſpitionẽ accurate amouebimus. Deinde ſi quid in nobis erit, quòd illũ ad nos mutuò amandum prouocabit, id ſine arrogantia ſignificabimus; hoc modo.

Santeranus Fauſto. S. D.

Exemplũ epiſtolæ conciliatoriæ.

TVa carmina quæ paſſim apud nos incredibili omnium admiratione leguntur, iampridem me accenderunt, ut in amicorũ tuorum numerũ aſcribi uehemẽter arderem. Neq; enim diuinã modò ingenij quanquam uim, uerum etiam probitatem modeſtiamq; præ ſe ferunt. Incitauit me currẽtem (ut aiunt) Antonius, qui perſçpe mecum & amãtiſſime, & facundiſſime de tuis moribus collocutus ultro etiam hortatus eſt, ut ad te ſcriberem te eũ eſſe, qui non ſolum oblatas amicitias diligenter colores, uerum etiá ſponte tua ſoleas alios prouocare. In te quidem quum omnia ſumma ac diuina ſuſpiciam, de me nihil adfirmare poſſum, niſi hoc unum, nempe traditurum me tibi hominem tui obſeruantiſſimum, parum quidem eruditum, eruditorum tamen candidiſſimum admiratorem,

& prædicatorem ſimplicem: ſimulandi ac diſſimulandi iuxtà ignarum, & pertinaciſſimum amicorum cultorem: re quidē parum beatum, ſed animo beatiſſimum, liberum, apertū, faciliem, deniq; tui cupidiſſimū. Hunc ſi tu uiciſſim amplecti potes, uel ob hoc ipſum, quòd te tam perditè amat, fac eum in tuum gregem recipias. Quod ſi feceris, rem palmariā me hodie arbitrabor adſecutū. Tu porrò ut cæteris rebus omnibus ſuperes, non committam ut amoris magnitudine tibi concedam. Uale, ac nos ama.

Quòd ſi puellæ animum ad mutuum amorem ſolicitabimus, duobus potiſſimum arietibus utemur, laude, & miſericordia. Laude enim cum omnes homines, tum puellæ in primis gaudēt: potiſſimū autē à forma, in qua ſummum bonum conſtituunt, tum ab ætate, moribus, genere, cultu, & rebus conſimilibus. Deinde quòd molli ſit animo id genus, & facilè ad miſericordiā cōmouetur, quàm maxime ſupplices uideri ſtudebimus. Quæ illius ſunt, uehemēter amplificabimus, noſtra extenuabimus, aut certè ſumma cum modeſtia proferemus. Summum amorē cum ſumma deſperatione coniunctum oſtendemus. Nunc lamentabimur, nunc blandiemur, nunc deſperabimus: nunc rurſum nos ipſos callide laudabimus, pollicebimur: exēplis utemur illuſtriū, & honeſtarū mulierum, quæ ingenuo amori indulſerunt, & iuuenū ipſarū fortunis longè inferiorū. Amorē noſtrum, quàm honeſtiſſimum conabimur oſtendere. Deniq; quàm poterimus uerecundiſſime orabimus, ut ſi amantem redamare neutiquam dignetur, ſaltem amari ſe citra incommodum, æquo animo ferat, quod niſi impetremus, decretū eſt apud nos quouis modo De amatoria præceptio.

crudelem abrumpere uitã. Exemplũ huius præceptionis, ab Ouidio ceteriſq; poëtis petẽt, quibus ea res curæ eſt. Quanquàm eſt genus amatoriarũ epiſtolarũ quod abeſt à nequitia, ueluti quũ adoleſcãs probus probam, ac bene educatã puellã ambit uxorẽ ducere. quãquàm hoc quoq; blãdicias habet, habet lacrymas, querimonias, ſuſpiria, ſomnia, cæteraq; non turpia quidẽ illa, ſed ineptiora tamen, & ad aliquã nequitiæ ſpeciem accedentia, quæ neſcio an expediat adoleſcentibus proponere. In his erit plus difficultatis, & uberior exercendi ingenij materia, quoties paup. diuitis, obſcurus claro genere natæ, deformis formoſæ nuptias ambit: deniq; quoties ſenex puellæ. Omnes hæ formæ, quãquàm ad genus ſuaſoriũ pertinẽt, tamen multũ admiſcetur ex genere demonſtratiuo, quòd amor laude potiſſimum concilietur. Hic ingenij fuerit excogitare rationes, quibus ſeipſum prædicet aliquis, citra ſpeciem arrogantiæ, aut ſtoliditatis. Niſi perſonæ tales fingentur, ut hoc ipſum ſit affectandum. Qualis eſt apud Vergilium Corydon, apud Terentium Thraſo.

Amatoria ſylua.

Cicero. AVdi igitur me hoc ἀγωνιστικῶς dicentẽ, Ne uiuam mi Attice, ſi mihi non modo Tuſculanum, ubi certe ſum libenter, ſed μακάρων νῆσοι tanti ſunt, ut ſine te ſim totos dies.

Nihil enim eſt (mihi crede) uirtute formoſius, nihil pulchrius, nihil amabilius. Semper amaui, ut ſcis, M. Brutum propter eius ſummum ingenium, ſuauiſſimos mores, ſingularem probitatem atque conſtantiam: tamen Idibus Martij tantum acceſſit ad amorem, ut mirarer locũ fuiſſe

augendi

augendi in eo, quod mihi iam pridem cumulatum etiam uidebatur. Quis erat qui putaret ad eum amorem, quem erga te babebam, poſſe aliquid accedere? Tantum acceſſit, ut mihi nunc deniq; amare uidear, antea dilexiſſe.

Lib. vi. epiſt. Nunquàm ſum magis. Rurſum: Scribis de abſentia mea. Plinius.

Angeli Politani epi. lib. ix. Cum ſuperioribus diebus.

De demonſtratiui generis epiſtolis.

GEenus demonſtratiuũ raró quidẽ per ſe adhibetur frequenter autẽ in alijs generibus incidit. Exempli cauſa: ſi quem cõmendare nitimur, in perſonæ demõſtrãda laude uerſari neceſſe eſt, quod idem accidit in cõſolatione, petitione, exhortatione, admonitione. Præterea incriminatione, defenſione, inuectiua, & conſimilibus generibus. Quòd ſi cui ſuademus, ut in aliam urbẽ aut uillam cõmigret, demõſtratione, eius loci faciem ante oculos ponimus. Quoties autem per ſe adhibetur, totum eſt ad delectationẽ accõmodatum. Quare ut in pictura, ita in demonſtratione cõueniet adhibere ſermonis uarietatẽ, uerborum apparatum, exornationum feſtiuitatẽ, annominationes, membra, cõparia, contraria, uerba poëtica. Si perſonã deſcribimus, ut regis, ræginæ, principis, alterius'ue, ei cui ea ſit ignota, rhetorũ ſuper hac re notiſſimas præceptiones ignorare non oportebit. In epiſtola ſatis erit uultus, totiusq; corporis habitũ, figurã, geſtum, motumq; tanquam pictura exprimere: deinde ad animi, fortunæq; commoda ueniemus. Quod ſatis luculenter à rhetoribus præceptum, neq; cognitu difficile, prudens prætereo. Si Deſcriptio ꝑſonæ.

 locum

Loci deſcriptio. locum quępiam deſcribimus, perinde ac ſi hominē manu in eum duceremus, primum tanquam procul intuēti uniuerſam loci faciem cogitationi ſubijciemus. Situm tanquā depingentes, deſcribemus. Num in edito, an humili, an decliui: in plano, an monte: nemoroſo, an ſecus. Quo flumine, mari, aut lacu alluatur, aut cingatur. Quantum paſſum in longum, in latum, in ambitu contineat. Hic conſideratis cœli plagis, quem proſpectum, quas urbes, quos agros, quos montes, quæ nemora in unamquanque partem habeat. Quo ſole illuſtretur quibus uētis trudatur, cui cœli portioni ſubiaceat, cuiuſmodi cœlū habeat ſalubre, an peſtilens amœnum, an ſecus, exponemus.

Deinde tanquam propius accedētes, ſingula accuratius oſtēdemus: & ut quicꝙ aduenietibus ſeſe cōſueuit offerre ita, primum exponemus.

Vrbis & ędificij deſcriptio. Si uillam aut amplū ædificiū demōſtrabimus, à primo ingreſſu exordiemur, cuiuſmodi atrium, quantū, qua figura, quo lapide, quot habeat cubicula, & in quam partē uergētia, quem in quāqꝫ partē habeat proſpectum. Deinde areā, ueſtibulum, penetralia cōclauia, triclinia, breuiter totum ædificium luſtrabimus, ſitum cuiuſqꝫ rei ſine cōfuſione exprimētes ut is qui legit, eum locum uidere ſe oculis putet.

Fluminis aut lacus deſcriptio. Si flumen aut locus erit, quàm amplū, quàm rapidū, quo colore, unde naſcatur, unde augeatur quà præterfluat, quò influat, diligēter exponemus: quos ſinus faciat, quas inſulas, quos agros, quæ memora irriget, quod piſciū genus, quæ piſcādi, ac nauigiorū forma.

Agrorum deſcriptio. Si ager erit, quid ferat, quantum, quo ritu colatur, cuiuſmodi cultores, quod arborū genus, cuiuſmodi uinū proferat.

Mōtis deſcriptio. Si mons, à radicibus uſqꝫ ad cacumen

cumen omnia diligẽter perluſtrabimus: & ſi quid habeat nouũ, prodigioſum, aut alioq memorabile: qualis eſt apud Pomponiũ Melam deſcriptio montis Atlantis, apud Plinium Ætnæ. Ad hoc pertinet amphitheatrorum, animantium, pomparũ, tabularumq; deſcriptio. Vocabulorũ idoneorum uim, ex eorũ libris qui de ſitu orbis Latinè ſcripſerunt, quiq; de architectura, facilè cõparabimus. Et incidit hoc genus perſæpe, quum peregrinantes ex itinere de nouis rebus tranſcribimus. Si quẽ locum inſignem, principem nobilẽ, ſi quod animal inuſitatũ uidimus, id his rationibus, ſumma cum legẽtis uoluptate deſcribemus. Loci deſcribẽdi exemplum erit, Tuſculorum, ac Laurẽtis apud Plinium: & regiæ Pſyches apud Apuleium, & aliâs deſcriptiones crebræ apud poëtas & hiſtoricos: ueluti domus Somni & Famæ apud Ouidium, Cleopatræ Cydno aduectæ apud Plutarchũ, picturarũ apud Philoſtratũ. Si genus hominũ deſcribimus, à corporũ deſcriptione exordiemur, deindè ad ueſtiũ genus, ad animorũ habitus ueniemus. Poſtremò uiuẽdi ritum omnẽ ante oculos ponemus. In hoc demum genere, ſiue laudemus, ſiue uituperemus, hypotypoſim, effictionẽ, imaginẽ & exornationem, quam notationẽ appellat Cicero, & ſi quod aliud ſchema, quod ad energiam facit, ſcitè exhibebimus. Itaq; de hoc genere hæc præcepiſſe ſat erit. Nã exẽplis ſingula demonſtrare, perlongũ ſit, & undecũq; magna uis exẽplorũ ſuppetit.

De Iudicialis generis epiſtolis, & primum de Criminatoria.

SI quem accuſare uolumus, & cauſæ ſtatum, & confirmationes, cõfutationesq;, argumẽtandi rationes, &

quibus rem uerisimilem, aut diſſimilem faciamus, quibus exaggeremus, quibus extenuemus, ea omnia è rhetorum præceptis præcepta habere cõuenit. Neq; enim alio artificio ſcribitur epiſtola, quàm oratio. Tamen quoniam in epiſtola breuitas eſſe debet, & ſingulos locos perſequi non licet, ea quæ potiſſimũ ad rem ſpectant, excerpemus, multa in ſuſpicione relinquemus. In criminatoria igitur epiſtola nonnunquã ab abrupto principio conueniet exordiri, quo ſtatim & noſtrum dolorem, & rei atrocitatẽ indicemus. Id erit, ſi uel à conqueſtione, aut dubitatione, uel ab exclamatione, aut alioqui figurata oratione initiũ capiemus. Quanquàm idem apud Iudices fieri uetant rhetores. Deinde rem uerisimiliter narrabimus, argumentationes, & amplificationes idem breuitatis cauſa admiſcentes. Mox probabilibus argumentis rem docebimus. Poſtremò epilogum, aut aliquid epilogi loco ſubyciemus.

Exemplum.

Pudet me, ita me deus amet, præfecte iuſtiſſime, de mei hoſpitis, tui ciuis inſigni contumelia queri. Quid autem dixi contumeliã? Non occurrit uocabulũ, quo rem atrociſſimã ſatis dignè explicẽ: neq; ulla tragœdia nephario ſceleri par inueniri poterit. Quod ubi acceperis, quæ tua eſt æquitas, innocẽtiaq;, & meæ cõditionis miſereſcet, & ciuis tui uehemẽter pudebit: ſi tamen eiuſmodi nebulones pro ciuibus tuis ſint hēbẽdi. E tẽpeſtate illa, omniũ quas uel uidimus, uel audiuimus ſæuiſſima, quæ pridie Idus Octob. ſexaginta onerarias naues, omni mercium genere refertiſſimas, in mari Adriatico oppreſſit, Varus Saxonius inter multa hominũ milia, quæ naufragio periere, ſo-

Narratio.

lus aut

lus, aut certe cũ perpaucis, emerſit, homo omniũ quos terra ſuſtinet impyſſimus. Credo uel in meã perniciẽ à Neptuno mihi irato ſeruatum: uel certe quòd maris elementum, peſtem talẽ, ſub Tartara potius præcipitandam exhorruerit. Excepi hominẽ nudum, egentẽ, ſqualidũ, confectum, ſeminecem. Cur, inquies, tale portẽtum in domum tuam uocabas? Irato genio, dys iratis, mẽte læua. fateor, neq; enim poſtulo ut hanc appelles humanitatem & miſericordiam, attamen ut hominem excepi: mouebat me hominis miſerãda conditio, & eò magis, quòd ipſe eiuſmodi calamitatis rudis non eſſem. Perpulit multorũ commendatio: hortabatur patria, quam tametſi mea non eſt, tamen nõ ſecus ac meam ſemper ſum amplexus. Vincebar fucatiſſimi nebulonis, mira quadam, ſed falſiſſima ſpecie probitatis, oratione, lacrymis, ipſa denique canicie. Hæc uel quemuis aſtutum hominem fallere poterant. Nunc quid ego commemorem, quæ mea fuerit in illum comitas, liberalitas, hoſpitalitas? In intimam familiaritatem admiſi demens. Omnes fortunas communes feci: familiam, & rem domeſticam eius manibus concredidi. Ita duos ferme menſes apud me eſt humaniſſime habitus. Hic ego dictũ illud nimium uerum eſſe ſum expertus, Nõ minus eſſe periculum malis benefacere, quàm bonis male. Nam ille bonus uir, repentè ex hoſpite prædo, ex ſene factus eſt ſtuprator. Cum famula domeſtica clàm rem habuit, ac grauidã mihi reliquit. Indignum facinus clamabis, ſcio. Sed mane, nondũ tragœdiæ audiſti argumentum. Nam hactenus comœdia uideri poteſt. Quum iam fœdiſſima fugam conſtituiſſet, ſacratiſſima ea nocte, quæ Chriſto eſt natalis (uide, ut

Veriſimile facit.

 de, ut

de, ut ſcite ſceleris artifex tépus delegerit) quũ iam uxor cum reliqua familia, eccleſiaſticis uigilijs operá daret, me præter morem, & illo inſperante, domi relicto, eò quòd ſubitò dolore correptus eſſem, iam intempeſta nocte, in proximo filiæ cubiculo ſtrepitũ audio, neſcio quẽ, deinde ſtridorẽ, tanquá ferro effringẽtis. Miror quid ſit, puerum excitum, iubeo uiſere: offendit hominẽ. Mentitur ſe ab uxore miſſum ut preculas, quas filia reliquerat, adferat. Paulò poſt clariori etiá ſtrepitu exit. Pòſt horá ferè uxor anhela domũ accurrit. Percontor quid nouæ rei ſit: ait filiam inter frequentẽ turbá è ſuo comitatu dilapſam, nuſquam apparere. Oboritur utriq; certa ſuſpicio: mihi quidem è ſtrepitu, uxori uerò multo amplius, quòd eum aliquoties antea furtim cum ea cõfabulantem comperiſſet, tum ea nocte, neſcio quid conſuſurrationis animaduerterat. Mihi quoq; tot res coniecturam facere poterant, niſi talpa cæcior fuiſſem. Pallebat mihi canus amator, macies uultum obduxerat. At ego illum aqua maris, non igni ſenili pallere putabam. Cubiculum ingreſſi, ſcrinium effractum offendimus, arma relicta, ſublatum & ueſtium, & pecuniæ, & anulorum, ut quicq; occurrerat furto fugæq; cõmodiſſimũ. Quid facerẽ, & ſpoliatus hoſpes, & pluſquàm orbus pater? & nox & hyems, & ſolitudo urbis, deniq; & ipſa diei religio prædoni fauebat. Hic animi mei curas facilius fuerit tibi æſtimare, quàm mihi narrare. Ciues aliquot ægrè contraho, exilio, percontor, ueſtigo, audio unà cum puella cõſpectum, uia quam obliquam uulgò nominát, ſuffarcinatũ, & admodum properantem. Intelligo infelix. Itum eſt ad portum, quò ea ducit uia,

nihil

nihil inuenio præter ſcalmũ ulteriori in ripa, in citeriori Zonam, quæ tumultuáti filiæ exciderat. Sedeo exanimatus, orta luce, quæ mihi triſtiſſima lõge omniũq; funeſtiſſima illuxit. Vbi res in uulgum emanauit, paſſim querelæ feruẽt. Ab alÿs mutuum acceperat, alÿs impoſuerat: alius ex illius conuictu aliquid deſiderabat, nemini nõ aliquid adſuerat mali. Sed quid me cõſoletur? cõmunis cũ multis iniuria? Audio, ſed heu ſerò audio, huiuſmodi flagitia apud illũ noua nõ eſſe. His artibus, ita à puero fuiſſe exercitatum, his rudimẽtis cœpiſſe, ut ſeipſum ne ſenex quidem unquã uincere potuerit. Nulla unquàm honeſta Venere delectatũ, ne à cognatis quidẽ ſolitũ abſtinere. Nihil unquam ſacrum illi fuiſſe: hominẽ ſemper fuiſſe alieni appetentiſſimum, ſuorũ profuſorem: ſimulandi ac diſſimulãdi mirum artificem. Quid enim ego hîc optime uir, uel meã calamitatẽ, uel illius ſcelus uerbis exaggerem? Rẽ uides, qua quid unquã auditũ eſt atrocius? Hoſpitium polluit, fidem perfidè uiolauit, pro ſummis beneficÿs ſummum maleficium reddidit, familiã perdidit, uernaculam per nephas illectam conſtuprauit: ſcrinia cõpilauit, filiam puellam & unicam rapuit, me nudum, orbum, ſenem reliquit, à quo fuerat nudus, egensq; receptus. Quid illi poſthac ſceleratũ uideri poterit, quem neq; hoſpitÿ religio, neq; tanta in ipſum mea benignitas, neq; legum metus, neq; numinis ullius reuerẽtia, neq; ætatis pudor, aut canities, neq; tam ſacræ noctis pietas à tã nephario flagitio potuit dehortari? Quod portentum ſi quando in manus tuas inciderit, non orãdus es, ut meo nomine pœnas tua ſeueritas ſumat, ſed ut optimã patriã teterrima peſte liberet, quam

Epilogus.

ſunditus extingui, et deorum interſit, & hominũ. Vale.

Quum hæc recognoſcerẽ optime lector, manifeſto de prehendi me, quũ illa ſcriberẽ, quò libro utcũq; abſoluto, ſatisfacerẽ amico parũ amico, quicquid ueniebat in buccã, chartis illeuiſſe. Alioqui nihil erat negocij aliud argumẽtũ excogitare, epiſtolis accõmodatius. Dicet aliquis, quid epiſtolæ cum tribunalibus? Imò frequenter & hoc genus incidit, ueluti quum noſtrã, aut amici famam purgamus, & tuemur aduerſus obtrectatorũ calumnias, nõnunquam recriminantes eos, qui crimen impingunt. Non'ne D. Hieronymus quum à ſe depellit intentatã ſtupri cum Paula ſuſpitionẽ, totus uerſatur in coniecturalibus argumentis, & locum communem tractat, à quæſtionibus? Sed quoniam de nullo genere diligentius præceptum eſt ab artis ſcriptoribus, & hoc non admodũ accõmodum eſt pueris exercẽdis, quibus hoc quicquid eſt operis potiſſimũ paratur, pergemus ad alia, quæ magis cõgruũt huic inſtituto.

De expoſtulatoria epiſtola.

Expoſtulatio inter amicos perſæpe fieri ſolet, quoties officium eorũ requirimus. Ea ne quid amicitiam exaſperet, mitigãda eſt uel laude, uel ioco, uel diſſimulatione, niſi talis erit cui ſcribimus, ut apud illũ nihil nõ liceat. Ipſam quidem rem damnabimus, ſed uoluntatẽ quantũ licebit, excuſabimus. Mirari nos dicemus, quid in cauſa fuerit, quiduis ſuſpicari malle, quàm illum ab officio ceſſaſſe.

Exemplum.

Cẽtenas iam ad te literas dedi; tu ne unas quidẽ reddidiſti. quid coniectẽ? quid diuinem? Viuere te, an ſepultũ eſſe? Sed uiuere, atq; etiam ualere, nuper mihi gener tuus

nuntiauit.

nuntiauit. Quonã uetus ille tuus in me animus euanuit? Ita'ne potuit ob diuturnã abſentiã Guilielmo Lucius excidere? Potuit'ne illa tam uehemens flamma langueſcere? Potuit extingui tantũ amoris incẽdiũ? Et quò noſtri tibi cura receſſit? Ego, mirũ eſt dictu, quãto tui deſiderio macerer: & tu fortaſſis noſtri ſecurus, nouis amoribus te oblectas. Ne mihi ueteres illas excuſationes protuleris: non fuit ocium, nõ erat tabellarij copia. Quænam iſta tam importuna negotia, ut nec ſemihorã amico operam dare non ſinant? Atqui hoc ſaltẽ ſcribe, diſtineor occupatione, non licet ſcribere. Vale. An me planè uacuum credis? Quot noctes iucundis ſuſurris cõſumpſimus, & nunc tantulum ſomni defraudare, dum unũ aut alterũ uerſiculum amico ſcribas, piget? An uerò tot iam menſibus nemo unquam oblatus eſt, cui literas committeres, præſertim familiares? Nemo cui aliquid mãdares, per quẽ me ſaluere iuberes? Omnes iſtuc abeũt, iſtinc nemo emergit? Sed audio te nuper noua dignitate auctum: fortaſſis ſuperbior nobis es factus, poſtquam eſſe cœpiſti pecunioſior. Quod ſi cõmodo tuo fit, modeſtius ſilentium feram tuum: ſin uel obliuione noſtri, uel aliquo incommodo detentus taces, grauiter, ut par eſt, patiar. At ego quiduis ſuſpicari malo, quàm te officio tuo functũ non eſſe. Vtcunque tamen res eſt, fac me hoc ſcrupulo quam primum leues. Nolim hac in re te cauſam habere nimium bonam. Malo iure queſtus de te uideri, quàm tibi ualetudinẽ aduerſam, ſilentii cauſam fuiſſe.

Aliud exemplum.

Hem iſti mandes, ſi quid recte curatum uelis. Te'ne ita dormitaſſe in rebus amici tam ſerijs? Sed ego tibi nõ ſuccenſeo,

cenſeo, mihi ſuccẽſeo, qui tibi mea curanda mandarim, non ignarus, q̃ in tuis ipſius negotijs ſoleas eſſe indiligens.

Aliud exemplum.

Librum relegens, quum tot mendas offenderem, easq́; non contemnendas, mi Scriboni, non potui non deſiderare in te fidem illam, & uetere noſtra neceſſitudine, et tuis pollicitis, & mea de te fiducia dignam.

Magnifice receperas, & ego maius qddã expectabã, quàm tu pollicebaris. Vt id ſperarẽ, fecit iſta tua modeſtia, tuiq́; mores ab omni fuco, leuitateq́; uiſi ſemper alieniſſimi. Quur hic tui diſſimilis fueris, magnopere demiror: niſi, qđ res ipſa clamitat, nõ uulgariter abs te ceſſatũ eſſe. Neq; enim potes in aliũ reijcere culpã, quum in hoc præfectus ſis edẽdo operi, ne liceret alijs opis deprauare librũ. Atqui nulla in re magis erat præſtandũ officiũ amico. Si nullo ſalario, aut iniquo prouinciã ſuſcepiſſes, tamẽ amici cauſa par erat aduigilare, cuius famæ periculo eras ceſſaturus. Si parũ apud te ponderis habebat amicitiæ noſtræ ratio, tamen hoc officij ſtudioſis omnibus largiri conueniebat, quorũ utilitati parabatur opus. Nunc quum larga etiã mercede typographus pẽſet operã tuum: quũ ſcires hoc amici non uulgaris ſummopere referre: quum non ignorares eſſe boni uiri, uel gratis de bonis literis, atque harũ cultoribus bene mereri, nõ poſſum ſatis admirari, q̃ in re tanta, tantopere ſit dormitatum. Qui literas tractat, rem tractat non modò publicam, uerum etiã ſacram. Non poteſt eſſe leue cõmiſſum, quo lædũtur tã multi: & quod alijs in rebus incuriæ nomine damnatur, hîc impietas eſt. Iniquũ eſt non eius ſatisfacere animo, à quo mercedẽ plus

quàm

quàm æquam accipis. Inhumanũ, negligere famá amici: inſidum, non preſtare quod promiſeris: impiũ, oſcitanter agere in negotio muſarũ. Vide igitur mi Scriboni, quot modis abs te peccatũ eſt. Sed hæc nobis ſera eſt querela, tãtũ obteſtor ꝑ omnia quæ tibi ſancta ſunt, ut qđ hic adsmiſſũ eſt incogitãtia, in cæteris cura, diligẽtiaq; pẽſetur.

Expoſtulatoriæ ſylua.

Epiſtola famil. lib. v. Si uales, bene eſt. Cicero.

Lib. v. epiſt. Præpoſteros habes tabellarios. Ad Atticum.

Sed abs te ipſo, qui me accuſas, unas ſcito mihi literes redditas eſſe, cùm & otij ad ſcribendum plus & facultatem dandi maiorem habueris.

Tu uelim ad nos ſępe ſcribas. Si rem nullam habebis, quod in buccam uenerit ſcribito.

Tu mihi, etiam ſi nihil erit quod ſcribas (quod fore ita uideo) tamẽ idipſum ſcribas uelim, te nihil habuiſſe quod ſcriberes, dummodo ne his uerbis.

Verberaui te cogitatiõis tacito dũtaxat cõuitio. Quòd faſciculus alter ad me iam ſine tuis literis perlatus, eſt nõ potes effugere huius culpæ pœnã te patrono. Marcus eſt adhibendus: isq; diu & multis lucubrationibus commentata oratione, uide ut probare poſſit, te non peccaſſe.

Non poſſum te negligentiæ non accuſare, qui tanta de re, tam breuiter, tam indiligenter ſcripſeris.

Aut deſidioſus, aut uehemẽter diſtentus ſis neceſſe eſt qui in tam copioſo argumento epiſtolæ tuæ breuis ſis.

Brutianum Laconiſmũ mihi tibi propoſuiſſe uideris, qui epiſtolam uix tribus uerſibus ſcripſeris.

Vix adduci poſſũ, quod mihi de te ab autoribus alios

quin

quin minime uanis adſertur. Eſt enim & à mea de te exiſtimatione, & à tuis moribus priſtinis longè alienum.

Is'ne ut nos tanta impenſa derideat?

Plinius. Lib.i.*epiſt.* Olim *nullas mihi epiſtolas.tota.*

Lib.ii.*epiſt.* Iraſcor.*tota.*

Politianus. Lib.i.Expoſtulationis *iocoſæ exemplum.tota epiſtola, cuius initium:* Heus *tu promittis.*

Lib.ij.*epiſt.* Ex *literis, & ſermonæ multorum.*

Eodem *lib.epiſtola:* Dederam *commodum.*

Expoſtulatio mea.

A*Ntonius tibi diem dicit, & ſponſorem appellat. Non enim præſtas quod receperas, te frequenter ad ſe ſcripturum.*

Ego uerò tibi uehementer etiam iraſcerer, qui toties tam accurate monitus à nobis, nō auſcultaris, niſi parum eſſet humanum, iraſci calamitoſo.

Arcanum quod nuper tibi cōmiſi, utpote ei quē nihil unquam celare ſolebam, id audio iam prolatum in lucē, quotidie ad plures ſerpere. Te rumoris huius autorē eſſe neceſſe eſt, quádo ipſe mihi ſum cōſcius, nemini illud præter te unum mortaliū cōmunicaſſe. Quot ſi falſo eſt mihi obnuntiatū, eſt quod uehemēter gaudeá. Malim enim in illius uanitatē accuſare, quàm in te amici fidem deſideraret ſin uere haud te dignū feciſti. Quid enim tam perfidū quàm amcorū arcana prodere? Res eſt non tam expoſtulatione, quàm acri reprehēſione digna. Sed nondū de tua fide diffido. Tu fac hoc ſcrupulo me quàm primū leues.

Charior mihi es, quam ut tibi poſſim iraſci. Sed tamen uehemēter & miror, & doleo, ꝙ contēpto meo conſilio & fideli,

& fideli, & ſalutari, in tantam turbã te ipſum cõieceris.

Tantus in te meus amor, ut nulla exhauriri poſſit iniuria, ſed tamen non commoueri non poſſum.

Abſolui non potes, ne Cicerone quidẽ patrono, in culpa tam manifeſta. Vbinam ſunt tui faſciculi literarũ, ubi ſarcinæ ingẽtes, quas tu mihi abeunti promiſeras, homo hominũ qui uiuũt uaniſſime? at nũc iſtinc adfertur nihil.

Hæc ad te ſcripſi liberius, fretus conſciẽtia officij mei beneuolentiaq́;, quam à me certo iudicio ſuſceptam, quoad tu uoles, conſeruabo. Mitigatio ex poſtulationis.

De purgatione.

E*Xpoſtulationem purgatione diluimus: ita ut nos ea expoſtulatione non modo nihil offenſos, uerũ etiam uehementer delectatos oſtendamus. Deinde ſuſpitionem obiectam grauiter abominabimur. Poſtremò rationes quàm maxime probabiles, quibus eam purgemus, proferendæ ſunt. Quanquam huic generi mire uario, uix ulla certa ratio præſcribi poteſt, Ex re, ex tempore, ex perſonis conſilium ſumamus oportet.*

Exemplum.

Non tam moleſtum fuit me abs te immerentem accuſari, quàm iucundũ officium meũ requiri. Eſt enim immodici amoris argumentũ, temere de amico ſuſpicari. Quãquàm tu meum tam diuturnum ſilentium, non ſine cauſa miraris. Hic enim menſis eſt propè decimus, ex quo nihil ad te literaꝝ dedi. Sed dij prohibeant quæ tu ſcribis, ut Lucius Gulielmi obliuiſci unquã poſſit. Vnquam'ne Gulielmi poſſit Lucius nõ meminiſſe? Ego'ne nouis me obleſtẽ amoribus? Ego'ne ſucceſſibus rerum elatus, te minoris fac

ris faciã? Quaſi uerò ulla mihi fortuna ſine te dulcis aut fuerit unquam, aut eſſe poſſit. Caue uerò credas ulla negotia tanti apud me eſſe, quæ non facilè poſthabeam, ſi quando ad te ſcribendum erit. Cur igitur, inquies, nihil adfertur ſcriptorum? Audies. Sripſeram bis, primùm per Stilbontem affinem tuum Idib. Maijs: deinde per ſocerũ meum Petronium Calen. Iul. Priores quidem tibi nõ eſſe redditas ſcio. Ait eni reuerſus Stilbon, ſibi eas in itinere excidiſſe, ideoq; ueritum te conuenire. Socer quum iſtuc iter inſtituiſſet, cõſilium in profectione mutauit. Poſt hos nemo mihi contigit, cui recte committerem. Ne tuas quidem omnes accepi. Cęterum hoc tibi etiam atque etiam perſuadeas uelim, neminẽ uiuere aut tui amantiorrm, aut æquè memorem, ſiue ſcripſero, ſiue non ſcripſero. Vale.

Hoc in genere, quoniã frequẽter incidit inter amicos, uarijs thematis exerceri cõueniet. Expoſtulatur enim cũ amicis, quòd in officio ſcribẽdi ceſſauerint, quòd mandata non peregerint, aut ſerius, ſecus'ue peregerint, quàm oportuit. Quòd per incogitantiam aliquid effutiuerint, quod præſtiterat tacuſſe. Quod parcius aut neglectius ſcripſerint, aut acerbius: quòd in re ſeria non cõſuluerint amicum, quem nõ oportebat quicquam ignorare. Quòd de animo amici parũ magnifice ſenſiſſe uiſi ſint, qui quũ egerent ope, diſſimularint. Hoc genus minimum abeſt à monitione, quæ obiurgationem habet. Huic finitimum eſt illud, quoties querimur apud alios de quopiam.

Purgatoriæ ſylua.

Cic. epiſt. fami.

SI eſſet in his fides, in quibus eſſe debebat, non laboraremus.

Lib.

Lib. iij. epiſt. Etſi quantum ex literis.

Quod ſi rarius fiet, quàm tu expectabis, id erit cauſæ quòd non eius generis meæ literæ ſunt, ut eas audeam temere committere. Quoties mihi certorum hominũ poteſtas erit, quibus rectè dem, non prætermittam.

Sed tamen ſignificatur in tuis literis, ſuſpicio quædam & dubitatio tua, de qua alienum tempus eſt mihi tecum expoſtulandi: purgandi autem mei neceſſarium.

Quererer tecũ, atq; expoſtularē, niſi (ut ſuprà ſcripſi) purgare me tibi hoc tuo tempore, quàm accuſari te mallem, idq́; putarem eſſe rectius. Itaq; nihil de te; quòd crediderĩs de me, quamobrē nõ debueris credere, pauca dicam.

Non obliuione amicitiæ noſtræ, neque intermiſſione conſuetudinis meæ, ſuperioribus temporibus ad te nullas literas miſi, ſed quòd priora tempora in ruinis Reip. noſtriſq́; iacuerunt: poſteriora autem me à ſcribendo tuis iniuſtiſſimis, atq; acerbiſſimis incommodis retardarunt.

Peto à te ne me putes obliuione tui rarius ad te ſcribere, quàm ſolebam: ſed aut grauitate ualetudinis, quã tamẽ iam paululum uideor leuari, aut quod abſim ab urbe.

Habes epiſtolã uerboſiorem fortaſſe, quã uelles: quòd tibi ita uideri putabo, niſi mihi longiorẽ rimiſeris. Ego, ſi quæ uolo expedicro, breui tempore te, ut ſpero, uidebo.

Quapropter eo animo ſumus inter nos, quo ſemper fuimus. Quod de te ſperare, de me præſtare poſſum.

Lib. ij. epiſt. Quanquam me nomine.

Lib. v. epiſt. Si tu exercitusq́; ualetis. Tota.

Lib. xij epiſt. Ita'ne preter litigatores.

Lib. xiij. epiſt. Quum antea capiebam.

Sed eſt quod abs te mihi ignoſci peruelim.

Cic. ad. Attic.

Abs te peto, ut mihi hoc ignoſcas, & me exiſtimes humanitate eſſe probibitum, ne contra amici ſummam exiſtimationem, miſerrimo eius tempore uenirem: cũ is omnia ſua ſtudia, & officia in me contuliſſet. Quòd ſi uoles in me eſſe durior, ambitionem mihi putabis obſtitiſſe. Ego autem arbitror, etiam ſi id ſit, mihi ignoſcendum eſſe, θᾶσσον γὰρ ἀγαθοῦ ἡ τιμή.

Non committam poſthac, ut me accuſare de epiſtolarum negligentia poſſis.

Tu modo uideto in tanto ocio, ut par in hoc mihi ſis.

Nimium raro nobis abs te literæ afferuntur, cum & multo tu facilius reperias, qui Romã proficiſcãtur, quàm ego qui Athenas: & certius tibi ſit me eſſe Romæ, quàm mihi te Athenis. Itaq; propter hanc dubitationem meam, breuior hæc ipſa epiſtola eſt.

Ideo ſum breuior, quòd ut ſpero, coràm breui conferre, quæ uolumus, licebit.

Excuſatio rarioris ac breuioris epiſtolæ.

Si fortè rarius tibi à me, q̃ à ceteris literę reddãtur, peto à te, ut id nõ modo nõ negligẽtiæ meę, ſed ne occupationi quidẽ tribuas. quæ etſi ſumma eſt, tamẽ nulla eſſe poteſt tanta, ut interrũpat iter amoris noſtri, & officij mei.

Quare uoluntatis meæ me nunquàm pœnitebit, conſilij pœnitet.

Ex lib. ad Brutum. Tota: Clodius Trib. pleb.

Meæ obiurgationes fuerunt amoris pleniſſime, ſed uereor ne hoc quod infectum eſt ſerpat longius.

Plinius.

De literarum miſſione ſine cauſa abs te accuſor.

Excuſatio prolixioris epiſt.

Longius me prouexit dulcedo quedam tecum loquendi

di,ſed iam finem faciam,ne modum,quem etiam orationi adhibendnm puto,in epiſtola excedam.

Lib.ix.epiſt. Facis iucunde. Tota.

Habes epiſtolã,ſi modum epiſtolę cogites,libris,quos legiſti,non minorem. Sed imputabis tibi,qui contentus libris non fuiſti. Lib.i.epiſt. Quod ad te iam dix.

Lib.ij.epiſt. Salue Politiane mi.

Lib.iij.epiſt. Vtinam quas circa medium.

Lib.iiij.epiſt. Neq; deſidiæ meæ. Politianus.

Lib.v.epiſt. Quãtò tu erga. Eodẽ.epiſt. Non tu noua.

Eodem,epiſt. Herculem me uocas.

Lib.vij. Non cauſam dico.

Lib.xi.epiſt. Grate mihi omnino.

Lib.xij.epiſt. Offendit ut uideo.

Purgatoriæ.

SCio te quæ facis optimo animo facere. Quid enim mihi exploratius eſſe poteſt, quàm animus tuus erga me? Sed tamẽ,ut ingenue dicam quod ſentio,uideris mihi quædem facere,non auſim dicere inconſultius, uirorum prudentiſſimus,nõ dicam inimicè,uir ſynceriſſime fidei, ſed tamen parum circunſpectè. Non dubito quin iſta facias amico animo,ſed tamen mihi gratulor, inimicis meis non eſſe tantum ingenij ad lædendum.

Ais te feciſe amico animo,ſed mea quid refert, utrum me amice iugules,an inimice?

Libet ex uniuerſo hominum contubernio in extremas fugere ſolitudines, quoties iſtorum linguaciſſimorũ hominum mores in mẽtem ueniunt,qui ad hoc unum ſe natos arbitrantur,ut alienam innocentiam,ſua putida mendaciq;

daciq; lingua contaminent. Quòd ſi toties ſim tibi literis purgandus, quoties illi falsò inſimulabunt, & ego ſcribendo, & tu legendo defatigaberis.

Quid ego iſtis maledicentiſſimis nebulonibus, qui noſtre beneuolentiæ inuident, ac ſemper aliquę comminiſcuntur, quo eam uel extinguát, uel diminuant, imprecer, niſi ut penitus obmuteſcant?

Quòd mandata tua ita ut tu iuſſeras, & ego receperá, nondũ peregi, facultas mihi hactenus defuit, non uolũtas.

Literis conſequi nequeam, quàm uehementer meis negocijs, uel potius fatis indigner, quorum culpa nondum neq; meo ſtudio, neq; tuis uotis, licuit ſatisfacere.

Et ipſe mallem, & tu promeritus es, ut officio potius, quàm purgatione apud te ueterer, niſi utriq; noſtrum fortuna mea inuideret.

In hoc tibi Iouem lapidem iurare non dubitem, me inſciente iſta facta omnia.

Tibi quidem fama publica refragatur, uerum ego uel ſacramento contendebam, abs te rem tam illepidam profectam non eſſe.

Sancte tibi deiero, uel iuranti crede.

Crudelitas enim error eſt magis, quàm culpa, & quidem in optimi cuiuſq; mentem facilime irrepit.

Ad purgationem reſponſio.

Politianus lib. ij. epiſt. Etſi literarum tua.

Lib. xij. epiſt. Literas accepi tuas. Eodem, epiſtolæ Tu uero.

Tantum mihi dolorem cruciatumq; attulerunt errata ætatis meæ, ut non ſolum animus à factis, ſed aures quoq; à com

à commemoratione abhorreant.

Etſi iuſta & idonea uſus es excuſatione intermiſſionis literarum tuarum, tamen id ne ſæpius facias rogo.

Quare quum in primis tuas deſiderem literas, noli committere ut excuſatione potius expleas officium ſcribendi, quàm aſſiduitate literarum.

Ad purgationem reſpon. mea.

ANtea tibi nonnihil iraſcebar, nunc ſum uehementer iratus, nec iniuria. Hæc tua tam diligens purgatio effecit, ut uidearis aut parum noſſe meum ingenium, aut certe de amiciſſimo homine, non amiciſſime ſentire.

Offenſum me ſuſpicaris, quòd de uocula neſcio qua, in meis ſcriptis fueris cauillatus.

Ego'ne tam ferox ſim, ut id ab amico moleſtè feram, quod ſi faciat æmulorum quiſpiam, non iniuria, ſed officio me affectum putem?

Tu uerò uel omnia mea ſcripta, me amico reprehendas licebit.

Cæteri quos purgas, debent mihi probati eſſe, ſi tibi ſunt.

Nihil eſt quod uerearè: ego enim ne pilo quidem minus te amabo. Hac de re, ut ſoles, ſcribe fraternè.

Ad hoc genus pertinent omnes illæ mitigationes, quibus excludimus ſuſpitionem uel arrogantiæ, uel odij, uel ſæuitiæ, uel cuiuſcunque rei, quæ uidebatur offenſura.

Quum præpoſtero ordine reſpondemus, cõueniet illud ὕστερον πρότερον ὁμηρικῶς, *quo uſus eſt Cic. ad Atticum.*

Sed quid ago? & penè oblitus eram me epiſtolã ſcribere.

Quò rapior? penè exciderat, cui uiro ſcriberem.

De exprobratione.

VT cum amicis expoſtulamus, ita inimicis, et ingratis exprobramus. Quare illam mitigari debere, docuimus, hanc exaggerendam monemus. Et quoniam omnis exprobratio, ab humanitate uidetur recedere, coactos nos id facere dicemus, uel ob nulli tolerãdam illius ingratitudinem: uel ob inſignẽ ſtoliditatem hominis: uel quòd nos maledictis quotidianis ad id cõpulerit: uel quòd cum impudentiſſimis hominibus impudentius ſit agendũ, & malo nodo, malus quærendus cuneus, & id ab optimis uiris ſæpe factitatum admonebimus. Et reliqua quæ ad hanc ſententiam faciunt, proferemus: aut certe per diſſimulationẽ ad exprobrationem ueniemus. Conſcientiam ipſius ſubinde teſtabimur. Rem ipſam artificioſa narratione ante oculos ponemus: in qua perpetuo & noſtram in illum beneficentiã, & illius in nos ingratitudinẽ amplificabimus.

Exemplum.

Non tandem pudebit te tui, ſenex omnium qui uiuunt, ingratiſſime? Cupiebam, ita me deus amet, & meorum in te meritorum obliuiſci, & tuam ingratitudinem ſilentio diſſimulare, ſi quoquo modo patereris. Sed uincit meam modeſtiam tua improbitas. Audes hominis moſtrum, tantam meam in te beneficentiam expertus, ultro etiam te iactare impudens, tanquã aliquid de nobis ſis promeritus? Audes me ultro ingratum uocare, quum tu pro ſummis officijs, quantum potuiſti maleficiorum repoſueris? Hic ego tuam ipſius conſcientiam appello, tuam inquam illam conſcientiam, quam tu tot ſceleribus pollutam intra te geſtare cogeris, eandẽ ingratitudinis tuæ, & teſtem, & carnificem.

nificem. Dic mihi ſceleſtiſſime ſenex, nunquam'ne tibi ſuc currit quàm ſupplex apud me ambieris, ut uel aliqua ex parte apud me hæreres, ut aliquid tibi mearum literarum impartirem? Peream, ni meipſum tui pudet, quoties oris tui ſpeciem illam arte ſceleratiſſima compoſitam, cogitationis oculis intueor. Te hominem canum, rugoſum, tantum blanditiarum, lacrymas etiam effudiſſe? Me quidem referre pudet. At quorſum attinet narrare memori? Narret tibi conſciẽtia, quæ feceris, quæ dixeris, quæ promiſeris, quæ iuraueris. Vltro benignus obtuli, quod homo alioqui impudentiſſimus, ne petere quidem audebas. Scis pòſt ipſe quàm fraterno ſuum te animo complexus, quantũ laborum, uigiliarũq; tua cauſa ſuſceperim. Ego meis poſthabitis rebus, aſinum ad lyram duxi. In eo docendo (ſi dijs placet) tantum menſium triui demens. Dic mihi omnium, quos ſol uidet, ingratiſſime, quis iſtos mores, uel unum diem pati poſſet? quis iſtud os, uel quantauis mercede uidere ſuſtinuiſſet? Iam nunc animo meo ingens oboritur nauſea, & tibi oboriretur, ſi faciem iſtam monſtruoſiſſimam meis oculis uidere poſſes. Sedebas puer pulchellus, bos ad paleſtram exercendus, & me præceptorem oculis illis refugis, ac ferinis, per hirta, canaq; ſupercilia intuebare, defluente interim in caneſcentem barbam ſaliua. Adde intractabile, ſpinoſumq; ingenium, caput plus quàm marmoreum, ſenſum ſtupidum. Ego iſta, quæ ne ipſe quidem interdum ferre poteras, ſcis quàm patienter tulerim, deuorarim, decoxerim. Quid à me præteritũ eſt, quo tarditatem tuam uincerem? Audes inficiari homo frontis perfrictæ? Teſtabuntur laborum meorum apud te

monuméta. Non rubore perfunderis, quoties librum à me multis ſudoribus euigilatum intueris? Non exhorreſcis, non te ipſum refugis, ſi quádo ad te redis, id eſt, ſi quádo ab iſta phreneſi paululum reſipiſcis? Tu hominem ſic de te meritum non amare, nõ uenerari potes? Tu putida iſta lingua inſectaris, cuius tu linguam tã officioſam es expertus? Quid ego hic te tibi oſtendam? Scis quod uirus, quam fœditatem ex iſta contaminatiſſimi pectoris tui cloaca euomueris. Quam omnis ingratitudo ſit execrabilis, nulla tamen deteſtabilior, quàm in præceptorem; Qui ſi parum officioſus fuiſſem, tamen tuum erat, ut parentis, ita præceptoris uitia uel tegere, uel cõmode interpretari. Nũc talẽ ipſe fuiſſe fateris, ut nũquam ſis parem habiturus, & pro officiys ea reponis ingratiſſime, quæ hoſtis non faceret hoſti. Philippus rex Macedonum, duci cuidam, qui poſſeſſionem eius, à quo naufragus fuerat humaniſſime exceptus, à rege flagitatam acceperat, frontem ferro candenti hoc elogio inſignyt, Hoſpes ingratus. An non tu dignior es, cuius fronti cauterio titulus hic inuratur, Diſcipulus ingratus? Sanctius eſt præceptoris nomen, quàm hoſpitis. Et ſceleratius inceſſere famã, quàm eripere prædiũ. Promittis ſatisfactionem, ſi redeam: minitaris atrociora, ſi nõ redeam. Quid inſanius? Nunc tibi prædicor omnium eruditiſſimus, rurſus eodem ore prædicor omniũ qui uiuũt indoctiſſimus. Quid delirius? hæc an non palàm arguũt inſignem animi tui peruerſitatem, qui ſciens, dataq; opera peſſime facias illi, qui tibi fecit optime? Et audes iſtis cum factis ſolem intueri? Audes in hominum uenire cœtus? Audes in templis ad aras ſacras iſtas manus, iſtos oculos oſtendere?

dere? Audes iſta uiperea lingua, quam in hominem beneficentiſſimum toties uibraſti, precari ſuperos ingratitudinis ultores? Num tu ſuperos, aut inferos ullos eſſe credis? Sed ego exprobrandi finem faciam, quum tu laceſſendi finem facias nullum. Vale ut mereris.

Exprobratoriæ ſylua.

H*Vius generis exemplũ erit illa Ciceronis ad Octauium, cuius initium eſt: Si per tuas legiones, &c. Et illa Hieronymi ad Iulianum. Apud Ouidiũ item Medeæ epiſtola ad Iaſonem.*

Epiſt. famil. lib. v. Etſi ſtatueram. Cicero.

Exprobratio mea.

Q*Vando aliam pro meis in te officijs abs te gratiam expectabam, indignor non tibi, qui es omnium ingratiſſimus, ſed mihi ipſi, qui hominem ingratum, & improbum deuinxerim.*

Ego ea quæ ne ſperare quidem unquam es auſus, in te contuli.

Ego te nihil promeritum officijs cumulaui, tu me ſic meritum contumelijs oneras.

Deſperatis etiam Hippoc. uetat adhibere medicinam.

De epiſtola inuectiua.

I*Nuectiuarum ſcribendarum artificium, partim ex demonſtratiuo genere ſumitur, partim è iudiciali. Nam in hominis uituperio uerſari neceſſe eſt, in quo notationibus frequentibus utimur. Præterea & obiecta diluimus, & fortiter regerimus crimina: quod ad iudiciale genus pertinet. Ea à rhetoribus didiciſſe debemus. Nos ſolum hic admonendum putauimus, ut in ipſo ſtatim*

inuectiuæ exordio, nõ tolerandã ſtoliditatem, ſuperbiam, importunitatem, maledicentiã aduerſarij demonſtremus. Nos præter ingenium ac morem noſtrum, coactos id facere dicemus. Nos illum non imitaturos, ut confictis criminibus agamus, ſed à conuitijs temperantes obiecta tantum diluamus. Deinde ex hominis deſcriptione uerisimile efficiemus, eum uel odio, uel innata maledicendi libidine, ea commentum eſſe. Vnum ex obiectis, quod quàm rectiſſime dilui poſſit, proponemus. Id ubi diligenter refelleriſmus, cum recriminatione dicemus, hominis impudentiam, uanitatem ex eo uno ſpectari oportere. Tum ea ipſa, quæ nobis conatus eſt ingerere, in ipſum retorquebimus, & aut eadem, aut grauiora admiſiſſe oſtẽdemus. Multa in ſuſpicione relinquemus: uel quòd tam ſint obſcœna, ut ab homine uerecundo, nec aduerſario laceſſenti debeant obijci: uel quòd ob multitudinem flagitiorum, è plurimis pauca dũtaxat dicere uoluerimus: ex uno, aut duobus facinoribus reliquã eius uitam facile poſſe æſtimari. Deinde ubi incanduerimus orationis progreſſu, ſcommatis, ſalibus, dicterijs hominem eludemus. Et non odioſum modo, ſed & ridiculum oſtendemus: nec minus contemnendum ob inſignem ſtultitiam, quàm deteſtandum, ob inauditam improbitatem. Multam ironiã adhibebimus. In fine tanquã ipſi noſmet reprimamus, hortabimur, ut aliquando reſipiſcat, ne cogamur & nos aliquãdo modeſtiam relinquere. Exemplum qui quærit, legat mutuas illas inuectiuas Demoſthenis, & Æſchinis: Ciceronis, & Salluſtij: Hieronymi, & Ruffini: Pogij, & Vallæ: Politiani, & Scale. Nos quoniam hoc in genere minime ſumus exercitati, ueremur

ne

ne huius ſcripti artificio parum poſſimus ſatisfacere. Atque utinam liceat ſemper eſſe rudem. Neque uerò nos hic artem maledicendi docere uolumus: tametſi nihil eſt uitij, telum habere paratum, quo te defendas, ſi quis improbe laceſſiuerit: nec ad hanc rem admodum ſit opus arte, quum nulli ferè non ſint ad maledicendum diſerti.

Inuectiuæ ſylua.

POlitianus lib. xij. epiſt. Herculem factitium.

Item epiſtola: Verum pugnantia.

Literas tuas legimus ſimilimas edicti tui, contumelioſas, minaces, minime dignas, quæ à te nobis mitterentur. Cicero.

De deprecatoria epiſtola.

NVnc ad deprecationem tranſeamus. Deprecamur, quum culpam manifeſtã fatemur, & tamen ignoſci uel nobis, uel alijs oramus. Hic ſupplices erimus, culpam ingenue fatebimur. Extenuabimus poſtea, uel ab imprudentia, uel ab ætate, uel hinc quòd nunc primum deliquit, uel ab ipſo cõmiſſi genere, ſolitam culpę partem in alios transferemus. Eum qui peccauit, ſic affligi pudore, metu, pœnitentiaq; dicemus, ut dignus ſit miſericordia. Eius, quem placare conamur, clementiam laudabimus, & implorabimus. Spẽ melioris uitæ oſtendemus. Eam ex illius indole per ſe proba, alijsq; eius qui peccauit benefactis reddemus probabilem. Sic enim agit ſuorum nepotũ cauſam apud Terentium Mitio. Interponemus autoritatem, & pro reconciliando fideiubebimus.

Exemplum.

Lacrymas excuſſit mihi filius tuus, adoleſcens non tam deſperandus, quàm inſtituendus. Venit ad me, macie

& ſqualore confectus. Rogo quid haberet. Statim lacrymæ obortæ, ſingultim uix narrat, periſſe ſe, quòd patrē optimum amiſerit ſua ſtultitia. Rogo quid flagitij. Fatetur ſe ſortem, quam ad negocium acceperat, in amicam inſumpſiſſe: te offenſum, animum paternum abieciſſe. Aduolutus eſt genibus meis, fleuit, promiſit omnia ſe digna. quid multa? fecit mihi pœnitētiæ fidem. Confido hoc malo edoctum, poſthac diligentiorem futurum. Quare quādo ille ad ſe redijt, te quoq; in patrem redire cōuenit. Satis iam graues huius flagitij pœnas luit: ita grauiter fert iram tuā, ut prorſus hanc lucem cupiat effugere, niſi in gratiam recipiatur. Ego illū obiurgaui acerrime. Quid multa? ipſe ſi uideſſes, nec iratus lacrymas tenere potuiſſes. Quod reliquum eſt, clemēter corrigi poteſt. Imodica ſeueritate ne frangatur animus imbecillis, cauendum eſt. Ne commiſeris, ut te grauius in poſterum pœniteat tuæ ſæuitiæ, quàm illum nunc pœnitet ſuæ incogitātiæ. Ignoſce uel ætati. Puer eſt, rerum imperitus, ab improbis conuictoribus impulſus eſt: lapſus eſt: & quidem nūc primū: culpā fatetur, orat, pollicetur, noxę dedit ſeſe. Quid quęris amplius pater à filio? Cogita & illum puerum eſſe, & te fuiſſe: atq; ita quòd pater es, utere: ut memineris te hominem eſſe, & hominis patrem. Nunquam'ne tu iſta ętate lapſus es? Nunquam commiſiſti, quam ob rem pater tibi iure debuerit iraſci? Non dubito quin commiſeris, & fortaſſe grauiora. Hoc meritò uulgò iacitur in nos, quòd obliti quales ipſi fuerimus olim pueri, filios noſtros uolumus ilico naſci ſenes. Hæc inter nos tutò, ac liberè loqui licet. Multis profuit etiā lapſos eſſe. erit poſthac hoc malo doctus,

ctus, cautior. Habebis filium, ſi huius delicti gratiam fece ris, addictiorem. Et hunc puerilem errorem officijs abũde penſabit. Amat, ac ueretur unice patrem: indolis eſt pro bæ, pudicum ingeniũ animus minime ſtupidus. Multa in eo ſigna uideo, quæ mihi certam ſpem faciunt, illũ poſt= hac talẽ futurum, qualẽ utriq; uolumus. Adoleſcẽtem igi= tur tibi in manus reſtituo, totam cauſam ad me recipio: pro illo fideiuſſore me conſtituo. quod ſi noxam addiderit, utrunq; abdices licebit, & filium, & amicum. Vale.

Alterum exemplum ex Cicerone.

Si quid in te peccaui, ac potius quoniã peccaui, igno= ſce. In me enim ipſum peccaui uehementius. Nunquàm putaui fore, ut ſupplex ad te uenirẽ: ſed mehercule facilè patior datum tempus, in quo amorem experirer tuum. Amabo te, da mihi & hoc: obliuiſcere mea cauſa illũ ali= quando ſuo familiari, aduerſario tuo uoluiſſe conſultum hoc ignoſcere eſt humanitatis tuæ. Volo te, quum fortiſſi mus ſis uir cognitus, etiam clementiſſimũ exiſtimari. Ma gno erit tibi ornamento, nobiliſſimum adoleſcentem tuo beneficio eſſe ſaluum.

Aliud exemplum ex epiſt. Plinii.

Caſtigabat quidã filium ſuũ, quòd paulò ſumptuoſius equos et canes emeret. Huic ego, iuuene digreſſo, Heus tu nunquã' ne feciſti, quod à patre corripi poſſet? Feciſti di= co, non interdũ facis, quod filius tuus, ſi repẽta pater ille, tu filius, pari grauitate reprehẽdat? Non omnes homines aliquo errore ducuntur? Non hic in illo ſibi, in hoc alius indulget? Hæc tibi admonitus immodicæ ſeueritatis exẽ plo pro amore mutuo ſcripſi, ne quando tu quoq; filium

tuum

tuum acerbius duriusq́; tractares. Cogita *& illum puerũ eſſe, & te fuiſſe, atq; ita hoc, quòd es pater utere, ut meminꝰris hominem te eſſe, & hominis patrem.* Vale.

Deprecatoriæ ſylua.

Cic. epiſt. fa

TV *tuas inimicitias, ut Reip. donares te uiciſti, alienas ut contra Remp. cōfirmes, adducêris?*

Hæc ſylua ꝑtinet ad conſolationem.

Quantum dolorem acceperim, & quantuo fructu ſim priuatus, & forenſi, & & domeſtico, Lucij fratris noſtri morte, in primis pro noſtra conſuetudine, tu exiſtimare potes. Nam mihi omnia quæ iucunda ex humanitate alterius & moribus homini accidere poſſunt, ex illo accidebant. Quare non dubito, quin tibi id quoq; moleſtum ſit, cum & meo dolore moueare, & ipſe omni uirtute, officioq́; ornatiſſimum, tuiq́; & ſua ſpontæ, & meo ſermone amantem, affinem, amicumq́; miſeris.

Nunquam putaui fore, ut ſupplex ad te uenirem, ſed hercule facilìe patior datum tempus, in quo amorem experirer tuum. Atticum *quanti faciam ſcis.* Amabò te, *da mihi & hoc: obliuiſcere mea cauſa, illum aliquando ſuo familiari, aduerſario tuo uoluiſſe cōſultum, cum illius exiſtimatio ageretur.* Hoc *primum ignoſcere eſt humanitatis tuæ. Suos enim quiſque debet tueri.* Deinde *ſi me amas, omitte.* Atticum Ciceroni *tuo, quem quanti facias, præ te ſoles ferre.* Totum *hoc, ut, quod ſemper exiſtimaui, nunc planè intelligam, me à te multum amari.*

Ad *reconciliationis argumentum faciet epiſtola* Plinij *lib. vij. cuius initium:* N*oſti' ne hos.*

Lib. *ix. epiſt.* Libertus *tuus: tota elegans deprecationis exemplum.*

Reſponſio

Reſponſio.

EPiſtolar. fami. lib. v. epiſtola: Si uales bene eſt. Sed huiuſmodi uos clientes, &c.

Orat confitetur, purgat, pœnitet. Quid quæris? quod factum eſt, infectum fieri non poteſt. Non tam tibi hoc factum diſplicet, quàm ipſi qui fecit. De reliquo futurum illum emendatum ego in me recipio: meo periculo pro illo fideiubeo. Si rurſum peccauerit, vel me ipſum ad ſupplicium depoſcito. Vt iure peccanti ſuccenſebas, ita pœnitenti æquum eſt ignoſcere, præſertim puero, & aliena malicia ad delictum impulſo. Non quid huius ſtultitia, ſed tua quid clementia poſtulet, tibi conſiderandum puto. Eia ne nimium durus ſis pater. Nihil'ne tu peccas uel ſenex? & puero nihil uis condonare? Vin' tuos continuo ſenes naſci? Adeo'ne excidit, qualis in iſta ætate fueris? Noſtra.

De extraordinariis generibus epiſtolarum, & primum de Nunciatione.

QVæ ſub aliquo trium generum, ſuaſorio, demõſtratiuo, iudicali contineri uidebantur, hactenus abſoluimus. Nunc ad reliquas epiſtolarũ ſpecies ueniemus: quæ quanquàm rhetorici artificiȷ̃ non ita multum deſiderant, tamen frequentius ferè incidunt, quàm illæ ſuperiores. Referetur igitur in primis ea ſpecies, qua ſignificamus amico, ſi quid nouæ rei geſtum ſit apud nos, quod illius referat ſcire, aut quod illi uoluptatem ſit allaturum, ſiue priuatum ſit illud, ſiue publicum. Priuatum, ut quum abſentem certiorem facimus, qua ualetudine ſimus, quid agamus in ſtudiȷs, quid rure, quid in aula, quid in ædificiȷs,

cijs, quid in litibus ſucceſſerit, aut ſi quid alioqui nouæ rei moliamur, uſq; ad conuiuiorum, & colloquiorum nugas. Publicum, ut de pace, de bello, de regum geſtis, aut fœderibus, de peſtilentia, aut inundationibus, terræmotibus, tempeſtantibus alijsq; ſimilibus. Nec huius generis, quoniam uarium eſt, certa ratio præſcribi poteſt. Tantum illud in genere dicam, quòd nunciatio ſimplex, & lucida eſſe debet, breuis præterea & diſtincta, interdum gratulationem, aut conſolationam habet admixtam. Narratione conſtat, de qua paulò inferius præcipiemus.

Exemplum.

Quoniam iam annum ferè à nobis abes, quicquid hic interim nouorũ eſt ortum, puto & me tibi debere ſcribere, & te ſcire uehementer cupere. Audies igitur ex me noua quidẽ permulta, haud omnia læta tamen. Non ignoras rerum mortaliũ conditionẽ, nihil tam beatũ in humanis negotijs, quod non aliqua incommoditate temperetur. Patruus tuus incredibile eſt, quantum te amet, quantum tua gloria delectetur. Vetus, inquies, eſt illud. Audi igitur, quod nouum dices. Antiquus ille compotor tuus, ille, inquã, quem noſti, Nebridus, tãtus amator, tam elegans, tam nitidus homo, tam mulieroſus? ille ſtrenuus aleator, inuictus potor, ille gurges, ille helluo, ille undequaq; perditiſſimus. Quid fecit, inquies, an uxorem duxit? Imo repente mutatus, omnibus nugis uale dixit, funigerorũ inſtitutum profeſſus eſt. Iocari me dices, ſcio, ſed ita rẽ eſſe cõperies. Quid hoc? an tibi uetus uidetur? Quis nunc nõ exclamat illud ἄνω ποταμῶν? Quis neget ouẽ è lupo fieri poſſe? Accipe quod magis mirere. Varus ille tuus carnifex,

ſex, Varus eſſe deſijt. Iã te amat, quod nũquàm antehac: te laudat, tuos colit, tuũ aduentũ exoptat. Bene dicere diſcit, homo maledicẽtiſſimus. Verũ dicere incipit, homo uaniſſimus. Fidẽ ſeruat, nebulo perfidiſſimus. Eamus nũc, & poëticas trãsformationes rideamus, quũ tantam rerũ mutationem breui factam uideamus. Auunculus tuus pontificium Idibus Ianuarijs euicit, non ſine maxima quidẽ cõtentione. Noſti cõpetitoris & improbitatem, & factiones: euicit tamẽ. Id te quàm primum ſcire uolui, ut illi per literas diligenter gratuleris. Hæreditas ea, quæ tibi è manibus penè erat extorta, mea tibi eſt opera reſtituta. Ne mihi pro hoc officio gratias egeris. Facio enĩ tuis in rebus, quod tu in meis ſolebas. Voluptatẽ tibi ingentẽ nunciabo. Poſtridie No. Mar. ſoror tua peperit marito filiũ, patri, tibiq; nepotulum. Iam quid muneris abs te ferã, ſi rem tibi aperiã multo feſtiuiorẽ? Dij te omnes diligunt. Abſenti tibi, ne expectanti quidem ſacerdotium acceſſit, & amplum, & in primis honeſtũ. Ad. v. Idus Febr. Cornelius uir integerrimus, è uiuis migrauit. Hic ægrotans, quum competitores nõ placerent (cœperant enim iam tum inhiare) te ſucceſſorẽ nominauit. Mẽſem ſuperuixit. Huiuſmodi thynnos dormiẽti tibi fortuna retibus tuis implicat. Tuũ erit curare, ne quod incidit, elabatur. Non enim deſunt, qui prædę inhiant. Habes de rebus priuatis: de publicis credo iſtuc rumorem noſtras literas pręuertiſſe. Calend. Iul. regis unctio incredibili cum apparatu celebrata eſt. Calẽdis Auguſtis ipſe urbem Pariſiorũ inuectus eſt. Ad quartũ No. Septemb. nuptiæ regia pompa peractæ. Legati multorũ regũ nomine auditi: nemo non magnifice dona

ce dona

ce donatus diſceſſit. Britanni neſcio quid tumultus oſtend derant: ſed res æquis cōditionibus compoſita eſt. Audiſti de ſtatu publico. Quod reliquum eſt, non indicarem niſi te ſcire tua magnopere intereſſet. Peſtis menſes iam aliquod apud nos ſæuit. Ea cū permultos ex amicis, tum ſocrum tuā fœminā, omnium quas in uita uiderim, optimā abſumpſit. Frater eodem morbo correptus, recreatus eſt. Sic uiſum eſt illi, qui res humanas è duobus illis dolijs, pro arbitrio ſuo temperat. Aequo animo feras oportet, quod mutari non poteſt. Quid hac in re te facere conueniat, tu tecū ſtatues. Habes ferè quæ te ſcire uolebam. Si quid interea noui emerſerit, faciā te quàm primū certiorem. Tu cura ne quid ignoremus rerū tuarum. Vale.

Nunciatoriæ ſylua.

QVæ gerantur, accipies ex Pollione, qui omnibus negotijs non interfuit ſolum, ſed præfuit.

A nobis agentur omnia diligenter: ut neque, ſi quid obtineri poterit, non contendamus: nec, ſi quid nō obtinuerimus, repulſi eſſe uideamur.

Cic. epiſt. fami. De omnibus rebus quæ ad te pertinent, quid actum, quid conſtitutū ſit, quid Pompeius ſuſceperit, optime ex Emplatorio cognoſces: qui nō ſolum interfuit his rebus, ſed etiam præfuit: neque ullum officium erga te hominis amantiſſimi, prudentiſſimi, diligentiſſimi prætermiſit. Ex eodem de toto ſtatu rerum communium cognoſces, quæ quales ſint, non facilè eſt ſcribere.

Hic tui omnis ualent, ſummaq; pietate te deſiderant, & diligunt, & colunt. Tu & cura ut ualeas, & te iſtinc ne temere commoueas.

Lib.iiij.epiſt.Etſi ſcio non iucundiſſ. Deſcriptio ſpectaculoꝝ.

Lib.vij.Si te dolor aliquis.

Lib.viij.epiſt.Tanti non fuit ar.

Lib.ix.epiſt.Caninius noſter me tuis.

Nos de Dolabella quotidie quæ uolumus audimus,ſed adhuc ſine capite,ſine autore,rumore nuntio.

Narro tibi plana. Relegatus mihi uideor,poſtquàm in Phormiano ſum.

Iſti puero,quem ad te iuſſi recurrere,da ponderoſam aliquam epiſtolam,plenam omnium non modo actorum, ſed etiam opinionum tuarum.

L.Iulio Cæſare,C.Martio Figulo conſulibus,filiolo me auctum ſcito,ſalua Terentia, &c. Quanquàm huius operis omnes ferme ſunt huius generis, ut illa, cuius initium:Quæris ex me. Cic. ad Atti.

Hæc res quéadmodum ceciderit,& tota res quo loco ſit,uelim ad me ſcribas,& ita,ut inſtituiſti. Nam iſta ueritas,etiam ſi iucunda non eſt,mihi tamen grata eſt.

Hæc tibi ſcripſi,quia æquum erat,te pro amore mutuo,non ſolùm omnia mea facta,dictaq́;,uerum etiá conſilia cognoſcere. Plinius.

Lib.i.epiſt.cuius initium:Ridebis.& licet rideas.tota nuntiatoriæ iocoſæ exemplum eſt.

Lib.ij.epiſt.Solet eſſe gaudio tibi.Et item proxima.

Lib.iij.epiſt.Rem atrocem. Rei atrocis.

Lib.iiij.epiſt.Tuſci grandine excuſſi.Ruſticationis.

Lib.iiij.epiſt.Cauſam per hos dies.Actionis. Ac mox epiſtola.Audiſti'ne Val.

Lib.v.epiſt.Et tu rogas.tota.

Habes acta mea tridui, quibus cognitis uolui tantum te uoluptatis abſentem, & ſtudiorum nomine, & meo capere, quantum præſens percipere potuiſſes.

Hæc tibi ſcripſi, quia de omnibus quę me uel delectāt, uel angunt, non aliter tecum, quàm mecum loqui ſoleo. Deinde quòd durum exiſtimabam, te amantiſſimum mei fraudare uoluptate, quam ipſe capiebam. Neq; enim ſum tam ſapiēs, ut nihil mea interſit, an ijs, quæ honeſte feciſſe me credo, teſtificatio quædam, & quaſi præmiū accedat.

Lib. vi. epiſtola: Petis ut tibi. Rurſum huic proxima. Mox epiſtola: Ais te adductum.

Lib. vij. epiſt. Et mihi diſcendi, & tibi do. De ſpectro.

Lib. vi. epiſt. Quàm multum intereſt.

Lib. viij. epiſt. Vidiſti'ne aliquando. Deſcriptio fontis.

Eodem libro, epiſtola: Num iſtic quoque. Deſcriptio inundationis.

Eodem libro, epiſtola: Ad quæ noſcenda. Deſcriptio lacus prodigioſi.

Inuicem tu, ſi quid epiſtola dignum, ne grauare ſcribere. Nam cùm aures hominū nouitate lætantur, tum ad rationem uitæ exemplis erudimur.

Lib. ix. epi. Incidi in materiā. De Delphino pæderaſta.

Eodem, epiſtola: Quæris quemadmodum. Quid agat toto die ruri.

Politianus. Lib. iiij. epiſt. Vulgare eſt.

Lib. iiij. epiſt. Accepi epiſtolam tuam.

Nunciatoria mea.

SCriberem ad te pluribus de rebus, ſed uereor ne uel mea diligentia tibi ſit moleſta, uel ueritas acerba.

Scribito ad me, quẽ noſti curioſum, non ſolùm quid geſtum ſit, aut geratur iſtic, uerũ etiã quid diuines futurum.

Ad hanc formã pertinet & percontatoria, quoties nihil aliud agimus in epiſtola, quàm ut ſciamus, quid rerum agat amicus. Huius exẽplum illa Plinij lib. ij. Studes, an piſcaris? Item lib. iij. Rectè'ne omnia?

Quum rẽ quampiam ridiculam nũtiaturi ſumus abſolutis aliquot narrationibus, conueniet illud ex Homero, ἔσπετέ μοι νῦν μοῦσαι. *Excitatur enĩ huiuſmodi trãſitiũculis lector, & mire conueniunt familiaribus epiſtolis.*

De mandatoria epiſtola.

Epiſtola mandatoria nihil habet artificij, præter ſermonis elegantiam, & breuitatem. Exemplum.

N. liberto ſuo S. D. P.

Vt præſens multum diuq; te admonui, caue quicquã meò iniuſſu tẽtaueris. Si quid exiſtet noui, me per literas conſules. Agrum de quo ſcribis, emẽdi tibi ius permitto, modo ne pluris trecẽtis ſcutatis ueneat. Petronium impudentiſſimum debitorẽ, ſemel atq; iterũ appellatum, in ius uocabis. Si inficiabitur, chirographum tibi mitto: dies iam pridem exceſſit. Ab Aſinio creditã pecuniã meo nomine repetes, eamq; ſi reddet, recipies. De permutando ſacerdotio, fac Stilbontẽ, uirũ, ut ſcis, & cõſultiſſimum, & noſtri amantiſſimũ, in conſiliũ adhibeas. Is quod cenſebit factò opus, id perinde ac ſi ego autor eſſem, exequitor. Antè quàm domũ edificandã cæmentarijs locaueris, prius cum Phidia cõmunicato, deinde eius hac de re ſententiam ad me ſcribito. Hos libros unà cũ epiſtolis, Trebatij mei manibus reddendos curabis & diligẽter, & quàm primum.

Strabonio uerbis meis gratias ages quàm maximas. Genero meo meis uerbis gratulaberis. Lucium *contubernalem meũ plurimũ ſaluere iubebis. Sed heus tu, penè prætericrã, quod minime præteritũ oportuit.* Nepotẽ *meum fac ut quàm primum ab iſto præceptore tam inepto abducas, ac eruditiori cõmittito.* Caue *te pecuniæ ratio offendat, ſi modo idoneũ doctorẽ nanciſci poteris. Si qua unquam in re ſedulò tuo functũs es officio, in lite* Verulana *fac omnem fidem, induſtriã, diligentiã, ingeniũ expedias.* De *uilla inſtauranda quieſce, donec meã ſententiam acceperis.* Veſtes *meas omnes unà cũ anulis ad.* XI. Cal. *Iulij tranſmittito.* Nõ *pluribus te monebo.* Tu *fac ut quemadmodum & ſoles; & æquum eſt, tuo officio fungare.* Erit *apud me diligentiæ tuæ præmium.* Vale.

Mandatoriæ ſylua.

Cic. ad Atti.

E*piſtola famil. lib. xvi. Sunt aliquot huius generis.*

Pætus, ut antea ad te ſcripſi, omnes libros quos frater ſuus reliquiſſet, mihi donauit. Hoc *illius munus in tua diligentia poſitum eſt.* Si *me amas, cura ut conſeruentur, & ad me perferantur.* Hoc *mihi nil poteſt eſſe gratius.* Et *tum* Græcos, *tum uerò* Latinos *diligenter ut conſerues uelim.* Tuum *eſſe hoc munuſculum putabo.*

Sed *omnia ut uoles.* Ego *enim quicquid feceris, id tum recte, tum etiam mea cauſa factum putabo.*

Plinius.

Peto *autẽ ut pictorem quàm diligentiſſimum aſſumas.* Nam *cum eſt arduum ſimilitudinẽ effingere ex uero, tum longe difficilima eſt imitationis imitatio.* A *qua rogo ut artificẽ, quẽ elegeris, ne in melius quidem ſinas aberrare.*

Eſt *apud* Horatium *in epiſtolis exẽplum mandatoriæ iocoſæ:*

iocoſæ: ut, Proficiſcentē monui te ſæpe, diuq́;. Hoc genus minimum abeſt à petitorio. Mādamus enim cum autoritate. Petimus ab ys, in quos nobis mandandi ius non eſt.

Mandatoriæ mea.

Filium quantus eſt, tuæ fidei trado. Totam meā ſolicitudinem in te transfero. Tu pater eſto, ego me ſic geram, quaſi patruus ſim, non pater.

De epiſtola collaudatoria.

Collandatio eſt, qua filiū, filiam'ue, militē, ſeruū, libertum, famulum, uxorem, aut alios in quos nobis ius eſt, ut officio ſuo functos, laudamus. Exemplum.

Nihil ex omni rerum genere potuit mihi nuntiari iucūdius, quàm te ys moribus agere, qui & te ipſo, & tuo genere ſint digni. Nunc ego te filiū agnoſco meum, quum te audio toto animo literis incumbere: fugitare conſuetudinem ceſſatorum: parcere rei paternæ, ſi modo non id falsò eſt mihi nuntiatū. Tu perge in officio mi fili, hocq́; perſuaſum habe, ſi te qualem uolo præſtiteris filium, me benigniorem etiam quàm uoles, habebis patrem. Vale.

Epiſtola collaudatoria patris ad filium.

Alterum exemplum. Facis ut meritò te & amem, & collaudem, qui nō ut uulgus ſeruorum ſolet, abſentis domini negotia impedias, ſed omni cura, uigilantia, opera coneris expedire. Eum ego demum frugi miniſtrum, & bene ſpectatum iudico, qui abſente domino, quum impune ceſſare poſſit, in officio ſe continet. Audiui qua fide, qua induſtria mandata peregeris. Tu fac cætera eodem animo perſequaris, ut qui nunc meritò te amo, perpetuò poſſim amare. Officio bene cœpto, ſtrenuè perfungere. Domini negotia, tua ipſius, ut ſunt, eſſe credito. Tu ſi

Epiſtola domini ad ſeruum.

frugi miniſtri officio functus eris, ego domini liberalis partes haud præteriero. Vale, ac uigila.

De gratiarum actione.

G*Ratias agimus ijs, in quos nobis nullū eſt mandandi ius. Hæc forma ſubijci poterat petitoriæ, aut conſolatoriæ, aut monitoriæ. Hic beneficiū quod accepimus, erit modis omnibus amplificandum. Nam ſæpe gratiā retuliſſe uidetur, qui bene gratias egit. Amplificatur autem his ferme rationibus: ſi ultro collatum eſt: ſi incontanter: ſi citò. Bis enim dat, qui citò dat. Si in tēpore: ſi uberius, quàm alter auſus ſit petere: ſi nihil pro merito: ſi ne expectanti quidē: ſi ab eo cui libēter debemus, hoc eſt, ab eo quem amamus ex animo: aut ſi in eum collatum eſt, cui magis ex animo uolumus, quàm nobis ipſis. A genere quoq; beneficij ſumemus amplificationem: ueluti ſi quis fideli conſilio iuuit, dicemus illi plus deberi, qui conſilio iuuit, quàm qui pecunia. Neque rarò maius beneficium præſtat, qui obiurgat, quàm qui donat. Contrà ſi quis pecunia iuuit, dicemus uulgare officium eſſe, uerbis opitulari: qui pecuniam prompte impartit, non poteſt non certiſſimus amicus uideri. Sunt & aliæ circunſtantiæ, quibus exaggeramus beneficij magnitudinem: ueluti ſi nos ſimus prælati ijs, quibus ille ob affinitatem erat obnoxius; ſi noſtra cauſa contempſit etiam ſimultatem aliquorum potentium. His commemorandis, declarabimus nos ſcire beneficij magnitudinem. Eſt autem bona gratitudinis pars, & ſcire quantum debeas, & debere libenter. Oſtendemus etiam, ſi poterimus, quàm multos eodem beneficio deuinxerit: quodq́; eius beneficij utilitas, non tantum ad*

unum

unum hominem pertineat, ſed ad Reipubl. commodum. Deinde pollicebimur citra iactantiã, nos aut parem, aut uberiorem etiam gratiam relaturos. Si nulla referendi facultas erit, certe animum memorem & gratum pollicebimur, precabimurq́; ut ſuperi cumulatè referant gratiam bene merito, quod nobis ob fortunarum tenuitatem non licet. Et huius generis erit tractatio duplex, recta, & obliqua. Nam aliquoties non agendo gratias, maxime gratias agimus, quum oſtendimus aut beneficium eſſe maius, quàm ut uulgari more uerbis oporteat gratias agere: aut amicitiam noſtram eſſe maiorem, quàm ut alterum alteri oporteat gratias agere. Quòd in negocio meo rogari te paſſus non es, ſed ultro ſtudium tuum, operam, diligentiam & obtuliſti, & præſtitiſti, ueterem tuam in me, meosq; humanitatẽ libẽs agnoſco. Et facis tu quidem non meis meritis, quæ hactenus in te nulla extiterunt, ſed tua uirtute dignum, qui nullis à me prouocatus officijs, tam prompto in me ſis animo, ut beneficiũ accepiſſe uidearis, quum præſtiteris. Quare quum tuo officio plurimum adiumẽti meis rebus attuliſti, tum iſto animo ita delector, ut dictu ſit incredibile. Verè negãt referre quãtũ beneficiũ, ſed quàm amico animo præſtiteris. Ex eius modo potius, quàm rei, officium eſt metiendũ. Meum erit, quod referre nequeo, perpetuò meminiſſe. Nam quid ego tibi multis uerbis gratias agam? an hoc paſſurus es, qui ne moneri quidem te paſſus es? Vtinam eam mihi facultatẽ aliquando concedant ſuperi, ut poſſim hunc animum tui ardentiſſimum, re potius, quàm uerbis declarare. Interim ſi quid erit, in quo mea uiciſſim opera utendum putabis, caue rogaueris,

Exemplũ gratiarum actionis.

gaueris, ſed ut tuo mãcipio præcipito: inuenies ad quidauis & promptum, & alacrem. Vale. Aliud exemplum.

Accepi munus tuũ, re quidem magnificum, ſed te autore longe mihi tum pretioſiſſimum, tum iucundiſſimum. Rectè enim à Naſone tuo ſcriptum eſt: Sic acceptiſſima ſemper Munera ſunt, autor quæ precioſa facit. Quo quidem quid me tibi deuinctũ eſſe fatear, quum ſim iam olim deuinctiſſimus? Totus in ære tuo ſum: arctioribus uinculis me tibi aſtringere nõ potes. Quod referã, uel iſto munere, uel potius tuo iſto in me animo, qui mihi munere ipſo longe eſt ſuauior, dignum, nihil habeo, niſi me ipſum: quem ſi alicuius eſſe precij putas, totum peculio tuo adſcribito. Crede mihi, nihil habes in omni genere poſſeſſionum tuarum, quo tu tam proprie poſſis & uti, & abuti, quàm Nicolao tuo. Vale. Aliud exemplum.

Multa ſunt tua erga me officia: at nullũ omnium mihi fuit aut opportunius, aut iucũdius, quàm quòd fratrẽ meum in cauſa difficilima tuo patrocinio iuueris. Qui ut eſt mihi propemodũ me ipſo charior, ita quicquid in illũ cõtuliſti, id mihi gratius etiã uideri debet, quàm ſi in me ipſum eſſet collatũ. Sed ne diligẽtius tibi gratias agã, noſtra familiaritas flagitare uidetur. Neq; enim tu noui quicquã feciſti, & ego re, quàm uerbis beneficiũ repẽdere malim. Vale.

Agendi gratias ſylua.

Cic. epiſt. fami.

MVltum enim intereſt, utrũ laus minuatur, an ſalus deſeratur: me meæ tamen ne nimis pœniteret, tua uirtute pfectũ eſt. Curaſti enim, ut plus additũ ad memoriã nominis noſtri, quàm ademptũ de fortuna uideretur.

Amoris quidẽ tui quoquò me uerti, ueſtigia uel proxime

xime de Tigellio. Senſi enim ex literis tuis, ualde te laboraſſe. Amo igitur uoluntatē. Immortales ago tibi gratias, agamq́; dum uiuam: nam relaturū me aſſirmare non poſſum. Tantis enim tuis officijs non uideor mihi reſpondere poſſe, niſi forte, ut tu grauiſſime, diſertiſſimeq; ſcripſiſti, ita cēſurus es, ut me referre gratiā putes, cum memoria tenebo. Facere nō poſſum, quin in ſingulas res, meritaq́; tua tibi gratias agam. Sed mehercle facio cum pudore. Neq; enim tanta neceſſido, quantam tu mihi tecū eſſe uoluiſti, deſiderare uidetur gratiarum actionem. Neque ego lubenter pro maximis tuis beneficijs tam uili munere defungor orationis: & malo præſens obſeruantia, indulgentia, aſſiduitate, memorem me tibi probare. Quòd ſi mihi uita contigerit, omnes gratas amicitias, atq; etiā pias propinquitates in tua obſeruantia, indulgentia, aſſiduitate uincam. Tantum me tibi debere exiſtimo, quantum perſoluere difficile eſt.

Iam non ago tibi gratias. Cui enim re uix referre poſſum, huic uerbis non patitur res ſatisfieri.

Te tamē, mi Brute, ſic amo, ut debeo, quòd iſtud, quicquid eſſet nugarum, me ſcire uoluiſti. Signum enim magnum amoris dediſti.

Lib. xiij. epiſtola: Etſi libenter petere a te. Cic. ad Atti.

Gratæ mihi tuæ literæ ſunt, quibus accuratè perſcripſiſti omnia, quæ ad me pertinere arbitratus es.

Noli expectare, dum tibi gratias agam. Iampridem hoc ex noſtra neceſſitudine, quæ ad ſummam beneuolentiam peruenit, ſublatum eſſe debet.

Studium tuum, curaq́; de ſalute mea, nulla me noua uo

luptate

luptate affecit. Non *ſolùm enim uſitatum, ſed etiam quotidianum eſt, aliquid audire de te, quod pro noſtra dignitate fideliter atq; honorifice dixeris, aut feceris.*

N*eque enim mihi in omni uita res tam erit ulla propoſita, quàm ut quotidie uehementius te de me optime meritum eſſe læter.*

Plinius. Certatim ergo tibi gratias agimus. Ego quòd illam mihi, illa quòd me ſi dederis, quaſi inuicem elegeris.

Lib. v. epiſtola: Accepi pulcherrimos. tota.

C*ùm plurima officia tua mihi grata & iucunda ſunt, tum uel maxime quod me celandum non putaſti, fuiſſe apud te de uerſiculis meis multum copioſumq; ſermonem, eumq; diuerſitate iudiciorum longius proceſſiſſe.*

A*maui curá & ſolicitudinem tuam, quòd cùm audiſſes me æſtate* T*uſcos meos petiturum, ne facerem ſuaſiſti, dum putas inſalubres.*

B*ene feciſti, quòd libertum aliquando tibi charum reducentibus epiſtolis meis, in domum, & in animum receptiſti.* I*uuabit hoc te.* M*e certè iuuat: primum quòd te talem uideo, ut in ira regi poſſis: deinde quòd tantum mihi tribuis, ut uel autoritati meæ pareas, uel precibus indulgeas.* I*gitur & laudo, & gratias ago, ſimul in poſterum moneo, ut te erroribus tuorum, etſi non fuerit, qui deprecetur, placabilem præſtes.*

Ad agendas gratias pro liberalitate, qua aliquis uſus eſt in tenuem, & à quò non ſperetur mutua liberalitas, faciet epiſtola Pliny lib. ix. cuius initium: Laudes mihi.

Politianus. Lib. i. epiſtola: Tu uero Hermolaë.

Lib. xi. epiſt. Ain' uerò. Eodē, epiſt. Ago tibi gratias

Mea.

Mea.

QVid tibi quid inquam pollicear? num me ipſum quantus ſum dedam? At exiguum eſt ijs me dedēre, qui niſi fuiſſent, ipſe non eſſem.

Pergratum mihi eſt, quòd crebrò certior per te fio de rebus quæ iſtic geruntur, & tuam erga me beneuolentiã facile perſpicio.

Cæteris omnibus uinci me patiar, certe beneuolentia mutua non cedam. Nam, ut recte dixit Plinius, Vinci in amore turpiſſimnm eſt.

Quòd audio te iſtic pro mea dignitate fortiter digladiari, nihil quidem adfertur noui: ſed tamen hòc audio libentius, quò ſæpius.

Quòd referre gratiam, ita ut uolebam, non poſſum, fortunæ debes imputare.

Hoc qđ mihi reliquũ eſt, te amabo, te colã, te uenerabor.

Mea enim mihi fortuna eripere potuit me ipſum non potuit. Mea enim, non me ipſum mihi fortuna ademit,

Quid ego te horter, ut tui ſimilis eſſe pergas, quum in dies te ipſum ultro benignitate ſuperes? quid tibi gratias agam, id quod neutiquam expectas?

Quod non modo non negabo, ſed etiam ſemper & meminero, & prædicabo libenter.

Non eſt alius quiſquam, cuius officijs me tam eſſe deuinctum, non ſolum fatear, uerum etiam gaudeam.

Ad gratiarum actionem reſpon.

QVòd autem grata tibi mea erga te ſtudia ſcribis eſſe, facis tu quidẽ abundantia quadam amoris, ut etiam grata ſint ea, quæ prætermitti ſine nefario ſcelere non Cic. epiſt. fami.

non poſſunt.

Officium meum erga Rhodonẽ,*cæteraq́; mea ſtudia, quæ tibi ac tuis præſtiti, tibi homini gratiſſimo, grata eſſe uehementer gaudeo: mihiq́; ſcito in dies maiori curæ eſſe dignitatẽ tuam, quæ quidẽ à te ipſo integritate, & cleſmẽtia tua ſic amplificata eſt, ut nihil addi poſſe uideatur.*

Q*uanquàm gratiarum actionẽ à te nõ deſiderabam, cùm te re ipſa, atq; animo ſcirem eſſe gratiſſimum, tamen (fatendum eſt enim) fuit mihi periucunda.* S*ic enim uidi, quaſi ea quæ oculis cernuntur, me à te amari.* Dic*es, quid antea?* S*emper quidem, ſed nunqam illuſtrius.*

Ex Plinio.

Gratiarum actio pro libera admonitione.

E*Piſtolarum, quas mihi, ut ais, aperto pectore ſcripſiſti, obliuiſci me iubes: at ego nullarum libentius meſmini.* Ex *illis enim uel præcipue ſentio, quantopere me diligas, cùm ſic egeris mecum, ut ſolebas cum tuo filio.* Nec *diſſimulo hoc mihi iucundiores eas fuiſſe, quòd habebam bonã cauſam, quũ ſummo ſtudio curaſſem, qđ tu curari uolebas.* P*roinde etiam atq; etiã te rogo, ut mihi ſemper eadẽ ſimplicitate, quoties ceſſare uideor, nunquàm enim ceſſabo, conuitium facias.* Q*uod & ego intelligã à ſumſmo amore proficiſci, & tu non meruiſſe me gaudeas.*

Lamentatoria epiſtola.

Exemplum lamentationis.

I*Nter commoditates, quas multas adfert amicitia, comſmemoratur & illud, quod ſi quid dolet, licet in amici ſinum effundere: quæ res ſolet bonam ægritudinis partẽ adimere.* Ge*nus hoc affine eſt conſolatorio: ſed in hoc nihil opus eſt arte quum unumquemlibet dolor ſoleat redſ*

dere diſertum.

Non poſſum tibi, quales uterque uolumus, epiſtolas mittere, quum mihi nihil rerum omnium ex ſententia procedat. Sed quid ego, mi Laurenti, te meis querelis exanimo? niſi quòd iuuat apud familiariſſimum amiculum graues animi mei curas deponere. Credo omnes & ſuperos, & inferos in meam pernicem coniuraſſe: ita ubi hoc malum uix effugi, ſuccedit aliud molto acerbius. In morbum iam iterum atque iterum incidi, decidi, recidi. Multo uix ſumptu recreatus en ſenex ille Sogdianus, peſtis omnium quas unquam irati dij mortalibus immiſere, longe teterrima, ſe mihi erudiendum dedit. Quid ibi miſeriarum nó uidi? Quantum luctus, quantum lacrymarum ſummis meis laboribus mihi conſciui? Id monſtrum iam biennium me exercet. Fugio quando uinci nó poteſt. Iam deorum aliquem mihi propitium factum arbitrabar, quòd Antonium, hominem candidiſſimum eſſem nactus, cuius humanitas illius feritatem leniebat. Inuidit mihi rurſum, neſcio quod numen, iucundiſſimi ſodalis conuictum diſtrahitur inuitus ab inuito. Inde ſolus, & deſtitutus, dum omnia tento, nihil non experior. Deum immortalē, in quos fluctus, in quæ monſtra incidi? His, tantis, tam perpetuis malis, uel Hercules ipſe, aut ſi quid Hercule fortius, uinci poterat. Obdurui tamen, ſic mecū cogitans, Aduerſam fortunam, etſi infeſta eſſet, aliquando malis meis ſatiatam, æquiorem futuram. Nemini perpetuò acerbam aut fuiſſe unquam, aut eſſe poſſe. Et ecce deintegro morbo capitali corripior miſer: qui quòd erat diuturnus, & corpus, & loculos penitus exhauſit. Nec erat cui meus doleret dolor:

quos

quos iuuaret, permulti. Sogdianum autem illum, præter cæteros, delectabat malũ meum, cui moleſtiſſimũ ut eſſet, eram meritus. Ne tum quidẽ animũ deieci, non quòd ſperarẽ quicquã, ſed ne teterrimo illi ſeni uoluptatẽ augerẽ. Seruatus ſum, ſed ſuperis, opinor, iratis, ſi miſerijs ferẽdis ſeruatum eſſe uoluerunt. Quid enim poſtea uel maximis uel minimis in rebus à me tentatum eſt? Quid tam dextro conſilio inſtitutum, quod nõ infeliciſſime euenerit? O' me omnium qui ſunt, quiq; fuerunt, infortunatiſſimũ. Ego' ne unus ex uniuerſo hominum numero, præpoſterus ille Polycrates extiti, cui omnia aduerſarentur, cui nihil unquã obtigerit optatum? Hic tu me, ſcio ueris, ut aiunt, bonis cõmemorandis, nimirum literis, & ingenio conſolari incipies. Tolle mihi inanes iſtas cõſolationes, quæ ægritudinẽ meã exaſperãt etiã, tantũ abeſt ut leniãt. Odi iam ego meũ hoc ingeniũ: odi literas: quibus ſi carerẽ, minus miſer eſſem, minus ſentirẽ, minus angerer. Sed querelarum, plus ſatis. Tu cura ut recte ualeas, quando nos dij noluerunt.

Lamentatoriæ ſylua.

Cic. epiſt. fami. Libro. v. epiſtola: *Omnis amor tuus.*

Si Liber exiſſet, quãdo nõ tam intereſt, quo animo ſcribatur, q̃ quo accipiatur, ne ea res ĩepte mihi noceret, cùm præſertim adhuc ſtyli pœnas dem: qua q̃dẽ in re ſingulari ſum fato. Nam cũ mẽdũ ſcripturæ litura tollatur, ſtultitia fama multetur: meus error exilio corrigitur, cuius ſumma criminis eſt, ꝙ armatus aduerſario male dixi.

Rempub. lugebã quæ non ſolùm ſuis erga me, ſed etiã meis erga ſe beneficijs erat mihi carior: & hoc tẽpore, quanquàm me nõ ratio ſolum cõſolatur, quæ plurimum debet

debet ualere:ſed etiam dies,quæ ſtultis quoq; mederi ſo- let: tamen doleo ita communem rem eſſe dilapſam, ut ne ſpes quidem melius aliquando fore relinquatur.

Lib.ix.epiſtola:Vel meo ipſius interitu.

Lib.xiiij.Ad Terentiam pleræq;.

Quantũ dolorẽ acceperim,& quãto fructu ſim priua tus & forenſi,& domeſtico,Lucij fratris noſtri morte,in primis pro noſtra cõſuetudine tu exiſtimare potes. Nam mihi omnia quæ iucunda ex humanitate alterius, & mo- ribus,homini accidere poſſunt,ex illo accidebant.Quare non dubito,quin tibi quoq; id moleſtum ſit, cum & meo dolore moueare,& ipſe omni uirtute,officioq; ornatiſſi- mũ,tuiq; & ſua ſponte,& meo ſermone amantem affinẽ, amicũq; amiſeris.Quòd me ad uitam uocas unũ efficis, ut à me manus abſtineã.Alterũ nõ potes,ut me nõ noſtri conſilij utiq; pœniteat.Quid enim,eſt quod me retineat, præſertim ſi ea ſpes non eſt,quæ nos proficiſcẽtes proſe- quebatur? Premimur cum luctu,tum deſiderio omniũ re- rũ,quæ mihi me chariore ſemper fuerãt.Cura ut ualeas. Cic.ad Attic.

Velim pro tuo in me amore,hanc inanem meam dili- gentiam,miſerabilem potius,quàm ineptam putes.

Ita ſunt res noſtræ,ut in ſecundis,fluxę:ut in aduerſis, bonæ.In re familiari ualde ſumus,ut ſcis,perturbati.

Amiſimus mi Pomponi,non omnẽ modo ſuccũ, ac ſan guinem,ſed etiam colorem,& ſpeciem priſtinã ciuitatis.

Ego uerò,quem fugiam,habeo:quẽ ſequar, nõ habeo.

Solicitum eſſe te,cum de tuis communibusq; fortunis, tum maxime,de me,ac dolore meo ſentio:qui quidem do lor meus:non modo non minuitur cum ſociũ ſibi adiungit

dolorem tuum,ſed etiam augetur omnino. Pro *tua prudentia ſentis, qua conſolatione leuari maxime poſſim.* Probas *enim meum conſilium, negaſq; mihi quicquam tali tempore potius fugiendum fuiſſe.*

Qui ſit omnium rerũ ſtatus noſter uides. Nihil *eſt mali,quod non et ſuſtineam,& expectem.* Quarum *rerum eò grauior eſt dolor,quò culpa maior.*

Omnia *tamẽ ſunt feliciora,quàm peccati dolor,qui & maximus eſt,& æternus.* Cuius *peccati,ſi ſocios eſſem habiturus ego,quos putaui,tmẽ eſſet ea conſolatio tenuis.* Sed *habet aliorum omnium ratio exitum,mea nullum.*

Quam *ob rem,quoniã neq; conſilij tui, neq; cõſolationis cuiuſuqã ſpes ulla mihi oſtẽditur,non quærã hæc à te poſthac:tantũ uelim,ne priſtinũ hoc officium intermittas.* Scribas *ad me quicquã ueniet tibi in mentẽ, cum habebis cui des,& dum erit ad quem des,quod longum non erit.*

Cicero. Quid *reſtat,niſi ut miſer fiam?*

O' *rem perditam,ò facinus indignum,ò me infelicem, qd hoc ſtatu uel deſperatius, uel fœdius?* O' *me afflictũ.*

De *prædio per calumniam erepto, grauiter angerer niſi iam animus diuturna deſperatione ad nouum dolorem obduruiſſet.* Ita *animus multis malis obſtupuit,ut ſenſu etiã moleſtiæ carere cœperit,quod ipſum eſt omnibus miſerijs miſerius.* Quid *quæris?nihil me infortunatius.* Nos *tamen in his etiam miſerys, erecto animo, & minime perturbato ſumus,honeſtumq;,& dignitatem noſtram magna cura tuemur.* Plura *ſcribere non poſſum, ita ſum animo perculſo & deiecto.*

Non *faciam ut enumerem miſerias omnes, in quas incidi*

cidi propter ſummam iniuriam, & ſcelus, non tam inimicorum meorum, quàm inuidorum, ne & meum mœrorẽ exagitem & te in eundem luctum uo em.

Ego & ſæpius ad te & plura ſcriberem, niſi mihi dolor meus, cum omnes partes mentis, tum maximè huius generis facultate m ademiſſet.

Itaq; quũ meus me mœror quotidianus lacerat & cõficit, tũ uerò hæc addi a cura, uix mihi uitã reliquã facit.

Nec tam miſerum quicquam eſt, quod nõ in fortunam noſtram cadere uideatur. Quare quãdo me afflictum & confectum luctu audies, exiſtimato me ſtultitiæ meæ pœnam ferre grauius, quàm euẽti, quòd ei crediderim, quem eſſe nefarium non putaram.

Nos non inimici, ſed inuidi perdiderunt. Nam quòd me tam ſæpe & uehementer obiurgas, & animo infirmo eſſe dicis, quæſo ecquod tantum malum eſt, quod in mea calamitate non ſit? Ecquis unquam ex tam amplo ſtatu, tam bona cauſa, tantis facultatibus, ingenij, cõſilij, gratiæ, tantis præſidijs bonorũ omnium concidit? Poſſum obliuiſci qui fuerim, nõ ſentire qui ſim? Quo careã honore, qua gloria, quibus liberis, quibus fortunis, quo fratre? Quem ego, ut nouum genus calamitatis attẽdas, quum pluris facerem, quàm me ipſum ſemper feciſſem, uitaui ne uiderẽ: ne aut illius luctũ, ſqualoremq; aſpicerem: aut ne me, quẽ ille florentiſſimum reliquerat, perditũ illi, afflictumq; offerrem. Mitto cętera intolerabilia, etenim fletu impedior. Lamentatio grauiſſima.

Dies autẽ non modo non leuat luctum hunc, ſed etiam auget. Nam cæteri dolores mitigantur uetuſtate: hic non poteſt, & ſenſu præſentis miſeriæ, & recordatione præteritæ

 teritæ

teritæ uitæ non continuò augeri. Deſidero enim non mea ſolum, neq; meos, ſed me ipſum. Quid enim ſum? Sed non faciam, ut aut tuũ animum angam querelis, aut meis uulneribus ſæpius manus adferam.

Magis opto quàm ſpero, ut ægroto dũ anima eſt, ſpes eſſe dicitur. Non medius fidius præ lacrymis poſſum reliqua nec cogitare, nec ſcribere.

Aut quis me non ſolũ infelicior, ſed iam etiã turpior?

Plinius. Lamentationis exẽplum erit tota illa epiſtola lib. i. Iacturam grauiſſimam. Rurſus lib. ij. epiſt. tota, Modo nuntiatus eſt. Rurſus: Audio Valerium Martialem.

Lib. v. epiſt. Triſtiſſimus hæc tibi tota.

Lib. vij. epiſtola: Omnia mihi ſtudia.

Mihi autẽ uidetur acerba ſemper, & immatura mors eorum, qui immortale aliquid parant. Nam qui uoluptatibus dediti, quaſi in diem uiuunt, uiuẽdi cauſas quotidie finiunt: qui uerò poſteros cogitant, & memoriam ſui operibus extendunt: his nulla mors non repentina eſt, ut quæ ſemper inchoatum aliquid abrumpat.

Triſte illud, quòd Iulius Valens grauiter iacet: quanquàm ne hoc quidem triſte ſi illius utilitatibus eſtimetur, cuius intereſt quàm maturiſſime inexplicabili morbo liberari, illud planè nõ triſte ſolum, uerũ etiam luctuoſum, quòd Iulius Auitus deceſſit, dum ex quęſtura redit: deceſſit autem in naui, procul à fratre amantiſſimo, procul à matre, à ſororibus. Nihil iſta ad mortuũ ptinẽt, ſed pertinuerunt, cum moreretur. Pertinet ad hos, qui ſuperſunt. Iam quidẽ in flore primo tantæ ĩdolis iuuenis extinctus eſt, ſumma cõſecuturus, ſi uirtutes eius maturuiſſent. Quo

ille

ille ſtudiorũ amore flagrabat? quãtum legit, quantũ etiã ſcripſit, quæ nunc omnia cum ipſo ſine fructu poſteritatis abierunt? Sed quid ego indulgeo dolori, cui ſi frænos remittas, nulla materia non maxima eſt? Finẽ epiſtolæ faciã, ut facere poſſim etiam lacrymis, quas epiſtola expreſſit.

Eſt enim quædam etiam dolẽdi uoluptas, præſertim ſi in amici ſinum defleas, apud quem lacrymis tuis uel laus ſit parata, uel uenia. Lib. viij. epiſt. Et gaudium mihi.

Lamentatoria mea.

S*I in malum hoc fortunæ iniquitate incidiſſem, honeſtior eſſet plaga: nunc noſtra culpa uidemur acceſſiſſe, quod commode uitari poterat.*

Res meæ in eum locum deductæ ſunt, ut ſi uelis officioſus eſſe, epitaphium pares tuo Lucilio.

De gratulatoria epiſtola.

Q*Vemadmodum in rebus afflictis, amici dolorem cõſolatione mitigamus: ita ſi quid accidit lætæ rei, uoluptatem amici gratulatione cõduplicamus. His modis omnibus exaggerabimus animi noſtri uoluptatẽ, quam ex amici ſucceſſu cepimus, cuius omnia uel commoda, uel incõmoda pro noſtris ducamus: imò cuius rebus pro incredibili quadam erga illum beneuolentia, magis etiam commoueamur, quàm noſtris ipſorum. Deinde dignitatẽ, aut ſi quid aliud obtigit, uarijs rationibus attollemus: ſiue quòd per ſe ſit eximia: ſiue quòd a multis fruſtra ambita: ſiue quòd ultro non ambienti delata ſit: ſiue quòd bonorũ iudicio contigerit, non cæco fauore fortunæ: ſiue quòd eiuſmodi principis fauore, qui nõ ſolet niſi ſpectatos magis honoribus ornare: ſiue quòd totum hoc, quicquid eſt*

boni, nulli ferat acceptũ, niſi ſuæ ipſius induſtriæ, ut hinc nihil laudis ſibi uindicare poſſit fortuna: ſiue quòd præter ſpem obtigit, nam hæc ſolent eſſe gratiora. Mox *ubi rem ſatis auxerimus, oſtendemus: tametſi ſit ampliſſimum quod obtigit, tamen inferius eſſe meritis illius.* Hunc *tantũ eſſe gradũ ad maiora, ſi modo fortuna uelit hominis uirtutibus reſpondere.* Poſtremo loco bene *ominabimur, beneq́; precabimur, ut quod obtigit, bonis auibus ſit ipſi, amicis, ac* Reip. *perpetuò fauſtum, ac felix.* Eſt & *obliqua gratulandi ratio, quando negamus nos amico gratulari honorem, qui contigit, ſed ipſi honori talem uirũ, qui tum demum uidebitur ſplendidus, ac magnificus, poſtea quàm ei delatus eſt; qui ſuis uirtutibus, & ornamentis ſit dignitati, quam ſuſcepit, multum dignitatis allaturus.* Quemadmodum *enim magiſtratũ obſcurat, qui gerit indignus, ita illuſtrat uir omni decorum genere clarus & illuſtris.* Aut *negabimus nos illi gratulaturos dignitatis acceſſionem, quam ille nec ambit, nec miratur: utpote uir prudens, qui intelligat, quãto cum onere honor ille ſit coniunctus: præterea modeſtus, qui nihil minus affectet, quàm populares gloriaſ: ſed tamẽ gaudere, quòd illi ſeges ac materia data ſit exercendæ uirtutis ſuę, ut qui antehac ſemper uoluerit prodeſſe quàm plurimis, nunc etiam poſſit ob autoritatis acceſſionem.* Licebit *utranq; rationẽ adhibere per occupationẽ, quum prius narrabimus, quid alij eſſent illi gratulaturi, nos non eadem gratulari, ſed ea potius, quæ iam diximus, in obliqua gratulatione dici ſolere.* Frequenter *hic incidit genus encomiaſticum, ueluti in his, quæ modo recenſuimus: aliquãdo non incidit, ueluti quũ amico gratulamur*

tulamur, qui incolumis domum rediit ex itinere longinquo: quum amico gratulamur filium natum, niſi forte dicemus hoc Reipu. intereſſe, ut optimi quiq; uiri, & probiſſimæ quæq; matronæ, quàm maxime ſint fœcūdę, quod ex bonis ferè naſcantur boni. Porrò felicitatē ciuitatis non hinc pendere, ſi quàm plurimos habeat ciues, ſed ſi quàm optimos. Exemplum. Incredibilem animo cepi lætitiam, quum te ſummo principū, collegiiq; cōſenſu, miro populi applauſu præſulē creatū eſſe intelligo. Gaudeo aliquādo eum honorem tibi ultro delatū eſſe, quo tu te ſemper digniſſimū præſtitiſti. Nec tibi tantum gratulor, qui honore iſto (quanquā tuis moribus, tuæ eruditioni debito) nō multum delectaris, ſed multò magis patriæ gratulor, quæ talem ſit pontificē habitura, qualem antehac habuit nunquàm. Gratulor tuis omnibus, quos quū ſemper morū innocētia decoraris, nunc etiā honoris claritate, & muneris autoritate illuſtrabis. Gratulor mihi ipſi, te ampliſſimis honoribus eſſe auctū, cuius omnes fortunas ſemper meas eſſe duxi. Sacerdotio quidē iſto in uniuerſa Hetruria neq; honeſtius aliud, neq; magis optimū neq; tuis rebus cōmodius contingere poterat. Tu tibi qua es modeſtia, onus, haud honorem obiectum dices. At ego ſic exiſtimo: ſuperos & patriæ per te conſultum eſſe uoluiſſe, & tibi uirtutis materiā illuſtrandæ paratam. Quæ res precor ut primū tibi, deinde gregi tuo, deniq; & nobis omnibus uertat bene. Me totū quātus quātus ſum, ad tuū obſequiū offero. Vale.

Gratulatoriæ ſylua.

Libro.ii. epiſtola: Sera gratulatio. Eodem, epiſtola: Primum tibi ut de. *Cic. epiſt. fa.*

Lib.iij.epiſt.Quaſi diuinarem,tota.

Qua in re gratulor tibi ita uehemẽter,ut te quoq; mihi gratulari,quàm gratias agere malim:alterũ non omnino deſidero,alterum uere facere poteris.

Gratulor tibi mi Balbe,uereq; gratulor. Nec ſum tam ſtultus,ut te uſura falſi gaudij frui uelim:deinde frãgi repentè, atq; ita cadere, ut nulla res te ad æquitatem animi poſtea poſſit extollere.

Sapienter hæc reliquiſti,ſi conſilio:feliciter,ſi caſu.

Gratulor tibi affinitate uiri mediusfidius optimi.

Lib.xv.epiſt.Te et pietatis ĩ nos.et plurimę ſequẽtes.

Cic. ad Atti. De Cic.q̃ ſcribis,iucũda mihi sũt:uelim ſint proſpera.

Etſi cõtentus eram,mi Dolabella,tua gloria,ſatisq; ex ea magnam lætitiam, uoluptatemq; capiebam, tamen non poſſum non confiteri,cumulari me maximo gaudio,quòd uulgò hominũ opinio ſocium me adſcribat tuis laudibus.

Sum enim auidior,etiã quàm ſatis eſt,gloriæ,& tamẽ non alienum eſt à dignitate tua, quod ipſi Agamemnoni regi regum fuit honeſtum, aliquem in conſilijs capiendis Neſtorem habere:mihi ueròglorioſum,te iuuenẽ COS. florere laudibus,quaſi alumnum diſciplinæ meæ.

Plinius. Lib.iij.epiſt.Magnam cepi uoluptatem.

Lib.v.epiſt.Conceſſeram in municipium.tota. 15

Eodem,epiſt.Bene eſt mihi. 18.

Politianus. Lib.ix.epiſt.Magna me ſolicitudine.tota.

Lib.i.Explicare non poſſum.

Gratulatio mea.

LVcium tibi generum obtigiſſe maiorem in modum gaudeo: ſperoq; & opto, iſtam coniunctionem tibi

& uo

& uoluptati, & ornamento fore.

Neq; nobis præſul optatior, neque tibi munus magis optandum potuit obtingere.

Nuncius neq; optatior, neq; iucundior adferri potuit, quàm qui nuper eſt de noua dignitate tua allatus.

Ex tuis literis, quibus te conſulem declaratum ſignificas, tantum cepi uoluptatis, quantum te ſemper amaui.

O factum bene; rem uoluptariam nuncias, pulchre nuncias, præ gaudio uix me capio.

Voluptatem incredibilem mihi tuis literis nuncias.

Literæ tuæ ſuauiſſimæ, quibus te nouis honoribus ornatum nuncias, tanta me lætitia impleuerũt, ut prorſus dubitẽ, cui potiſſimũ gratulari debeá: tibi'ne cui tãta dignitas nec petẽti, nec cogitanti cõtigerit: an patriæ, quæ talẽ ſit præſulem habitura: an printipi, qui talem conſiliariũ: an mihi potius, q tuis fortunis perinde ac meis delector.

Scio te iſtiuſmodi ornamenta nec deſideraſſe, nec delectari, & ita prorſus exiſtimare, onus, non honorem tibi iniectum. At tanto es iſto honore dignior, quo delectaris minus, eoq; magis uirtuti tuæ gratulor. Natum tibi bellum puerum, uxore ſalua, uehementer gaudeo.

Quòd ex itinere difficilimo & diuturna peregrinatione patriæ ſis redditus incolumis, tuo nomine ex animo gaudeo.

Rem tibi ex ſententia tua eueniſſe, incredibile dictu quantum læter.

Caue putes te ipſum ex iſta tua fortuna, plus cepiſſe uoluptatis, quàm ego ex tuis literis ceperim, quæ me de noua dignitate tua certiorem fecerunt.

Quòd nouis honoribus ſis auctus,
Quòd magiſtratum aſſequutus,
Quòd legatio tam ſplendida delata, } maiorem in modum gaudeo.
Quòd doctoris titulo ornatus,
Familiã tibi feliciter domi creſcere.

Hæreditatem ampliſſimã obueniſſe uolupe eſt: te tam certis, tam charis amicis orbatum nonnihil doleo.

Ego abfuiſſe te tandiu à nobis & doleo, quòd carui fructu iucundiſſimæ conſuetudinis tuæ: & lætor, quòd abſens omnia cũ maxima dignitate es aſſequutus, quodq́; in omnibus tuis rebus meis optatis fortuna reſpondet.

Gratulor, quòd qui ſemper epiſcopus fuiſti, nunc etiam uideberis.

Reſponſio ad gratulationem.

Cic.epiſt. fa. GRatulatio tua etſi mihi probatiſſima, quòd ab optimo fit animo, tamen hòc mihi multò iucundius eſt, & gratius, quòd in ſumma paucitate amicorum, propinquorum, ac neceſſariorum, qui uerè meę ſaluti fauerent, te cupidiſſimum mei, ſingularemq; mihi beneuolentiam præſtitiſſe cognoui.

Reſponſio mea.

O Diem lætum, non tibi ſolum, ſed tuis etiam omnibus candidiſſimo notandum calculo.

Si quid eſſet in rebus meis unione uel candidius, uel precioſius, hac nota ſignarem eum diem, quo mihi nunciatum eſt te nobis è periculoſiſſimo bello rediſſe, non ſolum incolumẽ, uerum etiã uictorẽ, & quidẽ ſumma cũ laude.

O' diem terq́; quaterq́; lætum, nec unico margarito mihi ſignandum.

Precor ſuperos, ut hoc gaudium, quod nobis omnibus largiti ſunt, perpetuum eſſe uelint.

Si caſu te contuliſti in aulam, gratulor fortunæ tuæ: ſin iudicio, magis etiam gratulor tuæ ſapientiæ.

De iocoſa epiſtola.

IN unoquoq; epiſtolarum genere, quoties res patitur, iocum admiſcere debemus. Quo in genere & Ciceronem plurimum ualuiſſe, & Ioãnem Campanũ ſere immodicum, ac ſolutũ eſſe uidemus, ſæpe proximũ ſcurrilitati. Argutius iocatur Auſonius. Cuiuſmodi uero debeat eſſe iocus, Cicero in libris de oratore, & Quintilianus capite de riſu monſtrauit. Exempla ſuppeditabit Macrobius, & Athenæus. Primum illud curandum, ut tempeſtiuus ſit iocus, ut liberalis, ut decori meminerit. Qui ſi apte adhibebitur, plus ſæpenumero habet momenti, quàm oratio quálibet ſeria. Sed cauẽdum erit, ne quãdo nobis eueniat, quod aſino Æſopico catelli luſus infeliciter æmulato.

Iocoſæ ſylua.

Libro. vij. epiſt. In omnibus meis. Cic. epiſt. fa.

Nam de Cornelio nihil audeo dicere, cuius tu periculo ſtultus es, quando te ab eo ſapere didiciſſe profiteris: quin tu urges iſtam occaſionem, & facultatem, qua melior nunquàm reperietur.

Lib. vij. epiſtola. Legi tuas literas.

Eodem, epiſtola: Niſi antè Roma proxima: Mirabar quid eſſet. Ac cæteræ pleræq; ad Trebatium.

Lib. ix. epiſt. Num tu homo ridiculus es? Et aliquot ſequentes ad eundem. Eodem, epiſt. Accubueram.

Tui deſiderium, ſpe tuorum commodorum conſolor.

Nos

Nos plane diuites ſumus, ſed ne erres, Stoico more, qui omnes diuites putant, qui cœlo & terra frui poſſunt.

Lib. i. epiſt. Næ tu homo es. Item proxima: Pici.

Politianus. Lib. v. epiſt. Ita reſpondebo. Item epiſt. Si tu edetulus.

Lib. vij. Breues aliquot epiſtolæ ſunt, partim iocoſæ, partim argutæ. Quin et Auſonius multus eſt in iocando, nec minus Gulielmus Budæus, Gallus & hic.

Conciliatoria.

Est genus epiſtolarum non diſſimile commendatorio, quod nobis uiſum eſt appellare conciliatorium. Nam ut commendatione conciliamus alijs fauorem, ac beneuolentiam apud amicos, ita quum ſtudemus nobis cōciliare uiros, quibus cum antehac nulla interceſſit notitia, aut amicitia, quodammodo noſmet ipſos commendamus. Hoc argumentum frequens eſt inter eruditos, dum aliquoties totis regionibus diſiuncti, tamē mutuis epiſtolis ſeſe prouocant ad ſodalitatem literariam, ac fœdera muſarum. Et neſcio quomodo uix unquam abeſt hic lenocinium aſſentationis, à quo tamen nec ſanctimonia probatos uiros uidemus abhorruiſſe. Illud erit obſeruādum, ut ita laudemus eum cuius ambimus amicitiā, ne uel adulari, uel fingere, uel inſidiari, uel noſtrum negotium agere uideamur. Rurſus ita laudemus nos ipſos, ut ne nobis ob arrogantiam pro beneuolentia conſiliemus odium. Dicemus ſimilitudinem eſſe conciliatricem amicitiæ. Nos illius eximijs dotibus ad amandum inflammatos, quas partim celebri fama, partim ex prædicatione laudatiſſimorum hominum, partim ex ipſius libris cognouerimus. Nos tametſi multum abſimus ab illius uirtutibus, tamen ſemper

huc

huc annixos, ut quod in illo ſuſpicimus, aſſequeremur, & aliorum iudicio aliquò uſq; progreſſos eſſe. Suſpicionem aſſentationis ſubinde deprecabimur. Obteſtabimur illius modeſtiam, ut amori noſtro ignoſcat, cui temperare non poſſumus: etiã non ignari, quantopere uir omni laude ſuperior, prædicatione ſuarum uirtutũ offendatur. In nobis rem attenuabimus, animum, ſtudium, amorem optimarum rerum exaggerabimus. Orabimus, ut nos ĩ ſuorũ numerũ aſcribat. Pollicebimur, nos tametſi nouos amicos, nulli ueterum ceſſuros, ſtudio certè, ac fide, quãtumuis reliquis in rebus impares. Nos ipſos, opes noſtras, & quicquid opera noſtra præſtari poterit, totum illi deferemus, amicos etiã cõmunes pollicebimur. Poterat hoc genus amatorio ſubÿci, quo quidẽ loco nõnihil attigimus. Nonnunquam & alios inuicem cõcilliamus, ac tum quidẽ hoc interierit inter commẽdationem, & conciliationẽ, quòd qui cõmendat, petit nonnihil: qui cõciliat, nihil petit officÿ, ſed tãtum conglutinat amicitiam. Ad hoc genus pertinet laudatio certæ perſonę. Syluam modo ſubÿciemus, nam & in deſcriptione nonnihil hac de re meminimus.

Laudatoriæ ſylua.

Mihi quidem humanitas tua, uel ſumma potius ſapientia, non iucunda ſolum, ſed etiam admirabilis uiſa eſt. Virum enim exlleeentem, & tibi tua præſtanti in eum liberalitate deuinctum, nonnihil ſuſpicantem, propter aliquorum opinionem cupiditatis ſuæ, te ab ſe abalienatum illa epiſtola retinuiſti. Cic. epiſt. fami.

Sed nimirum, quæ ſunt in manu hominum & mihi & multis contigerunt. Illud uerò, ut adipiſci arduum, ſic Plinius.

etiam

etiam ſperare nimium eſt, quod dari nõ niſi à dijs poteſt.

Ego uerò Rufum noſtrum laudo, non quia tu ut ita facerem, petiſti, ſed quia eſt ille digniſſimus. legi enim librum omnibus numeris abſolutum, cui multum apud me gratiæ amor ipſius adiecit: iudicaui tamen. Neque enim ſoli iudicant, qui maligne legunt.

Lib. i. epiſtola, cuius initium: Si quando urbs noſtra.

Laus hominis. Eodem, epiſt. Amabam Pompeium.

Lib. ij. epiſt. Poſt aliquot annos.

Eodem, epiſt. Magna Iſæum fama.

Lib. iij. epiſt. Neſcio an ullum iocundius.

Eodem lib. epiſt. Annotaſſe uideor. Laus poëtæ.

Lib. vi. epiſt. Sum ex his. Lib. ix. epiſt. Vnice probo.

Politianus. *Lib. i. epiſt. Mirum eſt. Laus uitæ ruſticanæ.*

Lib. ij. epiſt. Aſſem para. Vituperatio perſonæ.

Lib. i. epiſt. Tãti mihi ſunt. Lib. iij. epi. Etſi magnũ te.

Eodem: O' decus Italiæ. Laus puellæ.

Lib. iiij. epiſt. Scribis Marianum. Laus concionatoris.

Lib. xij. epiſt. Quàm uellem. Laus pueri.

Reſponſio ad laudem.

Cic. epiſt. fami. *Lib. xv. epiſt. Lætus ſum laudari.*

Si laudatus à te, laudare te cœpero uereor ne non tam

Plinius. *proferre iudicium meum, quàm referre gratiam uidear. Omnia ſcripta tua pulcherrima exiſtimo, maxime tamen illa, quæ de nobis. Accidit hoc una eademq́; de cauſa. Nam & tu quæ de amicis optimè ſcribis, & ego quæ de me ut optima lego.*

Laudem pariter & gratias agam? Neutrum ſatis poſſum, & ſi poſſem, timerem, ne arrogans eſſet ob ea

laudare,

laudare, ob quæ gratias agerem: Vnum illud addam, omnia mihi tantò laudabiliora uiſa, quantò iucundiora: tantò iucundiora, quantò laudabiliora erant.

Lib. i. epiſt. Quòd proximis literis. Politianus.

Item epiſt. Quod ex ſequundis rebus.

Item epiſtola: Lucretium Petreio.

Lib. ij. epiſt. Legit epiſtolam. Rurſum: Non tu munus.

Eodem, epiſt. In epiſtola quadam.

Lib. iij. epiſt. Et ſi uideo. Eodē, epiſt. En ad te reuertitur. Rurſum epiſt. Miſit ad me. Eodē, epiſt. Vtinā quas.

Lib. iiij. epiſt. Ignoſce occupationibus.

Lib. v. epiſt. In calce. Lib. vij. epiſt. Legit epiſtolam.

Eodem, epiſt. Honorifica mentio. Item proxima.

Reſponſio ad laudem mea.

Laudes iſtas quas affatim in me congeris, ſic equidē interpretor, quaſi non me depingere uolueris qualis ſum, ſed optimum exēplar præſcribere, qualis eſſe debeā.

Hoc effecitt iſta tua tam magnifica laudatio, ut iam mihi minus incipiam placere, qui planè uideam, quantum abſim ab iſta perfectæ uirtutis imagine.

Dum iſtam imaginem pingeres, non à me, ſed abs te ipſo ſumebas exemplum.

Sentio quid agas falſis iſtis laudibus noſtram ignauiam extimulare uoluiſti.

Aut planè falleris, aut nobis blanditur tua laudatio. Sed blandiatur ſanè, dummodo mihi mea ſtudia commendet. Nec enim alio conſilio te blandiri ſcio.

Ideo ſumma tribuis, non quòd ea ſim aſſequutus, ſed quòd huc me ſummis uiribus uelis eniti.

Hoc

Hoc agis laudando, ut aliquando uidear laudaridus. Ipſe ſummis ac maximis uirtutibus abundet oportet, qui in alijs paucas ac mediocres ſic amat.

Quòd in laudãdo me plus quàm immodica benignitate es uſus, nõ ignoſcerẽ, niſi iam olim ex Homerica *lege, poëtis mentiri liceret.* Ait *enim,* πολλὰ ψεύδονται ἀοιδοί.

Non *eſt mihi cornea fibra, quẽadmodum ait* Perſius: *nec apud me ſanè incredibile eſt eſſe uerum, quod ſcripſit* Xenophon, ἥδιστον ἄσμα ἔπαινον εἶναι, *utiq; ſi promerear.* Nunc *nihil aliud quàm rideri me puto.* Eſt *hoc fere ſolenne inter eruditos, ut ſeſe mutuis laudibus quaſi ſcabant.* Nec *in totum dammandas arbitror has aſſentatiunculas, quibus alitur beneuolentia, & excitantur ſtudia.*

Officioſa.

NEc *infrequens eſt & illud epiſtolarum genus, quo amicis, etiam ſi nihil petant, operam noſtram ultro offerimus, propterea quòd ſunt quos pudet rogare, quũ egeant amicorum ſubſidio.* Hos *oportet ultro delato officio, ad poſtulandam operam amici prouocare: & ea cauſa genus hoc officioſum uocare placuit.*

Officioſæ ſylua.

Cic. epiſt. fami.

EGo *omni officio, uel potius pietate erga te, cæteris ſatisfacio omnibus, mihi ipſi nunquàm ſatisfacio.* Tanta *enim magnitudo eſt tuorum erga me meritorum, ut quoniam tu niſi perfectaa re de me non conquieſti: ego quia non idem in tua cauſa efficio, uitam mihi eſſe acerbam putem.*

Noſtram *fidem omnes, & amorem tui abſentis, præſentes tui cognoſcent.* Si *eſſet in his fides, in quibus eſſe debebat,*

debebat, non laboraremus.

De cæteris rebus quicquid erit actum ſcribam ad te: & ut quam rectiſſime agantur omnia, mea cura, & opera, diligentia gratia prouidebo.

Ego neq; de meo ſtudio, neq; de nõnullorũ animo mihi ſcribẽdũ arbitror. Quid enim aut me oſtentẽ, qui ſi uitam pro tua dignitate profundã, nullã partẽ uidear tuorũ in me meritorũ aſſequutus: aut de aliorũ iniurijs querar, qđ ſine ſummo dolore facere nõ poſſum? Ego tibi in hac præſertim ĩbecillitate magiſtratuũ pręſtare nihil poſſum: at ea excepta, poſſum cõfirmare, te & ſenatus, & populi Romani ſummo ſtudio amplitudinẽ tuam retenturum.

De Alexandrina re, cauſaq; regia, tantum habeo polliceri, me tibi abſenti, tuiſq; præſentibus cumulate ſatiſfacturum. A' nobis agentur omnia diligenter, ut neq; ſi quit obtineri poterit, non contendamus, nec, ſi quid non obtinuerimus, repulſi eſſe uideamur.

A' me nullũ tempus prætermittitur de tuis rebus & agendi, & cogitandi, utorq; ad omnia. Qu. Selicio. Neq; enim prudentiorem quenquam ex tuis neq; fide maiore eſſe iudico, neq; amantiorem tui.

A' me omnia ſumma in te ſtudia, officiaq; expecta. Non fallam opinionem tuam.

Tu uelim tibi ita perſuadeas, nullã rẽ eſſe minimã, quę ad te pertineat, quæ mihi non charior ſit, quàm meæ res omnes: idq; cum ſentiam, ſedulitate mihimet ipſe ſatisfacere poſſum, re quidem ipſa ideo mihi non ſatiſfacio. quod nullam partem tuorum meritorum, non modò referenda, ſed ne cogitanda quidẽ gratia, conſequi poſſum.

Cætera quæ ad te pertinebunt, cum etiam plus contenderimus, quàm poſſumus, minus tamen faciemus, quàm debemus.

Omnia uolo à me & poſtules & expectes, uincam meis officijs cogitationes tuas.

In hoc toto genere plura faciã, quàm ſcribere audeo: Cætera, quæ tibi à multis prompta eſſe certò ſcio, à me ſunt paratiſſima. Nihil in re familiari mea eſt, quod ego malim meum eſſe, quàm tuum. Hac de re, & de hoc genere toto, hòc ſcribo parcius, quòd te id, quod ipſe confido, ſperare malo, te eſſe uſurum tuis.

Ego quæ pertinere ad te intelligam, ſtudioſiſſime omnia, diligentiſſimeq; curabo, tuorumq; triſtiſſimo meo tempore meritorum erga me memoriam conſeruabo.

De mea autẽ in te uoluntate, ſic uelim iudices me quibuſcũq; rebus opus eſſe intelligam, quanquàm uideã, quis ſim hoc tẽpore, & quid poſſim, opera tamẽ & conſilio, ſtudio quidem certe rei, famę, ſaluti tuæ præſtò futurum.

Quam ob rem tu, quantũ tuo iudicio tribuendm nobis eſſe putes, ſtatues ipſe: &, ut ſpero, ſtatues ex noſtra dignitate. Ego uerò tibi profiteor, atq; polliceor eximium & ſingulare meum ſtudium, in omni genere officij, quod ad honeſtatem & gloriam tuam ſpectet, in quo etiam ſi multi mecum contendunt, tamen cùm reliquis omnibus, tum Craſſis tuis iudicibus, omnes facilè ſuperabo.

Quam ob rẽ uelim ita & ipſe ad me ſcribas de omnibus, minimis, maximis, mediocribus rebus, ut ad hominem amiciſſimum: & tuis præcipias, ut opera, conſilio, autoritate, gratia mea ſic utantur in omnibus, publicis, priuatis, foren

tis, forenſibus, domeſticis tuis, amicorum, hoſpitum, clientum tuorũ negocijs, ut quoad eius fieri poſſit, præſentiæ tuæ deſiderium meo labore minuatur.

Tu tamen ei uelim ſcribas, ut nullam rem neq; tam magnam, neq; tam paruam putet, quæ mihi aut difficilis, aut parum me digna uideatur. Omnia quæ in tuis rebus agã, & non laborioſa mihi, & honeſta uidebuntur.

Tu ſi quid ad me fortè ſcripſeris, perficiam ne te fruſtra ſcripſiſſe arbitrere.

Quotieſcunq; filium tuum uideo (uideo autem ferè quotidie) polliceor ei ſtudium quidem meum, & operam ſine ulla exceptione aut laboris, aut occupationis, aut temporis: gratiam autem atq; autoritatem cum hac exceptione, quantum ualeam, quantumq́; poſſim.

Lib. vi. epiſtola: Vereor ne deſideres. multos habet locos conſolatorios.

Singula perſequi non eſt neceſſe: uniuerſum ſtudium meum & beneuolentiam ad te defero.

Tibi gratulor, mihi gaudeo, te amo, tua tueor: à te amari, & quid agas, quidq́; agatur, certior fieri uolo.

De me autem ſic uelim iudices, quantum ego poſſim, me tibi, ſaluti tuæ, liberisq́; tuis ſumma cum ſtudio præſtò ſemper futurum.

Ego quid poſſim, neſcio, uel potius me parum poſſe ſentio. Illud tamen tibi polliceor, me quæcunq; ſaluti, dignitatiq́; tuæ conducere arbitrabor, tanto ſtudio eſſe facturum, quanto ſemper tu & ſtudio, & officio in meis rebus fuiſti. Hanc meam uoluntatem, ad matrem tuam optimam fœminam, tuiq́; amantiſſimam detuli. Si quid

ad me ſcripſeris,ita faciam,ut te uelle intellexero. Sin tu minime ſcripſeris,ego tamen omnia, quæ tibi utilia eſſe arbitrabor, ſummo ſtudio,diligenterq́; curabo.

Interim uelim ſic tibi perſuadeas,mihi cũ Reip. quam ſemper habui chariſſimam, tum amoris noſtri cauſa, maximè curæ eſſe tuam dignitatem. Da operam ut ualeas.

Sed ego tuis neq; deſum,neq; deero,q ſiue ad me referũt, ſiue nõ, mea tibi tñ beneuolẽtia, fidesq́; præſtabitur.

Iniuriam enim fieri putabam, quum rogabar.

Quæ ad me de tuis rebus domeſticis ſcribis, quæq́; mihi commendas,ea tantæ mihi curæ ſunt, ut me nolim admoneri.

Illud profectò cognoſces,mihi te neq; chariorem, neq; iucundiorem eſſe quenquam.

Perficiam profectò,ut longi temporis uſuram qua caruimuis,intermiſſa noſtra conſuetudine gratia, & charitate,& officiorum meorum magnitudine ſarciam.

Cic. ad Atti. Perficiam profectò,ut neq; reſpu. ciuis in me animum, neq; tu amici deſideres.

Conſolatio eſt. Non eſt ſuo loco, uitio ſcribæ.

Sed hęc fors uiderit ea,quæ talibus in rebus plus quàm ratio poteſt. Nos autem id uideamus, quod in nobis eſſe debet,ut quicquid acciderit,fortiter,& ſapiẽter feramus, & accidiſſe hominibus meminerimus: nosq́; cum multum literæ,tum non minimũ Idus quoq; Martiæ conſolentur.

Ego quæ te uelle, quæq́; ad te pertinere arbitrabor. ſemper ſine ulla dubitatione ſummo ſtudio faciam. Hoc uelim tibi penitus perſuadeas.

Ego quæ te uelle, quæq́; ad te pertinere arbitrabor, ſtudioſe,diligenterq́; curabo. Da operam ut ualeas.

Nec uerò

Nec uerò ulla res erit unquam, in qua ego non uel uitæ periculo ea dicam, eaq́; faciam, quæ te uelle, quæq; ad te pertinere arbitrabor.

Lib. iij. Deprehẽderũt me. Lib. x. Quanq̃ nec fortuna. Politianus. Plinius.

Nõ mehercule tam mea ſunt, quæ mea ſunt, quàm quę tua. Hoc *tamen differunt, quòd ſolicitius, & intentius tui me, quàm mei excipiunt. Idem fortaſſe eueniet tibi, ſi quando in noſtra diuerteris, quod uelim facias.* Primum, *ut perinde noſtris rebus, ac nos tuis, perfruaris: deinde, ut mei expergiſcantur aliquando, qui me ſecurè ac propè negligenter expectant.*

Lib. vij. Caleſtrium tyronem familiariſſimum.

Nihil eſt quod uerearis, ne ſit hoc illi moleſtũ, cui orbẽ terrarũ circumire nõ erit longum mea cauſa. Proinde *nimiam iſtam uerecundiam pone, teq́; quid uelis conſule: illi tam iucundum, quod ego, quàm mihi, quod tu iubes.*

Officioſæ mea.

NIhil mihi magis in uotis eſt, quàm ut primum abs te ipſo, deinde à cæteris omnibus quàm gratiſſimus eſſe cognoſcar. Sed eiuſmodi ſunt tempora, ut & tuis in me meritis, & meo in te animo, ſatisfacere uelim magis quàm poſſim.

Me incolumi, nullam accipies iniuriã: & ſi maius me uerbis Homericis *tibi meum patrocinium polliceri,*

Οὔτις ἐμεῦ ζῶντος, καὶ ἐπὶ χθονὶ δερκομένοιο.
Σοὶ κοίλης παρὰ νηυσὶ βαρείας χεῖρας ἐποίσει.

Pollio uidetur in te offenſior. Hoc *quanti æſtimes ubi cognoro, tum eadẽ opera ſciero quid mihi ſit elaborandũ.*

Cæteri ſolent operam polliceri in licitis & honeſtis,

& in his quæ præſtare poſſint. Ego uerò tibi omnem meam in omni re ſine exceptione polliceor, qua poſſis tuo arbitratu uel uti, uel abuti. In his quæ perfici non poterunt, tamen efficiam, ut intelligas nec ſtudium, nec fidem uſquam defuiſſe.

Si officioſum eſt, ultro polliceri opem, aut operam, multo officioſius eſt, ultro mittere pecuniam. Huius argumenti tametſi rari, exemplum reperies apud Plinium lib. vi. epiſtola: Quamuis & ipſe.

Sum quidē ſtudiorum laboribus ita diſtrictus, ut nemo magis: ſed mihi nihil erat in ſtudijs tam cordi, quod non poſtpoſiturus ſim, ſi tali amico præſtandum erit officium.

Non omnibus dormio, ita non omnibus uaco. Tibi nunquam non ero ocioſus, ſi quid per me fieri uoles.

Non æquum arbitror, ut literarum prætextu me excuſem amico: quum hoc ipſum me doceant literæ, non eſſe deſerendum amicitiæ officiū, quo nihil oportet nobis eſſe antiquius, aut religioſius.

Hoc unum tibi etiam atq; etiam perſuadeas uelim, nihil exiſtere poſſe tam durum, tam periculoſum, quod non ſim tua cauſa libenter etiam ſubiturus.

Nihil erit tam arduum, tam aſperum, quod non ſit iucundum futurum tua cauſa.

Opes quas tibi pollicear, nec mihi adſunt, nec tibi deſunt. Hoc corpuſculum, hunc animum tibi totum, quantus eſt, deuoueo.

Hoc tibi ſpondeo mi Lucilli, neq; animum, neq; diligentiam mihi defuturum.

Nec animo, nec ſtudio, nec beneuolentia, nec patientia cuiuſquam

cuiuſquam pro uobis cedam.

Diſputatoriæ genus.

Est epiſtolarum genus non infrequens inter eruditos, quo ſtudiorum ſuorm inter ſe agunt commercia, quum aut ſciſcitantur de re quapiam, aut reſpondent ſciſcitanti: aut ſi qua de re parum conuenit, diſputant. Huius generis, quoniam uarium eſt, certa ratio reddi non poteſt. Tantum exempla quædam indicabo.

Diſputatoriæ ſylua.

Lib.vij.epiſtola: Illuſeras heri inter. Cic.epiſt.
Lib.ix.epiſtola: Amo uerecundiam. fami.
Lib.i.epiſtola, cuius initium eſt: Frequens mihi diſputatio.tota. Plinius.
Lib.iiij.epiſtola: Attuli tibi.
Lib.i.epiſtola: Oſtendet plenum. Politianus.
Lib.ij.epiſtola: Dictata illa tua.
Lib.iij.epiſtola: Iraſceris obtrectatoribus.
Lib.v.epiſtola: Et tu mihi.
Lib.ix.epiſtola: Ego quidem mi Hermolaë. Item proxima.
Lib.xij.epiſtola: Quantopere me ſemper.

Libri de Ratione conſcribendi epiſtolas, D. Eraſmo Roterodamo autore, finis.

Venetijs in ædibus Franciſci Bindonei, & Maphei Paſinei. Menſe May. Anno domini. M D XLII.

Digitized by Google